

Cilt 6 Sayı 2 Aralık 2016

Volume: 6 Issue: 2, December 2016

ADAM AKADEMİ / ADAM ACADEMY

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ/JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

ADAM AKADEMİ/ADAM ACADEMY
Sosyal Bilimler Dergisi / Journal of Social Sciences

ISSN: 2146-4936

Sahibi/Owner

Ankara Düşünce ve Araştırma Merkezi (ADAM) İktisadi İşletmesi adına
Bülent Kent

Genel Editör/General Editor

Mehmet Bulut-İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Yönetim Editörü/Managing Editor

Ramazan Gözen-Marmara Üniversitesi

Editör Yardımcıları/Editorial Assistants

Nasuh Uslu/Fuat Oğuz/Recai Aydın

Kitap Tanıtım Editörleri/Book Review Editors

Fatih Kaplanhan/Muhammed Enes Kala

Yazı İşleri Müdürü/Publication Coordinator

Cem Korkut

Yayın Kurulu/Editorial Board

Bünyamin Erul-Ankara Üniversitesi
Cahit Güran-Hacettepe Üniversitesi
Hamdi Pınar-Bilkent Üniversitesi
Mehmet Barca-Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Metin Toprak-İstanbul Üniversitesi
Murat Yülek-İstanbul Ticaret Üniversitesi
Erdal Karagöl- Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Kadir Canatan-İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

ADAM AKADEMİ Sosyal Bilimler Dergisi, yılda iki kez (Haziran ve Aralık'ta) yayınlanan hakemli bir dergidir. ADAM ACADEMY *Journal of Social Sciences* is a peer reviewed journal published twice a year (in June and December).

Yayım ilkeleri ve yazarlar için yazım kuralları derginin son sayfalarındadır./
Editorial principles and rules for manuscripts are placed at the last pages of the journal.

ADAM AKADEMİ EBSCOhost, ISI (International Scientific Indexing) IZOR (International Institute of Organized Research), CiteFactor, DRJI Indexing, EDS, Scientific Indexing Services (SIS), ASOS Index, ESJI, Research Bible, Journal Factor Index, Akademik Türk Dergileri İndeksi, tarafından taranmakta ve dizinlenmektedir.

ADAM ACADEMY is being indexed and abstracted by EBSCOhost, ISI (International Scientific Indexing) IZOR (International Institute of Organized Research), CiteFactor, DRJI Indexing, EDS, Scientific Indexing Services (SIS), ASOS Index, ESJI, Research Bible, Journal Factor and EDS, Akademik Türk Dergileri Index.

İletişim Bilgileri/Contact Information

Ankara Düşünce ve Araştırma Merkezi (ADAM) ADAM AKADEMİ-Sosyal Bilimler Dergisi Hacettepe Mah. Tanış sok. No: 2/A
Hamamönü Altındağ/ ANKARA
Tel:+90-312 324 64 84
Email: bilgi@adam.org.tr
Editör:mehmet.bulut@izu.edu.tr;
mehmetbulut05@gmail.com
Web: www.adamakademi.com Web:www.adam.org.tr

Abonelik/Subscription

Yıllık abone bedeli:
Kurumlar için /For Institutions : Yurt içi / Domestic:
150 TL
Yurt dışı / External : 150 ABD doları Kişi / For
Individuals: 50 TL
Öğrenci / Students: 25 TL
Dergi Fiyatı / Single Issue Price: 15 TL
Hesap Numarası/Account Number:
Kuveyt Türk Ankara Balgat Şubesi
TR52 0020500000789555400001

Danışma Kurulu/Advisory Board

Ahmet Tabakoğlu-Marmara Üniversitesi
Arif Ersoy-İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Benjamin Braude-Boston College
Bülent Arı -İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Carl S. El-Tobqui-McGill Üniversitesi
Cemal Kafadar-Harvard Üniversitesi
Derya Örs-Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Erol Özvar-Marmara Üniversitesi
Fatih Uşan-Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Gulliaume Dugin-Paris Üniversitesi
Gulfettin Çelik-İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Hakan Kırımlı-Bilkent Üniversitesi
Haldun Evren-Suffolk Üniversitesi
Halil İnalçık-Bilkent Üniversitesi
Himmet Taşkömür-Harvard Üniversitesi
Huseyin İlker Çınar-Manheim Üniversitesi
Intiarsar Rabb-Harvard Üniversitesi
İbrahim Kalın- T.C.Cumhurbaşkanlığı
James Baldwin-New York Üniversitesi
Jari Ojala-Jyvaskyla Üniversitesi
Jonathan A. Brown-Georgetown Üniversitesi
Mehmet Genç-İstanbul Şehir Üniversitesi
Muhammed Eroğlu-Massachusetts Institute of
Technology
M.Shahid Alam-Northeastern Üniversitesi
Nazım Ali-Harvard Üniversitesi
Sabri Orman-Merkez Bankası
Sıdıka Başçı- Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Şükrü Karatepe-İstanbul Sabahattin Zaim
Üniversitesi
William O'Reilly-Cambridge Üniversitesi
Yasin Aktay-Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Tasarım ve Baskı

Uluslararası Piri Reis Kültür Ajansı
Kazım Özalp Mah. Rabat sok. No:27/2
Gaziosmanpaşa/ANKARA
Tel: 0312 446 21 56
Web: www.pirireisajans.com

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

MEHMET BULUT, Çokuluslu Meydan Okumaya Karşı Asil Milletin Direnişi ve Yeniden Dirilişinin Dinamiklerine Bir Bakış/ A Look to the Dynamics of Noble Nation Revival And Resistance Against Multinational Challenge	3
MUHAMMED ENES KALA, Darbeye Kafa Tutmanın İnsani İmkânı: Sosyal Bünyeyi İnşa Etmek ve Ona Dost Olmak / Humanistic Possibility of Opposing to Coup: Constructing Social Body and Making Friend With It	21
ERDAL TANAS KARAGÖL, 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Türkiye Ekonomisi / 15 July Coup Attempt and Turkish Economy	37
MUHİTTİN ATAMAN, GLORIA SHKURTI, Batının Darbe Sicili ve 15 Temmuz Darbe Girişimine Tepkisi / Coup D'état Record of The West and Western Reaction To July 15 Coup Attempt	51
MEVLUDİN IBİŞ, Western Balkans and Turkey After The Coup D'état Attempt (15th of July 2016) / 15 Temmuz Darbe Girişiminden Sonra Türkiye ve Batı Balkanlar	75
Yayın İlkeleri ve Yazım Kuralları / Editorial Principles and Rules for Manuscripts	95

Türkiye’de 15 Temmuz 2016’da insanlık tarihine geçecek bir olay yaşandı. Millet kendisine yöneltilen silahlara, toplara ve tanklara karşı seksen bir ilde göğsünü siper etti. Bu hadise bu topraklarda yaşayan insanların hak, hukuk, bağımsızlık, özgürlük ve demokrasi mücadelesinde olduğu kadar dünya insanlık tarihinin bağımsızlık, özgürlük ve demokrasi mücadelesinde de altın harflerle yerini almıştır. Türkiye bu darbe girişiminden sonra millet ve devletiyle bütünleşmiş olarak içindeki hain ve çürükleri ayıklayarak eskiye göre çok daha güçlü ve kuvvetli bir ülke haline gelmiştir.

ADAM AKADEMİ’nin 12. sayısı bu önemli hadiseye tahsis edilmiştir. Mehmet Bulut Çokuluslu Meydan Okumaya Karşı Asil Millettin Direnişi ve Yeniden Dirilişinin Dinamiklerine Bir Bakış başlıklı makalesinde Anadolu coğrafyasını bin yıldır vatan ittihaz etmiş bu coğrafyanın çocuklarının tarihsel birikimini esas alarak 15 Temmuz hadisesini analiz etmektedir. Darbe girişimi karşısında direnişten yeniden bir diriliş üreten milletin yüz yıllık hatta daha da gerilerden bin yıllık birikiminin önemine dikkat çeken Bulut bu toprakları vatan ittihaz eden vatan evlatlarında 15 Temmuz’da ortaya çıkan ruhunun, iradenin, cesaret ve kararlılığın derinliklerini ortaya koymaya çalışmaktadır.

Muhammed Enes Kala Darbeye Kafa Tutmanın İnsani İmkânı, Sosyal Bünyeyi İnşa Etmek ve ona dost olmak başlıklı çalışmasıyla dostluk ve sevgi temelli yaklaşımı esas alarak adalet, ilim ve hikmet geleneği çerçevesinde meşru halk iradesinin gaspı olarak anlaşılan darbelere kafa tutmanın bu an-

lamda en insani ve geçerli yolu olduğunu tutarlı bir bütünlükte tasvir etmeye çalışmaktadır.

Erdal Tanas Karagöl 15 Temmuz darbe girişiminin Türk ekonomisi üzerindeki etkilerini analiz etmektedir. Son yıllarda Türkiye ekonomisinde, siyasi istikrarın güçlü olması sayesinde önemli reformların gerçekleştirildiğine işaret eden Karagöl 15 Temmuz darbe girişimi ile, Türkiye ekonomisini kriz ortamına sürüklemeyi amaç edindiğini, ancak bu amacın ekonomide gerçekleşmediğini ve başarısız kaldığını ekonomik verilere dayanarak açıklamaktadır. Bunun yanında Türkiye ekonomisinin dinamiklerini tehdit eden bu tür girişimlere karşı, ekonomik reformların öneminin arttığına da ayrıca vurgulanmaktadır.

Muhittin Ataman ve Gloria Shkurti Modern Batının Darbe Sicili ve 15 Temmuz Darbe Girişimine Tepkisi üzerinde durmaktadırlar. Batı dünyasının darbe girişimi sırasında ve sonrasında Türkiye'ye karşı tutumunun analiz edildiği bu çalışmada dünyanın başka bölgeleri ve ülkelerinde Batının darbelerdeki rolü ve darbecilere verdikleri desteklere de dikkat çekilerek 15 Temmuz darbe girişimi sırasında ve sonrasında ilgili ülkelerin temsilcilerinin resmi açıklamalarını ve medyalarının Türkiye'ye yönelik yanlış, yönlendirici ve hayal kırıklığına uğraticı yayınlarını incelemektedir.

Mevludin Ibish ise 15 Temmuz Darbe Girişiminden Sonra Türkiye ve Batı Balkanlar başlıklı çalışması ile tarihi, kültürel, dini, siyasi, askeri ve ekonomik bağları göz önüne alarak Batı Balkanların modern Türk devletiyle ilişkilerini analiz etmektedir. Türkiye'nin Batı Balkanlar bölgesine, devletlerine ve toplumlarına yönelik politikalarından yola çıkılarak 15 Temmuz'daki darbe girişiminin ve Gülen hareketinin darbe girişiminin en önemli aktörleri olarak tespit edildikten sonra Türkiye'nin Batı Balkan ülkeleriyle siyasi ilişkilerinin geleceği ile ilgili ayrıca bir bakış açısı da sunulmuştur.

Sizi bu özel sayı ile başbaşa bırakırken, böyle bir konuda tarihe not düşen ve bu önemli konuda katkı sağlayan tüm akademisyenlerimize teşekkürü borç biliriz.

Prof. Dr. Mehmet Bulut

ÇOKULUSLU MEYDAN OKUMAYA KARŞI ASİL MİLLETİN DİRENİŞİ VE YENİDEN DİRİLİŞİNİN DİNAMİKLERİNE BİR BAKIŞ

MEHMET BULUT

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

öz

Coğrafi olarak medeniyetlerin kesişim noktasında bulunan Anadolu'da Selçuklu ve Osmanlı Devleti'nin devamı olarak bin yıllık bir mirasın varisi bulunan Türkiye topraklarında yaşayan insanlar ve devletler günümüze kadar bir çok iç ve dış tehdit ve saldırılarla karşılaştılar. Bu güne kadar tehlikenin derecesine göre millet genç yaşlı, kadın erkek el ele vererek birlik ve bütünlüğüne yönelik tehdit ve saldırıları bertaraf etmiştir. Çanakkale'de 1915 yılında böyle olmuştur. 15 Temmuz 2016 tarihinde olan da bundan farklı bir durum değildir. Şu kadar farkla ki yüz bir yıl önce Çanakkale önlerindeki düşmanlar açıktan ve dışarıdan saldırmışlardı. 15 Temmuz 2016 da ise saldırılar dış destekli çukuluslu güçlerin devlet içinde gizlenmiş maşaları içerideki hain işbirlikçiler idi. Bu yazı, 15 Temmuzda "Asil Milletin" çok kısa sürede kendisine ve Büyük Türkiye'nin milli birlik ve bütünlüğüne yönelen tehdidini çok kısa sürede teşhis edip lideri etrafında bütünleşerek yazdığı destanın belli başlı dinamiklerini tarihi birikimi de esas alarak ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Asil Millet, Büyük Türkiye, Darbe, Demokrasi, 15 Temmuz

A LOOK TO THE DYNAMICS OF NOBLE NATION REVIVAL AND RESISTANCE AGAINST MULTINATIONAL CHALLENGE

ABSTRACT

The people and states living in the territory of Turkey, where Anatolia, located geographically at the intersection of civilizations, has an inheritance of a thousand years as a continuation of the Seljuk and Ottoman Empires, experiences several internal and external threats and attacks. According to the level of danger until present times, gathering together the nation with its young and old, men and women eliminated the threats and attacks on national unity. This happened in Çanakkale in 1915. What happened on July 15, 2016 is no different. The main difference is that, the enemies in front of the Dardanelles attacked openly and from the outside a hundred years ago. On July 15, 2016, the attackers were traitors in the interior of the inner forces hidden in the state in collaboration with the support of multinational powers from outside. This paper aims to reveal the certain major dynamics of the epic written by the "Noble Nation" in July 15, integration behind his leader in a very short period of time, recognizing the threat of him and the national unity and integrity of Great Turkey based on historical heritage.

Keywords: Noble Nation, Great Turkey, Coup, Democracy, July 15

Milletlerin hafızası tarih ise coğrafya da kaderleridir. Türkiye bölgesel ve küresel bir aktör olarak tarihe yeniden dahil olma ve yön verme konusundaki kararlılığı ile yaslandığı köklü miras, bulunduğu merkezi coğrafyanın yüklediği sorumluluk ve gerçeklikler ile XX. yüzyılın başlarında yüzleştiği ciddiye düzeyine yakın bir özgül ağırlıkta XXI. yüzyılın başlarında yeniden yüzleş(ti)rilmiş durumdadır. Çanakkale’de 1915 yılında gerçekleşen tehdit ve saldırılar karşısında bu toprakların çocuklarının verdiği cevap ve karşılaştığı imtihan ile 2016 yılının 15 Temmuzunda yaşananlar arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. Yüzyıl önce Osmanlı Devleti’nin birliği bütünlüğüne kast etmek isteyenlere Çanakkale’de bu Asil Millet’in verdiği cevap ne idiye yüz bir yıl sonra 15 Temmuz 2016’da da “Büyük Türkiye” yi hazmedemeyen çok uluslu şer güçlerce desteklenen ve devletin içinde yuvalanmış işbirlikçi hainlerce gerçekleştirilen darbe girişimine aynı kararlılıkla direnmiş ve gerekli cevabı vermiştir.

XX. yüzyılın başlarındaki büyük güçlerin kendi aralarındaki hesaplaşmasına Osmanlı Devleti’nin de dahil olması/edilmesi sonucu Çanakkale’de bu Asil Millet’in evlatlarının gösterdiği birlik ve beraberlik, kahramanlık ve şahlanış sonrasında bu toprakların ebediyete kadar Müslüman Türklerin elinde kalacağı, Anadolu semalarında kıyamete kadar ezanın susmayacağı ve rengini şehitlerin kanından alan al bayrağın inmeyeceğini dünya alem görmüş ve anlamış olmalıydı. Ancak insan ve toplumlar nısyan ile maluldür ki, tam yüz bir yıl sonra bu Asil Millet 15 Temmuz 2016 da kendisine karşı içeriden ve dışarıdan işbirlikçilerin yer aldığı çokuluslu koalisyon destekli operasyona ve darbe girişimine karşı iş başa düşünce yeniden birlik, beraberlik, dirayet, cesaret ve kahramanlık destanı yazmak zorunda kaldı.

Durdurulan büyük bir medeniyetin varisi ve başta yakın coğrafyada olmak üzere tüm dünya mazlumlarının git gide ümidi haline gelemeye başlayan ve son yıllarda yakalan ekonomik ve siyasal istikrar neticesinde bölgesel ve küresel bir güç olma yolunda ilerleyen ve 2023 ile birlikte 2071 hedeflerine odaklanmış Büyük Türkiye’nin (Bulut 2013) hızını kesmeye, kardeşle kardeşi ve devletle milleti birbirine düşürerek bir kaos planını hayata geçirmeyi amaçlayan Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) mensuplarının öncülüğünde gerçekleştirilen 15 Temmuz darbe girişiminin arkasındaki çokuluslu örgüt ve yapılar gün be gün tüm açıklığı ile belirginleşmektedir. Yıllarca sadece Türkiye’de değil dünyanın bir çok ülkesinde beslenen ve büyütülen bir örgüt olarak FETÖ’nün çokuluslu güç merkezlerinin destekleriyle hayata geçirilen bu darbe girişimini çok kısa bir zamanda feraset ve basiretiyle teş-

his eden bu Asil Millet'in evlatlarının Reis-i Cümhur ve Başkomutan Recep Tayyip Erdoğan etrafında hızla kenetlenerek harekete geçip hain girişimi durdurması bu asırda belkide Çanakkale'den sonra yaşanan en önemli olaydır. 15 Temmuz ve sonrasında yaşanan gelişmelere daha yakından bakıldığında temel hedefin sıradan bir darbenin ötesinde Büyük Türkiye olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de XX. yüzyıl boyunca örtülü veya açık bir çok darbe gerçekleştirildi. Bu darbeler karşısında millet meydanlara çıkıp bir tepki göstermedi (Koçak 2016). Fakat 15 Temmuz 2016 da gerçekleşen askeri darbe teşebbüsü karşısında bu topraklarda çok farklı bir tepki ortaya çıktı. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın özel bir televizyon kanalında görüntülü cep telefonundan "bu hareket karşısında ben milletimi meydanlara davet ediyorum, ben de onlarla birlikte meydanlarda olacağım, darbeciler gelsinler ne yapacaklarsa yapsınlar" (Fırat 2016) mesajıyla birlikte tüm Anadolu'da ve Trakya'da halk gece yarısı 81 ilde akın akın meydanlara inmiş, tankların, topların ve süngülerin önünde korkmadan cesaretle vücudunu siper ederek direnişten yeniden dirilişe geçmiştir. Bu Asil Millet'in tüm dünyayı şaşkına çeviren bu iman, cesaret, metanet, basiret ve kahramanlık öyküsünün anlaşılması ve anlatılması kolay değildir. Cumhurbaşkanının Başkumandan olarak olayın ilk dakikalarından itibaren aldığı liderlik inisiyatifi ve üstlendiği riskle milletinin önünde darbecilerin karşısına çıkması, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Başkan'ı başkanlığında o gece millet'in cesur vekilleriyle açık tutulması, Başbakan ve hükümetin kararlı tutumu, olayın ilk dakikalarından itibaren vatansever hukukçuların devreye girmesiyle darbeye teşebbüs eden ve onlarla işbirlikçiliğe giren etkili ve yetkililere yönelik tutuklama kararlarını hızlıca çıkartmaları, özgür basın ve yayın organlarının millettten yana tavır alması, asker ve polisteki komuta kademesinin duruşu, güvenlik ve silahlı kuvvetler içinde darbeye şiddetle karşı çıkan ve Ömer Halisdemir gibi vatan ve millet aşkına gözünü kırpmadan görevini yerine getiren kahramanların bireysel gayretleri, muhalefet partileri temsilcilerinin darbeye karşı açıklamaları, milletle birlikte hareket eden sivil toplum kuruluşlarının hukuk ve demokrasiden yana tavır almalarının darbenin başarısızlığa uğratılmasındaki rolü elbette Türk ve dünya demokrasi tarihindeki takdire şayan yerini alacaktır. Ancak bu Asil Millet'in o gecenin ilk dakikalarından itibaren ortaya koyduğu cesaret, feraset, sabır, metanet, kararlılık, duyarlılık ve kahramanlığının darbenin önlenmesi ve başarısızlığa uğratılması yanında sonraki günlerde yine Cumhurbaşkanının etrafında kenetlenerek bir aya yakın demok-

rasi ve özgürlük nöbetlerini Yenikapıdaki muhteşem mitingle taçlandırması Büyük Türkiye'ye ve ülkenin, milletin birlik ve beraberliğine yönelik tehditlerin bertaraf edilmesi ve geniş medeniyet coğrafyamız üzerinde oynanan oyunların boşa çıkarılması sürecinde belirleyici ve hayati rolünün altı özenle çizmek gerekmektedir. Bu bağlamda bu Asil Millet'in mayasını oluşturan tarihsel temellere, inancına, imanına, ona ruh üfleyen ilim, irfan ve hikmet geleneğine, benimsenen dünya görüşü ve değerler sistemine, milli birlik ve beraberlik karşısındaki duyarlılığına, bağımsızlık, temel insan hak ve özgürlüklere olan düşkünlüğüne ve bu vatani vatan yapan, milleti de millet yapan değerlerin oluşumuna katkı sağlayan dinamiklerin belirginleştirilmesi yaşanan sürecin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Anadolu'nun Birikimi

Anadolu bin yıldır Müslüman Türklerin vatanıdır. Sultan Alparslan 1071 de Bizans İmparatoru Romen Diyojen'i ve ordusunu Malazgirt ovasında mağlup etmesiyle Anadolu toprakları Müslüman Türklerin vatanı oldu. Selçukluların Anadolu'yu fethettikleri günden itibaren oluşum sürecine giren ilim, irfan ve hikmet geleneği diğer coğrafyalardaki geleneklerden farklıdır. Alparslan öz be öz bir Türk ismidir. "Alp" ve "Arslan" Türk kökenli kelimelerdir. Ancak Sultan Alparslan oğluna Melikşah adını vermiştir. Melik Arap geleneğinin, Şah da Acem (İran) geleneğinin sembol isimlerindedir. Böylece Melikşah'a yüklenen misyon; öz be öz Müslüman Türk olan bir babanın evladı olarak Acem ve Arap geleneğinin islami mirasına da yaslanarak ilkçağlardan itibaren medeniyetlerin ana geçiş güzergahı üzerinde bulunan Anadolu'nun ve Rumeli'nin geleceğini inşa etmek ve bir tüm farklılıkları bir arada yaşatacak olan bir medeniyetin temellerini atmak olduğu anlaşılmaktadır (Bulut 2014a).

Sultan Alparslan Nizamülmülkü kendisine Vezir olarak seçti. Sultan Alparslan'dan sonra Nizamülmülk Melikşah'ın da Veziri olarak hizmetine devam etti. Her ikisinin de Veziri olan Nizamülmülk bu topraklardaki ilmi geleneğin inşasında önemli bir rol oynar iken Hoca Ahmet Yesevi, Mevlana Celaleddin-i Rumi ve Yunus Emre gibi manevi öncüler bu coğrafyanın irfan geleneğini inşasında "yaradılanı severiz yaradan ötürü" anlayışı çerçevesindeki değerler sisteminin teşekkülünde belirleyici rol oynamışlardır. İmam Muhammed Gazali'nin hem ilim ve hem de irfan geleneğini bütünlükten yaklaşımla Anadolunun birliği ve bütünlüğünün temelleri atılmıştır. Bu öncülerin öğretileri Anadolu'daki milletin mayasının oluşumunda

çok önemli rol oynamışa benzemektedir. Bu ruh ve maya Selçuklulardan sonra gelen ve üç kıtaya hakim olan Osmanlılar tarafından başta Rumeli olmak üzere yönettikleri, uzandıkları ve dokundukları bütün diğer coğrafyalara taşınmıştır. Bu ruh ve mayanın özünde “merkezi siyasi otoriteye bağlı olmak şartıyla” başta inanç ve din alanı olmak üzere neredeyse her alanda farklılıkları tehdit değil hepsini zenginlik olarak değerlendiren ve onlara imkan sağlayan bir anlayış bulunmaktadır. Sadece kendi din mensuplarını değil tüm insanları hatta tüm varlıklar alemini Yaradanın emaneti olarak gören ve onların her türlü ihtiyaçlarının karşılanmasını kendine temel bir vazife olarak kabul eden devlet anlayışı benimsenmiştir (Bulut 2014 b).

Sadrettin Konevi, Davud-u Kayseri ve Gelibolulu Kınalızade Ali Anadolu ve Rumeli’de klasik dönemde milletin akidevi, ilmi, fikri ve siyasi birliğinin sembol isimleri iken, Cevdet Paşa da modern dönemlerde derin köklere bağlı kalarak istikbale emin adımlarla yürüyecek olan millete köklere sağlam basan ve istikbale yürüyen giden yolun temel taşlarını döşeyen beyinlerden öne çıkanlardan sadece bir kaçıdır. Sonrasında Şehbenderzade Filibeli Ahmet Hilmi ve Milli şairimiz Mehmet Akif Ersoy Osmanlı’dan Cumhuriyete aktarılan mirasın ve anlayışın sembol isimlerinden sadece bir kaçıdır.

Selçukluların Müslüman Türkün vatanı kıldığı Anadolu Osmanlılar döneminde Balkanlar, Kafkaslar, Batı Asya ve Kuzey Afrika’ya kadar karada ve denizde 25 milyon km² ye kadar genişledi. Bu geniş coğrafyanın çocukları ya hilkatte ya da dinde kardeş olarak aynı kaderi paylaşan bir “millet” oldular. Selçuklulardan sonra Osmanlılar millet sistemini hayata geçiren güçlü bir siyasal ve kurumsal yapı inşa ettiler. Her din mensubu kendi dini inancını esas kabul ederek sistemde kendine bir yer buldu. Dinini, inancını ve kültürünü serbestçe yaşadı. Osmanlı vatandaşları olan gayri müslimler esas itibariyle sistem içinde gerçek anlamda barış, emniyet ve güven içindeydiler (Fraze 1983). Neredeyse bin yıla yakın bir dönem Selçuklu ve Osmanlı idaresi altında hayatini sürdüren Yahudi ve Hıristiyan dinine mensup vatandaşlar başta olmak üzere bir çok farklı din ve mezhep mensubu topluluklar barış ve huzur içinde birlikte yaşamışlardır. Barış ve esenlik diyarı olan “dar ul islam” ın kurucusu müslümanlar da onlardan sorumlu kişilerdi. Diğer bir ifadeyle müslümanlar kendileri gibi inanmayan diğer din mensuplarından da, onların emanetlerinden de kendilerini sorumlu addetmek durumundaydılar. Hiç şüphesiz nu anlayışın temelinde Selçuklular gibi Osmanlılar’ın da kurdukları devletin öncelikleri ve oluşturdukları toplumsal yapının dayandığı temelleri ile doğrudan ilgilidir (İnalçık 2013).

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve sistemin inşasında “ekonomik ünite” (Akdağ 2010) yaklaşımının alternatifi olarak asırlara dayanan mukaddes değerler bütünlüğü içindeki “gaza ruhu” (İnalçık 2003) esasına dayalı açıklama modeli çok daha tutarlı ve anlamlı görünmektedir. Ganimet ve ekonomik amaç peşinde koşan insanları tavsif eden ekonomik ünite yaklaşımı karşısında islami değerleri benimsemiş ve bu güzellikleri tüm dünyaya yaymayı hayatının temel gayesi edinmiş olan Osmanlıların mukaddes bir amaç uğruna sürekli “batı”ya doğru yönelmeleri ile önceleri Rum diyarı olan Anadolu islamla tanıştıktan sonra “Anadolu” adını aldı, sonrasında Rum diyarı (Rumeli), Balkan coğrafyası yani Avrupa oldu.

Tarih boyunca sadece Anadoludaki müslümanlar değil Balkanlar ve Kafkaslardaki tüm müslümanlar Avrupalılar tarafından Türk olarak vasıflandırılmışlardır. Avrupalılar için Türk ve müslüman aynı anlama gelmektedir. Balkan ve Kafkas müslümanlarının hepsi (Arnavut, Boşnak, Pomak, Çerkes, Çeçen vs) Avrupalılar nazarında Türktür. Anadolu’da yaşayan Kürtler başta olmak üzere Avrupalılar için Anadolu’da farklı dilleri konuşan tüm topluluklar da Türk olarak vasıflandırılmıştır. Avrupa’nın gözünde Türk demek müslüman demektir. Dolayısıyla Türkiye’deki milletin anlamına bakıldığında islamı kabul edip Anadolu ve yakın coğrafyasında yaşayan tüm unsurları kapsadığı anlaşılmaktadır.

Selçuklular öncesinde müslümanlar için Anadolu Rumeli (Diyar-ı Rum-Roma toprağı) idi. Anadolu Türkler için vatan oldu ama kolay vatan olmadı. Osmanlılar döneminde Balkanlar (Avrupa) Rumeli (Diyar-ı Rum) oldu. Osmanlılar için Rumeli yöneticileri protokolde Anadolu yöneticilerinin önündeydi. Çünkü Osmanlı Devleti bir Avrupa Devletidir. Osmanlı Devleti Avrupa’da yeniden kurulmuş bir devlettir (İnalçık). Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 15 Temmuz 2016 gecesi Ankara’ya veya İstanbul’un Anadolu yakasındaki Sabiha Gökçen havaalanına veya başka bir yere değil de Avrupa’daki Atatürk havalimanına inmesinin sembolik bir anlamı olabilir ve bu mesajın da çokuluslu güç merkezlerince fark edilmiş olma ihtimali yüksektir. O mesajın özü de; Türkiye bin yıllık Anadolu’nun sahibi ve varisi olarak aynı zamanda bir Avrupa devletidir ve bulunduğu yerden bir karış geri çekilme niyeti yoktur.

Anadolu Coğrafyasının Zor Dönemleri

Osmanlılar üç kıtada farklı dili konuşan, farklı dinlere mensup, farklı renkte ve ırktaki vatandaşlarını yüzlerce yıl huzur ve barış ortamında bir arada kimsenin burnunu kanatmadan bir arada yaşamalarını temin ettiler. Anadolu merkezli bu devlet ve millet Batı ve Orta Asya, Kuzey Afrika ve Doğu Avrupa’da kara ve deniz alanları itibariyle yirmi beş milyon km² gibi günümüzde elliden fazla ülkenin bulunduğu geniş bir coğrafyayı beş asırdan fazla bir dönemde “kimseyi kimseye muhtaç etmeden” yaşayabilecek bir şekilde bir düzen içinde hayatını sürdürdü. Batı’da XIX. yüzyılda sanayi devriminin sonuçlarının ortaya çıkmaya başlamasıyla birlikte “homo economicus” “kendi çıkarı peşinde koşan” anlayışın izini süren ve sahip olduğu ile hiç bir zaman yetinmeyen kapitalizmin merkez güçlerinin dünyaya açılırken hak hukuk ve ahlak ilkeleri noktasında daha önce insan ve toplumların karşılaşmadığı yeni bir anlayış çerçevesinde paylaşım ve bölüşüm savaşlarının devreye girmesiyle yeni bir döneme girilmiş oldu. Modern Batı’nın sanayileşme sürecindeki sömürgecilik anlayışından dünyadaki tüm coğrafyalar, müslüman ve mazlum topluluklar da nasiplerini derin bir şekilde alacaklardı (Nedvi 2015). Son coğrafya olmalarına rağmen tabiatıyla Osmanlılar da bu süreçten bir şekilde etkileneceklerdi.

XIX. yüzyılın ortalarına kadar müslümanların üzerlerine düşen sorumluluğu üstlenmeleriyle Anadolu ve Rumeli yanında geniş Osmanlı ülkesinde “uzun dönem” de bir istikrar ve barış dönemi yaşandı. 1839 Tanzimat Fermanıyla müslümanların kendilerine yüklenen sorumluluğu gayri müslümlerle “eşit” düzeyde paylaşılmasına karar verildi. Bu ferman ile birlikte Osmanlı klasik döneminin bitip yerini modernleşme dönemine bıraktığı ve klasik “Osmanlı Millet” sisteminin değişmeye başladığı söylenebilir. Tabiatıyla XIX. yüzyılda dış dünyada ortaya çıkan milliyetçilik akımlarının da etkisiyle Osmanlı yönetici elitinin karar kıldığı “müsavat” Avrupalıları tatmin etmemiş, Rumeli ve Batı Asya’daki (bugünkü Ortadoğu) coğrafyalarındaki gelişmelerle daha yakından ilgilenmeye başlamışlardır.

Fransızların XX. yüzyıldaki en büyük tarihçisi, ömrünü Akdeniz ve çevresindeki tarihi gerçeklikleri anlamaya adanmış *Annales* ekolünün güçlü temsilcisi Fernand Braudel yaşadığı dönemde Türkleri “tarihin kayıp çocukları” olarak nitelendirmektedir. Evet Braudel haklı görünmektedir. Türkler bin yıllık bir dönemde yaşadığımız coğrafyada tarihin en büyük yapıcıları ve aktörleriydiler. Tarihe damga vurdukları son büyük hadise 1915 yılındaki Çanakkale

kale Şavaşlarıydı. 15 Temmuz yüz bir yıl sonra Türklerin yeniden dünya tarihine geçtiği bir tarih oldu.

Osmanlılar Asya, Afrika ve Avrupa'da altı asırdan fazla hüküm sürdü. Mazlumların, ezilmişlerin hak ve hukuklarını zalimlere karşı koruduğu gibi, her milletin kendi dinini yaşamasını, dilini konuşması ve yaşatmasını kurduğu millet sistemiyle temin etti (Kenanoğlu 2004). Fakat Avrupa'lular Asya, Afrika ve Amerika'daki medeniyetleri yok ederek sanayileşti, büyüdü ve mazlum milletlerin haklarını ve hukuklarını ihlal ederek kendi kakınmalarını sağladılar (Trubetskoy 2012). XX. yüzyılın en önemli İngiliz tarihçisi Arnold Toynbee'nin de te'vedi ile dünya üzerindeki 26 farklı medeniyetin 20 sini Avrupalılar yok etti. Oysa Osmanlılar diğer medeniyet ve kültürleri insana ve onun değerlerine saygı çerçevesinde saygı gösterdiler. Bundan dolayıdır ki Osmanlılar'ın beş yüz yıldan fazla yönettikleri Kuzey Afrika'da, Batı Asya'da ve Balkanlarda günümüzde her topluluk kendi kültürünü, dinini yaşıyor ve her kes kendi dilini konuşuyor (Bulut 2014b). Avrupalılar'ın sömürgeleştirdikleri Amerika, Asya ve Afrika'daki ülkelere bakıldığında, yanlarında götürdükleri silah ve mikroplarla o ülkeleri nasıl kontrolleri altına aldıkları (Diamond 1997) ve yönettikleri bilirse bu durum daha iyi anlaşılabilir.

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren yönünü hep batıya dönmüştü. Yavuz Sultan Selim döneminde ilk defa doğuya da yöneldiler. Türk Tarih yazımında bunu sebepleri üzerinde gereği gibi durulduğunu söylemek güçtür. Özellikle XV. yüzyılda Avrupa'nın dünyaya açılması ve ortaçağ karanlığından kurtulup yeni bir çağa evrilmiş olmalarından Osmanlıların rolü ve önemi üzerinde de yeteri kadar durulduğunu söylemek kolay değildir. İstanbul'un fethiyle birlikte Osmanlıların Anadolu coğrafyası başta olmak üzere doğu-batı, kuzey-güney hattında insanlık tarihinin ilk günlerinden itibaren medeniyet merkezi olan Bereketli Hilal başta olmak üzere Roma İmparatorluğundan sonra üç kıtanın (Asya, Avrupa ve Afrika) merkezi ile birlikte çevresindeki kara ve deniz havzalarını, ipek ve baharat yollarını tamamen kontrolleri altına almış bulunmalarının genel olarak Batı dünyası ve özelinde Avrupalılar üzerindeki etkileri ve Osmanlılar uzun bir dönem Anadolu merkezli bu coğrafyada Doğu ve Güney Avrupa, Kuzey Afrika, Batı Asya, Karadeniz gibi kara havzaları ile Ege, Adriyatik, Akdeniz, Kızıldeniz, Hazar Denizi gibi deniz havzalarını kapsayan barış yurdu "geniş Osmanlı ülkesi"nde (*Pax Ottomana*) huzur ve güven içinde pasaportsuz ticaret yapma ve seyahat etme imkanı vardı (Bulut 2011; 2014a; 2014b). Diğer tarafta ise

Avrupalılar'ın dünyaya açılması ve sömürgecilik faaliyetleri sonucunda ele geçirdikleri topraklarda tekel oluşturma ve kendileri dışındaki toplulukları ya sömürme ve buna engel olanı bertaraf etme anlayışına dayalı yaklaşımlarıyla ilgili coğrafyalar etkilenmeye başlamıştı.

Avrupalılar XV. yüzyılın sonlarından itibaren dünyaya açılmış ve gittikleri yerlerdeki tüm yer üstü ve yer altı kaynaklarını kontrolleri altına almayı temel bir amaç olarak belirlemişlerdir. XIX. yüzyıla gelindiğinde Batı ekonomileri için gerekli olan hammadde ve kaynakların kontrolü bu geniş Osmanlı coğrafyası dışında neredeyse tamamlanmıştı. Batı ve özellikle kapitalizmin merkezi güçleri için artık en önemli mesele “Doğu Meselesi” yani Osmanlı ve Anadolu merkezli geniş coğrafyaydı. Diğer bir deyişle modern batı kapitalizminin merkez güçleri için en önemli öncelik artık ekonomileri için gerekli olan enerji ve hammadde kaynaklarının çıkarlarına uygun olarak ele geçirilmesi ya da kontrolleri altında bulunmasıydı. Geniş Osmanlı ülkesi ve dünyası dışındaki tüm coğrafyalar artık Batılıların kontrolleri altındaydı. Sadece Osmanlı coğrafyası kontrolleri dışındaydı. Fakat burası insanlık tarihinden beri dünyanın merkeziydi, ayrıca özellikle ekonominin temel hammadeleri konusunda en zengin ve bakir alanların başında geliyordu. İşte XX. yüzyılın başındaki büyük hesaplaşmanın ve dünya savaşının en önemli nedeni bu meseledir (Fromkin 1990; Rieber 2014).

Osmanlıların XIX. ve XX. yüzyıldaki geri çekilmeleri sürecinde tahkimat yeniden Anadolu'ya kaydırılmıştır. XIX. yüzyılın ortalarından itibaren Anadolu'ya göç eden müslümanlara yönelik Osmanlı sisteminde teşvikler gündeme alınmıştır. Sultan II. Abdülhamit Han yönetimi ele aldıktan belli bir süre sonra kendisine ulaşan raporları da esas alarak gelecekte ortaya çıkacak hesaplaşmayı erkenden farkederek Kafkaslardan ve Balkanlardan Anadolu'ya göç edecek olan müslüman muhacirlere beş yıl askerlikten muafiyet ve elli dönüm bedelsiz arazi tahsisini öngörmüştür. Anlaşıyor ki Sultan II. Abdülhamit Han büyük güçlerle Osmanlılar arasındaki hesaplaşmayı çok erken bir dönemde fark etmiştir.

Anadolu coğrafyası bin yıllık tarihte belli dönemlerde içeriden ve dışarıdan önemli saldırılara maruz kaldı. II. Abdülhamit Han dönemi bu saldırıların zirveye ulaştığı dönem olarak tarihte yerini almıştır. Osmanlı Devleti'nin en zor dönemlerinden biri II. Abdülhamit Han dönemiydi. Sultan II. Abdülhamit Han dönemi sadece Osmanlılar için değil tüm dünya müslümanları için de son derece önemli ve kritik bir dönemdir. Osmanlı Devleti'nin

büyük güçler ile mücadelesi ve ilişkileri Sultan II. Abdülhamit Han döneminde yeni bir şekle bürünmüştür. Osmanlılar'ın en zor dönemlerinde II. Abdülhamit Han tarafından büyük güçlere karşı izlenen denge politikasının içerideki aydınlar tarafından yeterince anlaşılabilirdiğini söylemek güçtür. O nedenle II. Abdülhamit Han bu anlamda davasında münevverler tarafından yalnız bırakılan bir Sultandır.

II. Abdülhamit Han eğitimde ve ekonomide modernleşmeye büyük önem vermiş ve modern okullar, mektepler, yüksek okullar yanında başta demiryolu yatırımları olmak üzere ekonomide modern fabrikalaşmaya büyük önem vermiştir. Eğitim amacıyla yurt dışına bir çok genci gönderilmiş ve bu gençler dönüşlerinde Sultan II. Abdülhamit Han muhalefetinin en güçlü temsilcileri olmuşlar ve bir çoğu da dış mihraklarla Sultana karşı işbirliğine girmekten geri durmamışlardır.

Osmanlı Devleti'nin durdurulması ve yaşadığımız coğrafyanın çocuklarının tarihin dışına itilmesi ile içerideki işbirlikçiler sayesinde ihanete uğramış olan Sultan II. Abdülhamit Han'ın tahttan indirilmesi arasında doğrudan bir ilişki vardır. Başta ekonomi ve eğitim olmak üzere siyaset ve uluslararası ilişkilerde çok önemli başarılarla rağmen içeriden ve dışarıdan organize edilen güçlerle işbirliği neticesinde Sultan II. Abdülhamit Han tahttan indirilmiş ve yerine Jön Türklerin etkili olduğu İttihat ve Terakki Yönetimi geçmiştir. Bu yönetim Osmanlı Devleti'ni Birinci Dünya Savaşına dahil etmiş ve sonrasında hazin gelişmeler bir bir peşi sıra gelmiştir. Bu noktada ülke münevverlerinin milletin değerleri ve idealleri ile birlikte olması veya o değerlerin zıddına hareket edip dışarı ile işbirliği içine girmesinin ülke ve toplum için maliyeti tartışmadan varestedir.

Aynı dönemlerde Rusya'da yaşanan gerçeklikler ibret vericidir. Sözde köylülerin ayaklanması ile gerçekleşen Bolşevik ihtilali sonucunda Çarlık Rusyası yıkılmıştı(r). Karl Marks'ın öngördüğü Sosyalist devrim ile hiç bir ilgisi bulunmayan bu gelişmenin Sosyalist Devrim olarak yıllarca Türk okur yazarlarına yutturulduğu herkesin malumudur. Marks'a göre Sosyalist devrim sanayi kapitalizminin doğal sonucuydu ve kapitalizmin merkez ülkelerinde ortaya çıkacaktı. Yani sosyalist devrim sanayi kapitalizminin Avrupa'daki merkez ülkeleri İngiltere, Fransa veya Almanya'da olabilirdi. Marks'ın Das Kapitaline göre köylü nüfusun yoğun olduğu tarım toplumu olan Rusya'da böyle bir devrimin olma ihtimali sıfırdı (Marks 1965). Öyleyse Rusya'da olan biten neydi? Rus entelijensiyası ve eliti bir araya gelerek

Çar'ı kenara çekti ve ülke bütünlüğünü muhafaza ederek Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni ilan etti. Rusya'nın dağılmasını parçalanmasını önlemenin ötesinde Rusya hem Doğu Avrupa'ya ve hem de Orta Asya ve Türk Cumhuriyetlerine yayılarak 1989'a kadar çok daha geniş bir coğrafyaya hakim oldu. Buna karşılık Osmanlı aydın, düşünür ve elitleri 4 ayrı gruba bölünerek etkin olan akımlar da dışarıdaki büyük güçlerle işbirlikçilik yaparak Osmanlı'nın durdurulması ve devlet'in hukuken sonlandırılmasında önemli rol oynamaya hazır olduklarını her vesile ile gösterdiler. Sonuç itibariyle XX. yüzyıl Türkiye'si için en önemli konu toplumuna, milletine yapancılaşmış ve dışarıdaki belli başlı çokuluslu güçlerle işbirlikçiliğe teşne bulunan aydın ve entellektüel çevrelerin varlığı, kısacası "aydın ihaneti" meselesi olmuştur. Bu cümleden olarak yerli ve milli münevver meselesi her ülkenin en önemli sermayesi olduğu bir an bile akıldan çıkarılmaması ve ihmal edilmemesi gereken en önemli meseledir.

Asırlık Hesaplaşma ve 15 Temmuz

Bu millet Osmanlıların son dönemlerinde ve XX. yüzyıl boyunca maalesef başka "büyük devletler"de pek rastlanmayan şekilde kendisine yabancılaşmış aydınlar/münevverler ile karşılaştı ve bunun acı sonuçlarını derinden ve yaygın bir biçimde hissetti, yaşadı. Bir ülke için en büyük talihsizlik beyin gücünü oluşturan yerli ve milli aydının yerine beyinlerinin dışarıdan belli ve etkili çokuluslu güç odakları ile millet ve devlet aleyhine işbirliğine girme gafletinde bulunmalarıdır.

XX. yüzyıla girilirken Osmanlı Devleti karşılaştığı bir çok ekonomik, sosyal ve siyasal güçlük yanında belki de en önemli zorluğu belli bir aydın zümrenin millet ve devlet ile olan ilişkileridir. Yabancı büyük güçlerin hemen hemen hepsi Osmanlı Devleti'nin bir şekilde küçültülmesi konusunda neredeyse ittifak içindeydiler. Tek ihtilafları bu küçülmeden hangi devletin ne kadar pay alacağı meselesiydi. Hiç şüphesiz önlerindeki en büyük engel milleti için her fedakarlığı yapmış bulunan Sultan II. Abdülhamit Han idi. Ne hazin bir durumdur ki Osmanlı Devletinde yaşayan bazı aydınların Devlet Başkanı/Osmanlı Sultanı ile ilgili görüşleriyle "Büyük Güçleri" in planları arasında paralellik olduğu ortaya çıkmaktadır. Etkili bazı Osmanlı aydınlarının Sultan II. Abdülhamit Han'ın uzakgörüşlüğü ve özellikle devletin başından ayrılmasıyla o devletin başına örülecek belalar konusundaki gafletleri yanında "Büyük Güçler" in başta kendi aralarında ve Osmanlı Devleti ko-

nusundaki hesaplaşma ile ilgili plan ve programları konusunda bilgi sahibi olmamaları bir tarafa bu güç merkezlerindeki bazı çevrelerle işbirlikçiliğine soyunmaları tarihin kaydettiği en hazin durumlardan biridir.

Osmanlı Devleti XX. yüzyıla II. Abdülhamit Han'a karşı dışarıdan yapılan bir çok saldırı yanında içeriden de bir çok defa darbecilerin hainlikleriyle karşılaşmış olarak girdi. Sultan hem içe ve hem de dış çevrelerle çok zorlu bir mücadele vermek durumunda kalmıştır. Nihayet 1908 yılında Meşrutî idareyi kabul etmesi ve parlamentoyu, demokratik süreci hayata geçirmesine rağmen 1909 yılında yönetimden uzaklaştırılmış ve hal edilmiştir.

Sultan II. Abdülhamit Han'ın hal edilmesinden sonra İttihat ve Terakki Yönetimi üstlenmiş fakat sıkıntılar azalmamış büsbütün artmıştır. "Büyük Güçler" in Osmanlılar ve asırlardır yönettikleri Balkanlar, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ile ilgili plan ve programlarında bir değişiklik olmamıştır. Nihayet bu bölgelerdeki mücadelelerden sonra Çanakkale önlerinde tarihi bir hesaplaşmaya girilmiş ve Osmanlılar "Büyük Güçler" e gereken tarihi dersi vermiştir. Ancak onların Çanakkale'de ve Kut'ül Amare'de uğradıkları ağır yenilgiye rağmen hiç bir zaman Osmanlıların kontrolünde yüzyıllardır barış içinde bir arada yaşayan milletler üzerindeki planlarından ve emellerinden vaz geçmedikleri anlaşılmaktadır. Osmanlı Devleti'nin çözülmeye başlamasıyla birlikte saldırılar hız kazandı ve o bölgelerde yaşayan insanlar için tarihin en zor dönemleri başlamış oldu. Fromkin'in (1990) deyiimiyle barışa son veren barış gerçekleşti ve sonrasında yüzyıldır ne Balkanlarda ne de Ortadoğuda göz yaşı dinmedi. Türkiye üzerindeki saldırılarında da hiç bir zaman bir azalma olmadı, sadece yöntemlerinde değişiklikler oldu.

Son yüzyılda Türkiye üzerindeki saldırılar artarak devam etti. Dış saldırılar yanında içeriden yapılan saldırıların çeşitliliği ve yöntemlerinde farklılaşmalar ortaya çıktı. Millet ile devleti karşı karşıya getirme ve kardeş ile kardeşi birbirine düşürme konusunda bir çok plan ve program hayata geçirildi. Askeri darbeler belli başlı plan, program ve yöntemlerinden sadece bir çeşididir. Türkiye'de 1960 tan beri neredeyse her on yılda bir dış destekli darbe gerçekleştirilmiştir (Karpaz 2008; Koçak 2016). Fakat bu darbe süreçlerinde millet her zaman deyim yerindeyse sessiz kalmış ve sandığın önüne gelmesini beklemiştir. Sandık önüne geldiği vakit darbecilere gereken dersi vermekten de hiç bir zaman geri durmamıştır. Ancak milletin aleyhine plan ve program yapanlar yine de amaçlarından vazgeçmediler. Fakat bu son dar-

be girişiminde iç ve dış hain çevreler hiç tahmin etmedikleri bir durum ve cevapla karşılaştılar.

XIX. yüzyıldan itibaren başlayan darbe sürecine ilk defa bu Asil Millet 15 Temmuz 2016 yılındaki darbe girişiminde çok farklı bir tavır ve kararlılıkla cevap vermiştir. Millet yüz yıl aradan sonra bölge ve ülkesiyle ilgili “Büyük Plan” ı farketmiş ve hedefin “Büyük Türkiye” olduğunu anlamış bu sefer adeta Çanakkale’deki gibi bir destan yazmıştır. Deyim yerindeyse Çanakkale’den sonra en büyük hesaplaşmalardan birinde yeniden el ele gönül gönüle vererek, eldeki imkanları seferber ederek, genç-yaşlı, kadın-erkek demeden meydanlara inip tankların, topların ve silahların önüne dikilerek “Büyük Türkiye” yi hedefleyen saldırılara beliki de dünya demokrasi tarihinde ilk defa görülen bir yöntem ve kuşatıcılıkta bir direnişle cevap vermiştir (Yarar & Bozkurt 2016).

15 Temmuz 2016 gecesi Büyük Türkiye için yeni bir milat olmuşa benzetilmektedir. Türkiye bu seferki iç ve dış destekli çokuluslu darbe girişiminden gerçekten güçlenerek çıkmıştır. Millet direnişten dirilişe geçmiş ve ülkenin milli birlik ve bütünlüğü konusunda farklı kesimler arasında yıllarca devam eden farklılaşma yerini birlik ve beraberliğe bırakmıştır. Kısacası “bir şerden hayır çıkmış” ve bu Asil Millet liderinin etrafında bütünleşmiş ve kendisine yüzyıldır biçilen deli gömleğini yırtıp atmışa benzetilmektedir.

Bölgesel ve küresel bir güce dönüşen Türkiye’nin bu yükselişinin önüne geçilmek, devlet ile milleti karşı karşıya getirmek ve kardeş ile kardeşi birbirine düşürmek istenildiği çok açıktır. Türkiye bölgesinde demokrasi, insan hakları, özgürlükler ve barışın tesisi noktasında bölgesel bir oyun kurucu olarak ortaya çıkmasından sonra belli başlı Batılı “Büyük Güçler”in tarihte olduğu gibi Türkiye’yi ekonomik ve siyasi istikrarsızlığa sürüklemek konusunda neredeyse ittifak etmiştir.

Türkiye’de yaşanan bu darbe girişimi, devletin bütünlüğünü ve gücünü gerek ulusal gerekse uluslararası arenada zayıflatmaya çalışan, pazarlık gücünü ve politika üretme gücünü elinden almaya yönelik bir girişim olduğu millet tarafından anlaşılmış ve gereği yapılmıştır. 15 Temmuz Türkiye’nin askerî, siyasi ve diplomatik kuşatmalar karşısındaki ‘millî direncinin’ sınındığı gün olmuştur. Bu süreçten siyaseten daha da güçlenerek çıkan Türkiye, ilgili çokuluslu aktörlerin veya üst akıl icra etmekte olduğu çatışmacı küresel oyunun figüranı olmayacağını açıkça göstermiştir. Aynı zamanda, 15 Temmuz Millet’in istiklalinin ve istikbalinin yine millet tarafından -kadını

erkeği, yaşlısı, genci, öğrencisi çalışanı, kısacası tüm kesimleriyle- teminat altına alındığı gündür.

Avrupa “Türkiye’de 15 Temmuzda yaşanan darbeye darbe bile diyememiş ve günler sonra çok cılız seslerle tepkisini ortaya çıkmıştır. Avrupa’nın kendi geleneğine ihaneti konusunda bir tartışama yoktur (Oldmeadov 2013). Avrupa’nın bu ikircikli tavrı Asil Millet için ilk ve anlaşılmaz da değildir. Daha önce Bosna soykırımında ve Mısır’da seçimle gelen devlet başkanına karşı darbeci generallerden yana tavır alması sadece bu Asil Millet için değil tüm insanlığın hafızasına kaydedilmiştir.

Bu “Asil Millet” 15 Temmuzda direnişten yeniden bir diriliş gerçekleştirmiştir. Millet olayı duyar duymaz sokaklara dökülmeye başlamış, Boğaz köprüsüne doğru yola çıkmış, tankların önüne çıkmıştır. Ancak burada liderliğin önemi gözden kaçırılmamalıdır. liderinden Kendisine karşı gerçekleştirilen hain darbe girişimini seçtiği ilk Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın “cesur liderliği” nde gerçekleşmiş olduğunu tespit etmemiz gerekir. Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni o gece açık tutan Başkanı ve üyeleri ile Başbakan ve Bazı Bakanların kararlı duruşu yanında, siyasi partilerin, basın ve güvenlik birimleri ile komuta kademesinde dempkrasiden yana tavır alan asker ve polis teşkilatının tutum ve gayretleri bu darbenin püskürtülmesinde önemli rol oynamıştır. 15 Temmuz gecesinden sonraki 27 gün 81 ilde tutulan nöbetler ile Yenikapı mitingi tüm dünyaya bu Asil Millet, lideri etrafında demokrasi, insan hakları, özgürlük ve bağımsızlığın nasıl korunması gerektiğini tüm dünya aleme gösterirken yüzbinlerce gaziliğe terfi etmiş evlatları ile birlikte o gece 248 şehit vermiştir.

Anadolu’yu Türklerin vatanı yapan bu coğrafyanın çocuklarının tarihi büyük zaferlerle doludur. Bu zaferlerden bir kısmı tarihin akışını değiştiren gelişmelere sebep olmuştur. 1071 Malazgirt zaferi bunlardan birisidir. 1453 İstanbul’un fethi tarihi değiştiren diğer bir tanesidir. 1915 de Batılılarca “Hasta Adam” olarak tavsif edilen Osmanlı’ nın Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya ve Rusya’dan oluşan itilaf devletleri olarak birleşen Büyük Güçler karşısında müslüman Türklerin Anadolu coğrafyasında ebediyete kadar var olacaklarını tarihe altın harflerle naksettikleri bu zaferlerden biridir. Bu zaferle bu coğrafyanın çocuklarının özgüveni artmış, Anadolu’nun artık ebediyete kadar bir müslüman Türk vatanı olduğunu, bu milletin gerektiğinde ve iş başa düştüğünde her türlü fedakarlığa katlanarak vatanın, bayrağın ve ezanın yeniden savunulacağını dost ve düşman tüm

dünya insanlığına kanıtlanmıştı. Çanakkale'deki hesaplaşmadan yüz bir yıl geçtikten sonra yeniden iş başa düştü ve bu "Asil Millet" 81 ilde ayağa kalktı ve 15 Temmuz 2016 da "kendisini ortadan kaldırmaya, bu toprakları parçalamaya ve devlet ile milleti karşı karşıya getirme projesi" ne karşı vaziyete el koydu ve tüm dünyadaki mazlum ve masumların dualarıyla gereğini yaptı.

En önemlisi de düşmanın kim olduğunu, tehdidin nereden geldiğini ve gelebileceğini çok kısa bir zaman içinde farkederek liderinin etrafında bütünleşerek gereğini yapmış olmasıdır. Belki de bir asırdır böyle bir direniş azmi, böyle bir bilinç ve hesaplaşma iradesi görülmemiştir. Millet devletiyle el ele vererek "Büyük Türkiye" nin yeri geldiğinde ne kadar güçlü olabileceğini tüm dünyaya göstermiş oldu. Bu ülkeyi bölmek veya parçalamak, sonrasında da bölgede diledikleri gibi bir düzen ve dünya kurmayı hayal edenler ve onların yerli işbirlikçileri 15 Temmuz 2016' da hiç murad etmedikleri bir sonuçla karşılaştılar. O da; devlet ve milletin son yüzyıldaki en önemli bütünleşme ve birlik ve beraberlik içinde geleceğe yürüme iradesine sahip çıktığının tüm dünya alem ilanıdır. Daha açık ifade etmek gerekirse 15 Temmuz 2016 dan itibaren "Büyük Türkiye" dirilen milleti ve çürüklerden temizlenen devletiyle eskisine göre çok daha güçlü ve kuvvetli bir ülke haline gelmiştir.

Sonuç

Anadolu zor bir coğrafyadır. Dün öyleydi, bu gün de öyledir. Bu topraklarda farklı medeniyet mensubu topluluklar yaşadı ve büyük imparatorluklar bu topraklarda hüküm sürdü. Son bin yıllık tarihte Müslüman Türkler Anadoluyu vatan itihaz etti. Dünyanın en büyük imparatorluklarından birini bu coğrafyada kurdular ve en uzun hüküm süren devletlerden biri olarak tarihteki yerini aldı. İlgili dönemlerden günümüze kadar farklılıklarını muhafaza ederek bir arada yaşama, kesret içinde vahdet anlayışıyla müslümanlar bu vatanda diğer din mensupları ile barış ve huzur içinde yüzyıllarca bir arada yaşadılar. Müslümanlar kendilerini sadece dindaşlarından değil diğer bütün farklı din mensubu topluluklardan da sorumlu addettiler. XIX. yüzyılın oratalarından itibaren başgösteren zor dönemler elbette Osmanlıları derinden etkiledi. Ancak bin yıllık Anadolu'yu vatan itihaz etmiş bu milletin birlik ve beraberlik ruhu herşeye rağmen zor zamanlarda ortaya çıkıyor. Asil Millet iş başa düştüğü zaman tüm dünyaya gerekli dersi veriyor ve gereğini

yerine getiriyor. Yüz bir yıl önce Çanakkale’de bunu yaptığı gibi bu milletin içinde var olan o ruh 2016 yılının 15 Temmuzunda yeniden şahlanmış ve gereğini yapmıştır.

15 Temmuz 2016’da askerin içindeki bir grubun kalkışmasıyla başlayan darbe girişimi “Büyük Türkiye” nin önünü kemek, demokrasi, özgürlük ve insan hakları alanları başta olmak üzere bir çok alanda başta ülke ve bölge düzeyinde öncülük yapabilecek kudret, kuvvet ve iktisabı yeniden yakalamış bulunan bir milletin bütünlüğünü bozmak ve ülkeyi darbenin ötesinde bir kaosa sürüklemek amaçlı Pensilvanya’da mukim FETÖ liderinin öncülüğünde gerçekleştirilen çokuluslu güçlerin desteklediği hain bir teşebbüs olduğu anlaşılmıştır. Türkiye’nin yeniden tarihe dahil olmasını hazmedemeyen çokuluslu etkin güçlerin terör örgütleri dahil içeride kullandığı maşaların da iştirakıyla gerçekleştirilen çok yönlü bir bir kuşatma ile karşı karşıya kaldığı günden güne daha açık bir biçimde ortaya çıkmaktadır. 15 Temmuz 2016’daki hain darbe girişimini feraset ve basiretiyle çok kısa bir sürede farkederek bu asil millet tarihte örneği az görünebilecek bir cesaret ve kararlılıkla lideri etrafında kenetlenerek darbecilere ve tüm dünyaya bundan sonra bu tür müdahalelere pabuç bırakmayacağını ve bu toprakların gerçek sahibinin kim olduğunu ve kıyamete kadar bu hakimiyetin devam edeceğini göstermiştir. “Sizin şer gördüğünüzde hayır murad edilmiş olabilir” fehvasınca da 15 Temmuz, Çanakkale’den sonra bu asil milletin yeniden birlik ve beraberlik için ülkenin milli bütünlüğü konusunda yeniden kenetlenerek yeni bir ruhla derinisten bir diriliş ürettiğini ezan ve salanın gerçek anlam bütünlüğü içinde “tek vatan, tek bayrak, tek millet ve tek devlet” gerçeğini tüm dünya aleme gösterme imkanını sağlamıştır.

15 Temmuz 2016 tarihindeki darbe teşebbüsünde yıllarca bu devletin imkanlarını kullanmış ve bu Asil Millet ekmeğini yemiş suyunu içmiş FETÖ mensubu kişiler millete ve devlete yabancılaşmış, milletin ve devletin tank ve topunu, silahını ve namlusunu millete doğrultmuş ve çokuluslu güçlerin enstrümanları olarak kullanılmaya müsait kişiler oldukları tüm çıplaklığı ile ortaya çıkmıştır. Devletin ve milletin bu durum karşısında gerekli önlemleri alması en tabii hakkı daha da önemlisi görevidir.

Tarihte büyük değişim ve dönüşümler önemli krizlerin sonrasında ortaya çıkmıştır. Çile ve ızdıraplar insan ve toplumları olgunlaştırır. Yüz yıl önce dünya yeniden kuruluyordu. Osmanlı Devleti durduruldu ve modern hegemonic güçler bir dünya düzeni inşaa ettiler. Yüz yıl sonra dünya bir kez

daha yeniden kuruluyor. Türkiye dünya yeniden kurulurken milletçe direnişten dirilişe geçmiştir. 15 temmuz 2016 bu yönüyle gerçek anlamda yeni Büyük Türkiye'nin doğuşunun miladı olmuş ve bu ülke artık dirilen millet ve çürüklerden temizlenen devletiyle düne göre çok daha güçlü ve kuvvetli bir duruma gelmiştir.

KAYNAKÇA

- Akdağ, M. (2010), *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*, İstanbul.
- Beşikçi, M (2012), *The Ottoman Mobilization of Manpower in the First World War: Between Voluntarism and Resistance (Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Seferberliği)*, Brill Yayınları, Leiden.
- Bulut, M., (2011), "Gelişen Avrupa Genişleyen Osmanlı'dan Günümüze Dünya Ekonomisi'nde Değişen Dengeler ve Yeni Merkez" (The Change of the Stabilities in the World Economy from the times of the European Expansion and Ottoman Extension to the present and the New Center) *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, 13-29.
- Bulut, M. (2013), "Türkiye'nin Dünya Ekonomisi'ndeki Yeri ve Geleceği" (The Position of Turkey in the World Economy and its Future) *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:3, Sayı:2, 53-62.
- Bulut, M (eds.) (2014a) *Medeniyetler Güzergahı İpek Yolu*, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Bulut, M. (2014b) *Resilkroad*, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Chancellor, E (2007), *Şeytan Sofrası, Finansal spekülasyonlar Tarihi*, Çev. N Domaniç, Scala Yayıncılık, İstanbul.
- Diamond, J. (1997) *Guns, Germs and Steel: A short history of everybody for the last 13,000 years (Tüfek, Mikrop ve Çelik)*, Londra.
- Fırat, H. (2006), *24 Saat, 15 Temmuz'un Kamera Arkası*, Doğan Kitap, İstanbul.
- Fraze, C.A. (1983), *Catholics and Sultans: The Church and the Ottoman Empire, 1453-1923 (Katolikler ve Sultanlar: Kilise ve Osmanlı İmparatorluğu)*, Cambridge Üniversitesi Yayınları, Cambridge.
- Fromkin, D. (1990), *A Peace to End All Peace (Barışa Son Veren Barış)*, New York.
- İnalçık, H. (2013), *Osmanlı ve Modern Türkiye*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- İnalçık, H. (2003), *Osmanlı İmparatorluğu: Klasik Çağ*, İstanbul.
- Kalın, İ. (2013), *İslam ve Batı*, İsam Yayınları, İstanbul.
- Karpat, K. (2008), *Türk demokrasi Tarihi*, İmge Kitabevi, İstanbul.
- Kenanoğlu, M.M. (2004), *Osmanlı Millet Sistemi*, Klasik Yayınları, İstanbul.
- Koçak, C. (2016), *Darbeler Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Marks, K (1965), *Kapital*, Çev: Mehmet Selik, Sol yayınları, İstanbul.

ÇOKULUSLU MEYDAN OKUMAYA KARŞI ASİL MİLLETİN DİRENİŞİ VE
YENİDEN DİRİLİŞİNİN DİNAMİKLERİNE BİR BAKIŞ

- Nedvi, E.H. A. (2015) *Müslümanların Gerilemesiyle Dünya Neler Kaybetti*, Kayıhan Yayınları, İstanbul.
- Oldmeadow, H (eds.) (2013), *Geleneğe İhanet, Modernitenin Manevi Krizine Dair Makaleler*, Çev. T. Uluç, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Rieber, A.J. (2014), *The Struggle for the Euroasian Borderlands, From the Rise of Early Modern Empires to the End of the First World War*, Cambridge Üniversitesi Yayınları, Cambridge.
- Toynbee, A. (2016), *Uygarlık Yargılanıyor*, Çev: M. A. Yalman, İstanbul.
- Trubetskoy, N. (2012), *Avrupa ve Beşeriyet*, Çev: V.İmanov, Küre Yayınları, İstanbul.
- Yarar, M. & Bozkurt, C. (2016), *Darbenin Kayıp Saatleri, Ölmek İçin Güzel Bir Gün Annem*, Destek Yayınları, İstanbul.

DARBEME KAFATUTMANIN İNSANİ İMKÂNI: SOSYAL BÜNYEYİ İNŞA ETMEK VE ONA DOST OLMAK*

MUHAMMED ENES KALA

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

ÖZ

Dostluk, kişinin diğeri iradi, bilinçli ve çıkarsız sevmesi ve onun tarafından sevilmesini taşıyan bir anlamdır. Dostluk yoluyla yaşama daha sıkıca tutunabilen insan diğeri kişilerle ortak sevinç ve üzüntülerde buluşabilir. İradi, bilinçli, çıkarsız ve meşakkatli bir sevmese-sevime ilişkisine vurgu yapan dostluk, sadece bireyler arasındaki ilişkiyi anlamlandırmaz. Kişinin sevgiyle yöneldiği her şeyle dostluk ilişkisine girebileceği de söylenmiştir. İnsanların, ortak ufukta, hikmet ve adalet ekseninde bir araya gelerek inşa ettikleri organik bütüne sosyal bünye denebilir. Böylesi bir bünyeyle de dostluk ilişkisi -belki de en ideal anlamda- kurulabilir. İnsanın fazilet merkezinde, ortak iyiyi artırmak gayesiyle oluşturduğu sosyal bünyeyle kurduğu dostluk, ona zarar verici içeriden ve dışarıdan tüm müdahaleleri olumsuzlama yetkinliğine sahip olabilir. Meşru halk iradesinin gaspı olarak anlaşılan darbelere kafa tutmanın bu anlamda en insani ve geçerli yolu, böylesi bir sosyal bünyeyi inşa etmek ve ona dost olabilmekten geçmektedir.

Anahtar kelimeler: Sosyal bünye, dostluk, hikmet, adalet, darbe

HUMANISTIC POSSIBILITY OF OPPOSING TO COUP: CONSTRUCTING SOCIAL BODY AND MAKING FRIEND WITH IT

ABSTRACT

Friendship is a meaning by which a person loves rationally, voluntarily and unrequitedly to anyone and loved in return similarly by the person who is beloved. The person, who firmly holds on to the life by aid of friendship, can meet common delights and worries of other people. The friendship, which emphasises rational, voluntary, unrequited and arduous relation of loving and being loved, does not solely make sense of relationship among persons. It has been stated that a person may make friends with anything towards that the person head affectionately. It may be named as social body which is organic whole that humans have built in the axis of wisdom and justice by indicating common horizon and coming together. With such a body, human being –mostly regarded as ideal- would make friend. The friendship with such a social body which human constructs for the purpose of increasing common good in centre of virtue has a great opportunity to negate harmful internal and external involvements. The most humanistic and valid way to oppose coups which can be considered as extortion of legitimate popular sovereignty is to construct a social body and to make friend with it.

Keywords: Social body, friendship, wisdom, justice, coup

* Bu çalışma, Muhammed Enes Kala, Birlikte Yaşamın İdeal İmkânı: Sosyal Bünyeye Dost Olmak, ss. 131-167 (Ahmet Kavlak-Muhammed Enes Kala, Birlikte Yaşamak, Hece Yay., Ankara 2015) çalışmasının bazı bölümlerinden faydalanılarak ve o yazının sağladığı teorik zeminin pratik karşılığını sorgulama problemiğinden doğmuştur.

Bir tanımlama yapmaktan kaçınarak, insanı, insan kılan, onun özünden ayrılmayan en temelde iki unsura dikkat çekilebilir. İnsanın bu iki özsel niteliği, aklilik ve sosyalliktir. Bu çerçevede insan, akıl sahibi olmasının ve sosyalliğinin hakkını vermeden doğasının gereğini yerine getiremez. Şayet insanı insan kılan bu iki öz niteliği varsa ve bunlar yaratıcı tarafından insana verilmişse o halde insan, bu özelliklerini gereği gibi kullanarak beşerlikten insanlığa yükselebilmektedir. Beşerlik, insanın hazır bulunduğu ve onu hayvanla/canlıyla fizyo-biyolojik zeminde ortaklaştıran, insanlık ise insan tarafından değerler üzerinden inşa edilen ve kazanılan duruma işaret etmektedir. Ancak işaret ettiğimiz rasyonellik ve sosyallik, bir değer ekseninde işlevsel hale getirilmediği takdirde insan, insanlığını gerçekleştiremez ve beşer olarak kalmaya devam eder. Akıl ve sosyallik dengesi bozulan bir kişiden insan diye söz edemeyeceğimize göre insanın bu iki niteliğinin olması gerektiği gibi işe koşabileceği bir değer eksenini/ethosferden söz etmemiz gerekecektir. Bu düzlem ise insanın aklılığı/rasyonelliği söz konusu olduğunda hikmet, sosyalliği/eylemleri söz konusu olduğunda ise adalettir. Hikmet ve adalet ise birer fazilet oldukları için ahlaki merkeze taşırırlar.

İnsan, bir eksenden başka bir eksene, onu daha değerli kılmak için ilerleyen bir ahlak varlığıdır. Ahlak ise var olabilmek için öncelikle bütünlük ister, bu bütünlük, insanın his, vicdan ve idrak yetilerini kuşatıcı bir bütünlükle beraber kişi ile toplum, ruh ile beden arasındaki bütünlüğe de işarette bulunur. Bunun dışında varoluş bütünlüğü vardır ki o da yaratıcının koyduğu ilke temelli sabiteler ile insanın varoluş düzleminin mahiyetinden kaynaklanan değişim/değişkenlik arasında insan tarafından kurulması gereken/beklenen muvazeneli bütünlüktür. Biz bu yazımızda dostluğu, ahlakla görünür kılınan bir varlık duyusu ve biçimi olarak görmeye ve dostluğun sadece kişi ile toplum arasında görünen bütünlüğü üzerindeki işlevini anlamaya çalışacak ve diğer söz konusu bütünlükleri bu çalışmamızın kapsamının dışına çıkaracağız. Çalışmamızda insanın yine insanlarla birlikte değerler ekseninde inşa ettiği ve ona, his, vicdan ve idrak boyutlarıyla katıldığını düşündüğümüz sosyal bünyeyle dostluk imkanını ortaya koymaya çalışacağız. Böylesi bir bünye, insanın bilişsel, duyuşsal ve eylemsel yetilerini birlikte işe koştuğu, özü olan rasyonellik ile sosyalliğini değerler ekseninde birlikte gerçekleştirebildiği ve insanı toplumla birlikte hemhal olmaya götüren süreçleri içerisinde saklamaktadır. Yine çalışmamızda bu süreçlerin sağlıklı şekilde birbirini izlediği dizgede inşa edilen sağlıklı toplumsal bünyenin, içerisine ona zarar verecek, onu yıpratıcı ve zayıflatıcı hiçbir unsuru kabul etmeyeceği iddi-

ası da tartışılacaktır. Söz konusu iddia üzerinden sivil inisiyatifi darmadağın eden, toplumun iç dinamiğini bozan, insanın his, vicdan ve idrak melekelerini altüst edip, onu özniteliklerinden koparan siyasi “darbe” tüm uzanımlarıyla sosyal bünyenin sağlamlığı nispetinde başarısızlığa mahkûm edilebilir. Çalışmamız ayrıca böylesi bir ön tasavvurunun uzanımlarını ve imkanını tartışacaktır.

Dostluk ve Sosyal Bünye: İdeal Bir Dostluk İmkânı

Dostluğa ilişkin bir kavramsallaştırmanın onun imkânı üzerinden olabileceğini düşünebiliriz. Dostluk genellikle iki birey arasındaki olumlu ilişki olarak karşılık bulur. Kişiler birbirine dost olurken, birbirinin dertleriyle dertlenir, sevinçlerine ortak olarak sevinirler. Ancak dostluk imkanını farklı bir minval üzere düşünmek mümkün müdür? Şöyle ki, sevinilecek ya da üzülecek ortak zemini ortak duygudaşlık üzere birden fazla insana açmak ne derece olanaklıdır? Ortada çoğulcu eksende beraber sevinilecek ya da üzülecek bir sevinç ya da üzüntü söz konusu ise çoğulcu eksen üzerinde bireylerden daha ziyade bireylerin birbirlerine bağlanacakları çoğulcu yaklaşıma olanak veren dostluk ilişkisi mümkün olabilir. Yani söz konusu eksene, bizi ortaklaştırdığı ölçüde çoğulcu beden olarak yaklaşmak mümkün görünür. Bu noktada dostluk, insan fertlerinin ötesinde o bireyleri taşıyan omurganın, ilişkinin ya da daha genel söylersek temelle kurulan ilişkiye dönüştürülebilir. Bu canlı temel ise herkesin birbirini sevmese bile birbirine saygı duyduğu, güven verdiği, birbirinin varlığını tehdit değil, varlık imkanını güçlendirdiği ortak zemine ve paydaş olunan iyi yaşam ekseninde ortak ufku paylaşan insanların bir aradalığına işarette bulunabilir.

Peki, bu canlı-organik temel neye göre ve nasıl oluşturulabilecektir? Ortak iyi yaşam idesi burada muhakkak bir etmendir ama içi boş bir idenin bize yardımı olamayacağı da neredeyse kesindir. Öyleyse, bu idenin içini nasıl doldurabiliriz? Söz konusu yapı ya da bizim ifademizle sosyal bünye, öyle doldurulmalı ki bir taraftan asgari müşterekleri taşımalı diğer taraftan ise üzerinde kalıcı ve insanlığa umut verici bir çizgiye işaret edebilmelidir. Bizler dostlukların böylesi bir yapıdan pay aldığı oranda sağlam hale getirebileceğini ortaya koymaya çalışacağız. Toplumdaki kişiler bir arada yaşamayı değerli kılan hususları öne çıkardığı oranda ve bunlara can attığı sürece söz konusu imkân daha güçlü olabilecektir. Böylesi bir yapı hiçbir kendiliğın kendisini feda etmesini, özgürlüğünü kaybetmesini getirmeyeceği gibi onla-

ra kontrollü bir özgürlük fikri vererek kendi kişiliklerini inşa edebilme imkânı da sunabilmelidir.

Yapının/sosyal bünyenin mahiyeti ile gereklilik ve yeterlilik olarak neleri kapsayabileceğine ilişkin öneriden önce dostluğun temeli ve amacı üzerinde durmamız gerekebilir. Dostluğun temeli, dostluğun amacı ve dostluğun doğası aslına bakılırsa birbirine bağlı ancak üç farklı duruma işaret etmektedir. Dostluğun temelinden anlaşılması gereken en yalın mana, dostları bir araya getiren nedenlerdir, bunlar haz, fayda, ihtiyaç, duygu ve fazilet olabilir. Biz bunların hepsini öne süreceğimiz sosyal bünye için gerekli görsek de sıralamanın önem arz ettiğini düşünmekteyiz. Dostluğun amacından -belki buna nesnesi de denebilir- anlaşılması gereken en basit tabir, dostların bir arada yaptıkları şeylerdir ya da dostlukların kendileriyle tecessüm ettirildiği şeylerdir. Bu, öngörülebilirdir zira dostun, dostun davranışını kestirebilmesi kadar doğal bir şey yoktur. Bu manada dostluğun temelinin dostluğun amacını gerekçelendirebileceği bir düzleme işaret edebildiği de ifade edebilir. Bu düzlem, amaç ve temeli birbirine bağlayacaktır. Mesela haz üzerine oluşturulan bir dostluğun amacının atletizmde şampiyonaya hazırlanmak ya da şampiyonluğa giden bir takımı desteklemek olduğunu öne sürebiliriz. Menfaat üzere dostluğun amacının ise başlanan bir projeyi tamamlamak olduğu ileri sürülebilir. Ancak biz yaklaşımımızda sosyal bünyeye duyulan değer eksenli dostluğun ortak iyi yaşam tasavvurunu mücessem kılmasını onun amacı olduğunu düşünüyoruz. Dostluğun doğasından anlaşılması gereken mana ise dostluğu diğer insani ilişkilerden ayıran unsur ya da unsurlardır. Ancak biz bu konuda makalenin sınırları dışına çıkacağımız endişeyle dostluğun irade, bilinç, meşakkat, çıkarsızlık ve saygı eksenli bir kavram olarak insanın diğer ilişkilerinden ayrılabilceğini ifade etmekle yetineceğiz (Grunebaum, 2003: 31-32).

Temeli, fazilet ve hak merkezli; amacı, faziletin en üstün haliyle tecessüm ettiği şekilde insanlar için kaygılanmak, onların iyiliğini düşünmek, objektif iyiliği artırmak olan, insanların faydada ortaklaştığı kısacası ortak iyi yaşam tasavvurunu mücessem hale getiren bir yapı mümkün müdür? Böylesi bir yapı olanaklıysa ve böylesi bir yapıyla dostluk da gerçekleştirilebilirse, dostluk, farklı bir mecrada kavramsallaştırılmış ve işlevselleştirilmiş haliyle en istikrarlı ve olgun zemin üzerine inşa edilmiş olacaktır. Biz böyle bir yapının mümkün olabileceğini düşünüyoruz. Bu yapıyı ise insanların yetkinleşmeye dönük şekilde ortak yaşama ideali ve ortak iyi yaşam tasavvurunu somut hale getirmek için oluşturdukları sosyal bünye olarak ortaya koymak istiyoruz.

Tartışmak istediğimiz husus bu yapıyla dostluk kurabilme imkanından önce bu yapının mahiyeti, gerekliliği, imkânı, temeli ve amacının sorgulanmasıdır.

Söz konusu yapının temeline ilişkin sorgulamamızı sonraya erteleyerek bu yapının neliğine, imkanına ve gerekliliğine ilişkin fikirlerimizi ve böylesi bir yapıyla dostluk imkanını tartışmaya açabiliriz. Dostluk, sevende mi tezahür eder, sevilende mi? sorusu oldukça zor bir sorudur. Biz bu soruya, dostluğun ilişki üzerinden değerlendirilmesi gerektiği şerhini düşerek, dostluğun evvela sevene bağlı olduğu ifadesiyle bir cevap imkanını ortaya koyabiliriz. Dostluk üzerine belki de hacim olarak en küçük ama muhteviyat olarak en dolu eserlerden birisini veren merhum Fethi Gemuhluoğlu, eserinde en büyük yanlışlığın dost olamamaktan kaynaklandığına değinilir. Gemuhluoğlu'na göre çare insanın insana dost olması, fikre dost olması, coğrafyaya dost olması, tarihe dost olması, kendi vücuduna dost olması, komşuya dost olması gibi kademe kademe ama bütünleşmiş bir hal içinde bütün dostlukları söyleyebilmesidir (Gemuhluoğlu, 2013:27). Bizler, dostluğun temelinin sevenin atacağını, sevilenin ona karşılık verdiğinde ise o dostluğun süreklilik kazanacağını düşünüyoruz.

Dostluk, şayet sevenden sevilene doğru ise, kişinin, tarihle, coğrafyayla, kitapla, evrenle velhasıl sevgiyle yöneldiği her şeyle dost olabileceğini kabul edebiliriz. Dost, sözcüğüne sözlüklerde sevilen değil, seven, sevgi duyan karşılığının verilmesi de bu zeminde daha anlamlı hale gelebilir. Sevmek, öznenin eylemiyken, sevilmek ötekinin nesnesi durumuna düşme tehlikesi taşır. Sevmek ise karşıdakini nesne haline getirmekten ziyade karşıdakinin öznesi olabilmeyi talep etmektedir. Kişinin kendisine karşı dostluğu da bu bilinçliliğe işaret eder (Kırş. Kayıran, 2011:250). Dostluk, güven üzerine çıkarırsız sevgi ve özgür tercihle kurulur (Kayıran, 2011:252-253). Şimdi bizler de ifade ettiğimiz üzere tikel dostluklardan daha ziyade insana güven ve huzur içinde yaşama imkânı, kişilere yetkinleşme olanağı sunmak üzere oluşturulması gerektiğini düşündüğümüz sosyal yapıya ya da deyimimizle sosyal bünyeye dost olabilmenin imkanını çizmeye çalıştığımız bu zeminde tartışmak istiyoruz. Şayet dediğimiz kabul edilebilirse, insanların oluşturacağı bu sosyal bünyeyle dostluğu başlatmak ve sosyal bünyeden kişilere ortak iyiyi artırmak koşuluyla ilişkinin dönmesi ile dostluğu devam ettirmek mümkün görünmektedir.

Sosyal bünyeden bizler, en yalın şekilde, bir ideal ve ortak yaşam tasavvuru uğrunda bir araya gelen organik-birlikli yapıyı anlamak istemekteyiz. Bu yapı, verili değildir ve sonradan kazanılmıştır. “Dünya nimetlerinden yararlanmak herkesin hakkıdır. Bunda herkesin eşit payı olduğu, ama Tanrı kimseye (hususî) payını ayırmadığı, tersine paylaşmayı insanlara bıraktığı için herkes, eşit pay sahibi olan ve hiçbir şeyden yoksun bırakılmaması gereken diğerlerinin mutluluğunu da düşünecek şekilde bu dünya nimetlerinden yararlanmalıdır.” (Kant, 2007:223) diyen Kant’ın sözleri bir manada ifade edilenin yerine getirilmesini sağlayıcı böylesi bir gerekliliğe işaret eder. Ancak bizler bu zorundalığın bir şekilde yaşamak için değil iyi yaşayabilmek için zenginlik imkânı olarak da görülebileceğini düşünmekteyiz.

Bir varlığı duyumsama imkânı olarak bir beraberlikten söz etmek mümkündür. Zira bir açıdan bakıldığında dostluk, bir tür varoluş tarzı ve varlığı duyumsama biçimidir. Kastımızda öyle bir birlik ve beraberlik söz konusudur ki hayvanlara kıyasla bu beraberlik ortak bir maddeden pay almaktan daha ziyade tamamen varoluşsal ve nesnesiz bir paylaşımına işarette bulunur (Agamben, 2011: 172). Nesnesiz paylaşımına bir de nesneleştirmeyen paylaşımı da eklemek söz konusu ettiğimiz dostluk ilişkisinde zaruridir. Kant’ın işaret ettiği nokta bizce insanın, beşerliğini koruma eşiğine ve onun yaşayabilme imkanına işaret eder. Hâlbuki biz savunduğumuz sosyal bünyeden insanın iyi yaşama olanağını gerçekleştirme ve daha da önemlisi insanlar arası adalet zeminini anlamak istemekteyiz.

İnsanın, beşerliğini koruma zemininde onun hayatta kalması ve payına düşenin peşinden koşturması gerektiği için bu uğraşı, çoğu zaman bencil insanın doğasının gerçekleştirilme aracına dönüşebilir. Hâlbuki insanın insanlığını ortaya koyabilmesi, şahsiyet sahibi bir varlık olabilmesi için evrendeki objektif/ortak iyiye katkıda bulunması gerektiği açıktır. Bunun yolu ise adaleti tecessüm ettirebilme gayesinde aranmalıdır. Söylediklerimizi biraz daha açık hale getirerek yeniden ifade etmeyi deneyelim.

Toplum içinde yaşama ve var olma bir şekilde alma-verme ilişkisine dayanır. Alma-verme dengesi toplumsallık dengesini kendinde saklı tutar, ihtiyaç sahibi, güçsüz ve bağımlılara verince aslında onlar topluma katkıda bulunurlar, yani onlara verildiğinde onlar da insanlığa değer verirler, insanlığa verilen değer verenin heybesine görünmeyen ve çoğu zaman hesap edilemeyen kazanım olarak geri döner. Söz konusu düşünce çizgisinde her insanın bir bakıma kendini bağımlı olanların yeryüzünde gölgesi ve onların ikinci

bir kişiliği olarak görme gerekliliğini zikredebiliriz. Zira bu kişiler, toplumda onların kaplayacağı yeri doldurur ve onlara vekâlet ederler. Bu, onlar için bir mesuliyet ve ortak/objektif iyiye katacakları değeri bize sunar (MacIntyre, 1999: 138-139). Anlamaya çalıştığımız zor mesuliyet yerine getirildiğinde adalet eksenini kaymamak üzere daha da güçlenebilir. Bu noktadan hareketle hem mikro hem de makro ölçekte adalet erdeminin kıymeti, erdemlerin hem toplamı hem de yaşanabilmesi için başlangıcı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu itibarla bireysel/mikro adaletin kişinin kendisine hiçbir konuda ihanet etmemesi, toplumsal/makro adaletin ise toplumu oluşturan en zayıf halkaya ihanet edilmemesi diye anlaşılabilceğini düşünebiliriz. İfade ettiğimiz ilişkinin ise ancak kişinin mensubiyet ve aidiyet hissedebildiği bir yapı içerisinde en yetkin ölçüde gerçekleştirilebileceği düşünülebilir. Biz bu yapıyı, kişinin kendisini, sevenlerini ve geleceğini birlikte tasavvur edebildiği sosyal bünyeyle ve kastettiğimiz dostluğu ise bu bünyeyle dostluk olarak kavramsallaştırmak istiyoruz.

Böyle bir sosyal bünye varsa onunla dostluk kurabilmek önemlidir. Çünkü idealimizde olan bu sosyal bünye içerisinde kişiler birbirinin tehdidi ya da rakibi değil; hep birlikte var olma, yetkin olabilme ve geleceğe uzanabilme teminatının imkanıdır. “Türünde benzeri bulunan her şey, varlıkta eksiktir; çünkü bu sadece, türü içerisinde tek başına var olmak için yeterliliğe sahip olmayan şeyde ve kendisiyle tek başına o varlığın tamamlanmasında yeterli olmayan şeyde mümkündür; öyle ki, insanın durumunda olduğu gibi, onunla sadece, o varlığın bir parçası tamamlanır ve kendisiyle bir bütünü tamamlanması için onda yeterlilik mevcut değildir. Çünkü herhangi bir ‘bir’ ile insanın varlığını gerçekleştirmek mümkün olmadığı için, bir zamanda ‘bir’den daha fazlasına ihtiyaç vardır.” (Farabi, 2005:103.) diyen Farabi, önemle insanın diğerleriyle iş birliği halinde yetkinleşmesine vurguda bulunmaktadır. Ancak böylesi bir işbirliği yapısı ona katılan herkesin yetkinliğine imkan sağlayabilmelidir (Cooper, 1993: 313-314).

Kişinin başka kişilerle dost olabilmesi kuşkusuz önemlidir, ancak bizim önerdiğimiz dostluk bağı öncelikle o kişiyi toplum içinde diğerleriyle bir kılan yapıyla olan ilişkisine delalet eder. Kişi, söz konusu yapıda ifademizle sosyal bünyede, kendi iyisini ortak iyiden ayırt edemez, kendisinin, sevdiklerinin ve geleceğinin teminatını bu bünyede görebilir. Bu itibarla söz konusu bünyeyle dost olmak, dost kalmak önem arz eder. Kişi ancak kendisine varlık veren, tehdit unsuru oluşturmayan böyle bir yapıya ilgi, alaka, sevgi ve saygı

duyabilir. Bu yapı ahlak, siyaset ve hukuku birbirinin alternatifi ya da rakibi değil, birbirilerinin mütemmim cüzleri kılar.

Dostlukta bakılan şeyi aynı görme durumu vardır (Lewis, 1993: 42). Biz dostluğu çoklu bir ortama sokmak istiyorsak bireylerin farklılıklarını değil, onların ortaklaşacağı zemini konuşmamız gerekir. Ancak böylesi bir zemindir ki bireyleri birbirine bağlayabilir, farklılıklarını tehdit değil, ama zenginlik kılar ve bireyler onu aynı görebilirler. MacIntyre meseleye dair şöyle der: “Bir polisi oluşturan yurttaşlar arasında varolan türden bir bağı olanaklı kılan görüş birliğidir. Olması gereken dostluk bağıdır ve dostluğun kendisi de bir erdemdir.” (MacIntyre, 2011: 233)

İdeal şekilde farz ettiğimiz bünyeyle dostlukta, dostluk temelinin bileşiminde karşılıklı saygı, tanıma söz konusuyken, karşıdakinin kırılğan noktalarından istifade etme, karşıdakini sömürme ve tahakküm etme yoktur. Yine söz konusu dostluk bağında, dostluk ilişkisini bu ilişkiye ortak olmayanlar tarafından bozulmak istenmesine fırsat vermek de yoktur. Karşıdakini tanıyarak ona yaklaşmada ve güvenle bağlanmada hikmet, karşıdakine kendine göre şekil verme ve onu kendine mecbur etmede tahakküm vardır. İlkinde birlikte yaşama imkânı yeşerirken diğerinde bu imkan korku ve kaygılar üzerinde yok olur. (Krş. Lu, 2009:41) Zira varlık ve varoluş zulümden değil, adaletten doğar, adalet ise tahakkümden değil hikmetten sadır olur. Bu manasıyla kastedilen dostluk ilişkisinde otoritenin tikel olana bürünmediği bir yapı vardır. Bu manada anlaşılması gereken dostluk, insanlar arası sevgi ilişkilerinde kişinin benliğini koruyarak, ortada tikel bir otoritenin bulunmadan iradi olarak girdiği, oldukça ruhsal ve farklı bir ilişkidir (Lewis, 1993: 43-44, 47). Bu ilişki, insanların her birinin iyiliğinin ortak iyiden ayrılmadığı bir çerçeveyi bize sunar, zira amacında ortak iyiyi/objektif iyiyi artırma söz konusudur.

Yükseltilmesi icap eden ortak iyinin varlığı bir şekilde dönüp dolaşıp toplumu birbirine bağlayan bağda düğümlenecektir (Cooper, 1993:318). Dolayısıyla mesele ortak iyiyi artırmaya çalışmak kadar, bunun nasıl yapılacağını da sorgulamaktan geçecektir. O halde süreç, toplumu oluşturan kişilerin karakterlerinden, iradelerinden, niyetlerinden bağımsız değildir. En önemlisi de bu topluluğu meydana getiren bireylerin birbirine karşılıklı güven, barış, fayda, saygı, iyi istenc çerçevelerinden yaklaşıp yaklaşmamalarıdır. Şurası oldukça önemlidir ki bireyler sadece yaşamak değil, iyi yaşamak arzusunda iseler bu toplumda her birey kendi menfaati kadar, bir arada yaşayacağı kar-

şıdaki kişinin de hayrını düşünmeli ve karşısındakinin de kendisinin hayrını düşündüğünün güvenceye alındığından emin olabilmelidir. Bunun bir yolu aile dayanışmasının makro ölçekte topluma taşınmasıdır. Ailede her bireyin hayrı aslında o ailenin toptan hayrına işaret etmektedir (Kırş. Cooper, 1993:319-320). Ancak bunun pratik ve işlevsel hale getirilmesi o kadar kolay görünmemektedir. Şu ana kadar düşüncemizi bu paragrafla bir kez daha kısaca özetledikten sonra şimdi önerdiğimiz sosyal bünyenin temelinden ve içerebileceği gereklilik ve yeterliliği tartışmaya geçebiliriz.

Dostluğun haz, fayda, ihtiyaç ya da fazilet değeri üzerine kurulduğu tartışılmalıdır. Biz, kişinin, kendisinin de temsil edildiği sosyal bünyeye dostluğun temelini burada tartışmaya açacağız. Ancak sosyal bünyeye dostluk ilişkisinde amacın ortak/objektif iyinin artırılması ve bu şekilde herkesin payına düşen iyinin de artacağı şeklindeki basit denklem unutulmamalıdır.

Sosyal bünyeyi canlandıran esas, hak, adalet ve liyakat değil de sadece haz, fayda ve duygu olduğunda, orada birlikte yaşamaya olanak verici, sağlıklı bir toplum iradesini inşa edici bir dostluk kavramından söz edilemeyeceği oldukça açıktır. Aksi halde insanı insan kılan değerlerin ortadan kalktığı ama buna rağmen birbirinin varlığından zevk alan kişiler yığını bir arada tutan ucube güce dostluk demek zorunda kalırız. Ancak söz konusu sosyal bünyenin de kişilerin ihtiyaç, haz alabilme ve faydasına dönük inşa edildiğini de unutmamamız lazımdır. O halde her şeyde olduğu gibi burada da olması gereken, bir denge noktasının keşfi ve ilişkileri koordine eden öncelik sırasıdır. Çizmeye çalıştığımız dizgede önceliğin hak ve fazilete verilmesi gerektiğini ifade edebiliriz. Dostluğun şu ana kadar tartışılacağı üzere birbirini dışlar şekilde ya haz dostluğu ya menfaat dostluğu ya ihtiyaç dostluğu ya da erdem dostluğu değil de (Badhwar, <http://www.rep.routledge.com/article/L028>) fazilet üzerinde bu dostlukların hepsini bir parça içeren sosyal bünyeye dostluğu inşa etmek mümkün görünmektedir. Aradığımız denge noktası da bir şekilde bizi adalet değerine götürecektir. Zira adalet hem başlangıca hem de sonuca işaret ettiği gibi elimizdeki en önemli ölçüttür.

Dostlukla adalet artacak mıdır, yoksa azalacak mıdır? sorusu tam üzerinde bulunduğumuz tartışma zemininde önemlidir. Şayet değer üzerine bir dostluk inşası söz konusu değilse dostlukla adalet değeri tahrip edilebilir. Burada tikel dostluk değil ama bir arada yaşayan insanların ortak yaşama değerleriyle ruh kazandırdıkları sosyal bünye ile dostluk bedeninin varlığı güçlendiği oranda dostlukla adaletin tanzim edildiği ve geliştiğini görebiliriz.

memiz pek olanaklı görünmektedir. Aristoteles, yakın dostlukla adaletin gelişeceğini hatta ona gerek bile kalmayacağını söylerken dostluğun ancak erdem üzerine olanından bahsetmekteydi. Ancak kuşkusuz onun ifade ettiği dostluk hem oldukça dışlayıcı, dar ve gerçekliği fazla yansıtamamaktaydı. Dar ve dışlayıcıydı çünkü dostluk kapsamına ancak düşündüğü eşit rasyonel insanları dahil etmekte, köleleri, kadınları, çocukları ve hayvanları bu kapsamın dışına itmekteydi, ifade edilen dostluk ise çok kişi arasındaki dostluğu engellemekteydi. Gerçekçilikten ise uzaktı zira Aristoteles, insanın bütüncül yapısına doğru yaklaşırsa bile dostluğu oluşturan unsurları birbirinin rakibi ya da alternatifi olarak kurgulamıştı. Yani ona göre dostluk ya haz ya menfaat ya da erdem üzerine kurulabilir ve ideal dostluk imkânı erdem üzerine kurulduğunda çoğunlukla diğerlerini dışlar.

Bizler de ifade ettiğimiz dostluk ilişkisinin temelini istikrara, olması gerekene ve güvene işaret etmesi gerektiğini düşünerek temelin hak, adalet ve liyakat olması gerektiğini düşünüyoruz. Zira ancak bu temeller üzerine yükselen bir bünye kapsamına aldığı kişilere güven ve bağlanma imkanını sunabilecektir. Ancak bu temelin haz, fayda ve ihtiyaca dönük isteklilik içermesi kadar da anlamlı bir şey olamaz. Biz bir şerhle bu imkanı geçerli görmekteyiz. Şöyle ki haz ve faydanın iyiye tekabül etmesi onun bencil doğaya hizmetle değil, özgeci halinin istenmesiyle olduğunu savunmak daha makuldür. Zira ancak bu şekilde dünyada artırılması gereken objektif iyiye/ortak iyiye katkı sunacağı ileri sürülebilir. Ross'a göre kişi hazzı değil, nesnel iyiyi en üst dereceye çıkarmalıdır, bunun da yolu kişinin kendisi için değil de öncelikle başkaları için haz, fayda kısaca değer üretmeleridir. Bu anlayışın en asgarisi kimse için acı üretmemek, ileri seviyesi ise başkaları için fayda üretmektir (Ross, 1930:26-27). Ross'a göre Kant, bu duruma, kendini iyi, başkalarını mutlu kılmaya çabala deyimiyle işarette bulunmuştur (Kant, 2009:48). Kişi kendi için haz üretmeye başladığı anda diğerlerini araçsallaştırması daha kolay hale gelebilir, bu ise gördüğümüz üzere dostluğun doğasına terstir. Kişi kendi hazzını üretmede hiçbir kontrol mekanizmasının zorluğuna rastlamaz ancak başkası için haz üretmek bazı şeylere rağmen yapması gereken şey olarak belirebilir. İşte değer de bir anlamıyla tam bu zorluktan sadır olan şeydir.

Hazzın kişinin kendisine yönelik aranması öznel, başkasına yönelik aranması ise nesnel ve Ross, ahlâki alanda merkezi olanın haklı olarak nesnel olduğuna işaret eder. Tarafsızlık kendi aleyhine de olsa olması gerekeni talep etmekle alakalıdır. Bu bakımdan kişi kendi menfaatini ahlâki sahada paranteze alabilmeyi başarmalıdır. (Krş. Ross, 1928-1929: 268-271) A'nın kendi

mutluluğu A'ya, B'nin mutluluğunun A'ya görüldüğünden farklı görünür. A'nın mutluluğu A'ya kaçınılmaz bir hoşnutluk verirken, B'nin mutluluğu ona eğer bu hoşnutluğu veriyorsa değerlidir. Buna göre kişi kendisi için mücadele eder, başarı sağlarsa muzaffer (victorious), başkaları için mücadele edip, kazanırsa yetkin (excellent) olur (MacIntyre, 1988:29). Dostluk başkasını da düşünebilme durumunun ve kişinin dünyadaki telosu/gayesi olan yetkinlik imkanını kazanmanın en doğal ve basit halidir. O halde dostluğun tecessüm etmesi bir anlamda artırılması gereken objektif iyinin artmasının en doğal çözümü gibi görünmektedir. Kişi kendi nefesine istemesindense karşıdakinin nefsi için istemesi ya da kendi için istediğini karşıdaki için de istemesi objektif iyiyi artırmaktadır. O halde söz konusu olacak sosyal binanın inşasında bu durumun gözetilmesi zaruridir. MacIntyre, sosyallik olmadan kişinin bağımsız akıl yürütücü olamayacağını ve kendisini bulamayacağını, erdemler olmadan da sosyalliğin söz konusu olamayacağını vurgular (MacIntyre,1999:80). Bizim düşüncemiz de hak, adalet ve liyakat temelinde, hazzı, faydayı ve ihtiyacı dışlamayan ama tüm bunları ortak iyiyi artırmaya dönük denge noktasında buluşturmayı başaran bir sosyal bünyeyi inşa edebilmek ve buna dost olmak, onunla dost kalabilmektir.

Söz konusu bünyenin temelinin esası, hak, liyakat (meziyet ve ahlakiliğin birlikte bulunması) ve adalet olduğunda o bina, kişilerin doğal ilgisine ve sevgisine talip olabilmeyi başarabilir. Temele koyduğumuz değerleri faziletle ifade edecek olursak Farabi'ye bir atıf yapmamız gerekir.

Fazilet için toplanmış bir toplulukta hiçbir ayrılık ve uyuşmazlık vuku bulmaz. Çünkü faziletin amacı birdir, yani başka bir şey için değil bizzat kendisi için istenilen iyidir. Bu ikisinin arzu ve amacı, sadece, aslında iyi olan amaca yönelik olduğu için ona götüren yollar da, bizzat o şey için olan sevgileri de birdir. Onlar, amaçları bir olduğu sürece asla ayrılığa düşmezler. Anlaşmazlık sadece arzulann farklılığındım ve amaçların zıtlığından dolayı vuku bulur (Farabi, 2005:136; bkz. Cicero, 1963:34).

Aksine temelde öncelik şahsi çıkar, zenginlik, menfaat ve zevke ulaşmak olursa bu durumda karşılıklı yardımlaşma araçsallaşacak, ilişki, fazilet üzerinde temellendirilemeyecek ve sosyal bünyeyle dostluk imkânı başlamadan bitecektir. Böylesi bir toplumda uyum, yetkinleşme ve adaletin tesis edilmesi imkansızlaşabilir (Farabi, 2005:67).

Son olarak önerdiğimiz bünye formel de olsa gereklilik ve yeterlilik açısından neleri taşıyacaktır? sorusunu bize görüldüğü kadarıyla tartışmaya çalışalım. Her şeyden önce söz konusu bünye kendisini var eden kişilere ve di-

ğer bünyelere tehdit unsuru oluşturmamalıdır. İnsanlık onurunu korumalı, yokluğu, yok olmayı değil, varlığı, var olmayı ve var kılmayı hedeflemelidir. Denklemlerde değişmeyen husus ve örnek olarak Hakk'ı almalıdır. Bünye, nefsi, aklı, dini, nesli ve malı korumayı esas ve en büyük gereklilik olarak alabilmelidir. (Eş-Şâtibî, 1990: Bölüm 9) Tüm bu gerekliliği bünyenin bedeni olarak kabul edersek, dostluğa hak kazanabilmesi için bedeninin ruha ihtiyacı olduğu açıkça belirir. Bu ise bizim nazarımızda yeterliliğe işaret eder, fakat yeterlilik ve dahi söylenen her şey için son sözün söylenme imkânı yoktur. Birlikte yaşamak, birlik içinde yaşayabilmek, hiçbir harici ve hastalıklı müdahaleyi kabul etmeyen sağlam sosyal iradenin ortaya konması, birbirimizin rüyasına talip olabilmekle gerçekleştirilebilir. Dostluk, farklılık ve benzerlikten öte dost olacak zihinlerin ve gönüllerin bir ufukta birleşebilmesidir. Yani dostluk bir anlamda ortak ufukları birlikte görebilme sanatıdır. Bu ise şayet çoğulcu eksene taşınacaksa ancak herkesin temsilen var olduğu ve var kıldığı sosyal bünyeye dostlukla olanaklı hale gelebilir. O halde yeterlilik o bünyeyle beraber, o bünyeyi oluşturan kişilerin kader birliği yapabilmesi, ortak tarihe, kültüre ve değerlere aidiyete ve mensubiyet hissedebilmesidir. Zira insan gibi sosyal bünye de his, vicdan ve idrak boyutlarının parçalanamadığı zeminde sağlıklı olabilir, bu bünyeyi koruyan ise ortak tarih, kültür, inanç ve kader birlikteliğidir.

Sonuç Yerine: Sosyal Bünyeye Düşmanlık Etme Biçimi Olarak Darbe ve Ona Karşı İnsani Cevap

Toplum iradesinin ortak değerler ekseninde tecessüm etme imkanını gösteren sosyal bünye kavramı, çoğunluğun sözünü hakim kılma değil, azınlığın haklarını da koruma altına almayı kapsamına dahil eden hak merkezli demokratik temayülü ön şart koşar. Bahs-i diğerle halkın/toplumun ötekileştirici ve dışlayıcı değil, anlayıcı ve kapsayıcı iradesinin olmadığı bir yerde sosyal bünyenin inşa edilebilmesi ve dolayısıyla sosyal bünyeyle dostluk imkanlarından söz edilemeyecektir.

Darbeyi, devleti meydana getiren kurumlarda vazifeli küçük bir azınlığın silahlı güçlerin yardımıyla veya doğrudan devletin güvenliğinden sorumlu silahlı güçlerin bir kısmı ya da çoğunluğu tarafından meşru hükümetin düşürülmesi ve demokratik yolları hiçe sayarak hükümet etme vazifesiyle kendilerini vazifeli kılma süreci ve çabalarının tümü olarak anlayabiliriz. Darbenin özünde, silahlı cunta tarafından halkın iradesi değil ama seçkinlerin

seçkinliğinin ya da hâkim rejiminin halka rağmen korunması söz konusudur (Akıncı, 2013:55-57). Darbede halkın iradesinin olumsuzlanması söz konusu olduğu kadar, hak merkeziliğin, haz merkeziliğe dönüşünün de işaretleri saklıdır. O halde halkın iradesinin hâkim olduğu siyasi düzlemde darbe bu anlamıyla halkın tüm zenginliklerinin zorla ellerinden alınması manasını da muhtevindir. Bu çerçevede darbe niyetlilerinin ya üst bir güç tarafından yönlendirilmesi ya da ayrımcı yapıya sahip olduklarına inandıkları kendilerinin devletle özdeşleştirildiği evhamıyla harekete geçtiklerini düşünebiliriz. Ancak hangi saikle olursa olsun değişmeyen tek şey darbenin toplum iradesine ve dolayısıyla sosyal bünyeye gayri meşru şekilde meydan okumasıdır.

Silahlı güçlerin telosunun inşa edilen sosyal bünyeyi korumak ya da inşa edilmekte olan sosyal bünyenin banisi olan toplum iradesine sahip çıkmak, onu içeriye ve dışarıya karşı savunmak olduğunu ifade edebiliriz. Yani bir bakıma silahlı kuvvetler, sosyal bünyenin sadece ama sadece güvenlik tarafına düşen boyutunu oluştururlar. Sosyal bünyenin inşasında güvenliğe düşen, bu tarafın sağlıklı işlemesi ve dışarıdan ve içeriden bu bünyeyi tahrip etmek isteyenlere fırsat vermemesidir. Bu vazifeden uzaklaştıkça güvenlik-ten sorumlu birimlerin sosyal bünyeyi tahrip etmeye başladıklarını ileri sürmek mümkündür. Çalışmamızda düşündüğümüz sosyal bünyeden yukarıda gördüğümüz üzere hak, adalet ve hikmetle yoğrulduğu, fazilet ekseninde geliştirilerek ancak ortak iyiye katkı yaptığı sürece insanların haz ve menfaatlerini inkâr etmeden böylesi bir darbenin iç dinamiklerini olumsuzlaması beklenir.

O halde gerçekleşmesi için iç dinamik ve motivasyon bulamayacak olan darbe istekliliği böylesi bir sosyal bünyeyle dostluk bağları güçlü oldukça pek muteber görünmeyecek ve darbenin içeriden hareketle gerçekleşme imkânı söz konusu olamayacaktır. (Akıncı, 2014:68-69)

Ancak içeriden gerekli motivasyon ve gerekçeyi bulamayacak olması darbe girişiminin hiç olmayacağı anlamına da gelmeyecektir. (Akıncı, 2013:55) Böylesi bir güdü, demokratik rejimde olsa bile azınlığın haklarının göz ardı edildiği bir durumda azınlık grup adına bazı iç ve dış mihraklar tarafından da pazarlanabilir ancak yukarıda ifade ettiğimiz üzere üzerinde konuştuğumuz sosyal bünye ve bu bünyeyle dostluk imkanı, toplum iradesinin demokratik yollarla oluşturulmasını ve taşımaya çalıştığı demokratik temayülün de çoğunluğun sözünü geçerli kılarken bu sözün azınlığın haklarına riayet etmek koşuluyla ve hukukun üstünlüğünü gözeterek gerçekleştirilebileceğine

vurguda bulunur. Zira savunmaya çalıştığımız sosyal bünyenin teorik zemininin hikmet, pratik zemininin ise adalet üzerinde olduğu ifade edilebilir. Adalet ve hikmeti merkezine alan yapı ise kuşatıcı ve kapsayıcı olur, dışlayıcı ve ötekileştirici değil. O halde böylesi bir sosyal bünyede azınlıkların hak ve hukuku bahane ederek iç ve dış mihraklar tarafından pazarlanmaya çalışan darbe imkanına da geçit ve gerekçe verilmeyecektir.

Bir de darbe, sadece dış mihrakların hâkim müesses nizama yeni bir düzen verme, güç odaklarının kurmuş olduğu sözüm ona düzen üzerine söz söyleme ve ondan şikayetçi olma korku ve kaygısıyla yine bu müesses nizamın bir şekilde sosyal bünyeye sızdırılmış “satılık” adamları eliyle de gerçekleştirilmeye çalışılabilir. Böylesi bir manzara bir tarafıyla çalışmamızda düşündüğümüz sosyal bünye ve bu bünyeyle dostluk imkanlarının gerçekleştirildiği bir çerçevede kendisine sosyolojik karşılık bulamasa da darbenin fiili olarak ortaya konulmasının önüne bir engel çekememektedir. 15 Temmuz darbe girişimi belki de tam bu pencereden bakıldığında bir anlam zeminine oturtulur görünebilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin son on beş yılda gerçekleştirdiği ve gerçekleştirmeye çalıştığı atılımlar ve birçok alanda yakaladığı ivme, halkın refahının ve yaşam düzeyinin yükselmesi, ilk ve sürekli bakışta her türlü darbe imkanını olumsuzlarken ve değerlendirmeler darbenin sosyolojik temelinin olamayacağına dönükken, bir anda ve neredeyse kimsenin öngöremediği 15 Temmuz darbe girişiminin patlak vermesi bu zeminde değerlendirilebilir durmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde halk ve devlet arasındaki kalın duvarların çözülmesi, devlet ile halkın arasındaki devasa yarığın kapanması bize bir şekilde üzerinde düşündüğümüz sosyal bünyenin inşa edilmekte olduğunu, en azından böylesi güçlü bir sosyal bünyenin inşa imkanının gelecek ufuklarda ayan-beyan ortaya çıktığını ve bununla birlikte böylesi bir bünyeye halkın dostluk beslemeye başladığını göstermektedir. Bu gelişmeler ayrıca yukarıda ifade ettiğimiz üzere darbenin iç mekanizmasını ve dinamiklerini geçersiz kılmaktadır. Hal böyleyken, 15 Temmuz darbe girişimini, bu anlamda küresel güç odaklarının içerideki “satılık” adamları eliyle gerçekleştirilmeye çalıştıklarını ve milli iradeye kastetme eylemini büyük resmin bir parçası olarak görmek oldukça makul görünmektedir.

Darbenin iç dinamik ve mekaniğinin olumsuzlanmasına rağmen dış güçlerin destek ve içerideki bir grubun buna payanda olmasıyla cereyan eden darbe girişimleri de sağlam sosyal bünyenin var olması ve buna karşı geliş-

tirilen dostluğa çarparak akamete uğratılabilir ve 15 Temmuz darbe girişimi savunmaya çalıştığımız sosyal bünyeye dostluk duvarına çarparak başarısızlığa mahkûm edilmiştir. Fiili bir darbe girişimi karşısında yaşlısı-genci, kadını-erkeği, dindarı-seküleri, Türkü-Kürdü, Sünnisi-Alevisi, statü sahibi olanı-olamayanı vs. herkesin topyekûn mücadele göstermesi ve başarısız darbe girişimini tarihin karanlık sayfalarına gömme istekliliğinin işareti olan Yenikapı ruhu, bize böylesi bir sosyal bünyenin inşa edilmişinin ve buna beslenen dostluğun nişanesi olarak görünmektedir. Hikmet ve adalet merkezli böylesi bir bünye ve bu bünyeye beslenen bir dostluk varsa, meşru halk iradesini olumsuzlamaya çalışan, iç ve dış boyutları olan bir darbe girişimi başarılı olamayacaktır. O halde yeniden ifade edecek olursak, darbeye kafa tutmanın en ideal ve insani imkânı da söz konusu bünyeyi inşa etmek ve ona dost olmaktır.

KAYNAKÇA

- Agamben, G. (2011). Dostluk. Maya Mandalinci (Çev.) *Cogito*, Sayı: 68-69.
- Akıncı, A. (2013). Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Dareler ve E-Muhtıra. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2013, Cilt 15. Sayı 2.
- Akıncı, A. (2014). Türkiye'nin Darbe Geleneği 1960 ve 1971 Müdahaleleri, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2014, 9-1.
- Badhwar, *Friendship*, <http://www.rep.routledge.com/article/L028>
- Cicero, (1963). *Dostluk*. Türkan Tunga (Çev.), Ankara:MEB Yayınları.
- Cooper, J. (1993). Political Animals and Civic Friendship. Neera Kapur Badhwar (Ed.), *Friendship A Philosophical Reader* içinde London: Cornell University Press.
- Eş-Şâtibî. (1990). el-Muvafâkât. Mehmet Erdoğan (Çev.), İstanbul:İz Yayıncılık.
- Farabi. (2005). *Fusûsü'l Medenî*. Hanifi Özcan (Çev.) İstanbul: İFAV Yay.
- Gemuluoğlu, F. (2013). *Dostluk Üzerine*. İstanbul:İz Yayıncılık.
- Grunebaum, J. (2003). *Friendship*. New York: State University of New York Press.
- Kant, I. (2007). *Ethica: Etik Üzerine Dersler*. Oğuz Özügül (Çev.) İstanbul:Pencere Yayınları.
- Kant, I. (2009). *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*. İonna Kuçuradi (Çev.), Ankara:Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kayıran, Y. (2011). Arkadaşlık Fenomeni. *Cogito*, Sayı: 68-69.
- Lewis, C.S. (1993) Friendship The Least Necessary Love. Neera Kapur Badhwar (Ed.), *Friendship A Philosophical Reader* içinde London: Cornell University Press.
- Lu, C. (2009). Political Friendship Among Peoples. *Journal of International Political Theory*, 5(1).
- MacIntyre, A. (1988). *Whose Justice? Which Rationality?*. University Of Notre Dame Press.
- MacIntyre, A. (1999). *Dependent Rational Animals, Why Human Beings Need the Virtues*. Chicago:Open Court.

- MacIntyre, A. (2011). *Erdem Peşinde*. Muttalip Özcan (Çev.), İstanbul:Ayrıntı Yayınları.
- Ross, D. (1928-1929). The Nature of Morally Good Action. *Proceedings of the Aristotelian Society*, New Series, Vol. 29.
- Ross, D. (1930). *The Right and the Good*. Oxford: Clarendon Press.

15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ VE TÜRKİYE EKONOMİSİ

ERDAL TANAS KARAGÖL

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

öz

Türkiye ekonomisinde, siyasi istikrarın güçlü olması sayesinde önemli reformlar gerçekleştirilmiştir. 2002'den sonraki ekonomik performans, birçok kez içerden ve dışardan kaynaklı müdahalelerle baskı altına alınmaya çalışılmıştır. Tüm müdahalelere rağmen; ekonomik reformlar ve güçlü siyasi istikrar ekonomik büyümenin devamlılığını sağlamıştır. Birçok girişimin başarısız olmasından sonra tüm siyasi, ekonomik ve sosyal araçlarını kullanmalarına rağmen, Türkiye siyasetini ve dolaylı olarak ekonomisini dizayn edemeyenler, son olarak 15 Temmuz darbe girişiminde bulunmuşlardır. Türkiye ekonomisinde makroekonomik göstergelerin en iyi olduğu dönem olan 2013 yılından sonra, sistematik bir şekilde devam eden bu girişimlerin son halkası olan 15 Temmuz darbe girişimi, Türkiye ekonomisini kriz ortamına sürüklemeyi amaçlamış, ancak yine başarısız olmuştur. Yoğun ve kasıtlı bir çabayla, ülke ekonomisinde kriz ortamı oluşturularak siyasi istikrarın gücü azaltılmaya çalışılmaktadır. Bu dönemde, Türkiye ekonomisinin dinamiklerini tehdit eden bu girişimlere karşı, ekonomik reformların önemi artmaktadır. Çünkü, reformlarla birlikte Türkiye ekonomisi yüksek geliri ekonomiler arasında yer alacak ve ekonomiyi dizayn etme çabaları sonuçsuz kalacaktır.

Anahtar Kelimeler: 15 Temmuz 2016, askeri darbe, Türkiye Ekonomisi

15 JULY COUP ATTEMPT AND TURKISH ECONOMY

ABSTRACT

In the Turkish economy, significant reforms have been achieved thanks to the strong political stability. The economic performance since 2002 has been tried to be repressed many times by internal and external interventions. Despite all interventions; economic reforms and strong political stability have provided the continuity of economic growth. Those who could not design the politics of Turkey and indirectly the economy finally made a coup attempt on July 15th. Those who could not design the politics of Turkey and indirectly the economy despite using all political, economic and social tools because of failing in all attempts, finally made a coup attempt on July 15th. After the year 2013, when the macroeconomic indicators were the best in the Turkish economy, the 15th coup attempt, the last of these initiatives that systematically continued, aimed to drag the Turkish economy into the crisis environment but failed again. The power of political stability is tried to reduce with the intense and deliberate effort by establishing a crisis environment in the economy. In this period, the importance of economic reforms is increasing against these initiatives which threaten the dynamics of the Turkish economy. Because, with the reforms, Turkey's economy will be among high-income economies and efforts to design the economy will be inconclusive..

Keywords: July 15, 2016, military coup, Turkish Economy

2002 yılından bu yana sürekli olarak pozitif bir ivme yakalayan Türkiye ekonomisi, yapısal reformların da etkisiyle birlikte “krizler ekonomisinden” bir güç ekonomisine dönüşmüştür. Bu süreçte, kamu maliyesi alanında ciddi reformlar gerçekleştirilmiştir. Kamuda bürokrasiden kaynaklı hantal yapı değiştirilerek işlemler hızlandırılırken, özel sektöre yönelik imkân ve destekler arttırılmıştır. Kişi başına düşen milli gelir artışında, kamu ve özel sektörün üretimi arttırması ve üretim artışını sağlayan başlıca faktör olan ihracat, ön plana çıkmıştır. Anadolu sermayesinin geçmiş dönemlerde engellenerek ekonomideki görünürlüğü azaltılırken, 2000’li yıllarda Anadolu sermayesi güçlenerek, üretim ve piyasa ekonomisi tüm Anadolu ölçeğinde artış göstermiştir. Ekonomideki gelişme ve ilerleme, sosyal devlet uygulamalarına da yansımıştır.

Tüm bu olumlu gelişmelerin yanı sıra, Türkiye’de enerji ve yatırım hamleleri hızlanmıştır. Siyasi ve ekonomik istikrarın güçlenmesi ve sosyal alanlarda gösterilen başarılı performans, bazı vesayet odaklarını harekete geçirmiştir. 2013 yılında Türkiye ekonomisi en başarılı dönemini yaşarken, bu dönemden sonra girişimlerin şiddeti artmıştır. 2013 yılından bu yana ekonomiye siyasi şoklar verilerek istikrar ortamının zedelenmesi hedeflenmiştir. Döviz kurundaki hareketliliğe sebep olacak ve yatırımları azaltacak girişimler, son olarak 15 Temmuz darbe girişimiyle sonuçlanmıştır.

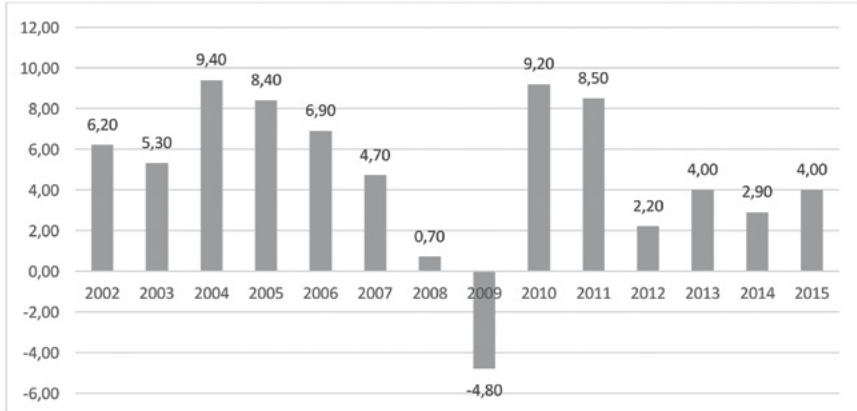
2002-2016 döneminde, birçok kez dayanıklılığı test edilen Türkiye ekonomisi için en zor sınav, 15 Temmuz darbe girişimi olmuştur. Bu çalışmada, Türkiye ekonomisinde son 14 yıldır yaşanan gelişmeler ve ekonomiyi dizayn etmeye çalışanların girişimleri açıklanmıştır. Yurtiçi kaynaklı operasyonların yanı sıra, uluslararası girişimlere de değinilmiştir. Özellikle kredi derecelendirme kuruluşlarının nasıl çalıştığı ve hangi amaçları öncelendiği açıklanmıştır. Ayrıca, 15 Temmuz darbe girişimi ve sonrasında yaşanan terör eylemlerinin ekonomik sonuçları değerlendirilmiştir. Son olarak ise Türkiye ekonomisinin gelişmeye devam etmesi için yapılması gerekenlere dair önerilere yer verilmiştir.

1. Türkiye Ekonomisi: 2012-2016

AK Parti hükümetinin tek başına iktidar olarak seçildiği 2002 seçimleri sonrasında Türkiye ekonomisi, yapısal bir dönüşüme girmiştir. Bu dönüşüm ile birlikte makroekonomik göstergeler istikrarlı bir seyir izlemeye başlamıştır. Gelişmekte olan bir ülke olmasına rağmen, birçok gelişmiş ülke

ekonomisine göre daha iyi veriler açıklayan Türkiye ekonomisinin, en çok başarılı olduğu alanlardan biri, kamu maliyesidir. Makroekonomik iyileşmenin en önemli göstergesi olarak ekonomik büyüme verilerine bakıldığında, Türkiye ekonomisi 2002 yılından bu yana 2009 küresel ekonomik kriz yılı hariç, sürekli olarak büyümüştür (Grafik 1). Ekonomik büyüme oranları, küresel ekonomik durgunluğun hatta daralmanın olduğu 2011 yılında dahi büyümesini sürdürmüştür. Bu pozitif büyüme ivmesi 2016 yılı ikinci çeyrek dahil olmak üzere, 27 çeyrektir aralıksız devam etmiştir.

Grafik 1. Ekonomik Büyüme Oranları (%) 2002 – 2015

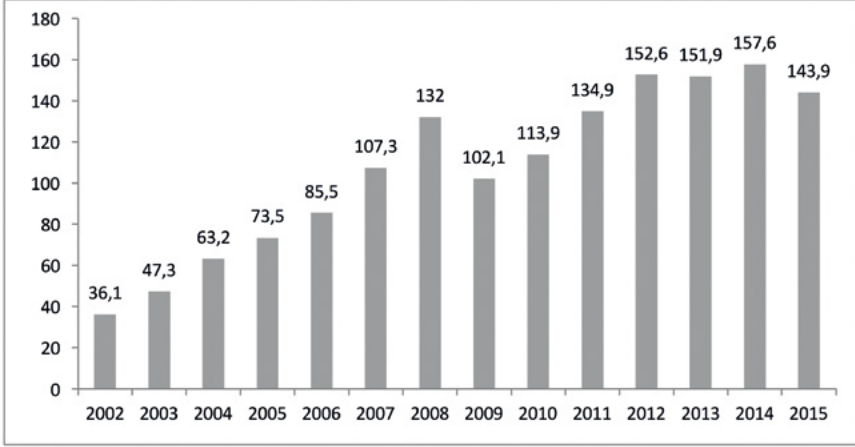
Kaynak: TÜİK

2002 sonrası süreçte ekonomik büyümedeki iyileşmelerin yanı sıra, işsizlik ve enflasyon oranları da düşmüştür. Kamu maliyesi göstergeleri iyileşirken, kamu kaynakları daha verimli kullanılabilir hale gelmiştir. Bunun yanında bütçe açıkları azalmış, böylece ikiz açık sorunu ortadan kalkmıştır. Yine bu dönemde Türkiye, IMF'ye olan borçlarını sıfırlamış, yeniden borçlanma sürecine de girmemiştir (Karagöl ve Bingöl: 2013). Ekonomik iyileşmeler, AK Parti döneminde sosyal politikalara verilen önemin artmasını da sağlamıştır.

2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurularak, sosyal politikalar daha kapsamlı ve geniş bir alana yayılmıştır ve kurumsal bir kimlik kazanmıştır. Yine sağlık alanında da yapılan iyileştirmeler, her kesimin sağlık hizmetlerinden daha kolay yararlanmasını sağlamıştır. Dış ticaret açısından ise Türkiye, bu dönemde ihracatta rekor oranlara ulaşmış, ihracat yapılan ürün sayısında artış yaşanmıştır (Grafik 2). Ekonomik büyümeye pozitif

katkı yapan ihracat oranlarının yanı sıra, alternatif ihracat pazarları oluşturulmuştur ve birçok ülke ile yeni işbirlikleri ve anlaşmalar imzalanmıştır (Karagöl: 2013).

Grafik 2. İhracat Miktarı (Milyar Dolar)

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2016)

Türkiye ekonomisi için yapısal bir sorun olan cari açık sorunu, ekonomik büyüme potansiyelinin tam verimlilikle kullanılmamasına yol açmaktadır. Cari açığın artışında en büyük rolü oynayan kalem ise enerji ithalatıdır. Türkiye'nin enerji tüketimindeki artışı, ekonomik büyüme ile doğrudan bağlantılıdır. Bu doğrultuda Türkiye, hem yerli kaynağa yönelerek, dışa bağımlılığını azaltmak için hem de enerji faturasının düşürmek için enerji işbirliklerinde alternatif ortaklarla, farklı projeler geliştirme yoluna girmiştir. (Tablo 1).

Türkiye'nin, yerli enerji konusundaki en büyük projesi, nükleer enerji santralleridir. Türkiye, nükleer enerji santrallerinden elde edeceği enerji ile kendi ihtiyacını karşılamada önemli bir iç kaynak elde etmiş olacaktır. Ayrıca, sahip olduğu yenilenebilir enerji kaynağı da Türkiye'nin yerli kaynak üretiminde önünü açacaktır. Bilindiği üzere, yıllık elektrik üretiminin yaklaşık yüzde 50'si doğalgazdan karşılanmaktadır. Bu durum, en büyük kalemini enerjinin oluşturduğu cari açığın, daha da artırmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın yenilenebilir enerjiye

yatırım konusunda son yıllarda yaptığı yatırımlar, cari açığın azaltılmasında önem arz etmektedir.

Bunun yanı sıra, Güney Gaz Koridoru (GGK) projesi ile Hazar Bölgesi doğalgazının Türkiye ve Avrupa'ya transferinde, Türkiye'nin, enerjinin yeni İpekyolu olarak kabul edilen, Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı projesi (TANAP) ile kilit noktada olması ve Rusya'nın, Türk Akımı Projesi'nde Türkiye ile iş birliği kurması, Türkiye'nin enerjide ticaret merkezi olma hedefinde önemli bir kilometre taşıdır. Türkiye'nin doğalgaz ticaretinde merkez ülke olması hem güvenilir ülke algısını güçlendirecek hem de sermaye yatırım ortamının oluşmasına kaynaklık edecektir. Bu da yıllardır kısa vadeli sermayeye bağımlı olan Türkiye ekonomisinin, uzun vadeli sermayeye (Enerji Piyasaları İşletme A.Ş., EPIAŞ, gibi) geçişi noktasında önemli bir aşamadır.

Bu ve benzeri projeler tamamlandığında Türkiye, küresel enerji piyasasında önemli bir aktör konumuna yükselirken, enerji arz güvenliğinin sağlanması noktasında da önemli bir adım atmış olacaktır. Enerji sektörünün yanı sıra, cari açığın azaltılması noktasında da bir kaynak olacak sermaye akışının, Türkiye üzerinden sağlanması gerekmektedir. Bu projelerle birlikte, İstanbul'a inşa edilecek üçüncü havalimanı ve İstanbul Finans Merkezi'nin (İFM) kurulması projeleri de enerji ve finans merkezi hedefinde, bütüncül bir politika izlendiğini göstermektedir. Bu şekilde, Türkiye'nin hem stratejik konumunun yıllar sonra bir fırsata çevrilmesi sağlanmış olacak hem de ekonomik sıçrayışın temel taşları oluşturulacaktır. Bu gelişmeler, küresel ekonomi ve siyasetin en önemli sektörü olan enerjide, Türkiye'yi önemli bir aktör olarak ortaya çıkarmıştır (Karagöl ve diğ. :2016).

Son yıllardaki ekonomik gelişmeler göstermektedir ki Türkiye ekonomik büyümesi için birçok reform gerçekleştirirken, aynı zamanda küresel piyasalarda da etkili bir aktör olma yolunda aşama kaydetmiştir. Gündelik hedeflerden, uzun vadeli hedeflere geçilmesi; ekonomi yönetiminin belirli bir kesimin elinde kalmaması, oluşturulmaya çalışılan siyasi kaos ortamının engellenmesi gibi faktörler, ekonomiye ve siyasete şekil vermek isteyenlerin hırsını daha da artırmıştır. 15 Temmuz darbe girişiminin ve türevlerinin temelleri, ekonomik ve siyasi vesayet odaklarının başarısızlığı sonucunda ortaya çıkmıştır.

2. 15 Temmuz Öncesi Yapılan Darbe ve

Girişimlerin Ekonomik Boyutu

Türkiye ekonomisi uzun yıllar boyunca darbelere ve siyasi müdahalelere maruz kalmıştır. Bu müdahaleler ekonomide yapısal sorunlara yol açarak, ülkenin dışa bağımlılığını artırmıştır. Planlanan politikalar kısa dönemli uygulanmış ve ekonominin kalkınma ve toparlanma dönemleri yeni krizlerle sekteye uğratılmıştır. Bu gelişmeler ve üretime geçememe süreci, kaynakların atıl kalmasına ve siyasi ilişkilerin de bağımlılık üzerinden şekillenmesine yol açmıştır. Türkiye ekonomisi 1960, 1980 darbeleri ve 28 Şubat 1997 post modern darbesinde askeri müdahalelerle önemli ölçüde zarara uğratılmıştır. Ekonomik krizler kendini tekrarlayan bir hal almıştır. Dönemin siyasi otoritelerinin koalisyon hükümetlerinden oluşması, kriz ortamını derinleştirmiştir. Askeri müdahaleler ile ekonomi dizayn edilmeye çalışılmıştır. 2002 sonrasında ise Türkiye ekonomisi uzun bir aradan sonra yeniden tek parti hükümeti dönemine geçmiş, alınan reform kararları ekonomide yeni bir dönem başlatmıştır.

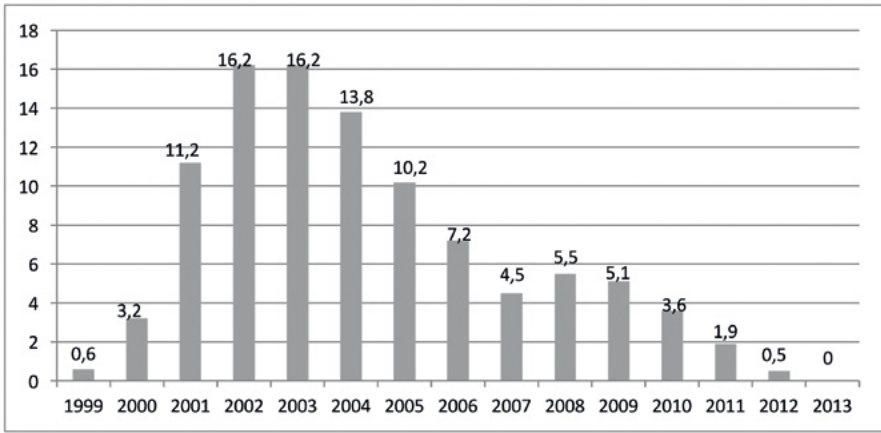
Yeni ekonomi olarak adlandırılan bu süreçte siyasi istikrar, ekonomik istikrar ortamını beraberinde getirmiştir. Ekonomide sağlanan istikrar, politika yapıcılarına ekonomide yapısal sorunların çözümüne odaklanması için imkân vermiştir. Bu doğrultuda da yeni reformlar ve yatırımlar hayata geçirilmiştir. İstikrarlı bir siyasi ve ekonomik yapının etkisiyle, doğrudan yabancı yatırım rakamları rekor seviyelere yükselmiştir. Ancak bu sürecin hemen akabinde, askeri müdahale yeniden gündeme gelmiş ve 27 Nisan 2007 tarihinde e-muhtıra yayınlanmıştır. Bu muhtıra karşısında siyasi otoritenin tavırları, hemen sonrasında yapılan genel seçimlerde tek parti iktidarının devamlılığı, askeri müdahalelerin artık sonuç vermeyeceği algısının hâkim olmasını sağlamıştır. Bu algı ile askeri operasyonlar yerini; siyasi, ekonomik ve yargı araçları kullanılarak yapılan operasyonlara bırakmıştır.

AK Parti'yi kapatmak için açılan dava, her iki seçmenden birinin oyunu almış bir görüşün engellenmesi çabasını ortaya koymaktadır. Türkiye ekonomisi üzerindeki hâkimiyetini ve Anadolu sermayesinin güçlenmesiyle derantlarını kaybeden kesim, laiklik bahanesi ile bu güçlerini tekrar kazanabilmek için yargıyı araç haline getirmiştir. Sermayenin belirli bir kesimin tekelinden çıkıp, kapsayıcı bir şekilde, Anadolu'nun tamamına yayılmaya başlaması bu en çok rahatsız eden şeylerin başında gelmektedir.

2013 yılına gelindiğinde ise artık Türkiye ekonomisi için IMF'siz yeni bir süreç başlamıştır. 2013 yılı, Mayıs ayı başında Türkiye, IMF'ye olan borçlarının tamamını ödemiş, IMF ile yeniden anlaşma yapılması yönündeki

baskılara rağmen, bunlara boyun eğmemiştir. (Grafik 3). Üstelik IMF'ye kaynak sağlama taahhüdünde bile bulunulmuştur. Türkiye'nin başarılı geçiş dönemini açıklamak için borç olmadan ayakta kalamayan bir ekonomi iken, borç veren bir konuma geldiğini ifade etmek yeterli olacaktır. Ancak, bu kez de toplumsal olaylar araç haline getirilerek siyasi ve ekonomik istikrar baskı altına alınmaya çalışılmıştır. “Gezi” olarak bilinen olaylar, sokakları yaşanmaz hale getiren bir kaos oluşturma çabasıdır.

Grafik 3. Uluslararası Para Fonuna (IMF) Borçlar (Milyar SDR)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, (1SDR= 1,54 Dolar)

Gezi olaylarında temel amaç, ekonomide belirsizlik ortamının oluşturulması ve ekonomik büyümenin engellenmesidir. Bu girişimde de başarısızlık yaşayan vesayet kesimi, bu kez doğrudan siyasi otoriteyi hedef alan, 17-25 Aralık operasyonlarını başlatmıştır. 15 Temmuz darbe girişimini de planlayan ve yöneten terör örgütü Fetullahçı Terör Örgütü'nün (FETÖ) emniyet ve yargıdaki militanları, yön veremedikleri siyasi iradeyi bu operasyonlarla baskı altına almaya çalışmıştır.

Tüm bu baskılara ve müdahalelere rağmen, istedikleri ekonomik kaos ve kriz ortamını hayata geçirememişler ancak, Türkiye ekonomisinde ciddi bir zaman ve enerji kaybına sebep olmuşlardır. Özellikle yatırım alanında atağa kalkan Türkiye'de faiz oranlarının yükselmesi ile borçlanma maliyetleri yükselmiş ve uluslararası arenada negatif algı operasyonları oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu algıyı güçlendirmek adına, söz konusu kesimin ortak hare-

ket ettiği kurumlardan olan kredi derecelendirme kuruluşları, ülke ekonomisini haksız ve yanlı kararlarıyla etkilemeye çalışmıştır.

3. 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Türkiye Ekonomisi

2002'den sonra, halkın iradesine ve siyasi iradeye karşı yapılan fiili girişimlerin hepsi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Sağlanan ekonomik istikrar ortamı sayesinde, istenilen kriz ortamı oluşturulamamıştır. Ekonomik istikrarın, siyasi istikrardan bağımsız düşünülmemeyeceği gerçeği, bu iki söylemin birbirinden bağımsız düşünülmemesini gerekli kılmıştır (Özsağır: 2013). Yapılan siyasi ve toplumsal odaklı girişimler ve ekonomik operasyonlar, güçlü halk desteği sayesinde siyasi iradeyle püskürtülmüş; genel, yerel ve Cumhurbaşkanlığı seçim sonuçları ise siyasi iradeyi her seferinde daha da güçlendirmiştir. Geline nokta Türkiye büyük projeleriyle, sürdürülebilir bir kalkınma yolunda ilerlemektedir. Tablo 1'de bu projelerin bir kısmına değinilmiştir

Türkiye ekonomisi, küresel ekonomik durgunluğun arttığı dönemlerde dahi, dev alt yapı projelerini hayata geçirmiştir. Ayrıca, finans ve yatırım merkezi adayı olan Türkiye, enerjide de küresel aktörlerden birisi haline gelmiştir. Finans ve enerji gibi dev sektörlerde mevcut olan ve yapılması planlanan büyük projelerle, Türkiye ekonomisinin dışa bağımlılığı da azaltılmış olacaktır. Bunların yanı sıra, yüksek hızlı tren hatlarının artırılması, yerli savunma sanayi ürünlerinin üretilmesi gibi birçok proje, büyük projeler kapsamında yürütülmektedir. Türkiye'nin enerji, savunma, finans, ulaşım ve iletişim alanlarında yaptığı yatırımlar, ekonomide dışarıya bağımlılığını azaltma konusunda ve ekonominin yüksek gelirli ekonomiler arasına girmesinde önemli rol oynayacaktır.

Tablo 1. Büyük Projeler

Projenin Adı	Faaliyet Durumu	Yılı	İşbirliği Yapılan Ülke/ Ülkeler	Maliyeti
Sinop Nükleer Enerji Santrali	Anlaşması İmzalandı	2017	Japonya ve Fransa	22 Milyar Dolar
Akkuyu Nükleer Santrali	Yapım aşamasında	2015	Rusya	20 Milyar Dolar

TANAP	Yapım aşamasında	2015	Azerbaycan	12 Milyar Dolar
Türk Akımı	Anlaşması İmzalandı	2015	Rusya	12,5 Milyar Dolar
İstanbul Finans Merkezi	Planlanması yapıldı	2011		5 Milyar Dolar
Kanal İstanbul	Planlanma aşamasında			15 Milyar Dolar
İstanbul'a Üçüncü Havalimanı	Yapım aşamasında	2014-2018		10 Milyar Dolar
Yerli Haberleşme Uydusu	Yapım aşamasında	2014-2019		550 Milyon Türk Lirası
Osmangazi Köprüsü	Tamamlandı	2016		1 Milyar Dolar
Yavuz Sultan Selim Köprüsü	Tamamlandı	2016		3,5 Milyar Dolar
Marmaray	İlk Etapı Tamamlandı	2013 – 2018		5 Milyar Dolar
Avrasya Tüneli	Yapım aşamasında	2014		1,3 Milyar Dolar

Ekonomik göstergelerin iyileştiği, ülke risk primlerinin düştüğü ve büyük projelerin gündeme geldiği 2013 yılında Türkiye'ye yönelik operasyonlar da başlamıştır. Tüm bunlarla hedeflenen, planlanan yatırımların maliyetini yükseltmek ve tamamlanması gerçekçi olmayan projeler haline dönüştürmektir. Ancak, bu operasyonlar da başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ekonomik ve siyasi istikrarı tehdit eden girişimlerin başarısız olması sonrasında vesayet odakları bu kez de askeri darbe girişiminde bulunmuşlardır. Ancak, Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve sosyal yapısındaki değişim ve gelişme sonucunda, demokratik hak ve kazanımlarını kaybetmek istemeyen halk, darbe girişimi karşısında geçmişten çok farklı bir tepki vermiştir.

Bu girişimde halka karşı ateş açılmış ve tarihte ilk kez görülen bir alçaklık olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) bombalanmıştır. Cumhurbaşkanı'na suikast planlandığı, millet iradesi ve bu iradeyi temsil eden Cumhurbaşkanı'nın hedef alındığı 15 Temmuz darbe girişiminde, uluslararası destekli FETÖ bir kez daha başarısız olmuştur. 15 Temmuz darbe girişimini gerçekleştiren askeri yapı, önceki dönemlerden farklı bir özelliğe sahiptir.

Bu yapı uzun yıllar boyunca, devletin bütün kademelerinde paralel bir oluşumla gerek kurumlar gerekse kişiler aracılığıyla darbe girişimini planlamıştır. Ancak yaptıkları tüm planlamalara rağmen, kendileri için beklenmeyen bir durumla karşılaşmışlardır. Askeri müdahalelerin hükmünün kalmadığı algısının hakim olduğu bir dönemde gerçekleştirdikleri darbe girişimi karşısında, beklemedikleri bir şekilde halkın direnişiyle karşı karşıya kalmışlardır.

15 Temmuz darbe girişiminin halkın direnişi ile bertaraf edilmesi sonrasında, bu sefer de PKK terör örgütü harekete geçmiş ve kriz ortamı oluşturma çabası devam etmiştir. Bu şekilde, Türkiye'nin uluslararası arenadaki olumlu algısının değiştirilmesi ve yurtdışında güvensiz bir ortamın oluşturulması hedeflenmiştir. Başarısız darbe girişimi ve sonrasında devam eden terör olaylarıyla son kertede amaçlanan ise Türkiye'deki yatırımları baskı altına almak ve ekonomik potansiyeli yok etmektir. Özellikle 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında, Türkiye ekonomisinde yaşanan hızlı toparlanmaya rağmen, not düşürülmesi kararının arka planında siyasi gerekçelerin olduğu aşikardır.

4. 15 Temmuz Darbe Girişimi Sonrası Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının Kararları

Kredi derecelendirme kavramı, “açılacak kredilerin, zamanında ve tam olarak geri ödenmesi ihtimali hususunda uluslararası sermaye piyasalarındaki ölçütlere uygun ve objektif bir ölçü sağlamak amacıyla, borçlunun ihraç ettiği menkul kıymetlere yatırım yapılması halinde, yatırımcının bundan dolayı yükleneyeceği riskin belirlenmesidir” şeklinde tanımlanmaktadır (Karagöl ve Mihçioğur: 2012). Küreselleşen piyasaların ihtiyaç duyduğu finansal bilgilere doğru ve zamanında ulaşım ihtiyacının artması kredi derecelendirmeye atfedilen önemi arttırmıştır.

Kredi derecelendirme kuruluşları piyasası, oligopol bir piyasadır. Ulusal ve uluslararası birçok kredi derecelendirme kuruluşu olmasına karşın, Moody's, Standart and Poor's (S&P) ve Fitch önde gelen kredi derecelendirme kuruluşları olarak öne çıkmaktadır. Bu kuruluşların ön planda olmasındaki en önemli etken, bir şirket veya bir ülkenin kredi itibarının belirlenmesinde ölçüm mekanizması olarak kullanılmasıdır. Yabancı sermayenin, başka bir ülkede yatırım yapabilmesi için o ülkeye yönelik güven arayışının karşılanmasında bir ölçüt olarak, kredi derecelendirme kuruluşlarının değerlendirilmesi kullanılmaktadır.

Kredi derecelendirme ilk olarak ABD’de Mercantile Agency şirketi ile faaliyete geçmiştir. Bu şirket 1837 yılında yaşanan büyük çöküş ardından mağdur durumda kalan yatırımcılara bir ön değerlendirme sunmak amacıyla kurulmuştur. Şirketin amacı yatırımcılara yalnızca bilgi sunmak şeklinde olmuştur. Derecelendirme faaliyetine geçilmesi ise 1900’lü yılların başında gerçekleşmiştir. 1905 yılında Moody’s Investors Service kurulan ilk derecelendirme şirketi olmuştur. 1922 yılında ise kamu kurumları ve endüstriyel şirketler derecelendirilmeye başlanmıştır. S&P ise 1860’lı yıllardan itibaren faaliyetlerini sürdüren bir firma olmasına karşın, 1941 yılında kredi derecelendirme kuruluşu olarak piyasada yerini almıştır. Bir diğer önde gelen kredi derecelendirme kuruluşu olan Fitch, 1913 yılında kurulmuştur ve ABD’de kabul görmüş ilk Avrupa kökenli kredi derecelendirme kuruluşu olmuştur (Karagöl, ve Mihçioğur: 2012).

Kredi derecelendirme notunun amacı yatırımcılara ve piyasaya, notlandırma yaptığı ülke ve/veya şirketle ilgili güvenilir ve doğru bilgi vererek katılımcıları yönlendirmektir. Ayrıca, ABD ve Avrupa’daki fonların içtüzüğünde yatırımcıların bu kuruluşların kararlarına göre hareket etmeleri zorunludur. Not artışı ya da indirimi ülkelerin faiz oranlarına da etki ederek, o ülkeye ya da kuruluşa yatırım yapmanın maliyetlerinin belirlenmesi açısından önemlidir. Dolayısıyla kredi derecelendirme kuruluşlarının ekonomik aktiviteye etki etme kapasitesi oldukça geniştir. Ancak temel görevi olan mevcut bilgiye ulaşılabilirliği sağlama ve geleceğe yönelik öngörülerde bulunma, aynı zamanda manipüle edilme özelliği taşımaktadır.

Kredi derecelendirme kuruluşları uzun yıllardır ülkelerin ve şirketlerin kredi değerlendirmelerini yapmak amacıyla küresel ekonomik sistemde güçlü bir rol oynamaktadırlar. Yaptıkları değerlendirmelerle yatırımcılara fikir vererek finansal akışı yönlendirmede etkindirler. Bu kuruluşların öngörülleri bireysel ve kurumsal yatırımcılar tarafından dikkate alınarak bir anlamda ortak ve objektif bir görüş ortaya çıkması hedeflenmektedir. Uygulamada ise bu kuruluşların öngörülerinin ne kadar gerçekçi ve yerinde olduğu tartışılmaya başlanmıştır. Söz konusu kuruluşların ekonomik krizlerin önlenmesinde bir set işlevi görerek yatırımcıları aydınlatması beklenirken, işleyişte sebep oldukları ekonomik krizlerin arkası kesilmemektedir. Son Lehman Brothers krizi ve sebep olduğu sonuçlar da bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.

5. Kuruluşların Notlandırma Metodolojisi

Kredi derecelendirme kuruluşlarının yaptığı iş şirketler ya da ülkeler arası kıyaslamadır. Bu kuruluşların metodu sayısal veriler ve kendi yorumları olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Bu metotta hangi yöntemin daha ağırlıklı olduğu ise bilinmemektedir. Diğer yandan geçmişten günümüze incelendiğinde, kredi derecelendirme kuruluşlarının aldıkları kararların siyasal yorumların gölgesinde kaldığı görülmektedir. Dolayısıyla aldıkları kararların uluslararası geçerliliği sorgulanması gerekirken, aksine bu kuruluşlar AB ülkelerinin mevzuatlarıyla desteklenmektedirler. Özellikle gelişmekte olan ülke yatırımcıları bu kuruluşların verdikleri notlara zorunlu bırakılmaktadırlar.

Kredi derecelendirme kuruluşları not belirlemede subjektif bir yöntemi esas almaktadırlar. Her ne kadar metodolojik açıklamalarında, görüşlerinde objektif unsurların da yer aldığı ifade edilse de uygulamada karşımıza çıkan uyumsuzluklar, alınan kararların subjektif unsurlarla belirlendiğini açıkça ortaya koymaktadır. Kredi notu belirleme sürecinde ekonomik göstergeler gibi objektif kriterlerin yanı sıra, iç ve dış politik gelişmeler, siyasi istikrar gibi siyasi ve subjektif değerlendirme kriterleri de bulunmaktadır. Ekonomik göstergeler ışığında en önemli kriterlerden olan kamu borçları ise ülke kredi notlandırmasında önemli bir faktördür.

Ancak, 2011 yılında Avrupa ülkelerinin yaşadığı kamu maliyesi krizi göz önüne alındığında, bu kriterlerin uygulamada gerçeği yansıtmadığı açık bir şekilde görülmüştür. Kredi derecelendirme kuruluşlarının notlandırmada yaşadıkları başarısızlıklar, reel piyasadaki uygulamalar ile ortaya çıkmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik göstergelerinin yükselişe geçtiği 2008 küresel ekonomik krizi sonrası karşılaştıkları notlandırma süreçleri de Türkiye örneğinden farklı değildir. Avrupa menşeli bu şirketler gelişmiş ülkelerin notlarında ise objektif tavırdan uzak hareket etmektedirler. Gelişmiş ekonomiler için kredi notlandırmasında oldukça cömert davranan bu kuruluşlar, gelişmekte olan ekonomiler için ise katı bir tutum takınmaktadırlar. Geçerlilikleri sorgulanır hale gelmiş olan bu kuruluşların, denetleme mekanizmasının olmayışı, geçmiş değerlendirmelerinin izlenmesini zorlaştırmaktadır.

Kredi derecelendirme kuruluşlarında denetleme mekanizması eksikliğine rağmen, bu kuruluşların notlarını dikkate almasını zorlayan uygulamalar devam etmektedir. Bu süreç yatırımcıları ve büyük fonları karar alırken sınırlandırırken, aynı zamanda borçlanma maliyetlerini de önemli ölçüde et-

kilenmektedir. Kredi derecelendirme kuruluşları da sahip oldukları bağımsızlık ve sorgulanmazlık sayesinde, verdikleri kararlarda istedikleri kuralsız ve rahat davranabilmektedirler.

Türkiye'nin kredi derecelendirme geçmişine bakıldığında ise verilen notların Türkiye'de ekonomik krizin olduğu ve çalkantı dönemleri ile ekonomik anlamda güçlü ve istikrarlı olduğu dönemdeki notları arasında ciddi bir fark görülmemektedir. Çoğunlukla siyasi meselelerin gölgesinde verilmiş olan notların Türkiye ekonomisinde yaşanan gelişmeleri baz almadığı ortadadır. Siyasi istikrar ortamının uzun yıllardır sürüyor olması, kuruluşların görüşlerini pozitif yönde etkilememiştir. Dolayısıyla ülke ekonomisi, ekonomik ve siyasi gerçeklerinden çok uzak bir notlandırmaya maruz kalmıştır. Kredi derecelendirme kuruluşlarının bu özelliğine somut örnek, 15 Temmuz başarısız darbe girişimi sonrasında verdikleri kararlardır.

Türkiye'de 15 Temmuz darbe girişimi püskürtülerek, milli irade ve siyasi irade güçlü bir şekilde varlığını ortaya koymuştur. Böylesine büyük bir girişim, ekonomik göstergelerde ciddi dalgalanmalara sebep olmamış, piyasalar normal seyrine devam etmiştir. Dolayısıyla, kredi derecelendirme kuruluşlarının notlandırma kriterlerinde belirttikleri objektif ve subjektif unsurlarda olumsuz bir gelişme görülmemesine karşın, kredi derecelendirme kuruluşları not indirmekten geri kalmamışlardır. Notun düşürülmesindeki asıl motivasyon, yapılan yatırımlarda maliyetlerin yükseltilmesi ve ekonomik dar boğaza girilmesidir. Bu yüzden, kredi derecelendirme kuruluşlarının; dış kaynakların Türkiye'ye akışının kesilmesi ve borçlanma maliyetlerinin yükseltilmesi için yürütülen uluslararası operasyonlarda, kayda değer bir rolünün olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Sonuç

Türkiye'nin maruz kaldığı darbelerin, darbe girişimlerinin ve siyasi kaos ortamlarının çıkış sebeplerindeki ortak nokta ekonomik gelişmelerdir. Rant ekonomisinden üretim ve kalkınma ekonomisine geçiş dönemleri, Türkiye'nin bu süreçleri yaşamasına zemin hazırlamıştır. Bazı kesimlerin istedikleri gibi bir ekonomik yönetim ve kaynak akışının aksine, ekonomideki iyileşme ve iyileşmenin alt ve orta gelir grubuna yansımaları, ekonomik vesayet odaklarının farklı araçlarla kaos oluşturma çabasını arttırmıştır. Gezi olayları ve 17-25 Aralık yargı darbesinden sonra gelen, 15 Temmuz askeri darbe girişimi aynı çabanın ürünüdür.

15 Temmuz darbe girişimi, hem milletin iradesini hem de ekonomiyi baskı altına alma girişimidir. Aynı zamanda bu girişim, ekonomik kriz oluşturarak 14 yıldır süren siyasi ve ekonomik istikrar ortamını yeniden dizayn etme çabasıdır. Siyasi otoritenin hedef alındığı darbe girişimi başarısız olsa da ekonomi alanında 15 Temmuz darbe girişiminin etkileri görülmüştür. Yürütülen algı operasyonları, kredi derecelendirme kuruluşları tarafından verilen notların düşürülmesi ve döviz kurunun yükselmesi darbe girişiminin ekonomik maliyetini ortaya koymaktadır.

Türkiye ekonomisinin dayanıklı yapısı ve siyasi istikrar sayesinde, makroekonomik göstergelerde ciddi bir problem yaşanmamasına rağmen, ekonomideki yapısal reformların gerekliliği ve zarureti bir kez daha görülmüştür. Bu bağlamda, yatırımların ve dev projelerin hız kesmeden devam etmesi gerekmektedir. Diğer yandan, orta gelir tuzağına düşmemek ve kişi başı milli gelir seviyesinin yükseltilmesi için ekonomik üretim yapısı teknoloji odaklı olarak zaman içerisinde değişmelidir. Bu amaçla AR-GE faaliyetlerinin hızlanması için kaynak artışı, destek ve teşvikler artırılmalıdır. Tüm bunların dışında, Türkiye ekonomisinin lokomotifini olan sanayinin ana girdisi olan, enerji maliyetinin azaltılması yönünde planlanan uygulamalar da bir an önce hayata geçirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Karagöl, E.T.; Mıhçıokur, Ü.İ. (2012), Kredi Derecelendirme Kuruluşları Alternatif Arayışlar, SETA Rapor.
- Karagöl, E.T. (2013), AK Parti dönemi Türkiye ekonomisi, SETA Rapor.
- Karagöl, E.T.; Bingöl, A.S. (2013), Türkiye – IMF İlişkilerinde Yeni Dönem, SETA Analiz, 67.
- Karagöl, E.T. (2016), 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Türkiye Ekonomisi, SETA Perspektif.
- Karagöl, E.T.; Ateş, S.A.; Kaya, S.; Kızılkaya, M. (2016), Türkiye'nin Enerjide Merkez Ülke Olma Arayışı, SETA Rapor.
- Özsağır, A. (2013), Askeri darbe ve müdahalelerin ekonomik performans üzerine etkisi: Türkiye örneği, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(4), 759-773.

İstatistikler:

Türkiye İstatistik Kurumu Gayri Safi Yurt İçi Hasıla, Databank

BATININ DARBE SİCİLİ VE 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİNE TEPKİSİ

MUHİTTİN ATAMAN

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

GLORIA SHKURTI

SETA Vakfı

ÖZ

15 Temmuz darbe girişimi sadece Türkiye ve Türk halkı için değil, bütün bölge, hatta dünya için tarihi bir olaydır. Ortadoğu'nun demokrasi ve siyasi istikrar açısından son kalesi olan Türkiye, son zamanlarda Batılı ülkelerin ve farklı terör örgütlerinin hedefi olmuştur. Bu makale Batı dünyasının darbe girişimi sırasında ve sonrasında Türkiye'ye karşı tutumunu analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bunu anlamak için öncelikle Batılı ülkelerin Batı-dışı dünyadaki darbelere bakışı üzerinde durulacaktır. Örnek olarak dünyanın farklı bölgelerinden seçilen dört önemli darbede (1953 İran, 1973 Şili, 2013 Mısır ve 2013 Ukrayna) Batının rolüne ve darbecilere verdikleri desteğe odaklanmaktadır. Sonraki bölümde ise, 15 Temmuz darbe girişimi sırasında ve sonrasında Batılı ülkelerin temsilcilerinin resmi açıklamalarını ve Batı medyasının Türkiye'ye yönelik yanlış, yönlendirici ve hayal kırıklığına uğratici yayınlarını incelemektedir. Batılı ülkeler, Türkiye'de gerçekten neler olduğunu anlamaktan çok uzak kalmış, bölgede ve ötesindeki ikiyüzlü yaklaşımını yansıtacak şekilde darbecileri ve terör örgütlerini değil, demokratik bir şekilde iktidarda bulunan Türk Hükümeti'ni eleştirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Batı Algısı, Askeri Darbeler, Batı Medyası, 15 Temmuz Darbe Girişimi

COUP D'ETAT RECORD OF THE WEST AND WESTERN REACTION TO JULY 15 COUP ATTEMPT

ABSTRACT

July 15 coup attempt in Turkey is a historical event not only for Turkey and its people, but for region, even the world, as well. As the last fortress of the Middle East in terms of the democracy and political stability, lately Turkey has been the target of the Western countries and terrorist organizations. In order to understand better the stance of the West towards Turkey after the coup attempt, this paper briefly analyze the Western stance towards military coups. This article focuses on the role of the West and their support for coup plotters in four significant coups (1953 Iran, 1973 Chile, 2013 Egypt and 2013 Ukraine) from different parts of the world. In the second part, the paper examines official statements of Western decision-makers and the misleading and disappointing coverage of the Western media. Western countries that criticize not coup plotters, but democratically elected government, fell behind the developments in Turkey. This shows their hypocritical stance towards Turkey and the region.

Keywords: Western Perception, Military Coups, Western Media, July 15 Coup Attempt

15 Temmuz darbe girişimi ve akabinde gerçekleşen direniş ve demokrasi nöbeti sadece Türkiye siyasi tarihi bakımından değil, aynı zamanda bölge ve dünya tarihi bakımından da tarihi ve önemli bir olaydır. Türkiye tarihinde ancak Anadolu topraklarının işgal edilmesi üzerine Türk halkı tarafından başlatılan Kuvva-i Milliye hareketi ile karşılaştırılabilir. Dünya tarihi bakımından ise 15 Temmuz gecesi ve sonrasındaki direniş daha çok Amerikan devrimine benzemektedir. Her iki olay da iç ve dış güçlerin ortak bir operasyonuna karşı koymuş ve başarılı olmuş birer halk hareketi ve devrimidir. Batı-dışı dünyada gerçekleşen ve dünya demokrasi tarihine altın harflerle yazılacak bir gelişmedir.

15 Temmuz gecesinde gösterilen tepki ve sonrasındaki demokrasi nöbetleri, Türkiye insanının vatanını işgal teşebbüslerine karşı verdiği tepkinin sonunda gerçekleşen bir direniş hareketi olarak görülebilir. Türkiye insanının kendi kaderini kendisinin belirleme iradesinin bir tecellisi olan 15 Temmuz; vatanını, milletini, namusunu, istiklalini ve istikbalini korumak ve kurtarmak için ölümü göze alan kahramanların gerçekleştirdiği kitlesel bir sivil direniştir. Ülkedeki demokrasinin güçlendirilmesi yönünde atılmış destansı bir adımdır. Milli iradeyi devre dışı bırakmaya çalışan darbe teşebbüsüne karşı gerçekleştirilmiş bir karşı devrimdir.

Bölge tarihi açısından, Arap devrimleri sürecinde demokratikleşme yolundaki hemen tüm ülkelerin siyasal istikrarsızlıklar içinde olması bölgenin yegane laik ve demokratik ülkesini daha da önemli kılmaktadır. 15 Temmuz darbe girişimi ile bu son kalenin düşmesi hedeflendi, ancak Türkiye insanının etkili direnişi ile daha önce farklı şekillerde denenmiş girişimler gibi bu darbe girişimi de akamete uğradı. Müslüman dünyanın Batı ülkelerine benzer bir kurumsallaşma içindeki tek ülke olan Türkiye'ye yönelik birkaç yıldır ısrarla sürdürülen menfi kampanyanın en ağır ve en etkili halkası da Türk insanının aktif müdahalesiyle başarılı bir şekilde geçiştirildi.

Türkiye'nin karşı karşıya olduğu bu kampanyalara etkili cevaplar geliştirmesi, Türkiye'deki siyasal istikrarı menfaatlerine karşı olduğunu düşünen kesimleri 15 Temmuz darbe girişiminin akamete uğratılması sonrasında Türkiye karar mercileri tarafından alınan güvenlik tedbirlerini otoriterleşme ve demokrasiden uzaklaşma olarak değerlendirip Türkiye'deki hükümet daha da ötekileştirildi. Bu düşüncenin bir uzantısı olarak Batılı ülkelerin resmi ve sivil kesimlerinin 15 Temmuz darbe girişimine verdiği benzer

tepkiler, demokrasiye değil, aksine onu yıkmaya çalışanlara destek çıkıldığı görülmektedir.

15 Temmuz darbe girişimini, Batının himayesindeki iç aktörlerin ve onların dış bağlantılarının yaşadığı büyük bir siyasi mağlubiyet olarak değerlendirmek gerekir. Darbenin asıl aktörü FETÖ, sadece geleneksel bir askeri darbe değil, Türkiye'nin tarihini ve kaderini yeniden tanımlamayı amaçlayan bir girişimde bulundu. Darbeci örgütün Batıyı, Türkiye'ye müdahale etmeye ikna aracı, çabası ve çağrısı olarak okunması gereken 15 Temmuz darbe girişimi, Türkiye siyasetinin yeniden yapılandırılma çabasının da başarısızlığıdır. 15 Temmuz darbe girişimi başarılı olsaydı Türkiye'yi bekleyen kader hiç de iç açıcı olmayacaktı.

Bu çalışmada Batılı ülkelerin 15 Temmuz darbe girişimine verdiği tepkinin bir analizi yapılacaktır. Birinci kısımda Batının, daha çok Batı dünyasının en etkili devleti olan ABD'nin, dünyanın farklı bölgelerindeki ülkelerde meydana gelen askeri darbelere yönelik siyasetleri üzerinde durulacaktır. Çalışmanın ikinci kısmı ise, Batılı devlet adamlarının ve medyanın 15 Temmuz darbe girişimine nasıl karşılık verdiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Devlet adamlarının açıklamaları önemli ölçüde belirsiz iken, anaakım Batı medyası genellikle darbe girişimini açıkça desteklemiş ve başarısız oluşundan kaynaklanan hayal kırıklıklarını dile getirmiştir. Sonuç olarak, Batının bu tavrının ve tepkisinin hedefinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ve kendi kaderine sahip çıkmaya başlayan Türk halkının olduğunu düşünüyoruz. Türk halkının kahramanca direnişleri göz ardı edilirken, Erdoğan olayın merkezine konulmuştur. Neticede, Batının Türkiye'deki gerçekleri göz ardı ederek Erdoğan'ın kişiliğini hedefe oturtması, Türkiye'yi otoriter bir Ortadoğu devleti olarak görülmesine ve Türkiye-Batı ilişkilerinin yeniden gözden geçirilmesine neden oldu.

A. Batılı Devletlerin Darbelere Destek Vermesinin Tarihçesi

Batılı ülkeler, istedikleri yönde siyaset yapmayan bütün ülkelere siyasi, ekonomik ve gerekirse askeri müdahalelerde bulunmaktadırlar. Onlarca doğrudan ve dolaylı müdahale örneklerinde olduğu gibi Türkiye'deki yönetimi de değiştirmek için imkanlarını seferber etmiştir. Batılı küresel güçlerin, özellikle 20. yüzyılın en etkili ve güçlü devleti olan ABD'nin, darbe yapma, yaptırma veya katkıda bulunma sicilleri oldukça kabarıktır. Basit bir internet taramasında bile sadece ABD'nin 20. yüzyılda destek verdiği askeri

darbe sayısının 20’den fazla olduğu görülür. Yakından incelendiğinde Batılı ülkelerin müdahalelerinin, ideolojiden bağımsız olarak, daha çok millileştirme projeleri başlatan ve bağımsız bir siyaset söylemi geliştiren ülkelere ve liderlere karşı darbeler gerçekleştirildiği görülür. Askeri darbelerin öncesi ve sonrasında yaşanan süreçlerdeki gelişmelerin benzerliği de kısmen aynı aktörlerin benzer araçlarla müdahale etmesinin bir sonucu olarak okunabilir. Darbeler için demokrasiden uzaklaşma, otoriterleşme ve insan hakları gibi farklı gerekçeler ileri süren Batının başka devletlerin içişlerine müdahale gerekçesinde tek bir ortak paydanın –ulusal çıkarlar– olduğu görülür.

Batılı ülkeler Batı-dışı dünyada gerçek manada demokratik olan rejimlerin oluşmasını istememektedir. Batılılar Batı dünyası dışındaki demokrasiyi, “halkın halk tarafından halk için yönetilmesi” olarak değil, “halkın halk tarafından Batılı ülkeler için yönetilmesi” şeklinde tanımlamaktan yanadırlar. 2010 yılı sonlarında başlayan ve genellikle dördüncü demokratik dalga olarak nitelendirilen Arap devrimlerine kısa süre içinde müdahil olarak demokratikleşme sürecinin akamete uğratıldığı görülmektedir. Netice itibariyle de Ortadoğu’da halk yanlısı veya halkın taleplerini karşılamaya çalışan yeni rejimlerin tamamının başarısızlığa mahkum edildiler. Son zamanlarda ülke içindeki vesayet halkalarından kurtulmaya başlayan Türkiye, Müslüman toplumlar için örnek olabilecek tek demokratik ülke olarak kalmıştı. Ortadoğu toplumlarındaki demokratik hareketlere ilham kaynağı olmaya devam etmesi kabul edilemezdi; bundan dolayı da bu son örneğin de başarısızlığa uğratılması veya ortadan kaldırılması gerekti.

Günümüz dünyasına bakıldığında da Batılı ülkelerin, ve en güçlü devlet olan ABD’nin, Amerikan ve Batı karşıtı olarak bilinen pek çok devletin içişlerine müdahil olduğu görülmektedir. Örneğin, güçlü bir anti-Amerikancı geleneğe sahip olan Latin Amerika’daki güçlü liderlerin yönetimlerine ya son verildi ya da savunmaya çekilmesi sağlandı. Örneğin, Brezilya’da sosyalist Cumhurbaşkanı Dilma Roussef Aralık 2015’te başlatılan sürecin sonucunda 2016’da görevinden azledildi. Pek çok gözlemci bunun ABD’nin müdahil olduğu bir “sessiz darbe” olarak nitelendirmektedir (Snider 2016; *Russia Today* 2016). Benzer şekilde ABD karşıtı bir siyasi söyleme sahip olan Venezüella’da ABD müdahalesine tanıklık edilmektedir. 2002 yılında dönemin lideri Hugo Chavez’e karşı darbe yapmaya çalışan ABD, mevcut cumhurbaşkanı Nicolas Maduro yönetimini de değiştirmek için farklı tedbirler almaya devam etmektedir (Weisbrot 2016).

Bu ve başka pek çok örnekte de görüldüğü üzere, Batılı devletlerin Batı-dışı ülkelerin içişlerine karışmaları genel bir siyaset yapma tarzı olarak etkisini devam ettirmektedir. Bu bölümde, Batılı ülkelerin hangi şartlarda ve kimlere karşı çıktığının gösterilmesini sağlamak amacıyla, Batılı devletlerin katkısıyla farklı zaman ve coğrafyalarda gerçekleştirilen dört askeri darbeye kısaca değinilecektir.

1. 1953 İran Darbesi: CIA'nin İlk Askeri Darbesi

Batılı devletlerin askeri darbelerde oynadığı rolün en çarpıcı olanlarından biri 1953 yılında İran Başbakanı Muhammed Musaddık'a karşı gerçekleştirilen ve yerine otoriter Şah rejimi ikame ettirilen darbedir. 1949 yılında yapılan seçimlerde halkoyuyla İran meclisine seçilen ve 1951 yılında Şah Muhammed Rıza Pehlevi tarafından başbakan olarak atanan Musaddık, atanmasından kısa bir süre sonra, izlediği milli ve bağımsız siyaset ve özellikle ülkedeki İngilizlerin –daha sonraları *British Petroleum*, BP olarak değiştirilecek olan Anglo-Amerikan Petrol Şirketi– işlettiği petrol tesislerini millileştirmesi dolayısıyla Amerikan ve İngiliz istihbaratlarının organizasyonu ile kendisine karşı düzenlenen bir askeri darbe ile görevinden alındı. Yerine de Şah tarafından CIA'nin tercihi olan General Fazlullah Zahidi atandı. Bu olay on yıllarca İran başta olmak üzere Ortadoğu'daki Amerikan karşıtlığının temel nedenlerinden biri olarak bilindi.

19 Ağustos 1953 tarihinde gerçekleştirilen askeri darbe sonrasında Musaddık'ın liderliğini yaptığı Milli Cephe Hareketi baskılara maruz bırakılarak iktidardan uzaklaştırıldı ve siyasi partilerin ülke siyasetinde oynadığı rolü de sona erdirdiler. Böylece ABD İran'da demokrasiyi devre dışı bırakıp despotik bir rejimin yeniden hakim olmasını sağladı. İran siyasetinde milliyetçi, halkın iradesine saygı gösteren, anayasacı ve anti-emperyalist bir kişilik olarak görülen Musaddık'ın yerine bölgede Amerikan çıkarlarının jandarmalığını üstlenen despotik Şah rejimi ikame edildi. Musaddık ise üç yıl hapis yattıktan sonra 1967 yılındaki ölümüne kadar ev hapsinde tutuldu.

Amerikalı yetkililer ancak küresel ve bölgesel dengeler değiştikten çok daha sonraları darbedeki rolünü kabul eden açıklamalar yapabildiler. 2000 yılında zamanın ABD Dışişleri Bakanı ilk kez ülkesinin rolünün kabul ettiğini açıkladı. 4 Haziran 2009 tarihinde Başkan Obama Mısır'da yaptığı konuşmada ABD'nin darbedeki rolü dolayısıyla İran devletinden ve halkından

resmen özür diledi. Amerikan istihbarat örgütü CIA ise darbeye etkin rol oynadığını ve sorumluluğunu 2013 yılında resmen açıkladı (BBC 2013).

Görüldüğü üzere Musaddık'ın neden olduğu kriz aslında izlediği milliyetçi politikalarıydı; bu politikaların İran'daki Amerikan ve İngiliz çıkarlarına zarar vermesi dolayısıyla ülkedeki meşru demokratik hükümet devrildi. Netice itibarıyla İran siyasetini daha katılımcı ve daha demokratik kılma yönünde adımlar atan Musaddık, iç ve dış güçlerin işbirliğiyle gerçekleştirilen darbe ile iktidardan düşürüldü (Arıkan Sinkaya 2016: 21).

2. 1973 Şili Darbesi: Latin Amerika'nın Kontrol Altında Tutulması

Benzer bir darbe de 1973 yılında Latin Amerika'nın en uzun süre demokratik tecrübeye sahip ülkelerinden biri olan Şili'de Salvador Allende'ye yönelik yapıldı. Allende'nin sosyalist, milliyetçi ve bağımsız bir anlayışla ülkedeki bakır madenleri başta olmak üzere kapsamlı bir millileştirme politikası izlemesi üzerine ABD'nin kışkırtması ve desteğiyle General Pinochet liderliğinde bir askeri darbe yapıldı. Darbeden sonra ülkenin kaderi Amerikan yanlısı askeri bir yönetime havale edildi.

Sosyalist başkan Allende'nin, ABD'nin menfaatlerinin gerektirmediği bir şekilde, bölgesinde iyi işleyen başarılı bir sosyalist rejim kurma ihtimali ve bu yönde bir siyaset izlemesi üzerine ABD önce Allende Yönetimi'ne karşı diplomatik ve ekonomik saldırılara ve gizli operasyonlara başladı. Ülkede önce toplumsal ve siyasal huzursuzluklar baş gösterdi, sonra Nixon Yönetimi ekonomik bir savaş başlattı (Miliband 2016). Bütün ilgili kurumlarıyla darbenin şartlarını hazırlayan ABD, ülkedeki sağcıları da kullanarak orduya ve polise bir askeri darbe yaptırdı.

Allende'nin, iktidara gelir gelmez, ikisi Amerikalılara ait (Anaconda ve Kennicott) ve bakır madeni çıkarıcı üç büyük sanayi şirketini millileştirmesi ve bunların kontrolünü hükümete devretmesi ABD'nin de yönlendirmesiyle, ülkede ekonomik belirsizlik ve güvensizliğe neden oldu (Office of the Historian 2016). Ülkedeki sendikalar, esnaf, meslek grupları ve öğrenci birlikleri seçilmiş hükümeti düşürmek için harekete geçtiler. Hükümeti zor duruma düşürmek için uzun süreli grevlere başvurdular. Başkan Allende ekonomik sıkıntılara rağmen 1973 yılında yapılan seçimlerde oy oranını artırarak cevap verdi.

Bunun üzerine ABD istihbarat örgütü CIA muhalefet gruplarına, hükümet karşıtı faaliyetlerinde kullanmak üzere milyon dolarlar dağıtmaya başladı. Allende karşıtı bir algı oluşturulmaya başlandı. Amerikalı kuruluşlar, Allende'nin aday olmayacağı yeni bir seçimin yapılması için çabalayarak ülkede bir anayasal darbe gerçekleştirmek istedi. Ancak bu başarılı olamayınca ikinci bir alternatif olarak askeri darbe hazırlıkları yapıldı ve neticede Genel Kurmay Başkanı General Augusto Pinochet öncülüğünde 11 Eylül 1973 tarihinde bir askeri darbe gerçekleştirildi (O'Shaughnessy 2013). Öte yandan, bu askeri darbenin gerçekleştirilmesinde Avusturalya istihbarat örgütü ASIS'in (Suich 2010) ve İngiltere'nin (Özdemir 2013) de ABD'ye yardımcı bir rol oynayarak darbe sürecinde yer aldığı iddia edildi.

Allende hükümetini yıkan askerler bir cunta hükümeti kurdular; kısa süre içinde General Pinochet kişisel ve despotik bir rejim kurdu. Darbe sonrasında ülkedeki bütün demokratik kurumlar ve hareketler lağvedildi ve bütün siyasi faaliyetler ve süreçler durduruldu. Özellikle, Soğuk Savaş şartlarında ABD karşıtı bir siyasal söylem benimseyen bütün sol hareketler ve siyasal partiler yasaklandı. Pinochet muhalefeti bastırmak amacıyla ölüm timleri kurdu ve yaygın bir şekilde işkence uygulamalarına başvurdu (Suich 2010). Darbeye destek veren ABD, cunta hükümetinin gücünü sağlamlaştırmasına da her türlü desteği verdi. Darbe öncesinde Latin Amerika'nın demokrasi adası olarak bilinen ve 1932 yılından itibaren demokratik seçimlerle hükümetler kuran Şili, despotizm ve kaos ile anılır hale geldi. Ülkedeki siyasal istikrarsızlığın sona ermesi oldukça uzun bir zaman aldı. Pinochet döneminde Şili'de yaşanan insan hakları ihlalleri ve demokrasi dışı uygulamaların etkisi hala devam etmektedir. Şilililer kurulan "adalet ve hakikat" komisyonunun bütün sorumlular hakkında hukuki işlemlerin yapılmasını talep etmektedirler (Özdemir 2013).

3. 2013 Mısır Darbesi: Batının Ortadoğu Düzeni

Batılı ülkelerin himayesinde gerçekleşen darbe geleneğinin son örneklerinden biri 2013 yılında Mısır'da seçilmiş cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'ye karşı gerçekleşen askeri darbedir. Ortadoğu'da otoriter rejimlerin hakimiyeti ile statüko yanlısı bir sistem kurmak isteyen Batılı ülkeler ile birer monarşi olan Körfez ülkelerinin birlikte organize ettiği askeri darbedir. İhvan Hareketinin bölgedeki otoriter rejimlere doğrudan ve dolaylı tehdit oluşturması sonrasında Batılı ülkelerin teşvik ve desteği sayesinde Mursi ta-

rafından göreve getirilen Genel Kurmay Başkanı General Abdül Fettah Sisi Mısır'ın yönetimine getirildi. Bu şekilde bölgede demokrasinin gelişimi için bir umut olarak başlayan "Arap Baharı" iki yıl içinde "Arap kışı"na çevrildi.

2011 yılında Mısır halkının geniş bir kesiminin otoriter Hüsnü Mübarek yönetimine baş kaldırması sonrasında yaşanan süreç Mısır'a, tarihinde ilk kez demokratik bir süreç ve yapılanma başlattı. 25 Ocak 2011'de gerçekleşen devrim sonrasında tarihteki ilk özgür serbest seçimler yapıldı ve Mısır halkının iradesinin bir sonucu olarak İhvan-ı Müslimin Hareketinin siyasi kanadını temsil eden Özgürlük ve Adalet Partisi 2012 yılında yapılan parlamento seçimlerinde meclisteki çoğunluğu elde etti. Partinin genel başkanı Muhammed Mursi de aynı yıl gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turunda Mısır'ın beşinci, demokratik olarak seçilmiş birinci cumhurbaşkanı olarak seçildi.

Mursi göreve başladıktan kısa bir süre sonra ciddi bir siyasi yeniden yapılanma süreci başlattı. Yeni bir anayasa hazırlamak başta olmak üzere ülkedeki siyasal ve dinsel farklılıkları barındıran bir siyasal açılım gerçekleştirilmeye çalışıldı. Ancak, uzun süreli yapısal sorunları bulunan Mısır ekonomisi ve siyasetinin kırılğan yapısının da etkisiyle de, çözülemeyen sorunlar gerekçe gösterilerek kitlesel protestolar düzenlenmeye başlandı. Eski rejim yanlıları ile yeni süreçte devşirilen bazı gruplara yaptırılan bu gösteriler bahane edilerek asker yönetime el koydu.

Batılı devletler ile Körfez ülkelerinin müdahalesi ve desteğiyle ülkedeki yapısal ekonomik sorunları gerekçe gösterilerek 30 Haziran 2013'te başlayan kitle gösterileri sonrasında 3 Temmuz'da gerçekleştirilen bir askeri darbe ile Cumhurbaşkanı Mursi görevden uzaklaştırıldı ve cezaevine atıldı. Darbenin arkasındaki güçlerin isteğiyle ülkedeki farklı siyasi grupların darbeci yönetime destek vermeleri sağlandı. Bunun ilk göstergesi olarak, darbe bildirisi okunduğunda Sisi'nin yanında Ezher Baş İmamı Ahmet Tayyip, Kıpti Patriği 2. Tavadros, muhalefet lideri Muhammed Baradei, Temerrüd hareketi liderleri ve Selefî Nur Partisi sözcüsü bulunuyordu. Bu koalisyonun oluşturulması hem darbenin arkasındaki geniş iç ve dış çevrelerinin gücünü hem de İhvan Hareketi'nin bütün alanlarda tasfiye edileceğini göstermiştir (Kurt 2016: 38).

Mısır halkı askeri darbeye karşı sokaklara indi, ancak ülkede değişim ve istikrar istemeyen güçlerin teşvikiyle de binlerce barışçıl gösterici darbeciler tarafından öldürüldü. Binlerce insanın hayatına mal olan askeri darbenin yö-

netime hakim olmasından sonra askeri cunta tarafından yakalanıp cezaevine konulan Cumhurbaşkanı Mursi ve İhvan Hareketinin lider kadrosu farklı davalardan yargılandılar. Göstermelik mahkemelerin kararıyla İhvan'ın lider kadrosu bazı davalarda ömür boyu hapis cezasına çarptırılırken, bazı davalarda ise idama mahkum edildiler. Halk kesimleri de her şeye rağmen sesini kesmek zorunda bırakıldı.

Darbeci Sisi yönetimi kısa süre içinde uluslararası alanda kabul görmeye başladı. Darbeye aktif destek veren Suudi Arabistan ile Birleşik Arap Emirlikleri milyar dolarlık finansal ve ekonomik yardımlar yaparak yeni rejimi oturtmaya çalıştılar (Hamed 2014). ABD ile AB başta olmak üzere Batılı ülkeler de kısa süre içinde askeri rejime desteklerini ilan ettiler (Khanfar 2013). ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, askeri darbeyi “demokrasinin restorasyonu” olarak nitelendirdi. ABD’li yetkililer Mısır’da yaşananlara özellikle darbe demediler, çünkü Amerikan yasalarına göre bir darbeci yönetime yardım yapmak yasaktır. ABD’li yetkililer Mısır’a verdikleri yıllık 1.5 milyar dolarlık yardımı vermeye devam ettiler (Scheer 2013).

İhvan’dan esirgediği yardımı Sisi yönetiminden esirgemeyen ABD askeri rejime hem ekonomik hem de askeri yardımlarla destek verdi. AB Dışişleri Bakanı ve Dış Politika ve Güvenlik Politikalarından Sorumlu Temsilcisi Catherine Ashton Kahire’ye bir ziyaret gerçekleştirerek Sisi rejiminin uluslararası ölçekte meşruiyet kazanmasına büyük bir katkı sağladı (Kurt 2016: 39). Hem ABD hem de AB otoriter yönetimlerle işbirliği yapmalarının son bir örneği olarak Sisi yönetimine her türlü desteği vermeye devam ettiler.

4. 2014 Ukrayna Darbesi: Batı ile Rusya Arasındaki Yeni Soğuk Savaş'ın İlk Cephesi

2013 yılı sonlarında Avrupa Birliği (AB) Ukrayna ile bir ortaklık antlaşması imzalamak istedi, ancak yapılan görüşmeler olumsuz bir şekilde neticelendi. AB yetkilileri görüşmelerin bir antlaşma ile sonuçlanmamasının faturasını Ukrayna Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç’e kesti. Batı yanlısı bir siyaset izlemek istemeyen ve bundan dolayı da AB ile ortaklık antlaşmasını imzalamayan Yanukoviç tam aksine Rusya ile ilişkileri geliştirmek istedi. Yanukoviç’in Rus yanlısı bir siyaset izlemesi de reelpolitik bir tavrın sonucuydu; çünkü Rusya, Ukrayna’nın en önemli komşusu, en büyük ticaret ortağı, doğalgaz ihtiyacının neredeyse tamamını karşıladığı ve kültürel olarak en yakın olduğu ülke olarak vazgeçilmez bir ortaktı.

Bunun üzerine, Yanukoviç'in Rusya ile yakınlaşmasını istemeyen ABD ile AB ülkeleri Ukrayna'da yeni bir renkli devrim süreci başlattılar (Sotiroviç 2016). Batılı ülkeler Ukrayna'nın AB ve NATO yönünde siyaset izleyen bir ülke haline gelmesini sağlayacak bir yönetim arayışına girdiler. Bunun için de önce insanları sokaklara dökerek yönetim değişikliğinin halk tarafından istendiğine dair bir algı oluşturmak istediler. Neticede Yanukoviç'e karşı Kiev'in merkezindeki Meydan'da AB yanlısı kesimler tarafından kitlesel gösteriler yapılmaya başlandı. ABD ile AB tarafından desteklenen bu gösterilerin aşırı milliyetçi, hatta neo-Nazist gruplar tarafından yönlendirildiğine dair iddialar ortaya atıldı (Cartalucci 2014). Batılı ülkeler Yanukoviç Hükümetine yaptırımlar uygulamaya başladılar.

Gösteriler kısa sürede etkili oldu ve Rus yanlısı Cumhurbaşkanı Yanukoviç 21 Şubat 2014 tarihinde Rusya'ya kaçtı. Ukrayna Parlamentosu 22 Şubat'ta toplanarak Yanukoviç'in görevine son verdi, hemen sonrasında da tutuklanmasını talep eden bir karar aldı. Batılı ülkeler, istediklerini yaptıracağına inandıkları Rusya karşısı Arseniy Yatsenyuk'a yeni bir hükümet kurdurarak ülkedeki siyasal istikrarı ve ülkesel bütünlüğü sağlamaya çalıştılar (Parsons 2014). Ancak olaylar çoktan çığırında çıkmıştı; ülke kısa süre içinde siyasal bir kaos ve iç savaşa sürüklendi. Doğu Ukrayna ve Kırım başta olmak üzere ülkenin Rusça konuşulan şehirlerinde ayrılma taleplerini de dile getiren karşı gösteriler yapıldı.

AB ile NATO'nun sınırında istediği şekilde hareket etmesine müsaade etmeyen Rusya kriz müdahil oldu. Bir taraftan Doğu Ukrayna'da Kiev'deki yeni yönetime karşı savaştan ayrılıkçılara destek verirken diğer taraftan da Kırım'ı ilhak ettiğini dünyaya duyurdu. Öte yandan, ülkenin doğusunda bulunan Donetsk ve Luhansk bölgeleri Rus yanlısı grupların kontrolünde bağımsızlık ilan etti ve fiilen Kiev'den ayrıldı. Böylece, her ne kadar Batı destekli darbe başarılı gibi görünse de amacına ulaştığı söylenemez. Çünkü Batının elinde kalan Ukrayna parçalanmış ve önemli toprak parçalarının hakimiyetini Rusya'ya kaptırmış bulunmaktadır. Dolayısıyla, Batılı ülkeler ile Rusya arasındaki yeni soğuk savaşın ilk cephesinin Rusya tarafından kazanıldığı söylenebilir.

B. Batının 15 Temmuz Darbe Girişimine Tepkileri

Batılı aktörlerin neredeyse tamamı 15 Temmuz gecesi gerçekleşen darbe girişimine karşı ya kayıtsız kaldı ya da doğrudan darbecilere destek veren açıklamalar yaptılar. Bazı Batılılar da darbe gecesi hemen tepki vermeyip darbenin sonucunu beklediler. Darbecilerin kaybettiği anlaşılınca bazı devletlerin yetkilileri, kerhen de olsa demokratik olarak seçilmiş hükümete desteklerini açıkladılar. Ancak bazıları hızlarını alamayıp darbeye desteklerini ilan ettiler; ayrıca, darbenin nasıl bir kazanç getireceğini bile vurguladılar. Siyasi, ekonomik ve sosyal aktörlerin önemli bir kısmı zaten daha ilk saatlerden itibaren özellikle darbe ve darbeci kelimelerini kullanmayarak Türkiye'deki seçilmiş hükümetin meşruiyetini sorguladılar.

Bazıları darbenin duyurulmasından hemen sonra darbe sürecinin hem Türkiye hem de Batılı ülkeler için bir fırsat ve kazanç olduğunu yazdılar. Örneğin, Amerikan ordusunun istihbaratçı subaylarından emekli yarbay Ralph Peters, Fox News televizyonunda şu yorumu yapmıştı. “Bu darbe, Türkiye'nin İslami bir diktatörlük olmaktan kurutulması için son şansıdır. Bu darbeye rol alanlar iyi adamlar” (Peters 2016a). Darbe girişiminin başarısız olmasından sonra da bir açıklama yapan aynı kişi “şayet darbe başarılı olsaydı, İslamcılar kaybedecek, biz kazanacaktık” itirafında bulundu (Peters 2016b).

Bu bölümde Batının 15 Temmuz darbe girişimine verdiği tepkiler iki ayrı alt başlık altında incelenecektir. Birinci alt-başlıkta devlet yetkililerinin ve karar merciinde bulunanların açıklamaları üzerinde durulurken, ikinci alt-başlıkta ise daha çok medyanın darbe sonrası sürece bakışı ele alınacaktır.

1. Batılı Resmi Mercilerin 15 Temmuz'a Bakışı

Batılı devlet ve siyaset adamları ancak darbe girişimi akamete uğratıldıktan sonra net bir şekilde darbe girişimini kınadıklarını ilan ettiler. Darbecilerin kimliklerine dair neredeyse tek kelime etmeyen; hatta ısrarla Türk yetkililerin, darbeye katılan subayların ve sivillerin itiraflarından hareketle darbeci gruplarla ilgili yaptıkları açıklamaları da kabul etmeyip darbeci örgüte sahip çıkmaya devam ettiler. Batılı devlet adamları ne ilkeli ve koşulsuz bir şekilde darbe girişimini kınadılar ne de Türk yetkilileri ve Türk halkını takdir ettiler.

ABD adına ilk açıklama, ABD Dışişleri Bakanı John Kerry tarafından Moskova'da yapıldı. Kısa bir yorumda “barış, istikrar ve süreklilik umduğunu” söyledi (Reuters 2016a). ABD'den yapılan bir başka açıklama, Başkan

Obama'nın Ofisi'nden, darbe girişimi sonrasında geldi. Yapılan bir basın açıklamasında “şiddet olaylarında herhangi bir Amerikalının öldürüldüğü veya yaralandığına dair endikasyon bulunmadığı” ifade edildi. Açıklamada ayrıca, Başkan ve ekibinin hayatını kaybedenlerle birlikte oldukları belirtilerek, Türkiye’de yaşayan tüm tarafların hukukun üstünlüğü çerçevesinde kalarak şiddet veya istikrarsızlaşmaya yol açacak eylemlerden kaçınmaları gerektiğini ifade etti (The White House 2016). Bu açıklamada ilginçtir ki, darbe planlayıcıları ve masum insanları öldüren bir terör örgütü ile demokratik olarak seçilen meşru hükümet ve bu hükümeti savunan masum insanlar arasında hiçbir ayırım yapılmadı, aksine iki eşit taraf muamelesi yapıldı. Sığ terimlerle, sadece yasalara saygı duyulması çağırısı yapıldı. En önemlisi, bildiride “darbe girişimi” veya “darbe planlayıcıları” ifadelerinin hiç kullanılmamış olmasıdır.

Bu nedenle, ABD darbenin başlangıcında darbe girişimine karşı belirleyici bir tutum almak istemediği gibi, yaşananları meşru hükümeti devirme girişimi olarak da görmedi. Darbe girişiminin başkaldırı olduğunu düşünen ABD Büyükelçiliği raporunda da benzer bir tutum sergilendi. Büyükelçiliğin darbe girişimi sırasında yaptığı açıklamada, “Türk ordusunun unsurları *ayaklanma girişiminde*, güvenlik güçleri bunu önlemek için harekete geçiyor ve bazı binalar abluka altına alındı” ifadeleri kullanıldı (ABD Ankara Büyükelçiliği 2016). Görüldüğü üzere ABD darbe, darbeci, illegal kalkışma, meşru hükümet gibi tarafını belli edecek kavramlar kullanmamış, illegal kalkışmaya destek anlamına gelen ifade kullanmayı tercih etti.

Darbe girişiminin erken saatlerinde AB kurumları tarafından da resmi açıklama yapılmadı. İlk açıklama, darbe girişiminin akamete uğratılmasından sonra 16 Temmuz’da AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi ve Başkan Yardımcısı Federica Mogherini ve Avrupa Komşuluk Politikası ve Genişleme Müzakereleri Komiseri Johannes Hahn’dan geldi. ABD’den farklı olarak, bu açıklamada darbe girişimi kınandı; ancak “denetim ve dengelerle Türkiye’nin anayasal düzenine hızlı bir şekilde geri dönme ihtiyacı olduğunu” ve temel hak ve özgürlüklerin üstünlüğü vurgulandı (Avrupa Komisyonu 2016). 240 kişinin hayatını kaybettiği bir dönemde Türkiye’de demokrasiyi ve meşru hükümeti korumak için yaptıkları mücadele, böyle bir vurguyu Batının Türk hükümeti ve halkıyla olan empati eksikliğini göstermektedir. Yaşananları sıradan bir olay gibi algılayan AB açıklaması, darbe girişimine kalkışanlara karşı gerekli tedbirler alınmasının sınırlı olmasını istemektedir.

18 Temmuz 2016'da darbe girişiminden sadece birkaç gün sonra John Kerry ve Federica Mogherini, Brüksel'deki ortak bir basın açıklamasında Türkiye'deki durum hakkında değerlendirmelerde bulundular. Kerry ve Mogherini, 15 Temmuz gecesi halkın yaptıklarına ve darbe girişiminden sonra demokrasinin nasıl korunduğuna odaklanmak yerine, Türkiye'de hukukun üstünlüğünü vurguladılar. Türk Hükümeti ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ne yapması gerektiğine dikkat çektiler. Kerry, "Türkiye Hükümetini ülke genelinde sakin ve istikrarı sağlamaya sıkı bir şekilde teşvik ettiklerini" söyledi (ABD Dışişleri Bakanlığı 2016). Kerry ayrıca, "Türkiye Hükümetini, ülkenin demokratik kurumlarına ve hukukun üstünlüğüne saygı konusunda en üst standartlara uymaya davet" ettiklerini de ifade etti (ABD Dışişleri Bakanlığı 2016). NATO üyesi olması sebebiyle, Türkiye'de neler olup bittiğini dikkatlice gözlemlendiğini belirten Kerry, NATO olarak konu hakkında bir bildirme ilan ettiklerini açıkladı. Türkiye Yönetimini uyanan bir metin olan bu bildiri, uyarı olsun veya olmasın, Batı medyası tarafında NATO üyeliğinin askıya alınması da dahil olmak üzere Türkiye'nin uluslararası ölçekte tecridi için bir uyarı olarak sunmakta tereddüt etmedi (Ensor ve Rothwell 2016; Stearns, 2016).

Almanya Başbakanı Angela Merkel, İngiltere Dışişleri Bakanı Boris Johnson, Fransa Dışişleri Bakanı Jean-Marc Ayrault gibi Batılı liderlerden de konu hakkında açıklamalar geldi. Benzer şekilde beyanatlarında, demokrasiye kast eden eylemden ziyade, hükümetin alacağı tedbirleri dikkate alarak demokrasinin geleceği ile ilgili endişelerini vurguladılar. Hatta Fransız Dışişleri Bakanı Ayrault, Erdoğan'ın "otoriter" hale geldiği konusunda uyarıda bulundu (Banks 2016).

Özellikle 21 Temmuz 2016'da Türkiye'de olağanüstü hâl ilan edildiğinde Türkiye'deki meşru hükümete karşı daha olumsuz bir kampanya başlatıldı. İlk günden itibaren olağanüstü hâlin ilan edilmesine ve darbecilerle irtibat veya iltisak içinde bulunanlara karşı yürütülen kampanyaya karşı çıkarak gerekli tedbirlerin alınmasına engel olmak istediler. Öyle ki, ABD'nin en önemli askeri yetkililerinden birisi olan ABD Merkez Komutanlığı (CENTCOM) Komutanı Joseph Votel, açıkça darbeci askerlerin tutuklanmasına karşı çıktı. Tutuklanan darbeci subayların kendi müttefikleri ve muhatapları olduğunu, bundan sonra Türk silahlı kuvvetleri içinde muhatap bulmada endişe ettiklerini ifade etti (Paletta 2016). Batının olağanüstü hal ile ilgili duruşuna bakıldığında, Paris saldırısından sonra Kasım 2015'te Batı dünyasının Fransa'da olağanüstü hal ilan edilmesine gösterdiği tepki göz önüne

alındığında, Batılıların benzer iki gelişmeye nasıl zıt yönde baktıkları açıkça görülür.

Türkiye’deki darbe girişimi sırasında ve sonrasında Batılı devlet adamlarının ve liderlerin tepkileri demokrasiyle bağdaşmamaktadır. Bu bağlamda eğer 15 Temmuz darbe girişimi başarılı olsaydı söz konusu müphem ve dolaylı açıklamalar ve bildirimler Batının darbecileri desteklemesi için bir pozisyon oluşturacaktı. Belki de Mısır örneğinde olduğu gibi Batı, darbe planlayıcılarının “demokrasiyi yeniden tesis etmek” istediğini belirtmiş olacaktı. Ne yazık ki bu da hiç şaşırtıcı olmayacaktı. Batılı devlet adamları Mısır ve başka pek çok örnekte olduğu gibi darbecilere gerekçe bulma konusunda sıkıntı yaşamayacağı belliydi.

2. Batı Medyasının 15 Temmuz Tepkisi

Batı medyası son bir kaç yıldır Türkiye aleyhine giriştiği algı operasyonlarına 15 Temmuz darbe girişiminden sonra da devam etti. Cumhurbaşkanı Erdoğan, AK Parti Hükümeti ve muhalefet partileri dahil bütün demokratik kurumların, medyanın, sivil toplumun ve bütün vatandaşların olumsuz olarak etkilendiği ve karşı çıktığı bu menfur girişim sonrasında bile halkın iradesine karşı harekete geçen darbecileri değil; meşru yönetimi suçlu ilan etme yarışına girdiler. Batıdaki anaakım medya bir bütün olarak 15 Temmuz darbe girişimi ve sonrasında da Türkiye ile ilgili gelişmeleri çarpıtarak verdi. Medya ahlakını bir tarafa bırakarak çoğunlukla uydurma ve çarpıtma haberlerle Türkiye ile ilgili konuları olumsuzlaştırarak manşetlere taşıdılar. Darbe girişiminden birkaç saat sonra yayınlanan çarpıcı haberlerden biri, NBC’nin başkan yardımcısının açıklamasıydı. Darbe girişiminin başarıya ulaşmasını temenni eden “Erdoğan’ın hava yoluyla ülkeden kaçtığı ve Almanya’dan sığınma talebinde bulunduğu” açıklamasını yaptı (National Review 2016). Aynı yalanı devam ettiren *Daily Beast* (2016) isimli Amerikan haber sitesi, Almanya’dan gelen sığınma hakkı reddinin ardından Erdoğan’ın İngiltere’ye gittiği görüşündeydi.

Öte yandan, 15 Temmuz gecesi darbenin en sıcak saatlerinde, Amerikalı etkili düşünce kuruluşu Stratfor, darbe planlayıcılarının Cumhurbaşkanı’na suikast düzenlenmesine sebep olabilecek şekilde, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın suikasta uğradığı Muğla’dan İstanbul’a uçakla döndüğü güzerghahı gösteren birkaç tweet yayınladı (Anadolu Agency 2016). Fakat, aynı zamanda Türk vatandaşları üzerinde psikolojik bir etki yarattı. Darbecilere ve

Stratfor'un halkın dışarı çıkmasını engelleyecek ve motivasyonu düşürecek yayınlar gibi engelleyici saldırılara rağmen; Erdoğan halkı darbecilere karşı seferber edebildi. Bununla birlikte, Cumhurbaşkanının öldürülmesinin darbe girişimini başarıyla sonuçlandıracağı düşünülürse, Stratfor'un Türk halkının yanında olmak yerine, darbecilerin tarafında olduğu söylenebilir.

Darbe girişimi devam ederken Batılı medya yayınlarında, darbecilere hükümetin düşürülmesine ilişkin tavsiyeler veriliyor ve darbenin nasıl başarılı olacağı tartışılıyordu. Eski bir CIA yetkilisi olan Bob Baer, CNN'de yaptığı bir açıklamada darbecilerin "CNN Türk'ü ele geçirmesi gerektiğini ve ilk dakikalardan itibaren; radyo, sosyal medya ve internet yayınlarının kesilmesi gerektiğini" söyledi. Erdoğan'ı tutuklayamamış olsalar da "başta tüm bunlar hakkında önlem almaları gerektiğini" ifade etti (Marans 2016). Diğer taraftan FOX News (2016) analistleri, darbenin başarılı olması gerektiğini ve DAES'i yenmenin tek yolu olduğunu savundular.

Batı medyası, darbe girişimi sonrasında darbecileri değil, darbeye maruz kalanları suçladı. 15 Temmuz gecesi sokaklara çıkan insanların amacının sadece Erdoğan'ı desteklemek ve korumak olduğunu savunan Batılı yayın kuruluşları, Türk vatandaşlarını yakalanan askerlere işkence yapmakla suçlayarak pek çoğu gerçek olmayan rahatsız edici fotoğraflar yayınladı. Bütün bu açıklamalar Batı medyasının, 15 Temmuz'da Türk halkının, Türk demokrasisini korumaya çalıştığını ve bu uğurda vatandaşların hayatını kaybettiğini göstermekte sınıfta kaldığı göstermektedir. Özellikle anaakım Batı medyası darbenin arkasındaki FETÖ'yü hiç dile getirmede. Aksine bu örgütü barışçıl bir hareket olarak göstermeye devam ettiler. Ayrıca hepsi ağız birliği içinde Türkiye'nin meşru demokratik hükümetini ve halk tarafından doğrudan seçilmiş cumhurbaşkanını, Türkiye'deki bütün olumsuz gelişmelerden sorumlu tutarak suçladılar.

Devletin en önemli kurumları olan Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanlığı Külliyesi, Genelkurmay Başkanlığı, Milli İstihbarat Teşkilatı, Ankara Emniyet Müdürlüğü, Özel Hareket Merkezi ve TRT gibi sembolik önemi büyük devlet binalarını ateş altına almalarını ve Türkiye'nin siyasi liderlerine suikast teşebbüslerini ve en önemlisi darbecilerin F-16 savaş uçakları, helikopter ve tank gibi ağır silahlara 240 masum insanları öldürmelerini görmezden gelen Batı medyası; hükümetin, başarısız darbe girişimi sonrası dönemde aldığı anayasal çerçevedeki güvenlik tedbirlerini eleştirdiler.

Darbeye karşı Sünni-Alevi, Kürt-Türk, dindar-laik gibi bütün toplumsal kesimlerin net bir şekilde tavır almasına rağmen Batı medyasının daha çok sakallı erkekleri ve başörtülü kadınları gündeme getirmesi, İslamofobik ve oryantalist tutumunu gösterdi. Soğuk Savaş döneminde Latin Amerika'daki Katolik kiliselerinin desteklediği halk mücadelesini özgürlükçü bir teolojik hareket olarak nitelendiren Batı dünyası; darbeye, meşru hükümetine ve demokrasiye sahip çıkan Türkiye'deki dindar ve muhafazakar kesimleri olumsuz nitelendirmeler ve yakıştırmalarla gündeme getirmiştir. Bu durum, ülkede zaten mevcut olan Batı şüpheciliğini, darbe girişimi sonrasında Batı aleyhtarlığını getirdi. Hassas dönemde yapılan bu olumsuz yayınların sonucunda Türkiye'deki Batı, özellikle de Amerikan karşıtlığı çok yükseldi.

Türkiye'de yükselen konjonktürel Batı karşıtlığı ile Batı dünyasındaki derin Türkiye karşıtlığını anlamak için en önemli üç Batı ülkesindeki (ABD, İngiltere ve Almanya) en etkili medya kuruluşlarının yayın içeriklerine bakmak yeterlidir.

ABD'nin tartışmasız en etkili ve en ciddi gazetesi *The New York Times* (2016a), darbe girişimi ve sonrasında Türkiye'deki gelişmeleri en seviyesiz bir şekilde ele alan gazetelerin başında gelmektedir. Örneğin, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Türk halkının %52'sinin oyunu alarak daha ilk turda seçilen bir lider olduğunu görmezden gelerek, Türkiye'de insanların demokrasi için değil, Erdoğan için sokaklara çıktıklarını ve slogan attıklarını yazdı. Gazete halkın yarısından fazlasının verdiği oyları görmezden gelmektedir. Halbuki herkes bilir ki ABD'de başkanlar genellikle Amerikan halkının üçte birinin oyuyla seçilmektedirler. Örneğin, en son seçimlerde halkın yaklaşık dörtte birinin oyunu alan ve toplamda rakibinden daha az oy alan bir aday (Donald Trump) başkan olarak seçilmiştir. Bununla yetinmeyen aynı gazete, ciddiyetini bir tarafa bırakarak daha da ileri giderek Türkiye'de darbecilere ve iradesine müdahale etmek isteyenlere karşı sokaklara dökülen demokrasi yanlı insanları, koyunlara benzeterek hakaret etmekten bile çekinmedi. Sokaklarda demokrasi karşıtı hareketlere ve aktörlere karşı direnen insanları, iradesiz güruhlar olarak gösterdi (New York Times 2016b).

Benzer şekilde ABD'nin ve dolayısıyla dünyanın uluslararası ilişkiler alanındaki en saygın iki dergisi *Foreign Affairs* ile *Foreign Policy* dergileri de anaakım Batı medyasının içine düştüğü seviyesizlikten nasibini aldı. *Foreign Affairs* dergisinde yayınlanan bir yazı, Erdoğan'ın darbe girişiminin ardındaki tek suçlu olduğunu ve "yıllardır yerine getirilmeyen sözlerden ve halk içinde

paranoyanın gittikçe derinleşmesinden dolayı, Türkiye Cumhurbaşkanı'nın hakkettiğini bulduğunu” iddia etti (Rubin 2016). Darbeden sadece bir gün sonra, ABD’de önde gelen bir terör uzmanlarından Edward Luttwak *Foreign Policy* için akademisyenliğin ve entelektüel ahlakın tamamen bir tarafa bırakılarak kaleme aldığı yazıda Batı medyasının ve entelektüel aklının derin Türkiye ve demokrasi karşıtı tavrını en net bir şekilde ortaya çıkardı. Kadınların değil sadece bıyıklı erkeklerin sokaklarda olduğunu, sloganların vatanseverlikle ilgili değil İslami olduğunu, darbecilerin değil Erdoğan’ın demokrasiyi ortadan kaldırdığını ve darbe girişiminin arkasında Gülenistlerin değil seküler Kemalistlerin olduğunu pervasızca yazabildi (Luttwak, 2016).

İngiltere’nin en etkili haftalık dergilerinden birisi olan *Economist*, darbe girişiminin başladığı andan itibaren, başarılı bir darbenin nasıl olması gerektiğine ilişkin öneriler vermeye başladı. *Economist*, “Sultan Hayatta Kaldı” manşeti altında, darbenin ilk saatlerinden itibaren darbecilerin kontrolü elinde tutması gerektiğini yazdı (Economist 2016a). Darbe girişiminin hemen sonrasında da Türkiye’de yaşananları dünyanın gözünden kaçırma endişesiyle “Erdoğan’ın İntikamı” manşetiyle çıktı ve gerçekleri tersyüz ederek Erdoğan’ın, Türklerin uğruna can verdiği demokrasiyi yıktığını iddia etti (Economist 2016b). Pervasız bir şekilde, Türk insanına hakaret edercesine, kendi kaderlerini belirleme yönünde giriştikleri çabayı, tamamen aksi yönde bir algıyla yayın yapmaya devam etti. *Economist* (2016c) dergisi, Türkiye’deki demokratik kurumların varlığını göz ardı ederek Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın ve AK Parti Hükümetinin tavrını, demokratik seçimlerin olmadığı Irak ve Suriye’deki şahsi rejimlerin temsilcisi olan Baas’a benzetti. *New York Times*’ın söylemine paralel bir biçimde, temenni niyetine, Türkiye’nin kaosa sürükleneceğini de yazdı.

İngiltere’deki bir başka önemli gazete olan *Independent*; Batının beklediği gelişmeler olmayınca Türk yöneticilerini tehdit etmekten çekinmedi. Türkiye’deki hükümeti devirmeye kararlı olduklarını ifade edercesine, darbe sonrası günlerde, “Erdoğan darbe girişimini engelledi, ancak kaderi hala belirsiz” diyerek tahammülsüzlüğünü dile getirdi (Independent 2016). İngiliz Haber ajansı *Reuters* için çalışan muhabirler darbe girişiminin emrini veren Fetullah Gülen’le temasa geçerek Gülen’in, Türkiye’deki darbe girişiminin birileri tarafından sahnelendiği belirten ifadeleri haber yapıldı (Reuters 2016b). ABD’nin Bu şekildeki bir darbe girişiminin Erdoğan ve Türk hükümeti tarafından sahnelenme ihtimali Batı medyasında yankılanmaya başladı.

The Guardian veya *Daily Mail* gibi diğer gazeteler de Türkiye'deki darbe girişimi konusunda da benzer bir tavır takındı (Alaaldin 2016). “Timsah Gözyaşları” manşeti altında “Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan darbe mağdurunun cenaze töreninde gözyaşlarını tutamadı ve darbe girişiminde bulunan örgütün, arındırılması gereken virüs olduğunu” yazdı. *Daily Mail* (2016) tamamen yanlış ve uydurma bir haber yaparak Erdoğan'ın siyasi rakiplerinin; hükümetin, devletin üzerindeki gücünü daha da sıkılaştırmak için bu olayları kendisinin yaptığını söylediklerini iddia etti. Burada devletin ileri gelen tüm siyasi parti liderlerinin, özellikle de MHP ve CHP liderlerinin darbe girişimini şiddetle kınadığını ve meşru hükümete verdikleri desteği belirtmek gerekmektedir.

Son olarak, Almanya'nın en önemli yayın kuruluşlarından biri olan *Der Spiegel* (2016) darbe girişiminden hemen sonra provokatif bir manşetle çıktı: “Bir Zamanlar Demokrasiydi: Diktatör Erdoğan ve Aciz Batı.” Bu manşeti gören herkesin ilk bakışta sanki Türkiye'de bir darbe olduğu ve muhalifler ortadan kaldırıldığı zehabına kapılması mümkündü. Görüldüğü gibi, darbeyi ve darbecileri değil, kararlılıkla darbe girişimine karşı koyan ve demokratik meşru hükümetini savunan lideri ve partiyi hedef alan bir haber yaptı. Halbuki tüm siyasi partiler ve halkın büyük bir çoğunluğu darbe girişimine karşı çıkmışlardı. Halkın özgürlüğünün yok edilmeye çalışıldığı bir darbe girişimine karşı alınan tedbirleri “özgürlüğünü kaybeden ülke” olarak sayfalarına taşıyan *Der Spiegel*, 16 muhabirin katkı verdiği özel sayısında ısrarla Türk hükümetine ve halkına ağır ithamlarda bulundu. Kapağında Sultan Ahmet Camisi'nin minarelerini ateşlenen roketler olarak gösteren dergi, Türkiye karşıtlığını İslam karşıtlığı başlığı altında işleyerek daha etkili olmaya çalıştı (Daily Sabah 2016).

Böylece, hiçbir ahlaki sınır tanımayan bir yayının politikasıyla Türkiye karşıtlığını temel amaç olarak benimsemiş Batı medyası, Türkiye halkından beklediği tepkileri alamayınca, bu yöndeki yayınına devam ettirmeye kararlı olduğunu da göstererek başka alanlarda faaliyet gösteren Batılı kurum ve kuruluşları desteğe çağırarak zorunda kaldı. Örneğin, bunun bir göstergesi olarak Moody's isimli kredi derecelendirme kuruluşunun ülkede siyasal istikrarın sağlanmasından sonra Türkiye'nin kredi notunu “yatırım yapılabilir” seviyesinin altına düşürdü (Gür 2016).

Batının, özellikle de Batı medyasının tepkisi, Batının Türkiye'yi sunmasındaki niyetini yansıtmaktadır. Böyle bir politikanın iki temel hedefi vardı:

Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Türk halkı. Darbe girişimi engellendiğinden hoşnut olmayan Batılı devlet adamları ve medya, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kişiliğini hedef aldı. Kendisini ve hükümetini, FETÖ üyelerini tutuklamalarından dolayı eleştirdiler ve hatta Türkiye'yi uluslararası ortamda tecrit etmekle tehdit ettiler. Erdoğan'ın demokratik olarak Türk vatandaşlarının %50'den fazlasının oyunu aldığını ve 12 yılda bir çok kez özgür ve şeffaf seçimleri kazandığı gerçeğini göz ardı ettiler.

Batı, Türkiye'ye kendi perspektifini dayatmaya çalıştı ve Türk devletini ve vatandaşlarını hedef aldı. Darbecilere karşı cesur direnişleri ve uluslarını nasıl savundukları, Batı mediasında tamamen göz ardı edildi. Böyle bir duruşun göz ardı edilmesinin tek açıklaması; Batı mediasının Türkiye'yi Batıda hiçbir yeri olmayan otoriter bir Ortadoğu devleti olarak sunmak istemesidir. Bunun nedeni ise Batılı devletler tarafından İslami bir diktatör olarak gösterilen Erdoğan'ın varlığıdır. Nitekim Batılı devletlere göre eğer Erdoğan devrilsedydi, kendilerine göre "demokratik" bir lider gelecek ve Batılı devletler arasında Türkiye'ye memnuniyetle yer verebileceklerdi.

Sonuç

Batıcı kuklaların ve onların üst akıllarının yaşadığı büyük bir mağlubiyet olan 15 Temmuz zaferi, Batıcı olmayan liderleri mutlaka iktidardan düşürmek isteyen Batılı devletlerin beklentilerinin karşılanmadığı bir gelişmedir. Başka bir ifadeyle 15 Temmuz, yoğun iç ve dış bağlantılarla gerçekleştirildiği halde yenilgiye uğratılan bir darbe girişimidir.

Batılı ülkelerin 15 Temmuz darbe girişimine verdikleri tepki bir kez daha göstermiştir ki Batılı ülkelerin Batı-dışı dünyadaki ülkelere bakışındaki sorunlar devam etmektedir. Uzun süredir Batılı ülkelerin Batı-dışı dünyaya karşı sahip oldukları ahlaki üstünlük zemini biraz daha zarar görmüştür. Mısır başta olmak üzere Batılı ülkelerin Ortadoğu'da demokrasi isteme gibi bir dertleri yoktur. Batılı devletler, menfaatlerine karşı gördükleri bütün ülkelerin yönetimlerini sorunlu ilan ederek iktidarı değiştirme yoluna gitmektedirler. Brezilya, Mısır ve Ukrayna örneklerinde olduğu gibi çoğunlukla başarılı da olmaktadırlar.

Türkiye halkı kendi kaderini tayin hakkını başka mercilere devretmek istemediğini 15 Temmuz gecesi tüm dünyaya ilan etmiştir. Türk halkının direnişi, Batılı ülkelerin beklentilerinin karşılanmasına müsaade etmemiştir. Batılı devletlerin 15 Temmuz sonrasındaki hayal kırıklığı ve kızgınlık bu

milli direnişe, dolayısıyla planlarının değişmesine, bir tepkiydi. Demokrasinin güçlendirilmesi ve halkın kendi kaderini tayin etme hakkı yönünde atılmış önemli bir adım olan 15 Temmuz direnişi, milli iradeyi ve demokratik meşru hükümeti ortadan kaldırmak için gerçekleştirilen darbe girişimine karşı koyan bir “karşı devrim”dir.

Sonuç olarak, Batılı aktörler, hem siyasi aktörleri hem de medya kuruluşları, darbe girişiminin başarısızlığından dolayı ciddi bir hayal kırıklığı yaşadılar, çünkü Batılı küresel güçlerin arkasında olduğu darbelerin başarısız olma ihtimali çok düşüktür. Darbe sonrası süreçte Batı dünyası, Türkiye’yi eleştirmenin ve Türkiye gibi ülkelere demokrasi ve insan hakları dersi vermenin ahlaki zeminini kaybetmiştir. Temel değerlerinin aksi yönde siyaset üreten Batılı ülkeler, Türkiye gibi ülkelerin söylemleri üzerinden kendi değerlerini savunma teklifine maruz kalmaktadır.

KAYNAKÇA

- ABD Ankara Büyükelçiliği*, (2016), “Emergency Message for U.S. Citizens: Shots Heard in Ankara, Bridges Closed in Istanbul,” 15 Temmuz 2016, <https://tr.usembassy.gov/emergency-message-u-s-citizens-shots-heard-ankara-bridges-closed-istanbul/>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- ABD Dışişleri Bakanlığı*, (2016), “Joint Press Availability With EU High Representative Federica Mogherini,” 18 Temmuz 2016, <https://www.state.gov/secretaryremarks/2016/07/260174.htm>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Alaaldin, Ranj (2016), “Aftermath of Turkey Coup Attempt Will Be Bloody and Repressive,” *The Guardian*, 16 Temmuz 2016, <https://www.theguardian.com/world/2016/jul/16/aftermath-of-turkish-coup-attempt-will-be-bloody-and-repressive>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Anadolu Agency*, (2016), “July 15 Tweets Pose Questions on ‘Shadow CIA’ Stratfor,” 2 August 2016, <http://aa.com.tr/en/americas/july-15-tweets-pose-questions-on-shadow-cia-stratfor/620283>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Avrupa Komisyonu*, (2016), “Joint Statement by High Representative/Vice-President Federica Mogherini and Commissioner for European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations Johannes Hahn on the Situation in Turkey,” 16 Temmuz 2016, http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-16-2555_en.htm, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Banks, Martin (2016), “EU Voices Fears for the Future of Turkey Following Attempted Military Coup,” *The Parliament Magazine*, 18 Temmuz 2016, <https://www.theparliamentmagazine.eu/articles/news/eu-voices-fears-future-turkey-following-attempted-military-coup>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- BBC Türkçe*, (2013), “CIA’in 1953’teki İran Darbesinde Rol Oynadığı Belgelendi,” 20 Ağustos 2013, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/08/130820_iran_cia.

- Cartalucci, Tony (2014), "BBC Now Admits: Armed Nazis Led 'Revolution' in Kiev, Ukraine," *Global Research*, 7 March 2014, <http://www.globalresearch.ca/bbc-now-admits-armed-nazis-led-revolution-in-kiev-ukraine/5372232>, Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016.
- Daily Beast*, (2016), "Erdogan Now Headed to London," 15 Temmuz 2016, <https://coupfacts.com/daily-beast-erdogan-now-headed-to-london/>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Daily Mail*, (2016), "Crocodile Tears? Turkish President Erdogan Breaks Down in Tears at Coup Victim's Funeral as He Calls His Opponents a 'Virus' Who Must Be Purged," 16 Temmuz 2016, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3693828/Turkish-president-Recep-Erdogan-describes-overthrow-plot-gift-God-allowing-cleanse-army-ordering-arrest-3-000-judges-prosecutors-thousands-supporters-continue-occupy-streets.html>, Erişim Tarihi: 24 Aralık 2016.
- Daily Sabah*, (2016), "Turkey Slams German Magazine Der Spiegel's Provocative Edition, Cover," 14 Eylül 2016, <http://www.dailysabah.com/diplomacy/2016/09/14/turkey-slams-german-magazine-der-spiegels-provocative-edition-cover>, Erişim Tarihi: 24 Aralık 2016.
- Der Spiegel*, (2016), "Diktator Erdoğan und der hillose Westen: Es war einmal eine Demokratie," No. 30, 23 Temmuz 2016, <http://www.spiegel.de/spiegel/print/index-2016-30.html>, Erişim Tarihi: 24 Aralık 2016.
- Fox News*, (2016), "We Need the Coup to Succeed, Because That Will Be Our Way To Actually Be Able To Defeat ISIS," 16 Temmuz 2016, <https://twitter.com/foxnews/status/754128252684210176>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Independent*, (2016), "Erdogan Has Survived This Coup – But His Future Is Still Uncertain," 16 Temmuz 2016, <http://www.independent.co.uk/voices/editorials/turkey-coup-erdogan-military-army-erdogan-has-survived-this-coup-but-his-future-is-still-uncertain-a7140736.html>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Economist*, (2016a), "The Sultan Survives: In Turkey, a Failed Coup against President Recep Tayyip Erdogan," 15 Temmuz 2016, <http://www.economist.com/news/europe/21702319-regardless-outcome-turkish-politics-will-change-worse-soldiers-turkey-have>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Economist*, (2016b), "Erdogan's Revenge," 23 Temmuz 2016, <http://www.economist.com/news/leaders/21702465-turkeys-president-destroying-democracy-turks-risked-their-lives>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Ensor, Josie and Rothwell, James (2016), "Turkey Coup Attempt: Risk of NATO Suspension as Erdogan's Purge Intensifies," *The Telegraph*, 18 Temmuz 2016, <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/07/18/turkey-coup-attempt-istanbul-deputy-mayor-shot-in-the-head>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016
- Hamed, Yahia (2014), "Egypt's Coup Has Plunged the Country Into Catastrophe," *The Guardian*, 16 March 2014, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/mar/16/egypt-coup-catastrophe-mohamed-morsi>, Erişim Tarihi: 25 Aralık 2016.
- Gür, Nurullah (2016), "Moody's'in Ekonomik Rasyonaliteden Uzak Not Kararı," *SETA Analizi*, 28 Eylül 2016, <http://www.setav.org/moodysin-ekonomik-rasyonaliteden-uzak-not-karari/>, Erişim Tarihi: 24 Aralık 2016.

- Khanfar, Wadah (2013), "Egypt's al-Sisi Drags the Country Closer to Civil War," *Huffington Post*, 24 July 2013, http://www.huffingtonpost.com/wadah-khanfar/egypt-military-coup_b_3647871.html, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Kurt, Veysel (2016), "3 Temmuz Darbesi: Mısır'da Müesses Nizamın Yeniden Tesisi," *Ortaadoğu Analiz*, 8/76, 36-39.
- Luttwak, Edward (2016), "Why Turkey's Coup d'Etat Failed," *Foreign Policy*, 16 July 2016, <http://foreignpolicy.com/2016/07/16/why-turkeys-coup-detat-failed-erdogan/>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Marans, Daniel (2016), "Former CIA Officials Give Turkish Coup Plotters Advice On CNN," *Huffington Post*, 16 Temmuz 2016, http://www.huffingtonpost.com/entry/cia-officials-turkey-coup-advice_us_578a2d02e4b08608d334c32c, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Miliband, Ralph (2016), "The Coup in Chile," *Jacobin*, 9 September 2016, <https://www.jacobinmag.com/2016/09/chile-coup-santiago-allende-social-democracy-september-11/>, Erişim Tarihi: 26 Aralık 2016.
- National Review*, (2016), "Military Coup in Turkey," 15 Temmuz 2016, <http://www.nationalreview.com/corner/437951/turkey-military-coup-reported>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- New York Times*, (2016a), "Erdogan Triumphs After Coup Attempt, but Turkey's Fate Is Unclear," 17 Temmuz 2016, <https://twitter.com/nytimesworld/status/754776778204389376>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- New York Times*, (2016b), "The Erdogan Supporters Are Sheep, and They Will Follow Whatever He Says," 19 Temmuz 2016, <https://twitter.com/nytimesworld/status/755364571389591558>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Office of the Historian*, (2016), "The Allende Years and the Pinochet Coup, 1969-1973," <https://history.state.gov/milestones/1969-1976/allende>, Erişim Tarihi: 24 Aralık 2016.
- O'Shaughnessy, Hugh (2016), "Chilean Coup: 40 Years Ago I Watched Pinochet Crush a Democratic Dream," *The Guardian*, 7 Eylül 2016, <https://www.theguardian.com/world/2013/sep/07/chile-coup-pinochet-allende>, Erişim Tarihi: 24 Aralık 2016.
- Özdemir, Sinan (2013), "Bir Darbenin Anatomisi: Şili (1973-2013)," *Dünya Bülteni*, 11 Eylül 2013, <http://www.dunyabulteni.net/haber-analiz/273976/bir-darbenin-anatomisi-sili-1973-2013>, Erişim Tarihi: 24 Aralık 2016.
- Paletta, Damian (2016), "Pentagon Allies Jailed in Turkey Amid Coup Backlash, General Says," *The Wall Street Journal*, 28 Temmuz 2016, <http://blogs.wsj.com/washwire/2016/07/28/pentagon-allies-jailed-in-turkey-amid-coup-backlash-general-says/>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Parsons, Renee (2014), "Chronology of the Ukrainian Coup," *Counter Punch*, 5 March 2014, <http://www.counterpunch.org/2014/03/05/chronology-of-the-ukrainian-coup/>, Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016.
- Peters, Ralph (2016a), "Turkey's Last Hope Dies," *Fox News*, 16 Temmuz 2016, <http://www.foxnews.com/opinion/2016/07/16/turkeys-last-hope-dies.html>, Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016.
- Peters, Ralph (2016b), *Fox News*, 16 Temmuz 2016, <https://twitter.com/FoxNews/status/754112160423215104>, Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016.

- Russia Today*, (2016), "'Made in USA': 3 Key Signs That Point to Washington's Hand in Brazil's 'Coup'," 18 May 2016, <https://www.rt.com/news/343390-brazil-rousseff-impeachment-us/>
- Reuters*, (2016a), "Kerry Says Hopes for Peace and Stability in Turkey," 15 Temmuz 2016, <http://www.reuters.com/article/us-turkey-security-usa-russia-idUSKCN0ZV2NQ>, Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016.
- Reuters*, (2016b), "Muslim Cleric Gulen: Coup Bid in Turkey Could Have Been Staged," 16 Temmuz 2016, <http://www.reuters.com/article/us-turkey-security-gulen-remarks-idUSKCN0ZW11D>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Rubin, Michael (2016), "Erdogan Has Nobody to Blame for the Coup but Himself," *Foreign Affairs*, 15 Temmuz 2016, <http://foreignpolicy.com/2016/07/15/erdogan-has-nobody-to-blame-for-the-coup-but-himself/>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Scheer, Robert (2013), "A Gift From the United States to Mideast Zealots," *Huffington Post*, 7 September 2013, http://www.huffingtonpost.com/robert-scheer/a-gift-from-the-united-st_b_3565033.html, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Sinkaya, Pınar Ankan (2016), "İran: Musaddık ve Darbe," *Ortadoğu Analiz*, 8/76, 18-21.
- Sotiroviç, Vladislav B. (2016), "The 2014 Coup D'état and the Ukrainian Crisis," *Modern Diplomacy*, 13 June 2016, http://moderndiplomacy.eu/index.php?option=com_k2&view=item&id=1496:the-2014-coup-d-etat-and-the-ukrainian-crisis&Itemid=133, Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016.
- Snider, Ted (2016), "A US Hand in Brazil's Coup?," *Consortium News*, 1 June 2016, <https://consortiumnews.com/2016/06/01/a-us-hand-in-brazils-coup/>, Erişim Tarihi: 25 Aralık 2016.
- Stearns, Jonathan (2016), "U.S. Warns on Turkey's Place in NATO as Erdogan Cracks Down," *Bloomberg*, 18 Temmuz 2016, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2016-07-18/u-s-warns-on-turkey-s-place-in-nato-as-erdogan-cracks-down>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Suich, Max (2010), "Spymaster Stirs Spectre of Covert Foreign Activities," *The Australian*, 20 Mart 2010, <http://www.theaustralian.com.au/news/inquirer/spymaster-stirs-spectre-of-covert-foreign-activities/news-story/81531449790cf1321578d684e368905c>, Erişim Tarihi: 24 Aralık 2016.
- The White House*, (2016), "Readout of the President's Update on the Situation in Turkey," 16 Temmuz 2016, <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2016/07/16/readout-presidents-update-situation-turkey>, Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016.
- Weisbrot, Mark (2016), "A U.S. Policy of Non-intervention in Venezuela Would Be a Welcome Change," *The New York Times*, 30 June 2016, <http://www.nytimes.com/roomfordebate/2016/06/28/how-to-save-venezuela/the-us-bears-blame-for-the-crisis-in-venezuela-and-it-should-stop-intervening-there>, Erişim Tarihi: 27 Aralık 2016.

WESTERN BALKANS AND TURKEY AFTER THE COUP D'ÉTAT ATTEMPT (15TH OF JULY 2016)

MEVLUDIN IBISH

Istanbul Sabahattin Zaim University

ABSTRACT

There is a profound importance with regard to Turkey's relationship and the Western Balkan states and their societies. This paper first analyses the Western Balkans from an historical developmental point of view and see its relationship ground towards the modern Turkish state having in mind their historical, cultural, religious, political, military and economical ties. Secondly it will be analysed the Turkish state policies towards the Western Balkans region and their states and societies. In the third part of the paper it will be focusing towards the Turkish coup d'états history and the civil-military issues that rise in the Turkish political history from the very beginning of its state formation and last until today. In the fourth part I will be structuring my paper while analysing the coup d'état attempt on the 15th of July and the Gulen movement as one the most important factor for the coup launch. In the last part actually the fifth I will be focusing on the coup d'état attempt of the 15th of July and its reflection in the Western Balkans as a political and universal event that dismantled the citizen sovereignty and legitimacy in general. Moreover, Turkish political relations with the Western Balkan states will be observed and future perspectives will be discussed.

Keywords: Turkey, Western Balkans, Coup d'état, relationship, legacy, history

15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİNDEN SONRA TÜRKİYE VE BATI BALKANLAR

ÖZ

Türkiye ile Batı Balkan devletleri ve toplumları arasındaki ilişkiler büyük önem taşımaktadır. Bu yazı öncelikle tarihsel gelişimi esas alarak Batı Balkanların tarihi, kültürel, dini, siyasi, askeri ve ekonomik bağları göz önünde bulundurarak modern Türk devletiyle ilişkilerini inceliyor. İkinci olarak, Türk devletinin Batı Balkanlar bölgesine, devletlerine ve toplumlarına yönelik politikalarını analiz edilecektir. Makalenin üçüncü bölümünde, Türk siyasal geçmişinde ve bugünkü durumundan başlayarak devlet oluşumuna kadar yükselen sivil-askeri meselelere ve Türk askeri darbelerinin tarihi üzerine odaklanılacaktır. Dördüncü bölümde, 15 Temmuz'daki darbe girişimini ve Gülen hareketini darbe girişiminin en önemli faktörü olarak analiz edeceğim. Esasen beşinci bölümde, 15 Temmuz darbe girişimi ve Batı Balkanlar'daki yansımaları, vatandaş egemenliğini ve meşruiyetini genel olarak ortadan kaldıran politik ve evrensel bir olay olarak ele alacağım. Ayrıca Türkiye'nin Batı Balkan ülkeleriyle siyasi ilişkileri gözlemlenecek ve gelecek perspektifler tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Batı Balkanlar, Darbe, ilişki, miras, tarih

The relationship of the Western Balkans and the Turkish state was always an important issue which created grounds for many writings and analyses. The region of the Western Balkans itself is a very complex, important and attractive for the Turkish state. The historical, cultural, political and economical relationship starts from the Ottoman Empire and continues to be developed even after the creation of the modern Turkish state. This relationship was changeable in different political periods and created ground to use different types of means to continue this natural and political relationship.

The internal political and economical power of Turkey that emerges after the 1980s and rises towards its pick after the 2002 under the leadership of AK party drastically changes the ground of Turkish impact in the region from a political and economical point of view.

The Western Balkan states entered into a process of democratization and this opened the momentum for the Turkish foreign soft and hard policy to be intensively present in the region. The Turkish political history is covered with coups d'états and attempts for coups d'états, for which differs from the Western Balkan states as they never faced that challenge after they transacted towards democracy meaning after the 1990s. The last coup d'état attempt on the 15th of July 2016 in Turkey, challenged not only the Turkish civil government but the world itself with regard to its democratic values and citizens legitimacy vs. military authority based on old constitutional provisions. The last coup attempt was of a different nature since its reference point was connected to the Gulen movement as an active religious community in Turkey and in the Western Balkans. The civil vs. military relationship holds an important respond to what happened in Turkey for the fifth time and holds a respond for the universal values of citizens sovereignty and authority against the military structures within states.

Western Balkans and its relations with Turkey

The Balkan Peninsula and the Western Balkans are established geographical and political concepts. In the political perception the Western Balkans are politically and strategically still non-integrated and raw, the various issues with each other created a picture of a contradictory area, which includes: Serbia, Bosnia and Herzegovina, Macedonia, Albania, Montenegro and Kosovo. We have to stress the fact that the term Western Balkans do not refer to the geographical scope of the Balkans in general, most importantly

it refers to the political (non)integration of certain states towards EU. The Western Balkans or the Balkans in general are the buffer zone that interconnects the East and the West of course with the help of the geographical positioning of Turkey. A long legacy of the Balkan Peninsula being part of the Ottoman Empire played a crucial role in sharing common moments in culture, religion and state affairs.

After the dissolution of the Ottoman Empire and the beginning of the Balkan wars 1913 and the First World War 1914, the Balkan Peninsula tremendously changed with regard to state authority and geographical scale as well. Different countries were created and many issues were opened or reopened. National identification became the system of finding state solutions and Turkey as well entered into its period of national state identification from 1920 after the Sevres Agreement.

In the period before the Second World War the Western Balkans in general were combined in two state structures such as: Albania that created its state independency from 1912 and the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians in 1918 and renamed itself into Yugoslavia in 1929 (Bideleux: 237).

Of course the state of Bulgaria and Greece was established from before. After the Second World War the Balkan Peninsula enters in to the world of bi polar system as well as Turkey but both examples took different road actually. The Balkans in general excluding Greece was part of the Communist ideology and regime, while Turkey and Greece took the path of democracy and capitalism.

From 1944 the Yugoslavian state of Tito was created under its asymmetric federation and the socialist ideology. In this region states like: Serbia, Bosnia and Herzegovina, Macedonia, Montenegro, Croatia and Slovenia were granted with state status, while Kosovo and Vojvodina were given a status of autonomous regions. The case of Albania was separate and they entered as well in communism under the Enver Hoxhas political understandings (Bideleux: 32). The Western Balkans relationship with Turkey continues but not in dynamic forms because of ideological reasons and the foreign policy of Turkey that was based on a more defensive methodology. In this period we can say the Treaty of friendship was first signed with Albania in 1923 and then with Yugoslavia in 1925. The treaties of neutrality and conciliation and arranging the population exchange with Greece and Bulgaria in 1929 and 1930.

From 1930 four Balkan Conferences were organized and the development of regional cooperation reached its highest point with the creation of the Balkan Entente in 1934 (Mitrovic: 28). Military alliance between Greece, Romania, Turkey and Yugoslavia aimed to guarantee the security of several Balkan frontiers against any aggression. After 1952 when Turkey together with Greece entered NATO for security and political reasons we can say that the Western Balkan relationship under Yugoslavia and communist Albania was about to stop, since Turkey was focused more towards the case of Cyprus (Sonmezoglu: 92). Albania of course entered into a zone of self-isolation and had a very negative impact towards the relationship of Albanians and Turks in the aftermath.

Western Balkans for Turkey became important once the dissolution process started and the Americans became interested and recognize the Slovenian and Croatian independencies 1991. During the Bosnian War, Turkey was more involved and then it understood its importance as a factor of stabilizer in the region of Western Balkans. The cases of Bosnia and Herzegovina 1992-95 and the case of Kosovo 1999 tremendously changed and shifted the Turkish foreign policy towards the Balkans and Western Balkans especially (Oktem: 212).

According to Davutoğlu, there are two basic axes that define the geopolitics of the Balkans. On one hand the area around Drava and Sava rivers, which divides Bosniaks, Croatian and Serbian geopolitical and geocultural area and on the other hand is the line that follows Morava-Vardar Rivers and which divides Albanian, Macedonian and Serbian geopolitical and geo-cultural zones (Dautoglu:2008-213). For this reason he sees a very systematic foreign policy towards the Balkans on behalf of the Turkish state. Bosniaks and Albanians are two ethnical communities that have preserved the most of the Ottoman heritage within their contemporary cultural and religious patterns. Turkey can secure its interests in the region by contributing to the secure position of these communities. In that sense for Turkey it is important that Sandzak, Kosovo and Bosnia, areas in the Balkans with large Muslim population, stay connected.

Turkey through NATO and EU projects took part in the entire Western Balkan region in supporting the idea of security and helping the region in a positive sense. So, on military bases Turkey helped a lot while conducting military peace mission in IFOR and SFOR in Bosnia and Herzegovina,

KFOR in Kosovo, AMBER FOX in Macedonia, EULEX Kosovo, EUPM Bosnia and Herzegovina and other peace missions (Mitorovic:50-51).

Directly support on military bases in Albania, it supported Montenegro with regard to its integration in NATO, helping Serbia while reconstructing the military airport in Morava and many other similar projects. On economic basis Turkey has been very much involved and there was a good relationship with Western Balkan states by signing free trade agreements firstly with Albania and lastly with Serbia in 2009. Turkey has with all Western Balkan states good economic and trade statistics as well a very good Foreign Direct investment portfolio in the Western Balkan states (Oktem:223-226).

From the very beginning of the AK Party leadership Turkey was changing dramatically its foreign policy and the relationship with the Western Balkans became so important and focused with project and different actions. Soft power was used along the hard power in foreign policy and one the most important strategies were under the auspicious of TIKA (www.tika.gov.tr) while supporting many infrastructural, educational and religious investment. The DIYANET (www.diyonet.gov.tr) is another soft power asset that the Turkish foreign policy impacts the Western Balkans on religious denomination. The Yurt Disi Turkler ve Akraba Topluluklari (www.ytb.gov.tr) is a very important asset that impacts through educational and cultural projects in the Western Balkans alongside with Yunus Emre institutes (www.yee.org.tr) that are directly engaged in the region to promote the Turkish language and its culture. In general we can state that these soft power assets of the Turkish foreign policy had a very positive impact that improved the Turkish image in the region substantially.

Turkey and the Western Balkans are in a very important political period in which both sides should approach with positivism and high support through state levels. Western Balkans needs importantly the Turkish state on many grounds, starting from

- Economical and financial experiences and foreign direct investments
- Political and military experiences
- Management and decision making system to provide real constructive field results
- Energy and gas links through NABUKO and Turkish Stream

- Geographical, historical, cultural, religious and language relations
- Local governmental experiences
- Educational and research fields and others

These days, the Western Balkans states are going through a legal, political and economical purification. There is a tremendous political challenge that these small states need to overcome. The legacy of socialism left a substantial negative undertaking of the state assets, and manipulating completely with the state and bureaucratic institutions. Albania and Macedonia, both of these countries go through this process of corruptive and political crises but on political scale new political actors are being involved and this can be seen as a possible way out towards a more dynamic and prosperous attachment.

The state of Serbia has been seen as a central Balkan state that interconnects the majority of proposed oil and gas pipe lines and as well has been perceived as one the most important key states with regard to the case of Kosovo and the case of Republika Srpska as a separate entity in Bosnia and Herzegovina. The Sandzak region in Serbia and the issue of the Bosniak minority is still opened along side with the Albanian minority leaving in the parts of Preshevo, Bujanovc and Medevgje.

The case of Kosovo is another challenge for the world politics and the Security Council of the United Nations with regard to its official and de jure recognition. The internal political and financial issue are tremendously negative. As a new de facto state, in these years it underestimated totally the meritocracy in the state institutions and therefore as a result of political and economical instability there was a huge migration wave in 2012. The issue of the Serbian minority is still opened and needs to be solved.

In the case of Bosnia and Herzegovina the situation is very complex with regard to the political system that resulted from the Dayton peace Accord in 1995. The two entities that are the bases of the BiH, create separate policies and have different views with regard to NATO and EU integration. The Bosniaks are left to share power with Croats in the Federation of Bosnia and Herzegovina as the first entity along side with Republika Srpska as the second one. The case of Montenegro is much pure and relaxed compared to the other countries, since its smaller and it had no military conflict as an ex Yugoslavian state or in the aftermath while shaping a different policy from Serbia. Its complete independency has been accomplished in 2006 and these

days Montenegro is a de facto member state of NATO Alliance. The process of EU integration is problem of all Western Balkan states that opened negotiations and are pending while completing its obligations, depending in which stage they are. From this perspective we can see that Turkey's foreign policy should be intensified in the Western Balkan region with its experience, knowledge and understanding. According to me the Western Balkans and Turkish relationship works on this motto: *The Western Balkans needs Turkey and this suits the Turkish state.*

Understanding Turkey and its policies

The *Turkish model of state building* was initially designed by Mustafa Kemal Atatürk 1923-1938. The Republic was founded with its basic philosophy to dissolve the old system of the Sultanate and Empire and to establish new political institutions, social structures, values and norms, backed up with many substantial social and educational changes in the aftermath. The state concept was established on a secular basis and the principle of secularism was established into the 1924 constitution of modern Turkey.

It is true that Atatürk's reforms made significant changes in the political system, with this Turkey turned to the West and this became one of the substantial characteristics of the Turkish state Model (Kamrava: 52-54). This vision was not only to regulate the internal political and social institutions according to the Western spirit but it was a structure base for its foreign policy as well. Even though after the Lausanne Treaty 1923, Turkey shifted from an offensive foreign policy towards a more defensive and a status quo position was taken (peace at home, peace in the world), Turkey was involved in many regional political and military activities. Its perception was to create more allies rather enemies and therefore as examples you can see its perspective towards the Balkan states while becoming part of the Balkan Entente 1934 (Öksüz 2007: 135). This was a military alliance between Greece, Romania, Turkey and Yugoslavia responding to guarantee the security of several Balkan states against any other foreign aggression.

Immediately after the Second World War, Turkey started to stabilize and strengthen the relationship with international organizations and with states like US and for pro-democratic values. Turkey joined NATO 1952, the Turkish membership of Western institutions such as the Council of Europe, the OECD, and its associate membership of the EC, strengthening Turkey's

closeness to the West and promoting the western political and military position during the Cold War period. Being in a time of bi polar system the countries such as Turkey had only two choices respectively. On one hand you have the choice to be part of the Soviet Union (a very rigid political and economical system), and on the other hand to strengthen its partnership with NATO, actually USA. This western political philosophy according to me it was not only a matter of the bi polar system that existed after the Second World War but it was initiated as most of the political players in the modern Turkish state were educated in Western schools during 19th and 20th century, which the Ottoman system already allowed and was supporting this idea.

The *Turkish foreign policy* at the very beginning of its modern state foundation according to Mustafa Aydin (Aydin, 1999: 155) and his his analysis of the factors that shape Turkish foreign policy suggests that there are certain structural variables (geographical position, historical experiences, cultural background together with the national stereotypes and images of other nations, economic necessities as the major structural variables) and conjunctural variables (are dynamic and subject to change under interrelated developments in domestic politics and international relations). Dominant factors towards the structural variables are as follows: Ottoman experience and its long-lasting legacy, the geopolitical realities of Turkey and the ideological foundations defined under the leadership of Atatürk.

Turkey was perceived as being at the crossroads of major air, land and sea routes of modern times, connecting the industrially advanced lands of Europe with the petroleum rich lands of the Middle East and by that deeply determined by its geostrategic position (Aydin 1999: 24).

According to Karaosmanoglu he sees three important elements for the Turkish foreign policy heritage and they are: relatively consistent security culture of *realpolitik* (evolved from an offensive to dominant defensive one), Western orientation that introduced liberal and internationalist elements into foreign policy and the role of the military in the making of foreign and security policy (Karaosmanoğlu 2000: 200). Yücel Bozdağlıoğlu sees these elements that shaped the Turkish foreign policy: its Western orientation or the Kemalists ideology of Westernization as the dominant identity that influenced Turkey's foreign policy from the founding of the Republic until the end of the Cold War (Bozdağlıoğlu 2003).

Dautoglus theoretical vision known as ‘Strategic depth doctrine’ became the most important state foreign policy understanding. In his book *Strategic Depth* he believes that there are particular determinants in the structure of the international system as global geopolitical parameters (Dautoglu:2008). After the end of the Cold War, the world politics shifted from bipolar strategic stability to a multi-polar balance of power. According to this a geopolitical and geo-economic vacuum emerged in these strategic zones and turned these areas into the zones of clashes and power struggle Davutoğlu believes that this could also be seen as an opportunity for Turkey as well.

If we look at *Turkeys economic policies*, we have to admit and stress that a major economic attention was given only after 1980’s decisions that brought a complete liberalization and a deregulation of the market. With this, the state intervention was reduced instead a free market mechanism was placed. In the aftermath we can say that Turkey started to change impressively the old economic picture and from being a closed, agricultural and non-competitive economy changed dramatically towards a market oriented, liberal and intensively industrialized.

This drastic shift on its economy made tremendous changes within the grounds of its civil society and an entrepreneurship spirit exploded amongst the Turkish citizens. This *geographical position* actually helped them to introduce their products and services all around the three continents and this geo-economic position or strategy will be used even in today’s perspectives, and according to me it is the most precious and important natural assets that Turkey has and this helps further to exercise a huge political power in the regions of the Caucasus, Balkans and the Middle East. In this respect I say, if Saudi Arabia is blessed with its oil reserves, Turkey is blessed with its geography. The establishment of the Custom Union with EU 1995 helped importantly Turkey to export towards Western European markets and this was a great relaxation and an opportunity for the Turkish entrepreneurs to export on one hand and to produce qualitative products according to EU regulations on the other hand. The most important projects of oil and gas links (pipe lines) towards Western European industry states are being planned and projected to go through Turkey as the only alternative for the old routes (pipe line) that go from Russia towards Eastern Europe. Turkey undoubtedly knows this fact and continues to have a comprehensive policy with regard to new changes in the world of energy recourses. As much as I have studied the energy recourses, they are not only an economic input

as energy recourses alone, they give to states an international position and value. Turkey doesn't have its natural energy recourses but instead it has its geographical positioning that helps the supply chain management to be accomplished and this is a crucial moment.

Turkish coup d'états history (the civil-military issue)

From the political aspect the Turkish Model was also several times interrupted from *the state army (coup d'etat 1960, 1971, and 1980)* and since 1983 Turkey was governed from civil rulers (Celik, 1999: 11). We have to stress as well the state interruption of the 1997 which was another civil governmental interruption and brought a new discourse to the state-military relationship. The last coup attempt in Turkey was on the night of the 15th of July 2016. *Suma summarum* we can say that Turkey from its state formation it had around five coups. In a way it shows to us that its political culture and constitutional culture and spirit is framed to absorb and accept coups in a very unique way. Turkey has a deep and great experience with regard to military interventions and because of this historical fact, we can state that Turkey established a sui generis political culture for its political institutions but as well its citizens created specific values towards the state and state institutions. I can divide the Turkish coups in two different periods and that the first one is from 1960-80 and the second period starts essentially from 1997-to the present.

Military society vs. civil society was not openly and properly debated (for possible changes) prior to the coup attempt of the 15th of July 2016. This old dogma that the Turkish military will be the defender of the Turkish democracy and state positioning was completely wrong, manipulative and defective. Normally the history of the modern Turkish state was established after the Sevres agreement 1920 and after the Turkish War of independency and the signing of the Lausanne Treaty 1923, undoubtedly shows to us why military society was established, and instead of having a strong civil government that will push forward necessary changes, it was checked and punished by the sovereignty of the military in specific political periods.

According to me, the paradox of the military coups in general lays in the very essence of its legitimacy. The political power that military exercises (exercising coup d'états) towards a democratically elected government relies under the constitutional auspices (provisions) that haven't been changed according to the internal and external political dynamism.

According to a group of (politicians and scholars unfortunately), constitutions as very holy, conservative and historical, on a long term scale make societies to face new challenges that have very negative and complex consequences. Instead, we have to see the constitutions and laws as very dynamic, changeable, not so restrictive, debatable and politically understandable in order to have a more prosperous societies on political and economical scale.

In this regard, let us compare a civil government vs. the military structures with regard to its legitimacy. On one hand you have a government that becomes elected (it is a democratic process where political parties and individuals compete their programs and ideologies) by the vote of the citizens (the individuals) and this becomes a reference point of its authority for a certain period of time. Political parties compete and become authorized by the majority of the citizens. Of course we can discuss separately on the elective systems, thresholds and other issues but the most important and substantial fact is that the legitimacy of the civil governments comes from the people. On the other hand the military structures are specific institutions that have a certain authority during War time (wars on independency) with its initial obligation to protect the country and its people from foreign invaders. The military institution becomes involved in the political discourse the moment while state establishes its constitutional basics. If you see the case of Turkey, actually the War for its independency 1920-23 is the very moment when the military becomes a separate authority in the state, furthermore, having the authority and obligation to invigilate the governmental policies and its internal and foreign perspectives. In this analyzes we shouldn't forget the ideological program that the military uses within their military schools. An analogical understand tells us that if the military grows above the civil structures than the only process that shapes the invigilators momentum to decide when to interrupt the civil government is the doctrine that they perceive in their educational curricula's. In other words we should know that the military structures are being led by humans and their doctrines. This example can be seen in many other states and societies as for example: Egypt, Libya, Tunisia, Pakistan and etc.

The very institution created to protect the polity is given sufficient power to become a threat to the polity (Feaver, 1999:214). Understanding the civil-military issues it's a very complex mission, because both of them play a crucial role in the society and the state affairs. Logically we create bureaucratic and military institutions or the state it's self to provide us (the citizens)

with services, security, stability and progress. On one hand administrative institutions deliver us specific services that we can't manage or we can't have as family unions or individuals. So their establishment derives from the very need of the citizens. On the other the military institutions are established to protect the citizens and the state it's self as a philosophical and institutional matter from the possible invaders. So, the military should play the role of a protector of its people that indirectly create the legitimacy for its state and institutional formation, having in mind the military itself.

Military structures need power, finances and infrastructure to protect the citizens and the state its self but, this should not prevail above the civil authority or legitimacy. In most of the military societies we have detected this issue, the enormous power and infrastructure given in their hands according to the constitutional provision, make the military to easily shift from its foundations (providing protection). In democratic societies for which Turkey holds a big flag from the 1923 as a parliamentary democracy, the hierarchy of authority should favour civilians over the military, Regardless of how strong the military is, civilians are supposed to remain as one of the most important author and owners of the state.

Actually their taxation creates budget for the military needs and infrastructures, let me put this simply, the whole functionality of the military system is based on the citizens payments, therefore it is unimaginable for democratic societies such as Turkey is, to have a coup d'état.

Civilian competence in the general sense extends even beyond their competence in a particular sense; that is, civilians are morally and politically competent to make the decisions even if they do not possess the relevant technical competence in the form of expertise (Dahl, 1985). The whole military assets of one state should be systematically under control of the government in a sense of providing the means for its existence, controlling their activities and the given order should be balanced between the civil and the military agents (ex: ministry of defence and the generals).

Looking at the possibility to use protection by the military for any invasion from outside and securing the momentum to protect the citizens from the military, it's the most important challenge that remains for certain states and societies. One of the best examples of this combination is the case of USA, where the check and balance system is an imperative.

The coup d'état attempt on the 15th of July and the Gulen movement

Looking at the last attempt of coup d'état on the 15th of July 2016 in Turkey as one of the most important events in the region and the World, creates a momentum of analogical understanding of what we discussed above. Turkey after 2002 elections made a change and a huge shift with regard to its economic instability from before and paved attention to many internal political solutions with regard to corruption, nepotism and equity. The external or the foreign policy was extraordinarily changed and the Dutoğlus approaches were being marked with positive background. The change in the external or foreign policy doctrine from a defensive to a more active approach, in the best way can be seen through the Turkish foreign policies in the Balkans and most importantly in the Western Balkan. Of course this approach showed a good positioning with regard to other regions as well, in the Caucasus and the Middle East.

In order to understand the Turkish political and ideological pluralism and the Turkish political culture we should of course understand the religious communities that helped the civil society to be effectively organized on educational, cultural, religious and political matters. The Turkish model on civil societies coming from the religious affiliations is (religious communities) tremendously organized, well structured, ideologically supportive and a good system to deliver results. Of course, we can't reduce the whole political spectrum in this frame, there are different political ideologies in Turkey that don't affiliate with religious perspectives, but we will not concentrate to those cases in this paper.

If we interconnect the Turkish political culture with the Ottoman legacy which is an inevitable link, we will see that during the Ottoman Empire period the state structures couldn't reach at all society levels to observe, control and bring new policies according to society and market needs. In this respect the Ahi (from Ahi Evran a 13th century leather worker) community becomes an important asset in the Ottoman society and with this it creates grounds of a very complex and important social community or an NGO of today. The guild in Ottoman times (www.tesk.org.tr) can be defined as an association of craftsmen and tradesmen who dealt with the same products and who banded together for their mutual benefit. This system of organization at the very beginning created a substantial ground for co-existence and afterwards to challenge the needs of their times. They didn't stop to function only within their premises but they have enlarged their activism towards

religious affiliation (building mosques and masjids), educational (building medresa and other places to be studied) and other important social activities that made them to be a certain balancer of the state structures and an important factor in the society. We have to say that, this activity was not done only by this organization or community but this was the most important one. In this respect many other communities for founded under the auspicious of the needs of the society.

I do this analogy, in order to argument the today's existence of many different communities in the Turkish society and to open the ground to discus about their impact in Turkish politics. This legacy is an important social capital for Turkey and I hope this process will continue because it is the most important cultural, political, religious and human capital.

In this regard a movement was introduced according to their leaders name Gulen (www.fguken.com), known as Gulenist movement, supposedly using the teachings of Said Nursi, a very well known religious figure in the Ottoman and afterwards in the modern Turkish state history. This community was well organized in approaching all social needs through different religious and educational programs and affiliations (www.hizmetnews.com). It was perceived from the very beginning as one the most important social community capital that works on highly respectful and important educational and religious cases. The majority of Muslims in the Turkish society knew that they work under the name of Allah and they will never manipulate with Gods words or with their policies coming from this religious reference.

A huge religious and social authority was granted for this movement in Turkey, this easily paved ground to develop its programs outside of Turkey as well. Therefore, you will find this movement to be established in many states and countries around the globe, using the financial assets from individuals, entrepreneurs, educational assets, businesses and state protection. From a scratch it became an organizational empire that could pull many activities in many countries in one period. This, accumulated a huge financial and human power within their scope and undoubtedly the links with the state affairs, gave them a new political psychological understanding. A crucial moment for the Turkish state is, when they imposed the idea that students that come from their educational denomination will be the best asset for the state administration. It was a very simple manipulation of the

Ottoman legacy with regard to selection of the best bureaucrats when they needed.

The final projection or vision of this group was to establish a system that will be activated through their students and members that were already religiously indoctrinated for the benefits of the organization. In the World history we can see many organizations that manipulate (d) under the auspices of Islam or religion in general, therefore, this was only one of them with a huge impact of course on politics and religion respectively.

This group amongst others, they have infiltrated people from their organization in the state affairs and institutions to be misused for certain political gains and strategies. In order not to lose time with analyzes of the Gulenist movement I will like to move a bit and see the relationship between the movement and the military structure of Turkey being involved in the last coup d'état attempt on the night of the 15th of July 2016, marking the fifth coups in the Turkish political history.

A huge clash resulted between the Turkish government under Ahmet Dasutoglus and Binali Yildirims political terms and Recep Taip Erdogan being a president of Turkey vs. the Gulenist movement in general being backed up by their leader in the USA, Fetullah Gulen. Different types of crises were launched within the political stage, but they were in most of the times recognized and stopped. What we have to stress is that the Turkish society was starting to change its positivistic attitude and opinion towards this movement after these crises and a huge number of people were cancelling their relationship with them. The Turkish state was trying to implement a strategy to cut all their state support not just in Turkey but even outside and this resulted with a coup d'état attempt in the 15th of July 2016.

The last actually the fifth coup d'état attempt in the 15th of July 2016 in Turkey was marked with a very strange attitude:

- Firstly showing that it is orchestrated by a different centre of power and it is not coming from the very ground of militaries authorities and ideological reasons (possible kemalism) that were used during the previous coups in the Turkish history
- Secondly not the whole military structures were given orders to have a coup in Turkey

- Thirdly inside the military there were soldiers of different ranks that were not involved or rejected such kind of activity
- Fourthly a huge manipulation was created under false flag order towards youngsters in the military
- Fifthly there was no political or economical or any other insecurity or problem in Turkey, that the military will be in a position to order the coup (see the example of 1971 and 1980 coup d'états)

The order of the president Recep Tayyip Erdogan towards its people on that night made a radical shift on the coup attempt and after a huge clash between the people and a group of the military, the coup was successfully dismantled. Of course, there were death cases, many citizens were injured, but after all the Turkish people showed a very interesting and positive attitude towards the civil government. They understood that above everything it's the government since its legitimacy comes through election. The concept of John Locke was that night shown into practice and the military was underestimated and systematically put into a control.

This last coup attempt in Turkey showed that the military structures without good civil control from the government side can be a problem with regard to citizen's protection, and the protection of its own country from possible outside power while the coup was happening. Turkey was lucky to suppress that activity but it is a great lecture with regard to the military rights that the constitutions gives them and the possibility to be manipulated by a certain organization or ideology. The military should protect its citizens and not suppress them for political calculations. If there is no constitutional change that balances and checks the military affiliation in Turkey, it will be very difficult to ensure that the military will be willing to do what civilians ask. And therefore, solving the coup attempt doesn't necessarily mean that the military power might be later on controlled.

The coup d'état attempt of the 15th of July and its reflection in the Western Balkans

We are leaving in a period in which time and space are being compressed, meaning we are leaving in a globalized world, in a time in which information and knowledge transacts faster than the human civilization ever thought. This process of globalization opened that path towards communi-

cation, business, education and free flow of capital and financial assets. The Western Balkans and Turkey used these opportunities and therefore a huge amount of financial and economical capital floats from Turkey toward the World and the Western Balkans are included as well. With globalization the Western Balkans became more democratized and this helped the Turkish state to be more involved with its soft power in the region, having in mind respectively the period after 2002.

Having this in mind we have to add and stress the very fact that the Gulen movement from the 90s started to have its own affiliations in the Western Balkans region, specifically dealing with educational issues. Opening primary and secondary schools, Yahya Kemal Colleges in Macedonia within the following cities: Skopje, Tetovo, Gostivar, Struga. In Albania they entered much deeply because of the dissolution of communism and a very pure and large space was given to launch their activities. Furthermore they have opened Universities through which they engage their political affiliations. They have deepened their impact on religious affairs so that there is a huge religious impact in the Muslim Community in Albania. These days we have witnessed that even high rank politician were involved in their organizations and were financially supported through many moments, especially educating their children throughout all educational canthers in their facilities. In Bosnia and Herzegovina they have been as well introduced and created important facilities in the educational system including the International Burch University in Sarajevo. In Kosovo they have been involved as well through many NGOs and this complex network created grounds to influence certain political and media figures that will enable their free action and systematic approach in the states of the Western Balkan region.

Once the coup d'état attempt happened on the night of the 15th of July 2016 a huge informative impact was shown in the region and most importantly there was a political shock for the happenings in Turkey. There was a huge clash between political elites in all the Western Balkan states separately while supporting or condemning the coup attempt. In my consideration a good number of media denominations in the Western Balkans and that surprisingly from Albania and Kosovo were in a way showing the coup as an important element of the Turkish political culture and therefore the military had right. A good number of political analysts in Albania and Kosovo were informing that supposedly the authoritative and conservative regime launched by Recep Taip Erdogan had to be stopped by the military. While

another group of media, political figures and NGO supporters openly in Macedonia, Skopje, protested and condemned the coup attempt in Turkey.

In Serbia, the vast majority of the public opinion makers and political analysts were accepting the coup attempt as a normal and natural way of solving domestic issues in one state with parliamentary democracy. For me the biggest shock was coming from the states such as Kosovo, Albania and part of the Macedonian society represented by the Macedonians (I exclude the Albanians since they were condemning the act quite publicly, but as well we observed even supporters in a small range).

The supporters of the coup attempt in the Western Balkans in each country were completely underestimating and scientifically blind for the democratic values and the citizen legitimacy. They denied the very fact that military should protect its citizens and not to shoot and attack them. Instead of talking for military restrain they were promoting military interventions without hesitation. These facts, allowed me to understand, that these public opinion makers have an agenda to accept the coup in Turkey and never to discuss for the core problem. A huge negative energy was developed against the AK Party leadership being portrait as Islamic, conservative and very authoritative in its policies.

I would like to stress, that the majority of the Muslim societies in the Western Balkans and a part of the non Muslim societies do protect the values of the Turkish state (Balkan Monitor: Turkey friendly/hostile-Public opinion survey, 2010) and the values of democratic standards and do have a negative opinion for the coup attempt on the 15th of July 2016.

This is a trend that started to be developed from the 90s and mostly after the 2002. Of course, on one hand this is a good ground for the Turkish foreign policy and its soft power to conduct more intensive approach and to develop different programs for the Western Balkan states and on the other hand turkey should seriously reschedule and reshape its hard diplomacy with regard to the political elites in the region. Of course, as I mentioned before, new political players are emerging in the region in all states and this will be a good moment for the Turkish diplomacy to recognize and start having relationship with them.

After the coup attempt failed the Turkish state started to develop a very harsh policy towards the Gulen movement in and outside Turkey, con-

demning their organizations as terroristic. It was a very important moment when the President of Turkey launched this process and requested from the political leadership of the Western Balkans to close immediately their educational and all assets in which this organization conducts its programs.

Analyzing the public debates in the mainstream media and how state leaderships were reacting for the coup attempt (it was a very selective and very late approach), showed that this request will be very hard processed and in many states will be portrait as internal interference of state affairs. The Turkish state undoubtedly needs to re-schedule its soft and hard foreign policy in the region, normally with new actors and players. This negative respond should not de-motivate the Turkish state to pursue with its policies, since the region of the Balkans, lately become a battlefield for another important actor Russia, this can be seen in the best way in Macedonia. The Muslim community needs turkey and Turkey stands for its security and stability and by that Turkey secures its impact in one the most important regions in the European continent. In a place where religions and ideas meet Turkey needs its presence.

Conclusion

Turkey and the Western Balkans will be a meeting point for common policies and projects and this is a very important fact for the Western Balkan societies. The coup attempt on the 15th of July in Turkey was a good moment to evaluate and see the level of relationship amongst the Turkish state and the region as whole.

It's a momentum for the Turkish state to reschedule and shift its policies from an emotional prospect towards a more pragmatic and rational activism. The historical and cultural legacies undoubtedly make the ground for positive relationship and active diplomacy.

The economical, financial and educational investments should continue and perceive positive strategies for the future, because societies of the Western Balkans will create new generations of politicians and leaders that understand democracy and moments of crises will be overcome much easier.

Even though the Turkish state sees no respond from the closing of the Gulen movement facilities and program in the Western Balkans, this should be

a starting point of shifting radically the foreign policy or closing the doors of being present in the region.

Positive and dynamic foreign, economic and educational policies should continue, this is for the benefit of all societies including Turkey as well. Approaches of disappointment and reluctance should not be part of the Turkish foreign policy at all. Intensive approach and rational choices will overcome these negative moments between the Western Balkans and the Turkish state. The Balkans represent a buffer zone and a geo strategic point for the World, and therefore Turkey as the nearest and as a regional power should continue to conduct systematically its policies and become a much stronger player in the region.

REFERENCES

- Ahmet, Davutoğlu, *Stratejik Derinlik – Türkiye'nin Uluslararası Konu-mul*, İstanbul: Küre Yayınları, 2008
- Aydin, Mustafa, 1999: Determinants of Turkish foreign policy: historical framework and traditional inputs, in: *Middle Eastern Studies* 35/4, 152-186
- Bozdağlıoğlu, Yücel, 2003: *Turkish Foreign Policy and Turkish Identity: A Constructivist Approach*. Florence, KY, USA: Routledge
- Dahl R. 1985. *Controlling Nuclear Weapons*. Syracuse, NY: Syracuse Univ. Press
- Kerem oktem, Ayşe Kadioglu, Mehmet Karli Eds.: *Another Empire? A Decade of Turkey's Foreign Policy under the Justice and Development Party*, İstanbul bilgi university Press, 2009
- Karaosmanoğlu, Ali L., 2000: The Evolution of the National Security Culture and the Military in Turkey, in: *Journal of International Affairs*, 54/1, 199-216.
- Marija Mitrovic, *Turkish Foreign Policy towards the Balkans: The influence of traditional determinants on Davutoğlu's conception of Turkey - Balkan Relations*, GeT MA Working Paper Series, 2014
- Mehran Kamrava, *A Political History since the First World War*, University of California press, 2005
- Öksüz, Hikmet, 2007: Turkey's Balkan Policy (1923-2007), in: *Turkish Review of Balkan Studies*, 12, 129-186
- Peter D. Feaver *CIVIL-MILITARY RELATIONS* Annu. Rev. Polit. Sci. 1999. 2:211.41 by Annual Reviews.
- Robert Bideleux and Ian Jeffries, 2007: *The Balkans A post-Communist history*, Routledge
- Sonmezoglu, Faruk ve Diğ., *Türk Dis Politikasında Sorunlar*. İstanbul: Der. Yay., 1989
- Yasemin Celik.- *Contemporary Turkish foreign policy/ Westport (Conn.): London: Pareger*, 1999
- Internet sites:
www.tika.gov.tr, www.diyenet.gov.tr, www.ytb.gov.tr, www.yee.org.tr, www.tesk.org.tr

ADAM AKADEMİ

Sosyal Bilimler Dergisi

Yayın İlkeleri

ADAM AKADEMİ Sosyal Bilimler Dergisi Haziran ve Aralık olmak üzere yılda iki sayı olarak yayımlanır. Dergide Türkiye'nin ve dünyanın tarihi, güncel ve gelecekle ilgili problemlerini özgün bir bakış açısıyla değerlendiren bilimsel yazılara yer verilir. Dergiye gönderilecek yazılarda alanında bir boşluğu dolduracak özgün nitelikte ve daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış ve yayımlanmak üzere kabul edilmemiş olması şartı aranır. Daha önce bilimsel bir toplantıda sunulmuş bildiriler, bu durum açıkça belirtilmek şartıyla kabul edilebilir.

Yazıların Değerlendirilmesi

Dergiye gönderilen makalelerin değerlendirilmesinde akademik tarafsızlık ve bilimsel kalite en önemli ölçütlerdir. Yazılar önce Editörler tarafından dergi ilkelerine uygunluk açısından değerlendirilir. Uygun bulunması durumunda konuyla ilgili iki hakeme gönderilir. Hakem raporlarından biri olumlu, diğeri olumsuz olduğu takdirde, yazı üçüncü bir hakeme gönderilebilir veya editörler, hakem raporlarını inceleyerek nihai kararı verebilir. Yazarlar, hakem ve editörlerin eleştiri ve önerilerini dikkate alırlar. Katılmadıkları hususlar varsa, gerekçeleriyle birlikte itiraz etme hakkına sahiptirler. Yayına kabul edilmeyen yazılar, yazarlarına iade edilmez.

Dergide yayımlanması kabul edilen yazıların telif hakkı ADAM AKADEMİ Sosyal Bilimler Dergisi'ne devredilmiş sayılır. Yayımlanan yazılardaki görüşlerin sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazı ve fotoğraflardan kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Yazım Dili

Dergi'de başta Türkçe olmak üzere İngilizce, Almanca, Fransızca, Arapça ve Farsça yazılara yer verilir.

Yazım Kuralları

Makalelerin, aşağıda belirtilen şekilde sunulmasına özen gösterilmelidir:

1. **Başlık:** İçerikle uyumlu, onu en iyi ifade eden bir başlık olmalı ve koyu harflerle yazılmalıdır.
2. **Yazar ad(lar)ı ve adresi:** Yazarın adı, görev yaptığı kurum, haberleşme ve e-posta (e-mail) adresi belirtilmelidir.
3. **Özet:** Makalenin başında, konuyu kısa ve öz biçimde ifade eden ve en fazla 150 kelimedenden oluşan Türkçe ve İngilizce özet bulunmalıdır. Özet içinde, yararlanılan kaynaklara, şekil ve çizelge numaralarına değinilmemelidir. Özeti altında bir satır boşluk bırakılarak, en az 3, en çok 8 sözcükten oluşan anahtar kelimeler Türkçe ve İngilizce olarak verilmelidir.
4. **Ana Metin:** Word programında, Times New Roman veya benzeri bir yazı karakteri ile, 12 punto, 1.5 satır aralığıyla yazılmalıdır. Sayfa kenarlarında 2.5 cm. boşluk bırakılmalı ve sayfalar numaralandırılmalıdır. Yazılar 10.000 kelimeyi geçmemelidir.
5. **Tablolar ve Şekiller:** Tabloların numarası ve başlığı bulunmalıdır. Tablo çiziminde dikey çizgiler kullanılmamalıdır. Yatay çizgiler ise sadece tablo içinde-ki alt başlıkları birbirinden ayırmak için kullanılmalıdır. Tablo numarası üste, tam sola dayalı olarak dik yazılmalı; tablo adı ise tablo numarasının altına, tam sola dayalı, her sözcüğün ilk harfi büyük olmak üzere eğik yazılmalıdır. Tablolar metin içinde bulunması gereken yerlerde olmalıdır. Şekiller siyah beyaz baskıya uygun hazırlanmalıdır. Şekil numaraları ve adları şeklin hemen altına ortalı şekilde yazılmalıdır. Şekil numarası eğik yazılmalı, nokta ile bitmeli. He-men yanından sadece ilk harf büyük olmak üzere şekil adı dik yazılmalıdır.
6. **Alıntı ve Göndermeler:** Yazarlar mümkün olduğunca dipnot kullanımından kaçınmalıdırlar. Dipnotlar sadece açıklayıcı mahiyette olmalı ve düzenli olarak numaralandırılmalıdır. Sonnotlar sadece açıklama için kullanılabilir ve metnin sonunda yer almalıdır. Alıntılar tırnak içinde verilmeli; beş satırdan az alıntılar satır arasında, beş satırdan uzun alıntılar ise satırın sağından ve solundan 1.5 cm içeride, blok hâlinde ve 1 satır aralığıyla 1 punto küçük yazılmalıdır.

Metin içinde göndermeler, parantez içinde aşağıdaki şekilde yazılmalıdır. (Brown 1966), (Brown 1966: 27).

Birden fazla yazarlı yayınlarda, metin içinde sadece ilk yazarın soyadı ve ‘vd.’ yazılmalıdır: (Ezel vd. 2002).

İkinci kaynaktan yapılan alıntılarda, asıl kaynak da belirtilmelidir: “Barkan (1932)”(İnalçık 1998’den).

Kişisel görüşmeler, metin içinde soyadı ve tarih belirtilerek gösterilmeli, ayrıca kaynaklarda da belirtilmelidir. İnternet adreslerinde ise mutlaka kaynağa ulaşma tarihi belirtilmeli ve bu adresler kaynaklar arasında da verilmelidir: www.tcmb.gov.tr/bülten (20.12.2005)

7. Kaynaklar: Metnin sonunda, yazarların soyadına göre alfabetik olarak aşağıdaki şekillerden birinde yazılmalıdır. Kaynaklar, bir yazarın birden fazla yayını olması halinde, yayımlanış tarihine göre sıralanmalı; bir yazara ait aynı yılda basılmış yayınlar ise (1995a, 1995b) şeklinde gösterilmelidir:

Arbel, Benjamin (1995), *Trading Nations, Jews and Venetians in the Early Modern Eastern Mediterranean*, Brill, Leiden.

Shaw, Stanford (1982). *Osmanlı İmparatorluğu*. Çev. Mehmet Harmancı, Beyaz Yay., İstanbul.

İnalçık, Halil (1951), “Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti Üzerinde Bir Tetkik Münasebetiyle”, *Belle-ten* XV (2): 629-690.

Yazıların Gönderilmesi

Yukarıda belirtilen ilkelere uygun olarak hazırlanmış yazılar, biri orijinal, diğer ikisi fotokopi olmak üzere (fotokopilerde yazarı tanıttıcı hiçbir bilgi olmamak üzere) üç nüsha olarak, disket veya yazılabilir diskiyle birlikte aşağıdaki dergi adresine gönderilir.

Yazarlarına raporlar doğrultusunda geliştirilmek ve/veya düzeltilmek üzere gönderilen yazılar, gerekli düzenlemeler yapılarak disketi ve orijinal çıktısıyla en geç bir ay içinde tekrar dergiye ulaştırılır. Editörlerce, esasa yönelik olmayan küçük düzeltmeler yapılabilir.

Ankara Düşünce ve Araştırma Merkezi (ADAM)

ADAM AKADEMİ-Sosyal Bilimler Dergisi

Hacettepe Mah. Tanış sok. No: 2/A

Hamamönü Altındağ/ ANKARA

Tel: +90-312 324 64 84

Email: bilgi@adam.org.tr

Web: www.adamakademi.com

Web: www.adam.org.tr

Editör: mehmetbulut05@gmail.com

ADAM ACADEMY

Journal of Social Sciences

Editorial Principles

ADAM ACADEMY is published twice a year: June and December. It is a forum for new researches, thoughts and ideas on problems of recurrent pattern and change in human societies in history and contemporary world. Articles are primarily related to social sciences and humanities and to those dealing with past, present and future issues and problems; suggestive solutions are published as well. Articles submitted for publication should be original, contributing to knowledge and scientific information in related fields or bringing forth new views and perspectives on previously written scholarly papers. In order for any article to be published in ADAM ACADEMY, it should not have been previously published or accepted for publication elsewhere. Papers presented at a conference or symposium may be accepted for publication if clearly indicated so beforehand.

Review of Manuscripts

In reviewing manuscripts submitted to ADAM ACADEMY, academic objectivity and scientific quality are most important principals. Manuscripts submitted to the Journal are first reviewed by the Editors in terms of journal's publishing principals. Those considered acceptable are initially referred to two referees who are expert on their relevant fields. In case one referee report is negative while the other is favorable, the manuscript may be forwarded to a third referee for further evaluation; alternatively the Editors, based on the contents of the reports may feel confident to make a final decision. The authors are to consider the criticisms, suggestions and corrections offered by the referees and by the Editors. If they disagree, they are entitled to counter-present their views and justifications. Manuscript which are not accepted for publication are not returned to their authors. The royalty rights of the accepted manuscript are considered transferred to ADAM ACADEMY, Journal of Social Sciences. However overall responsibility and writing preferences for the published manuscript/articles belong to the author of the article. Quotations from articles including pictures are permitted with full reference to the article.

The Language

The language of the journal is Turkish. However, by the choice of the Editors and referees, articles in English, French, German, Arabic or in Persian language may be published.

Style Guidelines/Rules for Manuscripts

- 1. Title of the article:** Title of the manuscript should reflect the content, one that expresses it best, and should be in bold letters.
- 2. Name(s) and address(es) of the author(s):** Names and surnames, the institution the author is associated with, her/his contact and e-mail addresses should also be specified.
- 3. Abstract:** At the beginning, the manuscript should include an abstract both in Turkish and English, briefly and laconically expressing the subject, in maximum 150 words. There should be no reference to used sources, figure and chart numbers. Leaving one line empty after the body of abstract, there should be key words, minimum 3 and maximum 8 words.
- 4. Main Text:** Should be typed in MS Word program in Times New Roman or similar font type, 12 type size and 1,5 line on A4 format (29/7x21cm) paper. There should be 2,5 cm on the margins and pages should be numbered. The manuscript should not exceed 10.000 words.
- 5. Tables and Figures:** Tables should have numbers and captions. In tables, vertical lines should not be used. Horizontal lines should be used only to separate subtitles within the table. The table number should be written at the top, aligned to the left, and should not be in italics. The caption should be written in italics, and the first letter of each word should be capitalized. Tables should be placed where they are most appropriate in the text.
- 6. Citations:** Authors should avoid using footnotes as much as possible. Footnotes should be used only for explanations and numbered automatically. End-notes should only be used for explanation, and at the end of the text. In order to indicate sources in footnotes, authors should use the principles of in-text citation.

References within the text should be given in parentheses as follows: (Brown 1966), (Brown 1966: 27).

When sources with several authors are referred, the name of the first author is given and for others 'et. al' is added: (Ezel et al. 2002).

In secondary sources quoted, original source should also be pointed to: "Barkan (1932)" (in İnalçık 1998).

Personal interviews can be indicated by giving the last name(s) and the date(s); more-over they should be stated in the references:www.tcmb.gov.tr/bulten (20.12.2005)

7. References: Should be at the end of the text in alphabetical order, in one of the ways shown below. If there are more than one source by the same author, then they will be listed according to their publication date; sources of the same author published in the same year will be shown as (1995a, 1995b):

Arbel, Benjamin (1995), *Trading Nations, Jews and Venetians in the Early Modern Eastern Mediterranean*, Brill, Leiden.

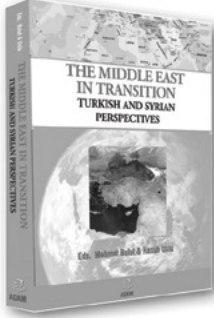
Shaw, Stanford (1982). *Osmanlı İmparatorluğu*, Çev. Mehmet Harmancı, Beyaz Yay., İstanbul.

İnalçık, Halil (1951), “Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti Üzerinde Bir Tetkik Münasebetiyle”, *Belleten* XV (2): 629-690.

Submissions

The manuscript duly prepared in accordance with the principles set forth above are to be sent in three copies; one original and two photocopied forms with a compact disc to the Journal at the address below. The last corrected fair copies in original figures are to reach the Journal not later than one month. Minor editing may be done by the Editors.

ADAM ACADEMY- Journal of Social Sciences
Ankara Düşünce ve Araştırma Merkezi (ADAM)
Hacettepe Mah. Tanış sok. No: 2/A
Hamamönü Altındağ/ ANKARA
Tel: +90-312 324 64 84
Email: bilgi@adam.org.tr
Web: www.adamakademi.com
Web: www.adam.org.tr
Editör: mehmetbulut05@gmail.com

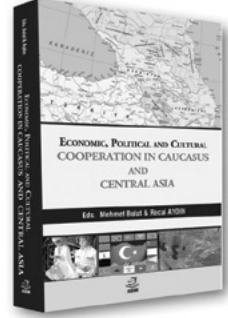
OSMANLI DEVLETİ DÖNEMİNDE BEŞ YÜZ YIL GİBİ UZUN BİR DÖNEM BİR ÇOK FARKLI DİLİ KONUŞAN VE FARKLI DİNLERE MENSUP TOPLULUKLARIN BİR ARADA HUZUR İÇİNDE YAŞADIĞI BİR BARIŞ HAVZASI OLAN ORTADOĞU, OSMANLI'IN BÖLGEDEN ÇEKİLMESİNDEN SONRA BİR TÜRLÜ BARIŞA ULAŞMADI. SURIYE VE TÜRKİYE'DEN İLİM ADAMLARININ ORTADOĞU'NUN DÜNYÜ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİNİ ANALİZ ETTİĞİ ÖNEMLİ BİR ÇALIŞMA!

ADAM tarafından basılan kitap
KİTAPÇILARDA

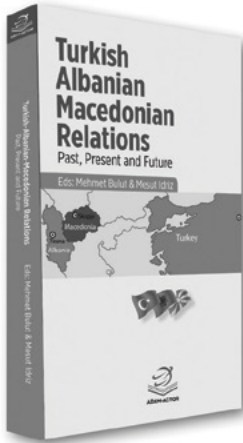
DOĞU BATI İLİŞKİLERİNİN GEÇMİŞİ, GÜNÜMÜZ VE GELECEĞİNİN EKONOMİK, SOSYAL, SİYASAL VE KÜLTÜREL YÖNLERİYLE DEĞERLENDİRİLDİĞİ ÖNEMLİ BİR ÇALIŞMA!

Uluslararası Saraybosna Üniversitesi tarafından basılan kitap KİTAPÇILARDA

"KAFKASYA VE ORTA ASYA'DA TÜRKİYE İLE BÖLGE ÜLKELERİ ARASINDA GEÇMİŞTEN GELEN TARİHSEL BAĞLAR VE ORTAK KÜLTÜR TEMELİNDEN HAREKETLE ENERJİDEN EKONOMİK VE SİYASETE KADAR BİR ÇOK ALANDA HAYATA GEÇİRİLEBİLECEK İŞBİRLİĞİ VE İLİŞKİLERİN ANALİZ EDİLDİĞİ ÖNEMLİ BİR ÇALIŞMA!"

ADAM tarafından basılan kitap
KİTAPÇILARDA

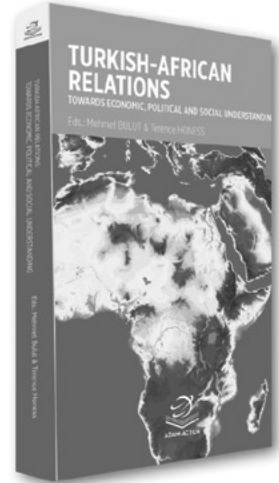
TÜRKİYE'NİN YAKIN COĞRAFYASINDAKİ ETKİSİNİN GİDEREK ARTMAYA BAŞLADIĞI BİR DÖNEMDE GEÇMİŞTEN GELECEĞE ARNAVUTLUK, MAKEDONYA VE KOSOVA İLE OLAN KÜLTÜREL, SOSYAL, EKONOMİK VE SİYASAL İLİŞKİLERİNİN; İLGİLİ ÜLKELERİN ÜNİVERSİTELERİNDE ÇALIŞMALARINA DEVAM EDEN AKADEMİSYENLER VE ARAŞTIRMACILAR TARAFINDAN ANALİZ EDİLDİĞİ BİR ÇALIŞMA!

ADAM tarafından basılan kitap
KİTAPÇILARDA

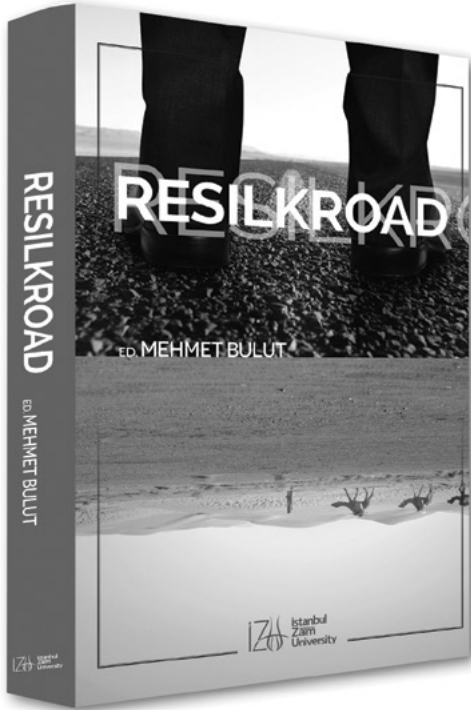
SOSYALİZMİN İFLASINI BELGELEYEN BERLİN DUVARI'NIN YIKILMASINDAN SONRA DOĞU AVRUPA, ORTA ASYA VE KAFKASYA YANINDA KARADENİZ'İN KUZEVİ, DOĞUSU VE BATISINDA YER ALAN COĞRAFYADA YENİ BAĞIMSIZ DEVLETLER ORTAYA ÇIKTI. BİR TARAFTAN ANILAN BU COĞRAFYADAKİ TOTALİTER REJİMLERİN VE SOSYALİZMİN ETKİSİ DİĞER YANDAN TÜRKİYE'DE COĞRAFYA VE TARİH İDRAKİ SINIRLANDIRILMIŞ "ETKİLİ" BEYİNLERİN SİYASİ SINIRLARLA TABİİ, İNSANİ, KÜLTÜREL VE MANEVİ SINIRLARIN FARKINI UZUN SÜRE KAVRAYAMAMIŞ OLMASI BU HAVZADAKİ İŞBİRLİKLERİNİN HAYATA GEÇİRİLMESİNDEKİ GEÇİKMİNİN EN ÖNEMLİ NEDENLERİ OLARAK ZİKRELEBİLİR.

ADAM tarafından basılan kitap
KİTAPÇILARDA

SON YILLARDA AFRIKA'DA EKONOMİK, SOSYAL, KÜLTÜREL V.B. ALANLARDA ÖNEMLİ GELİŞMELER YAŞANIYOR. GELİŞEN VE GELECEKTE GİDEREK ÖNEMLİ ARTACAK OLAN YENİ KİTA İLE TARİHSEL DERİNLİĞİ BULUNAN TÜRKİYE-AFRIKA İLİŞKİLERİNİN DÜNYÜ BUGÜNÜ VE GELECEĞİ BU ÇALIŞMADA UZMANLAR TARAFINDAN ANALİZ EDİLİYOR.

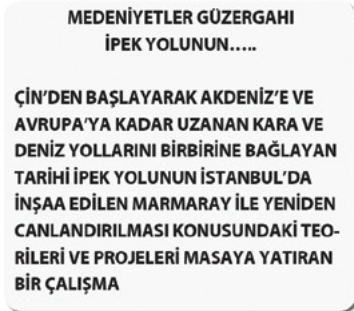
ADAM tarafından basılan kitap
KİTAPÇILARDA

RESILK ROAD

TARİHİ İPEK YOLUNUN YENİDEN CANLANDIRILMASIYLA DÜNYA BARIŞI, KÜRESEL VE BÖLGESEL İSTİKRARIN SAĞLANMASI, ÜLKELER ARASI YENİ TİCARİ KANALLARIN AÇILMASI, KISACA MEDENİYETLER, KÜLTÜRLER VE EKONOMİLER ARASI BAĞLARIN YENİDEN GÜÇLENMESİ SÜRECİNE KATKISININ DEĞİŞİK BOYUTLARIYLA ELE ALINDIĞI BİR ÇALIŞMA

İSTANBUL
SEBAHATTİN ZAIM ÜNİVERSİTESİ
tarafından basılan kitap KİTAPÇILARDA

MEDENİYETLER GÜZERGAHI İPEK YOLUNUN.....

ÇİN'DEN BAŞLAYARAK AKDENİZ'E VE AVRUPA'YA KADAR UZANAN KARA VE DENİZ YOLLARINI BİRBİRİNE BAĞLAYAN TARİHİ İPEK YOLUNUN İSTANBUL'DA İNŞAA EDİLEN MARMARAY İLE YENİDEN CANLANDIRILMASI KONUSUNDAKİ TEORİLERİ VE PROJELERİ MASAYA YATIRAN BİR ÇALIŞMA

İSTANBUL
SEBAHATTİN ZAIM ÜNİVERSİTESİ
tarafından basılan kitap KİTAPÇILARDA

ÇOKULUSLU MEYDAN OKUMAYA KARŞI ASİL MİLLETİN DİRENİŞİ VE YENİDEN DİRİLİŞİNİN DİNAMİKLERİNE BİR BAKIŞ

MEHMET BULUT

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

öz

Coğrafi olarak medeniyetlerin kesişim noktasında bulunan Anadolu'da Selçuklu ve Osmanlı Devleti'nin devamı olarak bin yıllık bir mirasın varisi bulunan Türkiye topraklarında yaşayan insanlar ve devletler günümüze kadar bir çok iç ve dış tehdit ve saldırılarla karşılaştılar. Bu güne kadar tehlikenin derecesine göre millet genç yaşlı, kadın erkek el ele vererek birlik ve bütünlüğüne yönelik tehdit ve saldırıları bertaraf etmiştir. Çanakkale'de 1915 yılında böyle olmuştur. 15 Temmuz 2016 tarihinde olan da bundan farklı bir durum değildir. Şu kadar farkla ki yüz bir yıl önce Çanakkale önlerindeki düşmanlar açıktan ve dışarıdan saldırmışlardı. 15 Temmuz 2016 da ise saldırılar dış destekli çukuluslu güçlerin devlet içinde gizlenmiş maşaları içerideki hain işbirlikçiler idi. Bu yazı, 15 Temmuzda "Asil Milletin" çok kısa sürede kendisine ve Büyük Türkiye'nin milli birlik ve bütünlüğüne yönelen tehdidini çok kısa sürede teşhis edip lideri etrafında bütünleşerek yazdığı destanın belli başlı dinamiklerini tarihi birikimi de esas alarak ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Asil Millet, Büyük Türkiye, Darbe, Demokrasi, 15 Temmuz

A LOOK TO THE DYNAMICS OF NOBLE NATION REVIVAL AND RESISTANCE AGAINST MULTINATIONAL CHALLENGE

ABSTRACT

The people and states living in the territory of Turkey, where Anatolia, located geographically at the intersection of civilizations, has an inheritance of a thousand years as a continuation of the Seljuk and Ottoman Empires, experiences several internal and external threats and attacks. According to the level of danger until present times, gathering together the nation with its young and old, men and women eliminated the threats and attacks on national unity. This happened in Çanakkale in 1915. What happened on July 15, 2016 is no different. The main difference is that, the enemies in front of the Dardanelles attacked openly and from the outside a hundred years ago. On July 15, 2016, the attackers were traitors in the interior of the inner forces hidden in the state in collaboration with the support of multinational powers from outside. This paper aims to reveal the certain major dynamics of the epic written by the "Noble Nation" in July 15, integration behind his leader in a very short period of time, recognizing the threat of him and the national unity and integrity of Great Turkey based on historical heritage.

Keywords: Noble Nation, Great Turkey, Coup, Democracy, July 15

Milletlerin hafızası tarih ise coğrafya da kaderleridir. Türkiye bölgesel ve küresel bir aktör olarak tarihe yeniden dahil olma ve yön verme konusundaki kararlılığı ile yaslandığı köklü miras, bulunduğu merkezi coğrafyanın yüklediği sorumluluk ve gerçeklikler ile XX. yüzyılın başlarında yüzleştiği ciddiye düzeyine yakın bir özgül ağırlıkta XXI. yüzyılın başlarında yeniden yüzleş(ti)rilmiş durumdadır. Çanakkale’de 1915 yılında gerçekleşen tehdit ve saldırılar karşısında bu toprakların çocuklarının verdiği cevap ve karşılaştığı imtihan ile 2016 yılının 15 Temmuzunda yaşananlar arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. Yüzyıl önce Osmanlı Devleti’nin birliği bütünlüğüne kast etmek isteyenlere Çanakkale’de bu Asil Millet’in verdiği cevap ne idiye yüz bir yıl sonra 15 Temmuz 2016’da da “Büyük Türkiye” yi hazmedemeyen çok uluslu şer güçlerce desteklenen ve devletin içinde yuvalanmış işbirlikçi hainlerce gerçekleştirilen darbe girişimine aynı kararlılıkla direnmiş ve gerekli cevabı vermiştir.

XX. yüzyılın başlarındaki büyük güçlerin kendi aralarındaki hesaplaşmasına Osmanlı Devleti’nin de dahil olması/edilmesi sonucu Çanakkale’de bu Asil Millet’in evlatlarının gösterdiği birlik ve beraberlik, kahramanlık ve şahlanış sonrasında bu toprakların ebediyete kadar Müslüman Türklerin elinde kalacağı, Anadolu semalarında kıyamete kadar ezanın susmayacağı ve rengini şehitlerin kanından alan al bayrağın inmeyeceğini dünya alem görmüş ve anlamış olmalıydı. Ancak insan ve toplumlar nişyan ile maluldür ki, tam yüz bir yıl sonra bu Asil Millet 15 Temmuz 2016 da kendisine karşı içeriden ve dışarıdan işbirlikçilerin yer aldığı çokuluslu koalisyon destekli operasyona ve darbe girişimine karşı iş başa düşünce yeniden birlik, beraberlik, dirayet, cesaret ve kahramanlık destanı yazmak zorunda kaldı.

Durdurulan büyük bir medeniyetin varisi ve başta yakın coğrafyada olmak üzere tüm dünya mazlumlarının git gide ümidi haline gelemeye başlayan ve son yıllarda yakalan ekonomik ve siyasal istikrar neticesinde bölgesel ve küresel bir güç olma yolunda ilerleyen ve 2023 ile birlikte 2071 hedeflerine odaklanmış Büyük Türkiye’nin (Bulut 2013) hızını kesmeye, kardeşle kardeşi ve devletle milleti birbirine düşürerek bir kaos planını hayata geçirmeyi amaçlayan Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) mensuplarının öncülüğünde gerçekleştirilen 15 Temmuz darbe girişiminin arkasındaki çokuluslu örgüt ve yapılar gün be gün tüm açıklığı ile belirginleşmektedir. Yıllarca sadece Türkiye’de değil dünyanın bir çok ülkesinde beslenen ve büyütülen bir örgüt olarak FETÖ’nün çokuluslu güç merkezlerinin destekleriyle hayata geçirilen bu darbe girişimini çok kısa bir zamanda feraset ve basiretiyle teş-

his eden bu Asil Millet'in evlatlarının Reis-i Cümhur ve Başkomutan Recep Tayyip Erdoğan etrafında hızla kenetlenerek harekete geçip hain girişimi durdurması bu asırda belkide Çanakkale'den sonra yaşanan en önemli olaydır. 15 Temmuz ve sonrasında yaşanan gelişmelere daha yakından bakıldığında temel hedefin sıradan bir darbenin ötesinde Büyük Türkiye olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de XX. yüzyıl boyunca örtülü veya açık bir çok darbe gerçekleştirildi. Bu darbeler karşısında millet meydanlara çıkıp bir tepki göstermedi (Koçak 2016). Fakat 15 Temmuz 2016 da gerçekleşen askeri darbe teşebbüsü karşısında bu topraklarda çok farklı bir tepki ortaya çıktı. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın özel bir televizyon kanalında görüntülü cep telefonundan "bu hareket karşısında ben milletimi meydanlara davet ediyorum, ben de onlarla birlikte meydanlarda olacağım, darbeciler gelsinler ne yapacaklarsa yapsınlar" (Fırat 2016) mesajıyla birlikte tüm Anadolu'da ve Trakya'da halk gece yarısı 81 ilde akın akın meydanlara inmiş, tankların, topların ve süngülerin önünde korkmadan cesaretle vücudunu siper ederek direnişten yeniden dirilişe geçmiştir. Bu Asil Millet'in tüm dünyayı şaşkına çeviren bu iman, cesaret, metanet, basiret ve kahramanlık öyküsünün anlaşılması ve anlatılması kolay değildir. Cumhurbaşkanının Başkumandan olarak olayın ilk dakikalarından itibaren aldığı liderlik inisiyatifi ve üstlendiği riskle milletinin önünde darbecilerin karşısına çıkması, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Başkan'ı başkanlığında o gece millet'in cesur vekilleriyle açık tutulması, Başbakan ve hükümetin kararlı tutumu, olayın ilk dakikalarından itibaren vatansever hukukçuların devreye girmesiyle darbeye teşebbüs eden ve onlarla işbirlikçiliğe giren etkili ve yetkililere yönelik tutuklama kararlarını hızlıca çıkartmaları, özgür basın ve yayın organlarının millettten yana tavır alması, asker ve polisteki komuta kademesinin duruşu, güvenlik ve silahlı kuvvetler içinde darbeye şiddetle karşı çıkan ve Ömer Halisdemir gibi vatan ve millet aşkına gözünü kırpmadan görevini yerine getiren kahramanların bireysel gayretleri, muhalefet partileri temsilcilerinin darbeye karşı açıklamaları, milletle birlikte hareket eden sivil toplum kuruluşlarının hukuk ve demokrasiden yana tavır almalarının darbenin başarısızlığa uğratılmasındaki rolü elbette Türk ve dünya demokrasi tarihindeki takdire şayan yerini alacaktır. Ancak bu Asil Millet'in o gecenin ilk dakikalarından itibaren ortaya koyduğu cesaret, feraset, sabır, metanet, kararlılık, duyarlılık ve kahramanlığının darbenin önlenmesi ve başarısızlığa uğratılması yanında sonraki günlerde yine Cumhurbaşkanının etrafında kenetlenerek bir aya yakın demok-

rasi ve özgürlük nöbetlerini Yenikapıdaki muhteşem mitingle taçlandırması Büyük Türkiye'ye ve ülkenin, milletin birlik ve beraberliğine yönelik tehditlerin bertaraf edilmesi ve geniş medeniyet coğrafyamız üzerinde oynanan oyunların boşa çıkarılması sürecinde belirleyici ve hayati rolünün altı özenle çizmek gerekmektedir. Bu bağlamda bu Asil Millet'in mayasını oluşturan tarihsel temellere, inancına, imanına, ona ruh üfleyen ilim, irfan ve hikmet geleneğine, benimsenen dünya görüşü ve değerler sistemine, milli birlik ve beraberlik karşısındaki duyarlılığına, bağımsızlık, temel insan hak ve özgürlüklere olan düşkünlüğüne ve bu vatani vatan yapan, milleti de millet yapan değerlerin oluşumuna katkı sağlayan dinamiklerin belirginleştirilmesi yaşanan sürecin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Anadolu'nun Birikimi

Anadolu bin yıldır Müslüman Türklerin vatanıdır. Sultan Alparslan 1071 de Bizans İmparatoru Romen Diyojen'i ve ordusunu Malazgirt ovasında mağlup etmesiyle Anadolu toprakları Müslüman Türklerin vatanı oldu. Selçukluların Anadolu'yu fethettikleri günden itibaren oluşum sürecine giren ilim, irfan ve hikmet geleneği diğer coğrafyalardaki geleneklerden farklıdır. Alparslan öz be öz bir Türk ismidir. "Alp" ve "Arslan" Türk kökenli kelimelerdir. Ancak Sultan Alparslan oğluna Melikşah adını vermiştir. Melik Arap geleneğinin, Şah da Acem (İran) geleneğinin sembol isimlerindedir. Böylece Melikşah'a yüklenen misyon; öz be öz Müslüman Türk olan bir babanın evladı olarak Acem ve Arap geleneğinin islami mirasına da yaslanarak ilkçağlardan itibaren medeniyetlerin ana geçiş güzergahı üzerinde bulunan Anadolu'nun ve Rumeli'nin geleceğini inşa etmek ve bir tüm farklılıkları bir arada yaşatacak olan bir medeniyetin temellerini atmak olduğu anlaşılmaktadır (Bulut 2014a).

Sultan Alparslan Nizamülmülkü kendisine Vezir olarak seçti. Sultan Alparslan'dan sonra Nizamülmülk Melikşah'ın da Veziri olarak hizmetine devam etti. Her ikisinin de Veziri olan Nizamülmülk bu topraklardaki ilmi geleneğin inşasında önemli bir rol oynar iken Hoca Ahmet Yesevi, Mevlana Celaleddin-i Rumi ve Yunus Emre gibi manevi öncüler bu coğrafyanın irfan geleneğini inşasında "yaradılanı severiz yaradan ötürü" anlayışı çerçevesindeki değerler sisteminin teşekkülünde belirleyici rol oynamışlardır. İmam Muhammed Gazali'nin hem ilim ve hem de irfan geleneğini bütünlükten yaklaşımla ile Anadolu'nun birliği ve bütünlüğünün temelleri atılmıştır. Bu öncülerin öğretileri Anadolu'daki milletin mayasının oluşumunda

çok önemli rol oynamışa benzemektedir. Bu ruh ve maya Selçuklulardan sonra gelen ve üç kıtaya hakim olan Osmanlılar tarafından başta Rumeli olmak üzere yönettikleri, uzandıkları ve dokundukları bütün diğer coğrafyalara taşınmıştır. Bu ruh ve mayanın özünde “merkezi siyasi otoriteye bağlı olmak şartıyla” başta inanç ve din alanı olmak üzere neredeyse her alanda farklılıkları tehdit değil hepsini zenginlik olarak değerlendiren ve onlara imkan sağlayan bir anlayış bulunmaktadır. Sadece kendi din mensuplarını değil tüm insanları hatta tüm varlıklar alemini Yaradanın emaneti olarak gören ve onların her türlü ihtiyaçlarının karşılanmasını kendine temel bir vazife olarak kabul eden devlet anlayışı benimsenmiştir (Bulut 2014 b).

Sadrettin Konevi, Davud-u Kayseri ve Gelibolulu Kınalızade Ali Anadolu ve Rumeli’de klasik dönemde milletin akidevi, ilmi, fikri ve siyasi birliğinin sembol isimleri iken, Cevdet Paşa da modern dönemlerde derin köklere bağlı kalarak istikbale emin adımlarla yürüyecek olan millete köklere sağlam basan ve istikbale yürüyen giden yolun temel taşlarını döşeyen beyinlerden öne çıkanlardan sadece bir kaçıdır. Sonrasında Şehbenderzade Filibeli Ahmet Hilmi ve Milli şairimiz Mehmet Akif Ersoy Osmanlı’dan Cumhuriyete aktarılan mirasın ve anlayışın sembol isimlerinden sadece bir kaçıdır.

Selçukluların Müslüman Türkün vatanı kıldığı Anadolu Osmanlılar döneminde Balkanlar, Kafkaslar, Batı Asya ve Kuzey Afrika’ya kadar karada ve denizde 25 milyon km² ye kadar genişledi. Bu geniş coğrafyanın çocukları ya hilkatte ya da dinde kardeş olarak aynı kaderi paylaşan bir “millet” oldular. Selçuklulardan sonra Osmanlılar millet sistemini hayata geçiren güçlü bir siyasal ve kurumsal yapı inşa ettiler. Her din mensubu kendi dini inancını esas kabul ederek sistemde kendine bir yer buldu. Dinini, inancını ve kültürünü serbestçe yaşadı. Osmanlı vatandaşları olan gayri müslimler esas itibariyle sistem içinde gerçek anlamda barış, emniyet ve güven içindeydiler (Fraze 1983). Neredeyse bin yıla yakın bir dönem Selçuklu ve Osmanlı idaresi altında hayatini sürdüren Yahudi ve Hristiyan dinine mensup vatandaşlar başta olmak üzere bir çok farklı din ve mezhep mensubu topluluklar barış ve huzur içinde birlikte yaşamışlardır. Barış ve esenlik diyarı olan “dar ul islam” ın kurucusu müslümanlar da onlardan sorumlu kişilerdi. Diğer bir ifadeyle müslümanlar kendileri gibi inanmayan diğer din mensuplarından da, onların emanetlerinden de kendilerini sorumlu addetmek durumundaydılar. Hiç şüphesiz nu anlayışın temelinde Selçuklular gibi Osmanlılar’ın da kurdukları devletin öncelikleri ve oluşturdukları toplumsal yapının dayandığı temelleri ile doğrudan ilgilidir (İnalçık 2013).

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve sistemin inşasında “ekonomik ünite” (Akdağ 2010) yaklaşımının alternatifi olarak asırlara dayanan mukaddes değerler bütünlüğü içindeki “gaza ruhu” (İnalcık 2003) esasına dayalı açıklama modeli çok daha tutarlı ve anlamlı görünmektedir. Ganimet ve ekonomik amaç peşinde koşan insanları tavsif eden ekonomik ünite yaklaşımı karşısında islami değerleri benimsemiş ve bu güzellikleri tüm dünyaya yaymayı hayatının temel gayesi edinmiş olan Osmanlıların mukaddes bir amaç uğruna sürekli “batı”ya doğru yönelmeleri ile önceleri Rum diyarı olan Anadolu islamla tanıştıktan sonra “Anadolu” adını aldı, sonrasında Rum diyarı (Rumeli), Balkan coğrafyası yani Avrupa oldu.

Tarih boyunca sadece Anadoludaki müslümanlar değil Balkanlar ve Kafkaslardaki tüm müslümanlar Avrupalılar tarafından Türk olarak vasıflandırılmışlardır. Avrupalılar için Türk ve müslüman aynı anlama gelmektedir. Balkan ve Kafkas müslümanlarının hepsi (Arnavut, Boşnak, Pomak, Çerkes, Çeçen vs) Avrupalılar nazarında Türktür. Anadolu’da yaşayan Kürtler başta olmak üzere Avrupalılar için Anadolu’da farklı dilleri konuşan tüm topluluklar da Türk olarak vasıflandırılmıştır. Avrupa’nın gözünde Türk demek müslüman demektir. Dolayısıyla Türkiye’deki milletin anlamına bakıldığında islamı kabul edip Anadolu ve yakın coğrafyasında yaşayan tüm unsurları kapsadığı anlaşılmaktadır.

Selçuklular öncesinde müslümanlar için Anadolu Rumeli (Diyar-ı Rum-Roma toprağı) idi. Anadolu Türkler için vatan oldu ama kolay vatan olmadı. Osmanlılar döneminde Balkanlar (Avrupa) Rumeli (Diyar-ı Rum) oldu. Osmanlılar için Rumeli yöneticileri protokolde Anadolu yöneticilerinin önündeydi. Çünkü Osmanlı Devleti bir Avrupa Devletidir. Osmanlı Devleti Avrupa’da yeniden kurulmuş bir devlettir (İnalcık). Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 15 Temmuz 2016 gecesi Ankara’ya veya İstanbul’un Anadolu yakasındaki Sabiha Gökçen havaalanına veya başka bir yere değil de Avrupa’daki Atatürk havalimanına inmesinin sembolik bir anlamı olabilir ve bu mesajın da çokuluslu güç merkezlerince fark edilmiş olma ihtimali yüksektir. O mesajın özü de; Türkiye bin yıllık Anadolu’nun sahibi ve varisi olarak aynı zamanda bir Avrupa devletidir ve bulunduğu yerden bir karış geri çekilme niyeti yoktur.

Anadolu Coğrafyasının Zor Dönemleri

Osmanlılar üç kıtada farklı dili konuşan, farklı dinlere mensup, farklı renkte ve ırktaki vatandaşlarını yüzlerce yıl huzur ve barış ortamında bir arada kimsenin burnunu kanatmadan bir arada yaşamalarını temin ettiler. Anadolu merkezli bu devlet ve millet Batı ve Orta Asya, Kuzey Afrika ve Doğu Avrupa’da kara ve deniz alanları itibariyle yirmi beş milyon km² gibi günümüzde elliden fazla ülkenin bulunduğu geniş bir coğrafyayı beş asırdan fazla bir dönemde “kimseyi kimseye muhtaç etmeden” yaşayabilecek bir şekilde bir düzen içinde hayatını sürdürdü. Batı’da XIX. yüzyılda sanayi devriminin sonuçlarının ortaya çıkmaya başlamasıyla birlikte “homo economicus” “kendi çıkarı peşinde koşan” anlayışın izini süren ve sahip olduğu ile hiç bir zaman yetinmeyen kapitalizmin merkez güçlerinin dünyaya açılırken hak hukuk ve ahlak ilkeleri noktasında daha önce insan ve toplumların karşılaşmadığı yeni bir anlayış çerçevesinde paylaşım ve bölüşüm savaşlarının devreye girmesiyle yeni bir döneme girilmiş oldu. Modern Batı’nın sanayileşme sürecindeki sömürgecilik anlayışından dünyadaki tüm coğrafyalar, müslüman ve mazlum topluluklar da nasiplerini derin bir şekilde alacaklardı (Nedvi 2015). Son coğrafya olmalarına rağmen tabiatıyla Osmanlılar da bu süreçten bir şekilde etkileneceklerdi.

XIX. yüzyılın ortalarına kadar müslümanların üzerlerine düşen sorumluluğu üstlenmeleriyle Anadolu ve Rumeli yanında geniş Osmanlı ülkesinde “uzun dönem” de bir istikrar ve barış dönemi yaşandı. 1839 Tanzimat Fermanıyla müslümanların kendilerine yüklenen sorumluluğu gayri müslümlerle “eşit” düzeyde paylaşılmasına karar verildi. Bu ferman ile birlikte Osmanlı klasik döneminin bitip yerini modernleşme dönemine bıraktığı ve klasik “Osmanlı Millet” sisteminin değişmeye başladığı söylenebilir. Tabiatıyla XIX. yüzyılda dış dünyada ortaya çıkan milliyetçilik akımlarının da etkisiyle Osmanlı yönetici elitinin karar kıldığı “müsavat” Avrupalıları tatmin etmemiş, Rumeli ve Batı Asya’daki (bugünkü Ortadoğu) coğrafyalarındaki gelişmelerle daha yakından ilgilenmeye başlamışlardır.

Fransızların XX. yüzyıldaki en büyük tarihçisi, ömrünü Akdeniz ve çevresindeki tarihi gerçeklikleri anlamaya adanmış *Annales* ekolünün güçlü temsilcisi Fernand Braudel yaşadığı dönemde Türkleri “tarihin kayıp çocukları” olarak nitelendirmektedir. Evet Braudel haklı görünmektedir. Türkler bin yıllık bir dönemde yaşadığımız coğrafyada tarihin en büyük yapıcıları ve aktörleriydiler. Tarihe damga vurdukları son büyük hadise 1915 yılındaki Çanakkale

kale Şavaşlarıydı. 15 Temmuz yüz bir yıl sonra Türklerin yeniden dünya tarihine geçtiği bir tarih oldu.

Osmanlılar Asya, Afrika ve Avrupa'da altı asırdan fazla hüküm sürdü. Mazlumların, ezilmişlerin hak ve hukuklarını zalimlere karşı koruduğu gibi, her milletin kendi dinini yaşamasını, dilini konuşması ve yaşatmasını kurduğu millet sistemiyle temin etti (Kenanoğlu 2004). Fakat Avrupa'lular Asya, Afrika ve Amerika'daki medeniyetleri yok ederek sanayileşti, büyüdü ve mazlum milletlerin haklarını ve hukuklarını ihlal ederek kendi kakınmalarını sağladılar (Trubetskoy 2012). XX. yüzyılın en önemli İngiliz tarihçisi Arnold Toynbee'nin de te'vedi ile dünya üzerindeki 26 farklı medeniyetin 20 sini Avrupalılar yok etti. Oysa Osmanlılar diğer medeniyet ve kültürleri insana ve onun değerlerine saygı çerçevesinde saygı gösterdiler. Bundan dolayıdır ki Osmanlılar'ın beş yüz yıldan fazla yönettikleri Kuzey Afrika'da, Batı Asya'da ve Balkanlarda günümüzde her topluluk kendi kültürünü, dinini yaşıyor ve her kes kendi dilini konuşuyor (Bulut 2014b). Avrupalılar'ın sömürgeleştirdikleri Amerika, Asya ve Afrika'daki ülkelere bakıldığında, yanlarında götürdükleri silah ve mikroplarla o ülkeleri nasıl kontrolleri altına aldıkları (Diamond 1997) ve yönettikleri bilirse bu durum daha iyi anlaşılabilir.

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren yönünü hep batıya dönmüştü. Yavuz Sultan Selim döneminde ilk defa doğuya da yöneldiler. Türk Tarih yazımında bunu sebepleri üzerinde gereği gibi durulduğunu söylemek güçtür. Özellikle XV. yüzyılda Avrupa'nın dünyaya açılması ve ortaçağ karanlığından kurtulup yeni bir çağa evrilmiş olmalarından Osmanlıların rolü ve önemi üzerinde de yeteri kadar durulduğunu söylemek kolay değildir. İstanbul'un fethiyle birlikte Osmanlıların Anadolu coğrafyası başta olmak üzere doğu-batı, kuzey-güney hattında insanlık tarihinin ilk günlerinden itibaren medeniyet merkezi olan Bereketli Hilal başta olmak üzere Roma İmparatorluğundan sonra üç kıtanın (Asya, Avrupa ve Afrika) merkezi ile birlikte çevresindeki kara ve deniz havzalarını, ipek ve baharat yollarını tamamen kontrolleri altına almış bulunmalarının genel olarak Batı dünyası ve özelinde Avrupalılar üzerindeki etkileri ve Osmanlılar uzun bir dönem Anadolu merkezli bu coğrafyada Doğu ve Güney Avrupa, Kuzey Afrika, Batı Asya, Karadeniz gibi kara havzaları ile Ege, Adriyatik, Akdeniz, Kızıldeniz, Hazar Denizi gibi deniz havzalarını kapsayan barış yurdu "geniş Osmanlı ülkesi"nde (*Pax Ottomana*) huzur ve güven içinde pasaportsuz ticaret yapma ve seyahat etme imkanı vardı (Bulut 2011; 2014a; 2014b). Diğer tarafta ise

Avrupalılar'ın dünyaya açılması ve sömürgecilik faaliyetleri sonucunda ele geçirdikleri topraklarda tekel oluşturma ve kendileri dışındaki toplulukları ya sömürme ve buna engel olanı bertaraf etme anlayışına dayalı yaklaşımlarıyla ilgili coğrafyalar etkilenmeye başlamıştı.

Avrupalılar XV. yüzyılın sonlarından itibaren dünyaya açılmış ve gittikleri yerlerdeki tüm yer üstü ve yer altı kaynaklarını kontrolleri altına almayı temel bir amaç olarak belirlemişlerdir. XIX. yüzyıla gelindiğinde Batı ekonomileri için gerekli olan hammadde ve kaynakların kontrolü bu geniş Osmanlı coğrafyası dışında neredeyse tamamlanmıştı. Batı ve özellikle kapitalizmin merkezi güçleri için artık en önemli mesele "Doğu Meselesi" yani Osmanlı ve Anadolu merkezli geniş coğrafyaydı. Diğer bir deyişle modern batı kapitalizminin merkez güçleri için en önemli öncelik artık ekonomileri için gerekli olan enerji ve hammadde kaynaklarının çıkarlarına uygun olarak ele geçirilmesi ya da kontrolleri altında bulunmasıydı. Geniş Osmanlı ülkesi ve dünyası dışındaki tüm coğrafyalar artık Batılıların kontrolleri altındaydı. Sadece Osmanlı coğrafyası kontrolleri dışındaydı. Fakat burası insanlık tarihinden beri dünyanın merkeziydi, ayrıca özellikle ekonominin temel hammadeleri konusunda en zengin ve bakir alanların başında geliyordu. İşte XX. yüzyılın başındaki büyük hesaplaşmanın ve dünya savaşının en önemli nedeni bu meseledir (Fromkin 1990; Rieber 2014).

Osmanlıların XIX. ve XX. yüzyıldaki geri çekilmeleri sürecinde tahkimat yeniden Anadolu'ya kaydırılmıştır. XIX. yüzyılın ortalarından itibaren Anadolu'ya göç eden müslümanlara yönelik Osmanlı sisteminde teşvikler gündeme alınmıştır. Sultan II. Abdülhamit Han yönetimi ele aldıktan belli bir süre sonra kendisine ulaşan raporları da esas alarak gelecekte ortaya çıkacak hesaplaşmayı erkenden farkederek Kafkaslardan ve Balkanlardan Anadolu'ya göç edecek olan müslüman muhacirlere beş yıl askerlikten muafiyet ve elli dönüm bedelsiz arazi tahsisini öngörmüştür. Anlaşıyor ki Sultan II. Abdülhamit Han büyük güçlerle Osmanlılar arasındaki hesaplaşmayı çok erken bir dönemde fark etmiştir.

Anadolu coğrafyası bin yıllık tarihte belli dönemlerde içeriden ve dışarıdan önemli saldırılara maruz kaldı. II. Abdülhamit Han dönemi bu saldırıların zirveye ulaştığı dönem olarak tarihte yerini almıştır. Osmanlı Devleti'nin en zor dönemlerinden biri II. Abdülhamit Han dönemiydi. Sultan II. Abdülhamit Han dönemi sadece Osmanlılar için değil tüm dünya müslümanları için de son derece önemli ve kritik bir dönemdir. Osmanlı Devleti'nin

büyük güçler ile mücadelesi ve ilişkileri Sultan II. Abdülhamit Han döneminde yeni bir şekle bürünmüştür. Osmanlılar'ın en zor dönemlerinde II. Abdülhamit Han tarafından büyük güçlere karşı izlenen denge politikasının içerideki aydınlar tarafından yeterince anlaşılabilirdiğini söylemek güçtür. O nedenle II. Abdülhamit Han bu anlamda davasında münevverler tarafından yalnız bırakılan bir Sultandır.

II. Abdülhamit Han eğitimde ve ekonomide modernleşmeye büyük önem vermiş ve modern okullar, mektepler, yüksek okullar yanında başta demiryolu yatırımları olmak üzere ekonomide modern fabrikalaşmaya büyük önem vermiştir. Eğitim amacıyla yurt dışına bir çok genci gönderilmiş ve bu gençler dönüşlerinde Sultan II. Abdülhamit Han muhalefetinin en güçlü temsilcileri olmuşlar ve bir çoğu da dış mihraklarla Sultana karşı işbirliğine girmekten geri durmamışlardır.

Osmanlı Devleti'nin durdurulması ve yaşadığımız coğrafyanın çocuklarının tarihin dışına itilmesi ile içerideki işbirlikçiler sayesinde ihanete uğramış olan Sultan II. Abdülhamit Han'ın tahttan indirilmesi arasında doğrudan bir ilişki vardır. Başta ekonomi ve eğitim olmak üzere siyaset ve uluslararası ilişkilerde çok önemli başarılarla rağmen içeriden ve dışarıdan organize edilen güçlerle işbirliği neticesinde Sultan II. Abdülhamit Han tahttan indirilmiş ve yerine Jön Türklerin etkili olduğu İttihat ve Terakki Yönetimi geçmiştir. Bu yönetim Osmanlı Devleti'ni Birinci Dünya Savaşına dahil etmiş ve sonrasında hazin gelişmeler bir bir peşi sıra gelmiştir. Bu noktada ülke münevverlerinin milletin değerleri ve idealleri ile birlikte olması veya o değerlerin zıddına hareket edip dışarı ile işbirliği içine girmesinin ülke ve toplum için maliyeti tartışmadan varestedir.

Aynı dönemlerde Rusya'da yaşanan gerçeklikler ibret vericidir. Sözde köylülerin ayaklanması ile gerçekleşen Bolşevik ihtilali sonucunda Çarlık Rusyası yıkılmıştı(r). Karl Marks'ın öngördüğü Sosyalist devrim ile hiç bir ilgisi bulunmayan bu gelişmenin Sosyalist Devrim olarak yıllarca Türk okur yazarlarına yutturulduğu herkesin malumudur. Marks'a göre Sosyalist devrim sanayi kapitalizminin doğal sonucuydu ve kapitalizmin merkez ülkelerinde ortaya çıkacaktı. Yani sosyalist devrim sanayi kapitalizminin Avrupa'daki merkez ülkeleri İngiltere, Fransa veya Almanya'da olabilirdi. Marks'ın Das Kapitaline göre köylü nüfusun yoğun olduğu tarım toplumu olan Rusya'da böyle bir devrimin olma ihtimali sıfırdı (Marks 1965). Öyleyse Rusya'da olan biten neydi? Rus entelijensiyası ve eliti bir araya gelerek

Çar'ı kenara çekti ve ülke bütünlüğünü muhafaza ederek Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni ilan etti. Rusya'nın dağılmasını parçalanmasını önlemenin ötesinde Rusya hem Doğu Avrupa'ya ve hem de Orta Asya ve Türk Cumhuriyetlerine yayılarak 1989'a kadar çok daha geniş bir coğrafyaya hakim oldu. Buna karşılık Osmanlı aydın, düşünür ve elitleri 4 ayrı gruba bölünerek etkin olan akımlar da dışarıdaki büyük güçlerle işbirlikçilik yaparak Osmanlı'nın durdurulması ve devlet'in hukuken sonlandırılmasında önemli rol oynamaya hazır olduklarını her vesile ile gösterdiler. Sonuç itibariyle XX. yüzyıl Türkiye'si için en önemli konu toplumuna, milletine yapancılaşmış ve dışarıdaki belli başlı çokuluslu güçlerle işbirlikçiliğe teşne bulunan aydın ve entellektüel çevrelerin varlığı, kısacası "aydın ihaneti" meselesi olmuştur. Bu cümleden olarak yerli ve milli münevver meselesi her ülkenin en önemli sermayesi olduğu bir an bile akıldan çıkarılmaması ve ihmal edilmemesi gereken en önemli meseledir.

Asırlık Hesaplaşma ve 15 Temmuz

Bu millet Osmanlıların son dönemlerinde ve XX. yüzyıl boyunca maalesef başka "büyük devletler"de pek rastlanmayan şekilde kendisine yabancılaşmış aydınlar/münevverler ile karşılaştı ve bunun acı sonuçlarını derinden ve yaygın bir biçimde hissetti, yaşadı. Bir ülke için en büyük talihsizlik beyin gücünü oluşturan yerli ve milli aydının yerine beyinlerinin dışarıdan belli ve etkili çokuluslu güç odakları ile millet ve devlet aleyhine işbirliğine girme gafletinde bulunmalarıdır.

XX. yüzyıla girilirken Osmanlı Devleti karşılaştığı bir çok ekonomik, sosyal ve siyasal güçlük yanında belki de en önemli zorluğu belli bir aydın zümrenin millet ve devlet ile olan ilişkileridir. Yabancı büyük güçlerin hemen hemen hepsi Osmanlı Devleti'nin bir şekilde küçültülmesi konusunda neredeyse ittifak içindeydiler. Tek ihtilafları bu küçülmeden hangi devletin ne kadar pay alacağı meselesiydi. Hiç şüphesiz önlerindeki en büyük engel milleti için her fedakarlığı yapmış bulunan Sultan II. Abdülhamit Han idi. Ne hazin bir durumdur ki Osmanlı Devletinde yaşayan bazı aydınların Devlet Başkanı/Osmanlı Sultanı ile ilgili görüşleriyle "Büyük Güçleri" in planları arasında paralellik olduğu ortaya çıkmaktadır. Etkili bazı Osmanlı aydınlarının Sultan II. Abdülhamit Han'ın uzakgörüşlüğü ve özellikle devletin başından ayrılmasıyla o devletin başına örülecek belalar konusundaki gafletleri yanında "Büyük Güçler" in başta kendi aralarında ve Osmanlı Devleti ko-

nusundaki hesaplaşma ile ilgili plan ve programları konusunda bilgi sahibi olmamaları bir tarafa bu güç merkezlerindeki bazı çevrelerle işbirlikçiliğine soyunmaları tarihin kaydettiği en hazin durumlardan biridir.

Osmanlı Devleti XX. yüzyıla II. Abdülhamit Han'a karşı dışarıdan yapılan bir çok saldırı yanında içeriden de bir çok defa darbecilerin hainlikleriyle karşılaşmış olarak girdi. Sultan hem içe ve hem de dış çevrelerle çok zorlu bir mücadele vermek durumunda kalmıştır. Nihayet 1908 yılında Meşrutî idareyi kabul etmesi ve parlamentoyu, demokratik süreci hayata geçirmesine rağmen 1909 yılında yönetimden uzaklaştırılmış ve hal edilmiştir.

Sultan II. Abdülhamit Han'ın hal edilmesinden sonra İttihat ve Terakki Yönetimi üstlenmiş fakat sıkıntılar azalmamış büsbütün artmıştır. "Büyük Güçler" in Osmanlılar ve asırlardır yönettikleri Balkanlar, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ile ilgili plan ve programlarında bir değişiklik olmamıştır. Nihayet bu bölgelerdeki mücadelelerden sonra Çanakkale önlerinde tarihi bir hesaplaşmaya girilmiş ve Osmanlılar "Büyük Güçler" e gereken tarihi dersi vermiştir. Ancak onların Çanakkale'de ve Kut'ül Amare'de uğradıkları ağır yenilgiye rağmen hiç bir zaman Osmanlıların kontrolünde yüzyıllardır barış içinde bir arada yaşayan milletler üzerindeki planlarından ve emellerinden vaz geçmedikleri anlaşılmaktadır. Osmanlı Devleti'nin çözülmeye başlamasıyla birlikte saldırılar hız kazandı ve o bölgelerde yaşayan insanlar için tarihin en zor dönemleri başlamış oldu. Fromkin'in (1990) deyiimiyle barışa son veren barış gerçekleşti ve sonrasında yüzyıldır ne Balkanlarda ne de Ortadoğuda göz yaşı dinmedi. Türkiye üzerindeki saldırılarında da hiç bir zaman bir azalma olmadı, sadece yöntemlerinde değişiklikler oldu.

Son yüzyılda Türkiye üzerindeki saldırılar artarak devam etti. Dış saldırılar yanında içeriden yapılan saldırıların çeşitliliği ve yöntemlerinde farklılaşmalar ortaya çıktı. Millet ile devleti karşı karşıya getirme ve kardeş ile kardeşi birbirine düşürme konusunda bir çok plan ve program hayata geçirildi. Askeri darbeler belli başlı plan, program ve yöntemlerinden sadece bir çeşididir. Türkiye'de 1960 tan beri neredeyse her on yılda bir dış destekli darbe gerçekleştirilmiştir (Karpas 2008; Koçak 2016). Fakat bu darbe süreçlerinde millet her zaman deyim yerindeyse sessiz kalmış ve sandığın önüne gelmesini beklemiştir. Sandık önüne geldiği vakit darbecilere gereken dersi vermekten de hiç bir zaman geri durmamıştır. Ancak milletin aleyhine plan ve program yapanlar yine de amaçlarından vazgeçmediler. Fakat bu son dar-

be girişiminde iç ve dış hain çevreler hiç tahmin etmedikleri bir durum ve cevapla karşılaştılar.

XIX. yüzyıldan itibaren başlayan darbe sürecine ilk defa bu Asil Millet 15 Temmuz 2016 yılındaki darbe girişiminde çok farklı bir tavır ve kararlılıkla cevap vermiştir. Millet yüz yıl aradan sonra bölge ve ülkesiyle ilgili “Büyük Plan” ı farketmiş ve hedefin “Büyük Türkiye” olduğunu anlamış bu sefer adeta Çanakkale’deki gibi bir destan yazmıştır. Deyim yerindeyse Çanakkale’den sonra en büyük hesaplaşmalardan birinde yeniden el ele gönül gönüle vererek, eldeki imkanları seferber ederek, genç-yaşlı, kadın-erkek demeden meydanlara inip tankların, topların ve silahların önüne dikilerek “Büyük Türkiye” yi hedefleyen saldırılara beliki de dünya demokrasi tarihinde ilk defa görülen bir yöntem ve kuşatıcılıkta bir direnişle cevap vermiştir (Yarar & Bozkurt 2016).

15 Temmuz 2016 gecesi Büyük Türkiye için yeni bir milat olmuşa benzerdir. Türkiye bu seferki iç ve dış destekli çokuluslu darbe girişiminden gerçekten güçlenerek çıkmıştır. Millet direnişten dirilişe geçmiş ve ülkenin milli birlik ve bütünlüğü konusunda farklı kesimler arasında yıllarca devam eden farklılaşma yerini birlik ve beraberliğe bırakmıştır. Kısacası “bir şerden hayır çıkmış” ve bu Asil Millet liderinin etrafında bütünleşmiş ve kendisine yüzyıldır biçilen deli gömleğini yırtıp atmışa benzerdir.

Bölgesel ve küresel bir güce dönüşen Türkiye’nin bu yükselişinin önüne geçilmek, devlet ile milleti karşı karşıya getirmek ve kardeş ile kardeşi birbirine düşürmek istenildiği çok açıktır. Türkiye bölgesinde demokrasi, insan hakları, özgürlükler ve barışın tesisi noktasında bölgesel bir oyun kurucu olarak ortaya çıkmasından sonra belli başlı Batılı “Büyük Güçler”in tarihte olduğu gibi Türkiye’yi ekonomik ve siyasi istikrarsızlığa sürüklemek konusunda neredeyse ittifak etmiştir.

Türkiye’de yaşanan bu darbe girişimi, devletin bütünlüğünü ve gücünü gerek ulusal gerekse uluslararası arenada zayıflatmaya çalışan, pazarlık gücünü ve politika üretme gücünü elinden almaya yönelik bir girişim olduğu millet tarafından anlaşılmış ve gereği yapılmıştır. 15 Temmuz Türkiye’nin askerî, siyasi ve diplomatik kuşatmalar karşısındaki ‘millî direncinin’ sınırdığı gün olmuştur. Bu süreçten siyaseten daha da güçlenerek çıkan Türkiye, ilgili çokuluslu aktörlerin veya üst aklın icra etmekte olduğu çatışmacı küresel oyunun figüranı olmayacağını açıkça göstermiştir. Aynı zamanda, 15 Temmuz Millet’in istiklalinin ve istikbalinin yine millet tarafından -kadını

erkeği, yaşlısı, genci, öğrencisi çalışanı, kısacası tüm kesimleriyle- teminat altına alındığı gündür.

Avrupa “Türkiye’de 15 Temmuzda yaşanan darbeye darbe bile diyememiş ve günler sonra çok cılız seslerle tepkisini ortaya çıkmıştır. Avrupa’nın kendi geleneğine ihaneti konusunda bir tartışama yoktur (Oldmeadov 2013). Avrupa’nın bu ikircikli tavrı Asil Millet için ilk ve anlaşılmaz da değildir. Daha önce Bosna soykırımında ve Mısır’da seçimle gelen devlet başkanına karşı darbeci generallerden yana tavır alması sadece bu Asil Millet için değil tüm insanlığın hafızasına kaydedilmiştir.

Bu “Asil Millet” 15 Temmuzda direnişten yeniden bir diriliş gerçekleştirmiştir. Millet olayı duyar duymaz sokaklara dökülmeye başlamış, Boğaz köprüsüne doğru yola çıkmış, tankların önüne çıkmıştır. Ancak burada liderliğin önemi gözden kaçırılmamalıdır. liderinden Kendisine karşı gerçekleştirilen hain darbe girişimini seçtiği ilk Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın “cesur liderliği” nde gerçekleşmiş olduğunu tespit etmemiz gerekir. Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni o gece açık tutan Başkanı ve üyeleri ile Başbakan ve Bazı Bakanların kararlı duruşu yanında, siyasi partilerin, basın ve güvenlik birimleri ile komuta kademesinde dempkrasiden yana tavır alan asker ve polis teşkilatının tutum ve gayretleri bu darbenin püskürtülmesinde önemli rol oynamıştır. 15 Temmuz gecesinden sonraki 27 gün 81 ilde tutulan nöbetler ile Yenikapı mitingi tüm dünyaya bu Asil Millet, lideri etrafında demokrasi, insan hakları, özgürlük ve bağımsızlığın nasıl korunması gerektiğini tüm dünya aleme gösterirken yüzbinlerce gaziliğe terfi etmiş evlatları ile birlikte o gece 248 şehit vermiştir.

Anadolu’yu Türklerin vatanı yapan bu coğrafyanın çocuklarının tarihi büyük zaferlerle doludur. Bu zaferlerden bir kısmı tarihin akışını değiştiren gelişmelere sebep olmuştur. 1071 Malazgirt zaferi bunlardan birisidir. 1453 İstanbul’un fethi tarihi değiştiren diğer bir tanesidir. 1915 de Batılılarca “Hasta Adam” olarak tavsif edilen Osmanlı’ nın Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya ve Rusya’dan oluşan itilaf devletleri olarak birleşen Büyük Güçler karşısında müslüman Türklerin Anadolu coğrafyasında ebediyete kadar var olacaklarını tarihe altın harflerle naksettikleri bu zaferlerden biridir. Bu zaferle bu coğrafyanın çocuklarının özgüveni artmış, Anadolu’nun artık ebediyete kadar bir müslüman Türk vatanı olduğunu, bu milletin gerektiğinde ve iş başa düştüğünde her türlü fedakarlığa katlanarak vatanın, bayrağın ve ezanın yeniden savunulacağını dost ve düşman tüm

dünya insanlığına kanıtlanmıştı. Çanakkale'deki hesaplaşmadan yüz bir yıl geçtikten sonra yeniden iş başa düştü ve bu "Asil Millet" 81 ilde ayağa kalktı ve 15 Temmuz 2016 da "kendisini ortadan kaldırmaya, bu toprakları parçalamaya ve devlet ile milleti karşı karşıya getirme projesi" ne karşı vaziyete el koydu ve tüm dünyadaki mazlum ve masumların dualarıyla gereğini yaptı.

En önemlisi de düşmanın kim olduğunu, tehdidin nereden geldiğini ve gelebileceğini çok kısa bir zaman içinde farkederek liderinin etrafında bütünleşerek gereğini yapmış olmasıdır. Belki de bir asırdır böyle bir direniş azmi, böyle bir bilinç ve hesaplaşma iradesi görülmemiştir. Millet devletiyle el ele vererek "Büyük Türkiye" nin yeri geldiğinde ne kadar güçlü olabileceğini tüm dünyaya göstermiş oldu. Bu ülkeyi bölmek veya parçalamak, sonrasında da bölgede diledikleri gibi bir düzen ve dünya kurmayı hayal edenler ve onların yerli işbirlikçileri 15 Temmuz 2016' da hiç murad etmedikleri bir sonuçla karşılaştılar. O da; devlet ve milletin son yüzyıldaki en önemli bütünleşme ve birlik ve beraberlik içinde geleceğe yürüme iradesine sahip çıktığının tüm dünya alem ilanıdır. Daha açık ifade etmek gerekirse 15 Temmuz 2016 dan itibaren "Büyük Türkiye" dirilen milleti ve çürüklerden temizlenen devletiyle eskisine göre çok daha güçlü ve kuvvetli bir ülke haline gelmiştir.

Sonuç

Anadolu zor bir coğrafyadır. Dün öyleydi, bu gün de öyledir. Bu topraklarda farklı medeniyet mensubu topluluklar yaşadı ve büyük imparatorluklar bu topraklarda hüküm sürdü. Son bin yıllık tarihte Müslüman Türkler Anadoluyu vatan itihaz etti. Dünyanın en büyük imparatorluklarından birini bu coğrafyada kurdular ve en uzun hüküm süren devletlerden biri olarak tarihteki yerini aldı. İlgili dönemlerden günümüze kadar farklılıklarını muhafaza ederek bir arada yaşama, kesret içinde vahdet anlayışıyla müslümanlar bu vatanda diğer din mensupları ile barış ve huzur içinde yüzyıllarca bir arada yaşadılar. Müslümanlar kendilerini sadece dindaşlarından değil diğer bütün farklı din mensubu topluluklardan da sorumlu addettiler. XIX. yüzyılın ortalarından itibaren başgösteren zor dönemler elbette Osmanlıları derinden etkiledi. Ancak bin yıllık Anadolu'yu vatan itihaz etmiş bu milletin birlik ve beraberlik ruhu herşeye rağmen zor zamanlarda ortaya çıkıyor. Asil Millet iş başa düştüğü zaman tüm dünyaya gerekli dersi veriyor ve gereğini

yerine getiriyor. Yüz bir yıl önce Çanakkale’de bunu yaptığı gibi bu milletin içinde var olan o ruh 2016 yılının 15 Temmuzunda yeniden şahlanmış ve gereğini yapmıştır.

15 Temmuz 2016’da askerinin içindeki bir grubun kalkışmasıyla başlayan darbe girişimi “Büyük Türkiye” nin önünü kemek, demokrasi, özgürlük ve insan hakları alanları başta olmak üzere bir çok alanda başta ülke ve bölge düzeyinde öncülük yapabilecek kudret, kuvvet ve iktisabı yeniden yakalamış bulunan bir milletin bütünlüğünü bozmak ve ülkeyi darbenin ötesinde bir kaosa sürüklemek amaçlı Pensilvanya’da mukim FETÖ liderinin öncülüğünde gerçekleştirilen çokuluslu güçlerin desteklediği hain bir teşebbüs olduğu anlaşılmıştır. Türkiye’nin yeniden tarihe dahil olmasını hazmedemeyen çokuluslu etkin güçlerin terör örgütleri dahil içeride kullandığı maşaların da iştirakıyla gerçekleştirilen çok yönlü bir bir kuşatma ile karşı karşıya kaldığı günden güne daha açık bir biçimde ortaya çıkmaktadır. 15 Temmuz 2016’daki hain darbe girişimini feraset ve basiretiyle çok kısa bir sürede farkederek bu asil millet tarihte örneği az görünebilecek bir cesaret ve kararlılıkla lideri etrafında kenetlenerek darbecilere ve tüm dünyaya bundan sonra bu tür müdahalelere pabuç bırakmayacağını ve bu toprakların gerçek sahibinin kim olduğunu ve kıyamete kadar bu hakimiyetin devam edeceğini göstermiştir. “Sizin şer gördüğünüzde hayır murad edilmiş olabilir” fehvasınca da 15 Temmuz, Çanakkale’den sonra bu asil milletin yeniden birlik ve beraberlik için ülkenin milli bütünlüğü konusunda yeniden kenetlenerek yeni bir ruhla derinisten bir diriliş ürettiğini ezan ve salanın gerçek anlam bütünlüğü içinde “tek vatan, tek bayrak, tek millet ve tek devlet” gerçeğini tüm dünya aleme gösterme imkanını sağlamıştır.

15 Temmuz 2016 tarihindeki darbe teşebbüsünde yıllarca bu devletin imkanlarını kullanmış ve bu Asil Millet’in ekmeğini yemiş suyunu içmiş FETÖ mensubu kişiler millete ve devlete yabancılaşmış, milletin ve devletin tank ve topunu, silahını ve namlusunu millete doğrultmuş ve çokuluslu güçlerin enstrümanları olarak kullanılmaya müsait kişiler oldukları tüm çıplaklığı ile ortaya çıkmıştır. Devletin ve milletin bu durum karşısında gerekli önlemleri alması en tabii hakkı daha da önemlisi görevidir.

Tarihte büyük değişim ve dönüşümler önemli krizlerin sonrasında ortaya çıkmıştır. Çile ve ızdıraplar insan ve toplumları olgunlaştırır. Yüz yıl önce dünya yeniden kuruluyordu. Osmanlı Devleti durduruldu ve modern hegemonic güçler bir dünya düzeni inşaa ettiler. Yüz yıl sonra dünya bir kez

daha yeniden kuruluyor. Türkiye dünya yeniden kurulurken milletçe direnişten diriliş geçmiştir. 15 temmuz 2016 bu yönüyle gerçek anlamda yeni Büyük Türkiye'nin doğuşunun miladı olmuş ve bu ülke artık dirilen millet ve çürüklerden temizlenen devletiyle düne göre çok daha güçlü ve kuvvetli bir duruma gelmiştir.

KAYNAKÇA

- Akdağ, M. (2010), *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*, İstanbul.
- Beşikçi, M (2012), *The Ottoman Mobilization of Manpower in the First World War: Between Voluntarism and Resistance (Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Seferberliği)*, Brill Yayınları, Leiden.
- Bulut, M., (2011), "Gelişen Avrupa Genişleyen Osmanlı'dan Günümüze Dünya Ekonomisi'nde Değişen Dengeler ve Yeni Merkez" (The Change of the Stabilities in the World Economy from the times of the European Expansion and Ottoman Extension to the present and the New Center) *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, 13-29.
- Bulut, M. (2013), "Türkiye'nin Dünya Ekonomisi'ndeki Yeri ve Geleceği" (The Position of Turkey in the World Economy and its Future) *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:3, Sayı:2, 53-62.
- Bulut, M (eds.) (2014a) *Medeniyetler Güzergahı İpek Yolu*, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Bulut, M. (2014b) *Resilkroad*, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Chancellor, E (2007), *Şeytan Sofrası, Finansal spekülasyonlar Tarihi*, Çev. N Domaniç, Scala Yayıncılık, İstanbul.
- Diamond, J. (1997) *Guns, Germs and Steel: A short history of everybody for the last 13,000 years (Tüfek, Mikrop ve Çelik)*, Londra.
- Fırat, H. (2006), *24 Saat, 15 Temmuz'un Kamera Arkası*, Doğan Kitap, İstanbul.
- Fraze, C.A. (1983), *Catholics and Sultans: The Church and the Ottoman Empire, 1453-1923 (Katolikler ve Sultanlar: Kilise ve Osmanlı İmparatorluğu)*, Cambridge Üniversitesi Yayınları, Cambridge.
- Fromkin, D. (1990), *A Peace to End All Peace (Barışa Son Veren Barış)*, New York.
- İnalçık, H. (2013), *Osmanlı ve Modern Türkiye*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- İnalçık, H. (2003), *Osmanlı İmparatorluğu: Klasik Çağ*, İstanbul.
- Kalın, İ. (2013), *İslam ve Batı*, İsam Yayınları, İstanbul.
- Karpat, K. (2008), *Türk demokrasi Tarihi*, İmge Kitabevi, İstanbul.
- Kenanoğlu, M.M. (2004), *Osmanlı Millet Sistemi*, Klasik Yayınları, İstanbul.
- Koçak, C. (2016), *Darbeler Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Marks, K (1965), *Kapital*, Çev: Mehmet Selik, Sol yayınları, İstanbul.

- Nedvi, E.H. A. (2015) *Müslümanların Gerilemesiyle Dünya Neler Kaybetti*, Kayıhan Yayınları, İstanbul.
- Oldmeadow, H (eds.) (2013), *Geleneğe İhanet, Modernitenin Manevi Krizine Dair Makaleler*, Çev. T. Uluç, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Rieber, A.J. (2014), *The Struggle for the Euroasian Borderlands, From the Rise of Early Modern Empires to the End of the First World War*, Cambridge Üniversitesi Yayınları, Cambridge.
- Toynbee, A. (2016), *Uygarlık Yargılanıyor*, Çev: M. A. Yalman, İstanbul.
- Trubetskoy, N. (2012), *Avrupa ve Beşeriyet*, Çev: V.İmanov, Küre Yayınları, İstanbul.
- Yarar, M. & Bozkurt, C. (2016), *Darbenin Kayıp Saatleri, Ölmek İçin Güzel Bir Gün Annem*, Destek Yayınları, İstanbul.

DARBEME KAFATUTMANIN İNSANİ İMKÂNI: SOSYAL BÜNYEYİ İNŞA ETMEK VE ONA DOST OLMAK*

MUHAMMED ENES KALA

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

ÖZ

Dostluk, kişinin diğeri iradi, bilinçli ve çıkarsız sevmesi ve onun tarafından sevilmesini taşıyan bir anlamdır. Dostluk yoluyla yaşama daha sıkıca tutunabilen insan diğeri kişilerle ortak sevinç ve üzüntülerde buluşabilir. İradi, bilinçli, çıkarsız ve meşakkatli bir sevmese-sevime ilişkisine vurgu yapan dostluk, sadece bireyler arasındaki ilişkiyi anlamlandırmaz. Kişinin sevgiyle yöneldiği her şeyle dostluk ilişkisine girebileceği de söylenmiştir. İnsanların, ortak ufukta, hikmet ve adalet ekseninde bir araya gelerek inşa ettikleri organik bütüne sosyal bünye denebilir. Böylesi bir bünyeyle de dostluk ilişkisi -belki de en ideal anlamda- kurulabilir. İnsanın fazilet merkezinde, ortak iyiyi artırmak gayesiyle oluşturduğu sosyal bünyeyle kurduğu dostluk, ona zarar verici içeriden ve dışarıdan tüm müdahaleleri olumsuzlama yetkinliğine sahip olabilir. Meşru halk iradesinin gaspı olarak anlaşılan darbelere kafa tutmanın bu anlamda en insani ve geçerli yolu, böylesi bir sosyal bünyeyi inşa etmek ve ona dost olabilmekten geçmektedir.

Anahtar kelimeler: Sosyal bünye, dostluk, hikmet, adalet, darbe

HUMANISTIC POSSIBILITY OF OPPOSING TO COUP: CONSTRUCTING SOCIAL BODY AND MAKING FRIEND WITH IT

ABSTRACT

Friendship is a meaning by which a person loves rationally, voluntarily and unrequitedly to anyone and loved in return similarly by the person who is beloved. The person, who firmly holds on to the life by aid of friendship, can meet common delights and worries of other people. The friendship, which emphasises rational, voluntary, unrequited and arduous relation of loving and being loved, does not solely make sense of relationship among persons. It has been stated that a person may make friends with anything towards that the person head affectionately. It may be named as social body which is organic whole that humans have built in the axis of wisdom and justice by indicating common horizon and coming together. With such a body, human being –mostly regarded as ideal- would make friend. The friendship with such a social body which human constructs for the purpose of increasing common good in centre of virtue has a great opportunity to negate harmful internal and external involvements. The most humanistic and valid way to oppose coups which can be considered as extortion of legitimate popular sovereignty is to construct a social body and to make friend with it.

Keywords: Social body, friendship, wisdom, justice, coup

* Bu çalışma, Muhammed Enes Kala, Birlikte Yaşamın İdeal İmkânı: Sosyal Bünyeye Dost Olmak, ss. 131-167 (Ahmet Kavlak-Muhammed Enes Kala, Birlikte Yaşamak, Hece Yay., Ankara 2015) çalışmasının bazı bölümlerinden faydalanılarak ve o yazının sağladığı teorik zeminin pratik karşılığını sorgulama problematiğinden doğmuştur.

Bir tanımlama yapmaktan kaçınarak, insanı, insan kılan, onun özünden ayrılmayan en temelde iki unsura dikkat çekilebilir. İnsanın bu iki özsel niteliği, aklilik ve sosyalliktir. Bu çerçevede insan, akıl sahibi olmasının ve sosyalliğinin hakkını vermeden doğasının gereğini yerine getiremez. Şayet insanı insan kılan bu iki öz niteliği varsa ve bunlar yaratıcı tarafından insana verilmişse o halde insan, bu özelliklerini gereği gibi kullanarak beşerlikten insanlığa yükselebilmektedir. Beşerlik, insanın hazır bulunduğu ve onu hayvanla/canlıyla fizyo-biyolojik zeminde ortaklaştıran, insanlık ise insan tarafından değerler üzerinden inşa edilen ve kazanılan duruma işaret etmektedir. Ancak işaret ettiğimiz rasyonellik ve sosyallik, bir değer ekseninde işlevsel hale getirilmediği takdirde insan, insanlığını gerçekleştiremez ve beşer olarak kalmaya devam eder. Akıl ve sosyallik dengesi bozulan bir kişiden insan diye söz edemeyeceğimize göre insanın bu iki niteliğinin olması gerektiği gibi işe koşabileceği bir değer eksenini/ethosferden söz etmemiz gerekecektir. Bu düzlem ise insanın aklılığı/rasyonelliği söz konusu olduğunda hikmet, sosyalliği/eylemleri söz konusu olduğunda ise adalettir. Hikmet ve adalet ise birer fazilet oldukları için ahlaki merkeze taşırırlar.

İnsan, bir eksenden başka bir eksene, onu daha değerli kılmak için ilerleyen bir ahlak varlığıdır. Ahlak ise var olabilmek için öncelikle bütünlük ister, bu bütünlük, insanın his, vicdan ve idrak yetilerini kuşatıcı bir bütünlükle beraber kişi ile toplum, ruh ile beden arasındaki bütünlüğe de işarette bulunur. Bunun dışında varoluş bütünlüğü vardır ki o da yaratıcının koyduğu ilke temelli sabiteler ile insanın varoluş düzleminin mahiyetinden kaynaklanan değişim/değişkenlik arasında insan tarafından kurulması gereken/beklenen muvazeneli bütünlüktür. Biz bu yazımızda dostluğu, ahlakla görünür kılınan bir varlık duyusu ve biçimi olarak görmeye ve dostluğun sadece kişi ile toplum arasında görünen bütünlüğü üzerindeki işlevini anlamaya çalışacak ve diğer söz konusu bütünlükleri bu çalışmamızın kapsamının dışına çıkaracağız. Çalışmamızda insanın yine insanlarla birlikte değerler ekseninde inşa ettiği ve ona, his, vicdan ve idrak boyutlarıyla katıldığını düşündüğümüz sosyal bünyeyle dostluk imkanını ortaya koymaya çalışacağız. Böylesi bir bünye, insanın bilişsel, duyuşsal ve eylemsel yetilerini birlikte işe koştuğu, özü olan rasyonellik ile sosyalliğini değerler ekseninde birlikte gerçekleştirebildiği ve insanı toplumla birlikte hemhal olmaya götüren süreçleri içerisinde saklamaktadır. Yine çalışmamızda bu süreçlerin sağlıklı şekilde birbirini izlediği dizgede inşa edilen sağlıklı toplumsal bünyenin, içerisine ona zarar verecek, onu yıpratıcı ve zayıflatacak hiçbir unsuru kabul etmeyeceği iddi-

ası da tartışılacaktır. Söz konusu iddia üzerinden sivil inisiyatifi darmadağın eden, toplumun iç dinamiğini bozan, insanın his, vicdan ve idrak melekelerini altüst edip, onu özniteliklerinden koparan siyasi “darbe” tüm uzanımlarıyla sosyal bünyenin sağlamlığı nispetinde başarısızlığa mahkûm edilebilir. Çalışmamız ayrıca böylesi bir ön tasavvurunun uzanımlarını ve imkanını tartışacaktır.

Dostluk ve Sosyal Bünye: İdeal Bir Dostluk İmkânı

Dostluğa ilişkin bir kavramsallaştırmanın onun imkânı üzerinden olabileceğini düşünebiliriz. Dostluk genellikle iki birey arasındaki olumlu ilişki olarak karşılık bulur. Kişiler birbirine dost olurken, birbirinin dertleriyle dertlenir, sevinçlerine ortak olarak sevinirler. Ancak dostluk imkanını farklı bir minval üzere düşünmek mümkün müdür? Şöyle ki, sevinilecek ya da üzülecek ortak zemini ortak duygudaşlık üzere birden fazla insana açmak ne derece olanaklıdır? Ortada çoğulcu eksende beraber sevinilecek ya da üzülecek bir sevinç ya da üzüntü söz konusu ise çoğulcu eksen üzerinde bireylerden daha ziyade bireylerin birbirlerine bağlanacakları çoğulcu yaklaşıma olanak veren dostluk ilişkisi mümkün olabilir. Yani söz konusu eksene, bizi ortaklaştırdığı ölçüde çoğulcu beden olarak yaklaşmak mümkün görünür. Bu noktada dostluk, insan fertlerinin ötesinde o bireyleri taşıyan omurganın, ilişkinin ya da daha genel söylersek temelle kurulan ilişkiye dönüştürülebilir. Bu canlı temel ise herkesin birbirini sevmese bile birbirine saygı duyduğu, güven verdiği, birbirinin varlığını tehdit değil, varlık imkanını güçlendirdiği ortak zemine ve paydaş olunan iyi yaşam ekseninde ortak ufku paylaşan insanların bir aradalığına işarette bulunabilir.

Peki, bu canlı-organik temel neye göre ve nasıl oluşturulabilecektir? Ortak iyi yaşam idesi burada muhakkak bir etmendir ama içi boş bir idenin bize yardımı olamayacağı da neredeyse kesindir. Öyleyse, bu idenin içini nasıl doldurabiliriz? Söz konusu yapı ya da bizim ifademizle sosyal bünye, öyle doldurulmalı ki bir taraftan asgari müşterekleri taşımalı diğer taraftan ise üzerinde kalıcı ve insanlığa umut verici bir çizgiye işaret edebilmelidir. Bizler dostlukların böylesi bir yapıdan pay aldığı oranda sağlam hale getirebileceğini ortaya koymaya çalışacağız. Toplumdaki kişiler bir arada yaşamayı değerli kılan hususları öne çıkardığı oranda ve bunlara can attığı sürece söz konusu imkân daha güçlü olabilecektir. Böylesi bir yapı hiçbir kendiliğın kendisini feda etmesini, özgürlüğünü kaybetmesini getirmeyeceği gibi onla-

ra kontrollü bir özgürlük fikri vererek kendi kişiliklerini inşa edebilme imkânı da sunabilmelidir.

Yapının/sosyal bünyenin mahiyeti ile gereklilik ve yeterlilik olarak neleri kapsayabileceğine ilişkin öneriden önce dostluğun temeli ve amacı üzerinde durmamız gerekebilir. Dostluğun temeli, dostluğun amacı ve dostluğun doğası aslına bakılırsa birbirine bağlı ancak üç farklı duruma işaret etmektedir. Dostluğun temelinden anlaşılması gereken en yalın mana, dostları bir araya getiren nedenlerdir, bunlar haz, fayda, ihtiyaç, duygu ve fazilet olabilir. Biz bunların hepsini öne süreceğimiz sosyal bünye için gerekli görsek de sıralamanın önem arz ettiğini düşünmekteyiz. Dostluğun amacından -belki buna nesnesi de denebilir- anlaşılması gereken en basit tabir, dostların bir arada yaptıkları şeylerdir ya da dostlukların kendileriyle tecessüm ettirildiği şeylerdir. Bu, öngörülebilirdir zira dostun, dostun davranışını kestirebilmesi kadar doğal bir şey yoktur. Bu manada dostluğun temelinin dostluğun amacını gerekçelendirebileceği bir düzleme işaret edebildiği de ifade edebilir. Bu düzlem, amaç ve temeli birbirine bağlayacaktır. Mesela haz üzerine oluşturulan bir dostluğun amacının atletizmde şampiyonaya hazırlanmak ya da şampiyonluğa giden bir takımı desteklemek olduğunu öne sürebiliriz. Menfaat üzere dostluğun amacının ise başlanan bir projeyi tamamlamak olduğu ileri sürülebilir. Ancak biz yaklaşımımızda sosyal bünyeye duyulan değer eksenli dostluğun ortak iyi yaşam tasavvurunu mücessem kılmasını onun amacı olduğunu düşünüyoruz. Dostluğun doğasından anlaşılması gereken mana ise dostluğu diğer insani ilişkilerden ayıran unsur ya da unsurlardır. Ancak biz bu konuda makalenin sınırları dışına çıkacağımız endişeyle dostluğun irade, bilinç, meşakkat, çıkarsızlık ve saygı eksenli bir kavram olarak insanın diğer ilişkilerinden ayrılabilceğini ifade etmekle yetineceğiz (Grunebaum, 2003: 31-32).

Temeli, fazilet ve hak merkezli; amacı, faziletin en üstün haliyle tecessüm ettiği şekilde insanlar için kaygılanmak, onların iyiliğini düşünmek, objektif iyiliği artırmak olan, insanların faydada ortaklaştığı kısacası ortak iyi yaşam tasavvurunu mücessem hale getiren bir yapı mümkün müdür? Böylesi bir yapı olanaklıysa ve böylesi bir yapıyla dostluk da gerçekleştirilebilirse, dostluk, farklı bir mecrada kavramsallaştırılmış ve işlevselleştirilmiş haliyle en istikrarlı ve olgun zemin üzerine inşa edilmiş olacaktır. Biz böyle bir yapının mümkün olabileceğini düşünüyoruz. Bu yapıyı ise insanların yetkinleşmeye dönük şekilde ortak yaşama ideali ve ortak iyi yaşam tasavvurunu somut hale getirmek için oluşturdukları sosyal bünye olarak ortaya koymak istiyoruz.

Tartışmak istediğimiz husus bu yapıyla dostluk kurabilme imkanından önce bu yapının mahiyeti, gerekliliği, imkânı, temeli ve amacının sorgulanmasıdır.

Söz konusu yapının temeline ilişkin sorgulamamızı sonraya erteleyerek bu yapının neliğine, imkanına ve gerekliliğine ilişkin fikirlerimizi ve böylesi bir yapıyla dostluk imkanını tartışmaya açabiliriz. Dostluk, sevende mi tezahür eder, sevilende mi? sorusu oldukça zor bir sorudur. Biz bu soruya, dostluğun ilişki üzerinden değerlendirilmesi gerektiği şerhini düşerek, dostluğun evvela sevene bağlı olduğu ifadesiyle bir cevap imkanını ortaya koyabiliriz. Dostluk üzerine belki de hacim olarak en küçük ama muhteviyat olarak en dolu eserlerden birisini veren merhum Fethi Gemuhluoğlu, eserinde en büyük yanlışlığın dost olamamaktan kaynaklandığına değinilir. Gemuhluoğlu'na göre çare insanın insana dost olması, fikre dost olması, coğrafyaya dost olması, tarihe dost olması, kendi vücuduna dost olması, komşuya dost olması gibi kademe kademe ama bütünleşmiş bir hal içinde bütün dostlukları söyleyebilmesidir (Gemuhluoğlu, 2013:27). Bizler, dostluğun temelini sevenin atacağını, sevilenin ona karşılık verdiğinde ise o dostluğun süreklilik kazanacağını düşünüyoruz.

Dostluk, şayet sevenden sevilene doğru ise, kişinin, tarihle, coğrafyayla, kitapla, evrenle velhasıl sevgiyle yöneldiği her şeyle dost olabileceğini kabul edebiliriz. Dost, sözcüğüne sözlüklerde sevilen değil, seven, sevgi duyan karşılığının verilmesi de bu zeminde daha anlamlı hale gelebilir. Sevmek, öznenin eylemiyken, sevilmek ötekinin nesnesi durumuna düşme tehlikesi taşır. Sevmek ise karşıdakini nesne haline getirmekten ziyade karşıdakinin öznesi olabilmeyi talep etmektedir. Kişinin kendisine karşı dostluğu da bu bilinçliliğe işaret eder (Krs. Kayıran, 2011:250). Dostluk, güven üzerine çıkarırsız sevgi ve özgür tercihle kurulur (Kayıran, 2011:252-253). Şimdi bizler de ifade ettiğimiz üzere tikel dostluklardan daha ziyade insana güven ve huzur içinde yaşama imkânı, kişilere yetkinleşme olanağı sunmak üzere oluşturulması gerektiğini düşündüğümüz sosyal yapıya ya da deyimimizle sosyal bünyeye dost olabilmenin imkanını çizmeye çalıştığımız bu zeminde tartışmak istiyoruz. Şayet dediğimiz kabul edilebilirse, insanların oluşturacağı bu sosyal bünyeyle dostluğu başlatmak ve sosyal bünyeden kişilere ortak iyiyi artırmak koşuluyla ilişkinin dönmesi ile dostluğu devam ettirmek mümkün görünmektedir.

Sosyal bünyeden bizler, en yalın şekilde, bir ideal ve ortak yaşam tasavvuru uğrunda bir araya gelen organik-birlikli yapıyı anlamak istemekteyiz. Bu yapı, verili değildir ve sonradan kazanılmıştır. “Dünya nimetlerinden yararlanmak herkesin hakkıdır. Bunda herkesin eşit payı olduğu, ama Tanrı kimseye (hususî) payını ayırmadığı, tersine paylaşmayı insanlara bıraktığı için herkes, eşit pay sahibi olan ve hiçbir şeyden yoksun bırakılmaması gereken diğerlerinin mutluluğunu da düşünecek şekilde bu dünya nimetlerinden yararlanmalıdır.” (Kant, 2007:223) diyen Kant’ın sözleri bir manada ifade edilenin yerine getirilmesini sağlayıcı böylesi bir gerekliliğe işaret eder. Ancak bizler bu zorundalığın bir şekilde yaşamak için değil iyi yaşayabilmek için zenginlik imkânı olarak da görülebileceğini düşünmekteyiz.

Bir varlığı duyumsama imkânı olarak bir beraberlikten söz etmek mümkündür. Zira bir açıdan bakıldığında dostluk, bir tür varoluş tarzı ve varlığı duyumsama biçimidir. Kastımızda öyle bir birlik ve beraberlik söz konusudur ki hayvanlara kıyasla bu beraberlik ortak bir maddeden pay almaktan daha ziyade tamamen varoluşsal ve nesnesiz bir paylaşımına işarette bulunur (Agamben, 2011: 172). Nesnesiz paylaşımına bir de nesneleştirmeyen paylaşımı da eklemek söz konusu ettiğimiz dostluk ilişkisinde zaruridir. Kant’ın işaret ettiği nokta bizce insanın, beşerliğini koruma eşiğine ve onun yaşayabilme imkanına işaret eder. Hâlbuki biz savunduğumuz sosyal bünyeden insanın iyi yaşama olanağını gerçekleştirme ve daha da önemlisi insanlar arası adalet zeminini anlamak istemekteyiz.

İnsanın, beşerliğini koruma zemininde onun hayatta kalması ve payına düşenin peşinden koşturması gerektiği için bu uğraşı, çoğu zaman bencil insanın doğasının gerçekleştirilme aracına dönüşebilir. Hâlbuki insanın insanlığını ortaya koyabilmesi, şahsiyet sahibi bir varlık olabilmesi için evrendeki objektif/ortak iyiye katkıda bulunması gerektiği açıktır. Bunun yolu ise adaleti tecessüm ettirebilme gayesinde aranmalıdır. Söylediklerimizi biraz daha açık hale getirerek yeniden ifade etmeyi deneyelim.

Toplum içinde yaşama ve var olma bir şekilde alma-verme ilişkisine dayanır. Alma-verme dengesi toplumsallık dengesini kendinde saklı tutar, ihtiyaç sahibi, güçsüz ve bağımlılara verince aslında onlar topluma katkıda bulunurlar, yani onlara verildiğinde onlar da insanlığa değer verirler, insanlığa verilen değer verenin heybesine görünmeyen ve çoğu zaman hesap edilemeyen kazanım olarak geri döner. Söz konusu düşünce çizgisinde her insanın bir bakıma kendini bağımlı olanların yeryüzünde gölgesi ve onların ikinci

bir kişiliği olarak görme gerekliliğini zikredebiliriz. Zira bu kişiler, toplumda onların kaplayacağı yeri doldurur ve onlara vekâlet ederler. Bu, onlar için bir mesuliyet ve ortak/objektif iyiye katacakları değeri bize sunar (MacIntyre, 1999: 138-139). Anlamaya çalıştığımız zor mesuliyet yerine getirildiğinde adalet eksenini kaymamak üzere daha da güçlenebilir. Bu noktadan hareketle hem mikro hem de makro ölçekte adalet erdeminin kıymeti, erdemlerin hem toplamı hem de yaşanabilmesi için başlangıcı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu itibarla bireysel/mikro adaletin kişinin kendisine hiçbir konuda ihanet etmemesi, toplumsal/makro adaletin ise toplumu oluşturan en zayıf halkaya ihanet edilmemesi diye anlaşılabilceğini düşünebiliriz. İfade ettiğimiz ilişkinin ise ancak kişinin mensubiyet ve aidiyet hissedebildiği bir yapı içerisinde en yetkin ölçüde gerçekleştirilebileceği düşünülebilir. Biz bu yapıyı, kişinin kendisini, sevenlerini ve geleceğini birlikte tasavvur edebildiği sosyal bünyeyle ve kastettiğimiz dostluğu ise bu bünyeyle dostluk olarak kavramsallaştırmak istiyoruz.

Böyle bir sosyal bünye varsa onunla dostluk kurabilmek önemlidir. Çünkü idealimizde olan bu sosyal bünye içerisinde kişiler birbirinin tehdidi ya da rakibi değil; hep birlikte var olma, yetkin olabilme ve geleceğe uzanabilme teminatının imkanındırlar. “Türünde benzeri bulunan her şey, varlıkta eksiktir; çünkü bu sadece, türü içerisinde tek başına var olmak için yeterliliğe sahip olmayan şeyde ve kendisiyle tek başına o varlığın tamamlanmasında yeterli olmayan şeyde mümkündür; öyle ki, insanın durumunda olduğu gibi, onunla sadece, o varlığın bir parçası tamamlanır ve kendisiyle bir bütünü tamamlanması için onda yeterlilik mevcut değildir. Çünkü herhangi bir ‘bir’ ile insanın varlığını gerçekleştirmek mümkün olmadığı için, bir zamanda ‘bir’den daha fazlasına ihtiyaç vardır.” (Farabi, 2005:103.) diyen Farabi, önemle insanın diğerleriyle iş birliği halinde yetkinleşmesine vurguda bulunmaktadır. Ancak böylesi bir işbirliği yapısı ona katılan herkesin yetkinliğine imkan sağlayabilmelidir (Cooper, 1993: 313-314).

Kişinin başka kişilerle dost olabilmesi kuşkusuz önemlidir, ancak bizim önerdiğimiz dostluk bağı öncelikle o kişiyi toplum içinde diğerleriyle bir kılan yapıyla olan ilişkisine delalet eder. Kişi, söz konusu yapıda ifademizle sosyal bünyede, kendi iyisini ortak iyiden ayırt edemez, kendisinin, sevdiklerinin ve geleceğinin teminatını bu bünyede görebilir. Bu itibarla söz konusu bünyeyle dost olmak, dost kalmak önem arz eder. Kişi ancak kendisine varlık veren, tehdit unsuru oluşturmayan böyle bir yapıya ilgi, alaka, sevgi ve saygı

duyabilir. Bu yapı ahlak, siyaset ve hukuku birbirinin alternatifi ya da rakibi değil, birbirilerinin mütemmim cüzleri kılar.

Dostlukta bakılan şeyi aynı görme durumu vardır (Lewis, 1993: 42). Biz dostluğu çoklu bir ortama sokmak istiyorsak bireylerin farklılıklarını değil, onların ortaklaşacağı zemini konuşmamız gerekir. Ancak böylesi bir zemindir ki bireyleri birbirine bağlayabilir, farklılıklarını tehdit değil, ama zenginlik kılar ve bireyler onu aynı görebilirler. MacIntyre meseleye dair şöyle der: “Bir polisi oluşturan yurttaşlar arasında varolan türden bir bağı olanaklı kılan görüş birliğidir. Olması gereken dostluk bağıdır ve dostluğun kendisi de bir erdemdir.” (MacIntyre, 2011: 233)

İdeal şekilde farz ettiğimiz bünyeyle dostlukta, dostluk temelinin bileşiminde karşılıklı saygı, tanıma söz konusuyken, karşıdakinin kırılğan noktalarından istifade etme, karşıdakini sömürme ve tahakküm etme yoktur. Yine söz konusu dostluk bağında, dostluk ilişkisini bu ilişkiye ortak olmayanlar tarafından bozulmak istenmesine fırsat vermek de yoktur. Karşıdakini tanıyarak ona yaklaşmada ve güvenle bağlanmada hikmet, karşıdakine kendine göre şekil verme ve onu kendine mecbur etmede tahakküm vardır. İlkinde birlikte yaşama imkânı yeşerirken diğerinde bu imkan korku ve kaygılar üzerinde yok olur. (Krş. Lu, 2009:41) Zira varlık ve varoluş zulümden değil, adaletten doğar, adalet ise tahakkümden değil hikmetten sadır olur. Bu manasıyla kastedilen dostluk ilişkisinde otoritenin tikel olana bürünmediği bir yapı vardır. Bu manada anlaşılması gereken dostluk, insanlar arası sevgi ilişkilerinde kişinin benliğini koruyarak, ortada tikel bir otoritenin bulunmadan iradi olarak girdiği, oldukça ruhsal ve farklı bir ilişkidir (Lewis, 1993: 43-44, 47). Bu ilişki, insanların her birinin iyiliğinin ortak iyiden ayrılmadığı bir çerçeveyi bize sunar, zira amacında ortak iyiyi/objektif iyiyi artırma söz konusudur.

Yükseltilmesi icap eden ortak iyinin varlığı bir şekilde dönüp dolaşıp toplumu birbirine bağlayan bağda düğümlenecektir (Cooper, 1993:318). Dolayısıyla mesele ortak iyiyi artırmaya çalışmak kadar, bunun nasıl yapılacağını da sorgulamaktan geçecektir. O halde süreç, toplumu oluşturan kişilerin karakterlerinden, iradelerinden, niyetlerinden bağımsız değildir. En önemlisi de bu topluluğu meydana getiren bireylerin birbirine karşılıklı güven, barış, fayda, saygı, iyi istenç çerçevelerinden yaklaşım yaklaşmamalarıdır. Şurası oldukça önemlidir ki bireyler sadece yaşamak değil, iyi yaşamak arzusunda iseler bu toplumda her birey kendi menfaati kadar, bir arada yaşayacağı kar-

şıdaki kişinin de hayrını düşünmeli ve karşısındakinin de kendisinin hayrını düşündüğünün güvenceye alındığından emin olabilmelidir. Bunun bir yolu aile dayanışmasının makro ölçekte topluma taşınmasıdır. Ailede her bireyin hayrı aslında o ailenin toptan hayrına işaret etmektedir (Kırş. Cooper, 1993:319-320). Ancak bunun pratik ve işlevsel hale getirilmesi o kadar kolay görünmemektedir. Şu ana kadar düşüncemizi bu paragrafla bir kez daha kısaca özetledikten sonra şimdi önerdiğimiz sosyal bünyenin temelinden ve içerebileceği gereklilik ve yeterliliği tartışmaya geçebiliriz.

Dostluğun haz, fayda, ihtiyaç ya da fazilet değeri üzerine kurulduğu tartışılmalıdır. Biz, kişinin, kendisinin de temsil edildiği sosyal bünyeye dostluğun temelini burada tartışmaya açacağız. Ancak sosyal bünyeye dostluk ilişkisinde amacın ortak/objektif iyinin artırılması ve bu şekilde herkesin payına düşen iyinin de artacağı şeklindeki basit denklem unutulmamalıdır.

Sosyal bünyeyi canlandıran esas, hak, adalet ve liyakat değil de sadece haz, fayda ve duygu olduğunda, orada birlikte yaşamaya olanak verici, sağlıklı bir toplum iradesini inşa edici bir dostluk kavramından söz edilemeyeceği oldukça açıktır. Aksi halde insanı insan kılan değerlerin ortadan kalktığı ama buna rağmen birbirinin varlığından zevk alan kişiler yığını bir arada tutan ucube güce dostluk demek zorunda kalırız. Ancak söz konusu sosyal bünyenin de kişilerin ihtiyaç, haz alabilme ve faydasına dönük inşa edildiğini de unutmamamız lazımdır. O halde her şeyde olduğu gibi burada da olması gereken, bir denge noktasının keşfi ve ilişkileri koordine eden öncelik sırasıdır. Çizmeye çalıştığımız dizgede önceliğin hak ve fazilete verilmesi gerektiğini ifade edebiliriz. Dostluğun şu ana kadar tartışılacağı üzere birbirini dışlar şekilde ya haz dostluğu ya menfaat dostluğu ya ihtiyaç dostluğu ya da erdem dostluğu değil de (Badhwar, <http://www.rep.routledge.com/article/L028>) fazilet üzerinde bu dostlukların hepsini bir parça içeren sosyal bünyeye dostluğu inşa etmek mümkün görünmektedir. Aradığımız denge noktası da bir şekilde bizi adalet değerine götürecektir. Zira adalet hem başlangıca hem de sonuca işaret ettiği gibi elimizdeki en önemli ölçüttür.

Dostlukla adalet artacak mıdır, yoksa azalacak mıdır? sorusu tam üzerinde bulunduğumuz tartışma zemininde önemlidir. Şayet değer üzerine bir dostluk inşası söz konusu değilse dostlukla adalet değeri tahrip edilebilir. Burada tikel dostluk değil ama bir arada yaşayan insanların ortak yaşama değerleriyle ruh kazandırdıkları sosyal bünye ile dostluk bedeninin varlığı güçlendiği oranda dostlukla adaletin tanzim edildiği ve geliştiğini görebiliriz.

memiz pek olanaklı görünmektedir. Aristoteles, yakın dostlukla adaletin gelişeceğini hatta ona gerek bile kalmayacağını söylerken dostluğun ancak erdem üzerine olanından bahsetmekteydi. Ancak kuşkusuz onun ifade ettiği dostluk hem oldukça dışlayıcı, dar ve gerçekliği fazla yansıtamamaktaydı. Dar ve dışlayıcıydı çünkü dostluk kapsamına ancak düşündüğü eşit rasyonel insanları dahil etmekte, köleleri, kadınları, çocukları ve hayvanları bu kapsamın dışına itmekteydi, ifade edilen dostluk ise çok kişi arasındaki dostluğu engellemekteydi. Gerçekçilikten ise uzaktı zira Aristoteles, insanın bütüncül yapısına doğru yaklaşılsa bile dostluğu oluşturan unsurları birbirinin rakibi ya da alternatifi olarak kurgulamıştı. Yani ona göre dostluk ya haz ya menfaat ya da erdem üzerine kurulabilir ve ideal dostluk imkânı erdem üzerine kurulduğunda çoğunlukla diğerlerini dışlar.

Bizler de ifade ettiğimiz dostluk ilişkisinin temelini istikrara, olması gerekene ve güvene işaret etmesi gerektiğini düşünerek temelin hak, adalet ve liyakat olması gerektiğini düşünüyoruz. Zira ancak bu temeller üzerine yükselen bir bünye kapsamına aldığı kişilere güven ve bağlanma imkanını sunabilecektir. Ancak bu temelin haz, fayda ve ihtiyaca dönük isteklilik içermesi kadar da anlamlı bir şey olamaz. Biz bir şerhle bu imkanı geçerli görmekteyiz. Şöyle ki haz ve faydanın iyiye tekabül etmesi onun bencil doğaya hizmetle değil, özgeci halinin istenmesiyle olduğunu savunmak daha makuldür. Zira ancak bu şekilde dünyada artırılması gereken objektif iyiye/ortak iyiye katkı sunacağı ileri sürülebilir. Ross'a göre kişi hazzı değil, nesnel iyiyi en üst dereceye çıkarmalıdır, bunun da yolu kişinin kendisi için değil de öncelikle başkaları için haz, fayda kısaca değer üretmeleridir. Bu anlayışın en asgarisi kimse için acı üretmemek, ileri seviyesi ise başkaları için fayda üretmektir (Ross, 1930:26-27). Ross'a göre Kant, bu duruma, kendini iyi, başkalarını mutlu kılmaya çabala deyimiyle işarette bulunmuştur (Kant, 2009:48). Kişi kendi için haz üretmeye başladığı anda diğerlerini araçsallaştırması daha kolay hale gelebilir, bu ise gördüğümüz üzere dostluğun doğasına terstir. Kişi kendi hazzını üretmede hiçbir kontrol mekanizmasının zorluğuna rastlamaz ancak başkası için haz üretmek bazı şeylere rağmen yapması gereken şey olarak belirebilir. İşte değer de bir anlamıyla tam bu zorluktan sadır olan şeydir.

Hazzın kişinin kendisine yönelik aranması öznel, başkasına yönelik aranması ise nesnel ve Ross, ahlâki alanda merkezi olanın haklı olarak nesnel olduğuna işaret eder. Tarafsızlık kendi aleyhine de olsa olması gerekeni talep etmekle alakalıdır. Bu bakımdan kişi kendi menfaatini ahlâki sahada paranteze alabilmeyi başarmalıdır. (Krş. Ross, 1928-1929: 268-271) A'nın kendi

mutluluğu A'ya, B'nin mutluluğunun A'ya görüldüğünden farklı görünür. A'nın mutluluğu A'ya kaçınılmaz bir hoşnutluk verirken, B'nin mutluluğu ona eğer bu hoşnutluğu veriyorsa değerlidir. Buna göre kişi kendisi için mücadele eder, başarı sağlarsa muzaffer (victorious), başkaları için mücadele edip, kazanırsa yetkin (excellent) olur (MacIntyre, 1988:29). Dostluk başkasını da düşünebilme durumunun ve kişinin dünyadaki telosu/gayesi olan yetkinlik imkanını kazanmanın en doğal ve basit halidir. O halde dostluğun tecessüm etmesi bir anlamda artırılması gereken objektif iyinin artmasının en doğal çözümü gibi görünmektedir. Kişi kendi nefesine istemesindense karşıdakinin nefsi için istemesi ya da kendi için istediğini karşıdaki için de istemesi objektif iyiyi artırmaktadır. O halde söz konusu olacak sosyal binanın inşasında bu durumun gözetilmesi zaruridir. MacIntyre, sosyallik olmadan kişinin bağımsız akıl yürütücü olamayacağını ve kendisini bulamayacağını, erdemler olmadan da sosyalliğin söz konusu olamayacağını vurgular (MacIntyre,1999:80). Bizim düşüncemiz de hak, adalet ve liyakat temelinde, hazzı, faydayı ve ihtiyacı dışlamayan ama tüm bunları ortak iyiyi artırmaya dönük denge noktasında buluşturmayı başaran bir sosyal bünyeyi inşa edebilmek ve buna dost olmak, onunla dost kalabilmektir.

Söz konusu bünyenin temelinin esası, hak, liyakat (meziyet ve ahlakiliğin birlikte bulunması) ve adalet olduğunda o bina, kişilerin doğal ilgisine ve sevgisine talip olabilmeyi başarabilir. Temele koyduğumuz değerleri faziletle ifade edecek olursak Farabi'ye bir atıf yapmamız gerekir.

Fazilet için toplanmış bir toplulukta hiçbir ayrılık ve uyuşmazlık vuku bulmaz. Çünkü faziletin amacı birdir, yani başka bir şey için değil bizzat kendisi için istenilen iyidir. Bu ikisinin arzu ve amacı, sadece, aslında iyi olan amaca yönelik olduğu için ona götüren yollar da, bizzat o şey için olan sevgileri de birdir. Onlar, amaçları bir olduğu sürece asla ayrılığa düşmezler. Anlaşmazlık sadece arzulann farklılığındım ve amaçların zıtlığından dolayı vuku bulur (Farabi, 2005:136; bkz. Cicero, 1963:34).

Aksine temelde öncelik şahsi çıkar, zenginlik, menfaat ve zevke ulaşmak olursa bu durumda karşılıklı yardımlaşma araçsallaşacak, ilişki, fazilet üzerinde temellendirilemeyecek ve sosyal bünyeyle dostluk imkânı başlamadan bitecektir. Böylesi bir toplumda uyum, yetkinleşme ve adaletin tesis edilmesi imkansızlaşabilir (Farabi, 2005:67).

Son olarak önerdiğimiz bünye formel de olsa gereklilik ve yeterlilik açısından neleri taşıyacaktır? sorusunu bize görüldüğü kadarıyla tartışmaya çalışalım. Her şeyden önce söz konusu bünye kendisini var eden kişilere ve di-

ğer bünyelere tehdit unsuru oluşturmamalıdır. İnsanlık onurunu korumalı, yokluğu, yok olmayı değil, varlığı, var olmayı ve var kılmayı hedeflemelidir. Denklemlerde değişmeyen husus ve örnek olarak Hakk'ı almalıdır. Bünye, nefsi, aklı, dini, nesli ve malı korumayı esas ve en büyük gereklilik olarak alabilmelidir. (Eş-Şâtibî, 1990: Bölüm 9) Tüm bu gerekliliği bünyenin bedeni olarak kabul edersek, dostluğa hak kazanabilmesi için bedeninin ruha ihtiyacı olduğu açıkça belirir. Bu ise bizim nazarımızda yeterliliğe işaret eder, fakat yeterlilik ve dahi söylenen her şey için son sözün söylenme imkânı yoktur. Birlikte yaşamak, birlik içinde yaşayabilmek, hiçbir harici ve hastalıklı müdahaleyi kabul etmeyen sağlam sosyal iradenin ortaya konması, birbirimizin rüyasına talip olabilmekle gerçekleştirilebilir. Dostluk, farklılık ve benzerlikten öte dost olacak zihinlerin ve gönüllerin bir ufukta birleşebilmesidir. Yani dostluk bir anlamda ortak ufukları birlikte görebilme sanatıdır. Bu ise şayet çoğulcu eksene taşınacaksa ancak herkesin temsilen var olduğu ve var kıldığı sosyal bünyeye dostlukla olanaklı hale gelebilir. O halde yeterlilik o bünyeyle beraber, o bünyeyi oluşturan kişilerin kader birliği yapabilmesi, ortak tarihe, kültüre ve değerlere aidiyete ve mensubiyet hissedebilmesidir. Zira insan gibi sosyal bünye de his, vicdan ve idrak boyutlarının parçalanamadığı zeminde sağlıklı olabilir, bu bünyeyi koruyan ise ortak tarih, kültür, inanç ve kader birlikteliğidir.

Sonuç Yerine: Sosyal Bünyeye Düşmanlık Etme Biçimi Olarak Darbe ve Ona Karşı İnsani Cevap

Toplum iradesinin ortak değerler ekseninde tecessüm etme imkanını gösteren sosyal bünye kavramı, çoğunluğun sözünü hakim kılma değil, azınlığın haklarını da koruma altına almayı kapsamına dahil eden hak merkezli demokratik temayülü ön şart koşar. Bahs-i diğerle halkın/toplumun ötekileştirici ve dışlayıcı değil, anlayıcı ve kapsayıcı iradesinin olmadığı bir yerde sosyal bünyenin inşa edilebilmesi ve dolayısıyla sosyal bünyeyle dostluk imkanlarından söz edilemeyecektir.

Darbeyi, devleti meydana getiren kurumlarda vazifeli küçük bir azınlığın silahlı güçlerin yardımıyla veya doğrudan devletin güvenliğinden sorumlu silahlı güçlerin bir kısmı ya da çoğunluğu tarafından meşru hükümetin düşürülmesi ve demokratik yolları hiçe sayarak hükümet etme vazifesiyle kendilerini vazifeli kılma süreci ve çabalarının tümü olarak anlayabiliriz. Darbenin özünde, silahlı cunta tarafından halkın iradesi değil ama seçkinlerin

seçkinliğinin ya da hâkim rejiminin halka rağmen korunması söz konusudur (Akıncı, 2013:55-57). Darbede halkın iradesinin olumsuzlanması söz konusu olduğu kadar, hak merkeziliğin, haz merkeziliğe dönüşünün de işaretleri saklıdır. O halde halkın iradesinin hâkim olduğu siyasi düzlemde darbe bu anlamıyla halkın tüm zenginliklerinin zorla ellerinden alınması manasını da muhtevindir. Bu çerçevede darbe niyetlilerinin ya üst bir güç tarafından yönlendirilmesi ya da ayrımcı yapıya sahip olduklarına inandıkları kendilerinin devletle özdeşleştirildiği evhamıyla harekete geçtiklerini düşünebiliriz. Ancak hangi saikle olursa olsun değişmeyen tek şey darbenin toplum iradesine ve dolayısıyla sosyal bünyeye gayri meşru şekilde meydan okumasıdır.

Silahlı güçlerin telosunun inşa edilen sosyal bünyeyi korumak ya da inşa edilmekte olan sosyal bünyenin banisi olan toplum iradesine sahip çıkmak, onu içeriye ve dışarıya karşı savunmak olduğunu ifade edebiliriz. Yani bir bakıma silahlı kuvvetler, sosyal bünyenin sadece ama sadece güvenlik tarafına düşen boyutunu oluştururlar. Sosyal bünyenin inşasında güvenliğe düşen, bu tarafın sağlıklı işlemesi ve dışarıdan ve içeriden bu bünyeyi tahrip etmek isteyenlere fırsat vermemesidir. Bu vazifeden uzaklaştıkça güvenlikten sorumlu birimlerin sosyal bünyeyi tahrip etmeye başladıklarını ileri sürmek mümkündür. Çalışmamızda düşündüğümüz sosyal bünyeden yukarıda gördüğümüz üzere hak, adalet ve hikmetle yoğrulduğu, fazilet ekseninde geliştirilerek ancak ortak iyiye katkı yaptığı sürece insanların haz ve menfaatlerini inkâr etmeden böylesi bir darbenin iç dinamiklerini olumsuzlaması beklenir.

O halde gerçekleşmesi için iç dinamik ve motivasyon bulamayacak olan darbe istekliliği böylesi bir sosyal bünyeye dostluk bağları güçlü oldukça pek muteber görünmeyecek ve darbenin içeriden hareketle gerçekleşme imkânı söz konusu olamayacaktır. (Akıncı, 2014:68-69)

Ancak içeriden gerekli motivasyon ve gerekçeyi bulamayacak olması darbe girişiminin hiç olmayacağı anlamına da gelmeyecektir. (Akıncı, 2013:55) Böylesi bir güdü, demokratik rejimde olsa bile azınlığın haklarının göz ardı edildiği bir durumda azınlık grup adına bazı iç ve dış mihraklar tarafından pazarlanabilir ancak yukarıda ifade ettiğimiz üzere üzerinde konuştuğumuz sosyal bünye ve bu bünyeye dostluk imkanı, toplum iradesinin demokratik yollarla oluşturulmasını ve taşımaya çalıştığı demokratik temayülün de çoğunluğun sözünü geçerli kılarken bu sözün azınlığın haklarına riayet etmek koşuluyla ve hukukun üstünlüğünü gözeterek gerçekleştirilebileceğine

vurguda bulunur. Zira savunmaya çalıştığımız sosyal bünyenin teorik zemininin hikmet, pratik zemininin ise adalet üzerinde olduğu ifade edilebilir. Adalet ve hikmeti merkezine alan yapı ise kuşatıcı ve kapsayıcı olur, dışlayıcı ve ötekileştirici değil. O halde böylesi bir sosyal bünyede azınlıkların hak ve hukuku bahane ederek iç ve dış mihraklar tarafından pazarlanmaya çalışılan darbe imkanına da geçit ve gerekçe verilmeyecektir.

Bir de darbe, sadece dış mihrakların hâkim müesses nizama yeni bir düzen verme, güç odaklarının kurmuş olduğu sözüm ona düzen üzerine söz söyleme ve ondan şikayetçi olma korku ve kaygısıyla yine bu müesses nizamın bir şekilde sosyal bünyeye sızdırılmış “satılık” adamları eliyle de gerçekleştirilmeye çalışılabilir. Böylesi bir manzara bir tarafıyla çalışmamızda düşündüğümüz sosyal bünye ve bu bünyeyle dostluk imkanlarının gerçekleştirildiği bir çerçevede kendisine sosyolojik karşılık bulamasa da darbenin fiili olarak ortaya konulmasının önüne bir engel çekememektedir. 15 Temmuz darbe girişimi belki de tam bu pencereden bakıldığında bir anlam zeminine oturtulur görünebilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin son on beş yılda gerçekleştirdiği ve gerçekleştirmeye çalıştığı atılımlar ve birçok alanda yakaladığı ivme, halkın refahının ve yaşam düzeyinin yükselmesi, ilk ve sürekli bakışta her türlü darbe imkanını olumsuzlarken ve değerlendirmeler darbenin sosyolojik temelinin olamayacağına dönükken, bir anda ve neredeyse kimsenin öngöremediği 15 Temmuz darbe girişiminin patlak vermesi bu zeminde değerlendirilebilir durmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde halk ve devlet arasındaki kalın duvarların çözülmesi, devlet ile halkın arasındaki devasa yarığın kapanması bize bir şekilde üzerinde düşündüğümüz sosyal bünyenin inşa edilmekte olduğunu, en azından böylesi güçlü bir sosyal bünyenin inşa imkanının gelecek ufuklarda ayan-beyan ortaya çıktığını ve bununla birlikte böylesi bir bünyeye halkın dostluk beslemeye başladığını göstermektedir. Bu gelişmeler ayrıca yukarıda ifade ettiğimiz üzere darbenin iç mekanizmasını ve dinamiklerini geçersiz kılmaktadır. Hal böyleyken, 15 Temmuz darbe girişimini, bu anlamda küresel güç odaklarının içerideki “satılık” adamları eliyle gerçekleştirilmeye çalıştıklarını ve milli iradeye kastetme eylemini büyük resmin bir parçası olarak görmek oldukça makul görünmektedir.

Darbenin iç dinamik ve mekaniğinin olumsuzlanmasına rağmen dış güçlerin destek ve içerideki bir grubun buna payanda olmasıyla cereyan eden darbe girişimleri de sağlam sosyal bünyenin var olması ve buna karşı geliş-

tirilen dostluğa çarparak akamete uğratılabilir ve 15 Temmuz darbe girişimi savunmaya çalıştığımız sosyal bünyeye dostluk duvarına çarparak başarısızlığa mahkûm edilmiştir. Fiili bir darbe girişimi karşısında yaşlısı-genci, kadını-erkeği, dindarı-seküleri, Türkü-Kürdü, Sünnisi-Alevisi, statü sahibi olanı-olamayanı vs. herkesin topyekûn mücadele göstermesi ve başarısız darbe girişimini tarihin karanlık sayfalarına gömme istekliliğinin işareti olan Yenikapı ruhu, bize böylesi bir sosyal bünyenin inşa edilmesinin ve buna beslenen dostluğun nişanesi olarak görünmektedir. Hikmet ve adalet merkezli böylesi bir bünye ve bu bünyeye beslenen bir dostluk varsa, meşru halk iradesini olumsuzlamaya çalışan, iç ve dış boyutları olan bir darbe girişimi başarılı olamayacaktır. O halde yeniden ifade edecek olursak, darbeye kafa tutmanın en ideal ve insani imkânı da söz konusu bünyeyi inşa etmek ve ona dost olmaktır.

KAYNAKÇA

- Agamben, G. (2011). Dostluk. Maya Mandalinci (Çev.) *Cogito*, Sayı: 68-69.
- Akıncı, A. (2013). Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Dareler ve E-Muhtıra. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2013, Cilt 15. Sayı 2.
- Akıncı, A. (2014). Türkiye'nin Darbe Geleneği 1960 ve 1971 Müdahaleleri, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2014, 9-1.
- Badhwar, *Friendship*, <http://www.rep.routledge.com/article/L028>
- Cicero, (1963). *Dostluk*. Türkan Tunga (Çev.), Ankara:MEB Yayınları.
- Cooper, J. (1993). Political Animals and Civic Friendship. Neera Kapur Badhwar (Ed.), *Friendship A Philosophical Reader* içinde London: Cornell University Press.
- Eş-Şâtibî. (1990). el-Muvafâkât. Mehmet Erdoğan (Çev.), İstanbul:İz Yayıncılık.
- Farabi. (2005). *Fusûsü'l Medenî*. Hanifi Özcan (Çev.) İstanbul: İFAV Yay.
- Gemuluoğlu, F. (2013). *Dostluk Üzerine*. İstanbul:İz Yayıncılık.
- Grunebaum, J. (2003). *Friendship*. New York: State University of New York Press.
- Kant, I. (2007). *Ethica: Etik Üzerine Dersler*. Oğuz Özügül (Çev.) İstanbul:Pencere Yayınları.
- Kant, I. (2009). *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*. İonna Kuçuradi (Çev.), Ankara:Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kayıran, Y. (2011). Arkadaşlık Fenomeni. *Cogito*, Sayı: 68-69.
- Lewis, C.S. (1993) Friendship The Least Necessary Love. Neera Kapur Badhwar (Ed.), *Friendship A Philosophical Reader* içinde London: Cornell University Press.
- Lu, C. (2009). Political Friendship Among Peoples. *Journal of International Political Theory*, 5(1).
- MacIntyre, A. (1988). *Whose Justice? Which Rationality?*. University Of Notre Dame Press.
- MacIntyre, A. (1999). *Dependent Rational Animals, Why Human Beings Need the Virtues*. Chicago:Open Court.

- MacIntyre, A. (2011). *Erdem Peşinde*. Muttalip Özcan (Çev.), İstanbul:Ayrıntı Yayınları.
- Ross, D. (1928-1929). The Nature of Morally Good Action. *Proceedings of the Aristotelian Society*, New Series, Vol. 29.
- Ross, D. (1930). *The Right and the Good*. Oxford: Clarendon Press.

15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ VE TÜRKİYE EKONOMİSİ

ERDAL TANAS KARAGÖL

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

ÖZ

Türkiye ekonomisinde, siyasi istikrarın güçlü olması sayesinde önemli reformlar gerçekleştirilmiştir. 2002'den sonraki ekonomik performans, birçok kez içerden ve dışardan kaynaklı müdahalelerle baskı altına alınmaya çalışılmıştır. Tüm müdahalelere rağmen; ekonomik reformlar ve güçlü siyasi istikrar ekonomik büyümenin devamlılığını sağlamıştır. Birçok girişimin başarısız olmasından sonra tüm siyasi, ekonomik ve sosyal araçlarını kullanmalarına rağmen, Türkiye siyasetini ve dolaylı olarak ekonomisini dizayn edemeyenler, son olarak 15 Temmuz darbe girişiminde bulunmuşlardır. Türkiye ekonomisinde makroekonomik göstergelerin en iyi olduğu dönem olan 2013 yılından sonra, sistematik bir şekilde devam eden bu girişimlerin son halkası olan 15 Temmuz darbe girişimi, Türkiye ekonomisini kriz ortamına sürüklemeyi amaçlamış, ancak yine başarısız olmuştur. Yoğun ve kasıtlı bir çabayla, ülke ekonomisinde kriz ortamı oluşturularak siyasi istikrarın gücü azaltılmaya çalışılmaktadır. Bu dönemde, Türkiye ekonomisinin dinamiklerini tehdit eden bu girişimlere karşı, ekonomik reformların önemi artmaktadır. Çünkü, reformlarla birlikte Türkiye ekonomisi yüksek gelirli ekonomiler arasında yer alacak ve ekonomiyi dizayn etme çabaları sonuçsuz kalacaktır.

Anahtar Kelimeler: 15 Temmuz 2016, askeri darbe, Türkiye Ekonomisi

15 JULY COUP ATTEMPT AND TURKISH ECONOMY

ABSTRACT

In the Turkish economy, significant reforms have been achieved thanks to the strong political stability. The economic performance since 2002 has been tried to be repressed many times by internal and external interventions. Despite all interventions; economic reforms and strong political stability have provided the continuity of economic growth. Those who could not design the politics of Turkey and indirectly the economy finally made a coup attempt on July 15th. Those who could not design the politics of Turkey and indirectly the economy despite using all political, economic and social tools because of failing in all attempts, finally made a coup attempt on July 15th. After the year 2013, when the macroeconomic indicators were the best in the Turkish economy, the 15th coup attempt, the last of these initiatives that systematically continued, aimed to drag the Turkish economy into the crisis environment but failed again. The power of political stability is tried to reduce with the intense and deliberate effort by establishing a crisis environment in the economy. In this period, the importance of economic reforms is increasing against these initiatives which threaten the dynamics of the Turkish economy. Because, with the reforms, Turkey's economy will be among high-income economies and efforts to design the economy will be inconclusive..

Keywords: July 15, 2016, military coup, Turkish Economy

2002 yılından bu yana sürekli olarak pozitif bir ivme yakalayan Türkiye ekonomisi, yapısal reformların da etkisiyle birlikte “krizler ekonomisinden” bir güç ekonomisine dönüşmüştür. Bu süreçte, kamu maliyesi alanında ciddi reformlar gerçekleştirilmiştir. Kamuda bürokrasiden kaynaklı hantal yapı değiştirilerek işlemler hızlandırılırken, özel sektöre yönelik imkân ve destekler arttırılmıştır. Kişi başına düşen milli gelir artışında, kamu ve özel sektörün üretimi arttırması ve üretim artışını sağlayan başlıca faktör olan ihracat, ön plana çıkmıştır. Anadolu sermayesinin geçmiş dönemlerde engellenerek ekonomideki görünürlüğü azaltılırken, 2000’li yıllarda Anadolu sermayesi güçlenerek, üretim ve piyasa ekonomisi tüm Anadolu ölçeğinde artış göstermiştir. Ekonomideki gelişme ve ilerleme, sosyal devlet uygulamalarına da yansımıştır.

Tüm bu olumlu gelişmelerin yanı sıra, Türkiye’de enerji ve yatırım hamleleri hızlanmıştır. Siyasi ve ekonomik istikrarın güçlenmesi ve sosyal alanlarda gösterilen başarılı performans, bazı vesayet odaklarını harekete geçirmiştir. 2013 yılında Türkiye ekonomisi en başarılı dönemini yaşarken, bu dönemden sonra girişimlerin şiddeti artmıştır. 2013 yılından bu yana ekonomiye siyasi şoklar verilerek istikrar ortamının zedelenmesi hedeflenmiştir. Döviz kurundaki hareketliliğe sebep olacak ve yatırımları azaltacak girişimler, son olarak 15 Temmuz darbe girişimiyle sonuçlanmıştır.

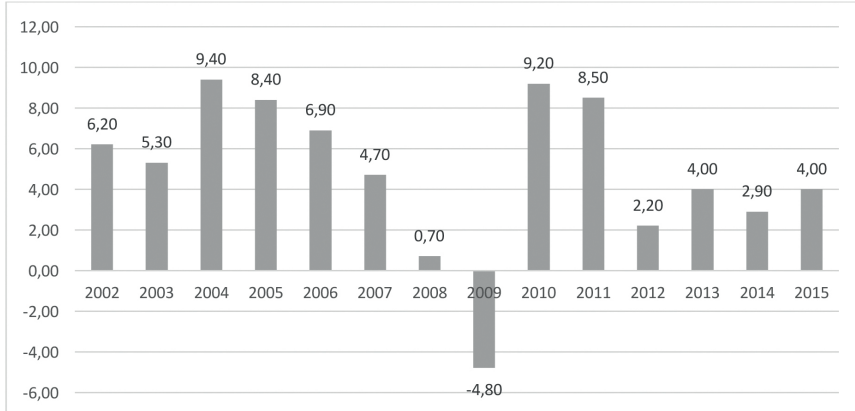
2002-2016 döneminde, birçok kez dayanıklılığı test edilen Türkiye ekonomisi için en zor sınav, 15 Temmuz darbe girişimi olmuştur. Bu çalışmada, Türkiye ekonomisinde son 14 yıldır yaşanan gelişmeler ve ekonomiyi dizayn etmeye çalışanların girişimleri açıklanmıştır. Yurtiçi kaynaklı operasyonların yanı sıra, uluslararası girişimlere de değinilmiştir. Özellikle kredi derecelendirme kuruluşlarının nasıl çalıştığı ve hangi amaçları öncelendiği açıklanmıştır. Ayrıca, 15 Temmuz darbe girişimi ve sonrasında yaşanan terör eylemlerinin ekonomik sonuçları değerlendirilmiştir. Son olarak ise Türkiye ekonomisinin gelişmeye devam etmesi için yapılması gerekenlere dair önerilere yer verilmiştir.

1. Türkiye Ekonomisi: 2012-2016

AK Parti hükümetinin tek başına iktidar olarak seçildiği 2002 seçimleri sonrasında Türkiye ekonomisi, yapısal bir dönüşüme girmiştir. Bu dönüşüm ile birlikte makroekonomik göstergeler istikrarlı bir seyir izlemeye başlamıştır. Gelişmekte olan bir ülke olmasına rağmen, birçok gelişmiş ülke

ekonomisine göre daha iyi veriler açıklayan Türkiye ekonomisinin, en çok başarılı olduğu alanlardan biri, kamu maliyesidir. Makroekonomik iyileşmenin en önemli göstergesi olarak ekonomik büyüme verilerine bakıldığında, Türkiye ekonomisi 2002 yılından bu yana 2009 küresel ekonomik kriz yılı hariç, sürekli olarak büyümüştür (Grafik 1). Ekonomik büyüme oranları, küresel ekonomik durgunluğun hatta daralmanın olduğu 2011 yılında dahi büyümesini sürdürmüştür. Bu pozitif büyüme ivmesi 2016 yılı ikinci çeyrek dahil olmak üzere, 27 çeyrektir aralıksız devam etmiştir.

Grafik 1. Ekonomik Büyüme Oranları (%) 2002 – 2015

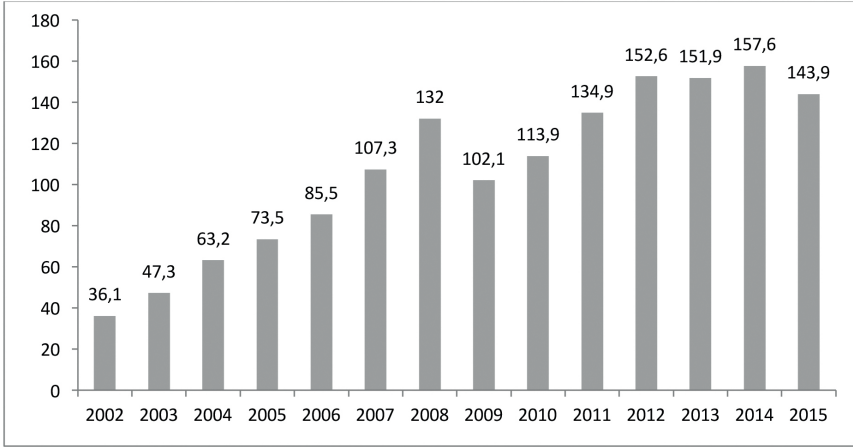
Kaynak: TÜİK

2002 sonrası süreçte ekonomik büyümedeki iyileşmelerin yanı sıra, işsizlik ve enflasyon oranları da düşmüştür. Kamu maliyesi göstergeleri iyileşirken, kamu kaynakları daha verimli kullanılabilir hale gelmiştir. Bunun yanında bütçe açıkları azalmış, böylece ikiz açık sorunu ortadan kalkmıştır. Yine bu dönemde Türkiye, IMF'ye olan borçlarını sıfırlamış, yeniden borçlanma sürecine de girmemiştir (Karagöl ve Bingöl: 2013). Ekonomik iyileşmeler, AK Parti döneminde sosyal politikalara verilen önemin artmasını da sağlamıştır.

2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurularak, sosyal politikalar daha kapsamlı ve geniş bir alana yayılmıştır ve kurumsal bir kimlik kazanmıştır. Yine sağlık alanında da yapılan iyileştirmeler, her kesimin sağlık hizmetlerinden daha kolay yararlanmasını sağlamıştır. Dış ticaret açısından ise Türkiye, bu dönemde ihracatta rekor oranlara ulaşmış, ihracat yapılan ürün sayısında artış yaşanmıştır (Grafik 2). Ekonomik büyümeye pozitif

katkı yapan ihracat oranlarının yanı sıra, alternatif ihracat pazarları oluşturulmuştur ve birçok ülke ile yeni işbirlikleri ve anlaşmalar imzalanmıştır (Karagöl: 2013).

Grafik 2. İhracat Miktarı (Milyar Dolar)

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2016)

Türkiye ekonomisi için yapısal bir sorun olan cari açık sorunu, ekonomik büyüme potansiyelinin tam verimlilikle kullanılamamasına yol açmaktadır. Cari açığın artışında en büyük rolü oynayan kalem ise enerji ithalatıdır. Türkiye'nin enerji tüketimindeki artışı, ekonomik büyüme ile doğrudan bağlantılıdır. Bu doğrultuda Türkiye, hem yerli kaynağa yönelerek, dışa bağımlılığını azaltmak için hem de enerji faturasının düşürmek için enerji işbirliklerinde alternatif ortaklarla, farklı projeler geliştirme yoluna girmiştir. (Tablo 1).

Türkiye'nin, yerli enerji konusundaki en büyük projesi, nükleer enerji santralleridir. Türkiye, nükleer enerji santrallerinden elde edeceği enerji ile kendi ihtiyacını karşılamada önemli bir iç kaynak elde etmiş olacaktır. Ayrıca, sahip olduğu yenilenebilir enerji kaynağı da Türkiye'nin yerli kaynak üretiminde önünü açacaktır. Bilindiği üzere, yıllık elektrik üretiminin yaklaşık yüzde 50'si doğalgazdan karşılanmaktadır. Bu durum, en büyük kalemini enerjinin oluşturduğu cari açığın, daha da artırmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın yenilenebilir enerjiye

yatırım konusunda son yıllarda yaptığı yatırımlar, cari açığın azaltılmasında önem arz etmektedir.

Bunun yanı sıra, Güney Gaz Koridoru (GGK) projesi ile Hazar Bölgesi doğalgazının Türkiye ve Avrupa'ya transferinde, Türkiye'nin, enerjinin yeni İpekyolu olarak kabul edilen, Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı projesi (TANAP) ile kilit noktada olması ve Rusya'nın, Türk Akımı Projesi'nde Türkiye ile iş birliği kurması, Türkiye'nin enerjide ticaret merkezi olma hedefinde önemli bir kilometre taşıdır. Türkiye'nin doğalgaz ticaretinde merkez ülke olması hem güvenilir ülke algısını güçlendirecek hem de sermaye yatırım ortamının oluşmasına kaynaklık edecektir. Bu da yıllardır kısa vadeli sermayeye bağımlı olan Türkiye ekonomisinin, uzun vadeli sermayeye (Enerji Piyasaları İşletme A.Ş., EPIAŞ, gibi) geçişi noktasında önemli bir aşamadır.

Bu ve benzeri projeler tamamlandığında Türkiye, küresel enerji piyasasında önemli bir aktör konumuna yükselirken, enerji arz güvenliğinin sağlanması noktasında da önemli bir adım atmış olacaktır. Enerji sektörünün yanı sıra, cari açığın azaltılması noktasında da bir kaynak olacak sermaye akışının, Türkiye üzerinden sağlanması gerekmektedir. Bu projelerle birlikte, İstanbul'a inşa edilecek üçüncü havalimanı ve İstanbul Finans Merkezi'nin (İFM) kurulması projeleri de enerji ve finans merkezi hedefinde, bütüncül bir politika izlendiğini göstermektedir. Bu şekilde, Türkiye'nin hem stratejik konumunun yıllar sonra bir fırsata çevrilmesi sağlanmış olacak hem de ekonomik sıçrayışın temel taşları oluşturulacaktır. Bu gelişmeler, küresel ekonomi ve siyasetin en önemli sektörü olan enerjide, Türkiye'yi önemli bir aktör olarak ortaya çıkarmıştır (Karagöl ve diğ. :2016).

Son yıllardaki ekonomik gelişmeler göstermektedir ki Türkiye ekonomik büyümesi için birçok reform gerçekleştirirken, aynı zamanda küresel piyasalarda da etkili bir aktör olma yolunda aşama kaydetmiştir. Gündelik hedeflerden, uzun vadeli hedeflere geçilmesi; ekonomi yönetiminin belirli bir kesimin elinde kalmaması, oluşturulmaya çalışılan siyasi kaos ortamının engellenmesi gibi faktörler, ekonomiye ve siyasete şekil vermek isteyenlerin hırsını daha da artırmıştır. 15 Temmuz darbe girişiminin ve türevlerinin temelleri, ekonomik ve siyasi vesayet odaklarının başarısızlığı sonucunda ortaya çıkmıştır.

2. 15 Temmuz Öncesi Yapılan Darbe ve

Girişimlerin Ekonomik Boyutu

Türkiye ekonomisi uzun yıllar boyunca darbelere ve siyasi müdahalelere maruz kalmıştır. Bu müdahaleler ekonomide yapısal sorunlara yol açarak, ülkenin dışa bağımlılığını artırmıştır. Planlanan politikalar kısa dönemli uygulanmış ve ekonominin kalkınma ve toparlanma dönemleri yeni krizlerle sekteye uğratılmıştır. Bu gelişmeler ve üretime geçememe süreci, kaynakların atıl kalmasına ve siyasi ilişkilerin de bağımlılık üzerinden şekillenmesine yol açmıştır. Türkiye ekonomisi 1960, 1980 darbeleri ve 28 Şubat 1997 post modern darbesinde askeri müdahalelerle önemli ölçüde zarara uğratılmıştır. Ekonomik krizler kendini tekrarlayan bir hal almıştır. Dönemin siyasi otoritelerinin koalisyon hükümetlerinden oluşması, kriz ortamını derinleştirmiştir. Askeri müdahaleler ile ekonomi dizayn edilmeye çalışılmıştır. 2002 sonrasında ise Türkiye ekonomisi uzun bir aradan sonra yeniden tek parti hükümeti dönemine geçmiş, alınan reform kararları ekonomide yeni bir dönem başlatmıştır.

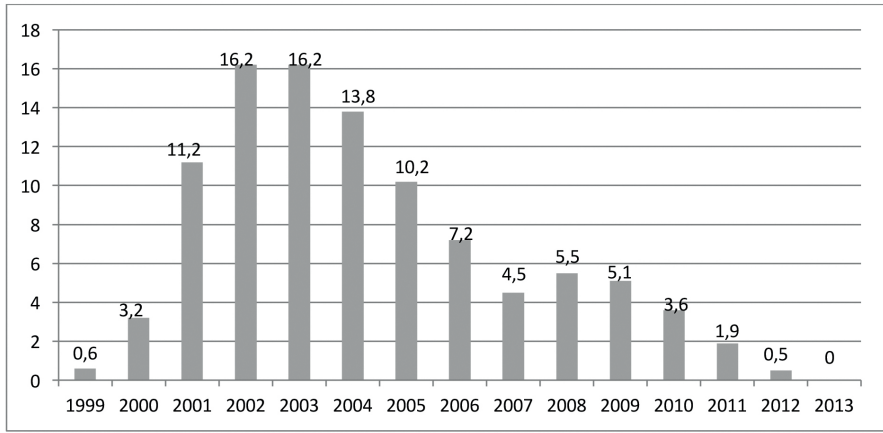
Yeni ekonomi olarak adlandırılan bu süreçte siyasi istikrar, ekonomik istikrar ortamını beraberinde getirmiştir. Ekonomide sağlanan istikrar, politika yapıcılarına ekonomide yapısal sorunların çözümüne odaklanması için imkân vermiştir. Bu doğrultuda da yeni reformlar ve yatırımlar hayata geçirilmiştir. İstikrarlı bir siyasi ve ekonomik yapının etkisiyle, doğrudan yabancı yatırım rakamları rekor seviyelere yükselmiştir. Ancak bu sürecin hemen akabinde, askeri müdahale yeniden gündeme gelmiş ve 27 Nisan 2007 tarihinde e-muhtıra yayınlanmıştır. Bu muhtıra karşısında siyasi otoritenin tavırları, hemen sonrasında yapılan genel seçimlerde tek parti iktidarının devamlılığı, askeri müdahalelerin artık sonuç vermeyeceği algısının hâkim olmasını sağlamıştır. Bu algı ile askeri operasyonlar yerini; siyasi, ekonomik ve yargı araçları kullanılarak yapılan operasyonlara bırakmıştır.

AK Parti'yi kapatmak için açılan dava, her iki seçmenden birinin oyunu almış bir görüşün engellenmesi çabasını ortaya koymaktadır. Türkiye ekonomisi üzerindeki hâkimiyetini ve Anadolu sermayesinin güçlenmesiyle derantlarını kaybeden kesim, laiklik bahanesi ile bu güçlerini tekrar kazanabilmek için yargıyı araç haline getirmiştir. Sermayenin belirli bir kesimin tekelinden çıkıp, kapsayıcı bir şekilde, Anadolu'nun tamamına yayılmaya başlaması bu en çok rahatsız eden şeylerin başında gelmektedir.

2013 yılına gelindiğinde ise artık Türkiye ekonomisi için IMF'siz yeni bir süreç başlamıştır. 2013 yılı, Mayıs ayı başında Türkiye, IMF'ye olan borçlarının tamamını ödemiş, IMF ile yeniden anlaşma yapılması yönündeki

baskılara rağmen, bunlara boyun eğmemiştir. (Grafik 3). Üstelik IMF'ye kaynak sağlama taahhüdünde bile bulunulmuştur. Türkiye'nin başarılı geçiş dönemini açıklamak için borç olmadan ayakta kalamayan bir ekonomi iken, borç veren bir konuma geldiğini ifade etmek yeterli olacaktır. Ancak, bu kez de toplumsal olaylar araç haline getirilerek siyasi ve ekonomik istikrar baskı altına alınmaya çalışılmıştır. "Gezi" olarak bilinen olaylar, sokakları yaşanmaz hale getiren bir kaos oluşturma çabasıdır.

Grafik 3. Uluslararası Para Fonuna (IMF) Borçlar (Milyar SDR)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, (1SDR= 1,54 Dolar)

Gezi olaylarında temel amaç, ekonomide belirsizlik ortamının oluşturulması ve ekonomik büyümenin engellenmesidir. Bu girişimde de başarısızlık yaşayan vesayet kesimi, bu kez doğrudan siyasi otoriteyi hedef alan, 17-25 Aralık operasyonlarını başlatmıştır. 15 Temmuz darbe girişimini de planlayan ve yöneten terör örgütü Fetullahçı Terör Örgütü'nün (FETÖ) emniyet ve yargıdaki militanları, yön veremedikleri siyasi iradeyi bu operasyonlarla baskı altına almaya çalışmıştır.

Tüm bu baskılara ve müdahalelere rağmen, istedikleri ekonomik kaos ve kriz ortamını hayata geçirememişler ancak, Türkiye ekonomisinde ciddi bir zaman ve enerji kaybına sebep olmuşlardır. Özellikle yatırım alanında atağa kalkan Türkiye'de faiz oranlarının yükselmesi ile borçlanma maliyetleri yükselmiş ve uluslararası arenada negatif algı operasyonları oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu algıyı güçlendirmek adına, söz konusu kesimin ortak hare-

ket ettiği kurumlardan olan kredi derecelendirme kuruluşları, ülke ekonomisini haksız ve yanlı kararlarıyla etkilemeye çalışmıştır.

3. 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Türkiye Ekonomisi

2002'den sonra, halkın iradesine ve siyasi iradeye karşı yapılan fiili girişimlerin hepsi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Sağlanan ekonomik istikrar ortamı sayesinde, istenilen kriz ortamı oluşturulamamıştır. Ekonomik istikrarın, siyasi istikrardan bağımsız düşünülmemeyeceği gerçeği, bu iki söylemin birbirinden bağımsız düşünülmemesini gerekli kılmıştır (Özsağır: 2013). Yapılan siyasi ve toplumsal odaklı girişimler ve ekonomik operasyonlar, güçlü halk desteği sayesinde siyasi iradeyle püskürtülmüş; genel, yerel ve Cumhurbaşkanlığı seçim sonuçları ise siyasi iradeyi her seferinde daha da güçlendirmiştir. Geline nokta Türkiye büyük projeleriyle, sürdürülebilir bir kalkınma yolunda ilerlemektedir. Tablo 1'de bu projelerin bir kısmına değinilmiştir

Türkiye ekonomisi, küresel ekonomik durgunluğun arttığı dönemlerde dahi, dev alt yapı projelerini hayata geçirmiştir. Ayrıca, finans ve yatırım merkezi adayı olan Türkiye, enerjide de küresel aktörlerden birisi haline gelmiştir. Finans ve enerji gibi dev sektörlerde mevcut olan ve yapılması planlanan büyük projelerle, Türkiye ekonomisinin dışa bağımlılığı da azaltılmış olacaktır. Bunların yanı sıra, yüksek hızlı tren hatlarının artırılması, yerli savunma sanayi ürünlerinin üretilmesi gibi birçok proje, büyük projeler kapsamında yürütülmektedir. Türkiye'nin enerji, savunma, finans, ulaşım ve iletişim alanlarında yaptığı yatırımlar, ekonomide dışarıya bağımlılığını azaltma konusunda ve ekonominin yüksek gelirli ekonomiler arasına girmesinde önemli rol oynayacaktır.

Tablo 1. Büyük Projeler

Projenin Adı	Faaliyet Durumu	Yılı	İşbirliği Yapılan Ülke/ Ülkeler	Maliyeti
Sinop Nükleer Enerji Santrali	Anlaşması İmzalandı	2017	Japonya ve Fransa	22 Milyar Dolar
Akkuyu Nükleer Santrali	Yapım aşamasında	2015	Rusya	20 Milyar Dolar

TANAP	Yapım aşamasında	2015	Azerbaycan	12 Milyar Dolar
Türk Akımı	Anlaşması İmzalandı	2015	Rusya	12,5 Milyar Dolar
İstanbul Finans Merkezi	Planlanması yapıldı	2011		5 Milyar Dolar
Kanal İstanbul	Planlanma aşamasında			15 Milyar Dolar
İstanbul'a Üçüncü Havalimanı	Yapım aşamasında	2014-2018		10 Milyar Dolar
Yerli Haberleşme Uydusu	Yapım aşamasında	2014-2019		550 Milyon Türk Lirası
Osmangazi Köprüsü	Tamamlandı	2016		1 Milyar Dolar
Yavuz Sultan Selim Köprüsü	Tamamlandı	2016		3,5 Milyar Dolar
Marmaray	İlk Etapı Tamamlandı	2013 – 2018		5 Milyar Dolar
Avrasya Tüneli	Yapım aşamasında	2014		1,3 Milyar Dolar

Ekonomik göstergelerin iyileştiği, ülke risk primlerinin düştüğü ve büyük projelerin gündeme geldiği 2013 yılında Türkiye'ye yönelik operasyonlar da başlamıştır. Tüm bunlarla hedeflenen, planlanan yatırımların maliyetini yükseltmek ve tamamlanması gerçekçi olmayan projeler haline dönüştürmektir. Ancak, bu operasyonlar da başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ekonomik ve siyasi istikrarı tehdit eden girişimlerin başarısız olması sonrasında vesayet odakları bu kez de askeri darbe girişiminde bulunmuşlardır. Ancak, Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve sosyal yapısındaki değişim ve gelişme sonucunda, demokratik hak ve kazanımlarını kaybetmek istemeyen halk, darbe girişimi karşısında geçmişten çok farklı bir tepki vermiştir.

Bu girişimde halka karşı ateş açılmış ve tarihte ilk kez görülen bir alçaklık olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) bombalanmıştır. Cumhurbaşkanı'na suikast planlandığı, millet iradesi ve bu iradeyi temsil eden Cumhurbaşkanı'nın hedef alındığı 15 Temmuz darbe girişiminde, uluslararası destekli FETÖ bir kez daha başarısız olmuştur. 15 Temmuz darbe girişimini gerçekleştiren askeri yapı, önceki dönemlerden farklı bir özelliğe sahiptir.

Bu yapı uzun yıllar boyunca, devletin bütün kademelerinde paralel bir oluşumla gerek kurumlar gerekse kişiler aracılığıyla darbe girişimini planlamıştır. Ancak yaptıkları tüm planlamalara rağmen, kendileri için beklenmeyen bir durumla karşılaşmışlardır. Askeri müdahalelerin hükmünün kalmadığı algısının hakim olduğu bir dönemde gerçekleştirdikleri darbe girişimi karşısında, beklemedikleri bir şekilde halkın direnişiyle karşı karşıya kalmışlardır.

15 Temmuz darbe girişiminin halkın direnişi ile bertaraf edilmesi sonrasında, bu sefer de PKK terör örgütü harekete geçmiş ve kriz ortamı oluşturma çabası devam etmiştir. Bu şekilde, Türkiye'nin uluslararası arenadaki olumlu algısının değiştirilmesi ve yurtdışında güvensiz bir ortamın oluşturulması hedeflenmiştir. Başarısız darbe girişimi ve sonrasında devam eden terör olaylarıyla son kertede amaçlanan ise Türkiye'deki yatırımları baskı altına almak ve ekonomik potansiyeli yok etmektir. Özellikle 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında, Türkiye ekonomisinde yaşanan hızlı toparlanmaya rağmen, not düşürülmesi kararının arka planında siyasi gerekçelerin olduğu aşikardır.

4. 15 Temmuz Darbe Girişimi Sonrası Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının Kararları

Kredi derecelendirme kavramı, “açılacak kredilerin, zamanında ve tam olarak geri ödenmesi ihtimali hususunda uluslararası sermaye piyasalarındaki ölçütlere uygun ve objektif bir ölçü sağlamak amacıyla, borçlunun ihraç ettiği menkul kıymetlere yatırım yapılması halinde, yatırımcının bundan dolayı yükleneyeceği riskin belirlenmesidir” şeklinde tanımlanmaktadır (Karagöl ve Mihçioğur: 2012). Küreselleşen piyasaların ihtiyaç duyduğu finansal bilgilere doğru ve zamanında ulaşım ihtiyacının artması kredi derecelendirmeye atfedilen önemi arttırmıştır.

Kredi derecelendirme kuruluşları piyasası, oligopol bir piyasadır. Ulusal ve uluslararası birçok kredi derecelendirme kuruluşu olmasına karşın, Moody's, Standart and Poor's (S&P) ve Fitch önde gelen kredi derecelendirme kuruluşları olarak öne çıkmaktadır. Bu kuruluşların ön planda olmasındaki en önemli etken, bir şirket veya bir ülkenin kredi itibarının belirlenmesinde ölçüm mekanizması olarak kullanılmasıdır. Yabancı sermayenin, başka bir ülkede yatırım yapabilmesi için o ülkeye yönelik güven arayışının karşılanmasında bir ölçüt olarak, kredi derecelendirme kuruluşlarının değerlendirilmesi kullanılmaktadır.

Kredi derecelendirme ilk olarak ABD’de Mercantile Agency şirketi ile faaliyete geçmiştir. Bu şirket 1837 yılında yaşanan büyük çöküş ardından mağdur durumda kalan yatırımcılara bir ön değerlendirme sunmak amacıyla kurulmuştur. Şirketin amacı yatırımcılara yalnızca bilgi sunmak şeklinde olmuştur. Derecelendirme faaliyetine geçilmesi ise 1900’lü yılların başında gerçekleşmiştir. 1905 yılında Moody’s Investors Service kurulan ilk derecelendirme şirketi olmuştur. 1922 yılında ise kamu kurumları ve endüstriyel şirketler derecelendirilmeye başlanmıştır. S&P ise 1860’lı yıllardan itibaren faaliyetlerini sürdüren bir firma olmasına karşın, 1941 yılında kredi derecelendirme kuruluşu olarak piyasada yerini almıştır. Bir diğer önde gelen kredi derecelendirme kuruluşu olan Fitch, 1913 yılında kurulmuştur ve ABD’de kabul görmüş ilk Avrupa kökenli kredi derecelendirme kuruluşu olmuştur (Karagöl, ve Mihçioğur: 2012).

Kredi derecelendirme notunun amacı yatırımcılara ve piyasaya, notlandırma yaptığı ülke ve/veya şirketle ilgili güvenilir ve doğru bilgi vererek katılımcıları yönlendirmektir. Ayrıca, ABD ve Avrupa’daki fonların içtüzüğünde yatırımcıların bu kuruluşların kararlarına göre hareket etmeleri zorunludur. Not artışı ya da indirimi ülkelerin faiz oranlarına da etki ederek, o ülkeye ya da kuruluşa yatırım yapmanın maliyetlerinin belirlenmesi açısından önemlidir. Dolayısıyla kredi derecelendirme kuruluşlarının ekonomik aktiviteye etki etme kapasitesi oldukça geniştir. Ancak temel görevi olan mevcut bilgiye ulaşılabilirliği sağlama ve geleceğe yönelik öngörülerde bulunma, aynı zamanda manipüle edilme özelliği taşımaktadır.

Kredi derecelendirme kuruluşları uzun yıllardır ülkelerin ve şirketlerin kredi değerlendirmelerini yapmak amacıyla küresel ekonomik sistemde güçlü bir rol oynamaktadırlar. Yaptıkları değerlendirmelerle yatırımcılara fikir vererek finansal akışı yönlendirmede etkindirler. Bu kuruluşların öngörülerini bireysel ve kurumsal yatırımcılar tarafından dikkate alınarak bir anlamda ortak ve objektif bir görüş ortaya çıkması hedeflenmektedir. Uygulamada ise bu kuruluşların öngörülerinin ne kadar gerçekçi ve yerinde olduğu tartışılmaya başlanmıştır. Söz konusu kuruluşların ekonomik krizlerin önlenmesinde bir set işlevi görerek yatırımcıları aydınlatması beklenirken, işleyişte sebep oldukları ekonomik krizlerin arkası kesilmemektedir. Son Lehman Brothers krizi ve sebep olduğu sonuçlar da bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.

5. Kuruluşların Notlandırma Metodolojisi

Kredi derecelendirme kuruluşlarının yaptığı iş şirketler ya da ülkeler arası kıyaslamadır. Bu kuruluşların metodu sayısal veriler ve kendi yorumları olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Bu metotta hangi yöntemin daha ağırlıklı olduğu ise bilinmemektedir. Diğer yandan geçmişten günümüze incelendiğinde, kredi derecelendirme kuruluşlarının aldıkları kararların siyasal yorumların gölgesinde kaldığı görülmektedir. Dolayısıyla aldıkları kararların uluslararası geçerliliği sorgulanması gerekirken, aksine bu kuruluşlar AB ülkelerinin mevzuatlarıyla desteklenmektedirler. Özellikle gelişmekte olan ülke yatırımcıları bu kuruluşların verdikleri notlara zorunlu bırakılmaktadırlar.

Kredi derecelendirme kuruluşları not belirlemede subjektif bir yöntemi esas almaktadırlar. Her ne kadar metodolojik açıklamalarında, görüşlerinde objektif unsurların da yer aldığı ifade edilse de uygulamada karşımıza çıkan uyumsuzluklar, alınan kararların subjektif unsurlarla belirlendiğini açıkça ortaya koymaktadır. Kredi notu belirleme sürecinde ekonomik göstergeler gibi objektif kriterlerin yanı sıra, iç ve dış politik gelişmeler, siyasi istikrar gibi siyasal ve subjektif değerlendirme kriterleri de bulunmaktadır. Ekonomik göstergeler ışığında en önemli kriterlerden olan kamu borçları ise ülke kredi notlandırmasında önemli bir faktördür.

Ancak, 2011 yılında Avrupa ülkelerinin yaşadığı kamu maliyesi krizi göz önüne alındığında, bu kriterlerin uygulamada gerçeği yansıtmadığı açık bir şekilde görülmüştür. Kredi derecelendirme kuruluşlarının notlandırmada yaşadıkları başarısızlıklar, reel piyasadaki uygulamalar ile ortaya çıkmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik göstergelerinin yükselişe geçtiği 2008 küresel ekonomik krizi sonrası karşılaştıkları notlandırma süreçleri de Türkiye örneğinden farklı değildir. Avrupa menşeli bu şirketler gelişmiş ülkelerin notlarında ise objektif tavırdan uzak hareket etmektedirler. Gelişmiş ekonomiler için kredi notlandırmasında oldukça cömert davranan bu kuruluşlar, gelişmekte olan ekonomiler için ise katı bir tutum takınmaktadırlar. Geçerlilikleri sorgulanır hale gelmiş olan bu kuruluşların, denetleme mekanizmasının olmayışı, geçmiş değerlendirmelerinin izlenmesini zorlaştırmaktadır.

Kredi derecelendirme kuruluşlarında denetleme mekanizması eksikliği-ne rağmen, bu kuruluşların notlarını dikkate almasını zorlayan uygulamalar devam etmektedir. Bu süreç yatırımcıları ve büyük fonları karar alırken sınırlandırırken, aynı zamanda borçlanma maliyetlerini de önemli ölçüde et-

kilenmektedir. Kredi derecelendirme kuruluşları da sahip oldukları bağımsızlık ve sorgulanmazlık sayesinde, verdikleri kararlarda istedikleri kuralsız ve rahat davranabilmektedirler.

Türkiye'nin kredi derecelendirme geçmişine bakıldığında ise verilen notların Türkiye'de ekonomik krizin olduğu ve çalkantı dönemleri ile ekonomik anlamda güçlü ve istikrarlı olduğu dönemdeki notları arasında ciddi bir fark görülmemektedir. Çoğunlukla siyasi meselelerin gölgesinde verilmiş olan notların Türkiye ekonomisinde yaşanan gelişmeleri baz almadığı ortadadır. Siyasi istikrar ortamının uzun yıllardır sürüyor olması, kuruluşların görüşlerini pozitif yönde etkilememiştir. Dolayısıyla ülke ekonomisi, ekonomik ve siyasi gerçeklerinden çok uzak bir notlandırmaya maruz kalmıştır. Kredi derecelendirme kuruluşlarının bu özelliğine somut örnek, 15 Temmuz başarısız darbe girişimi sonrasında verdikleri kararlardır.

Türkiye'de 15 Temmuz darbe girişimi püskürtülerek, milli irade ve siyasi irade güçlü bir şekilde varlığını ortaya koymuştur. Böylesine büyük bir girişim, ekonomik göstergelerde ciddi dalgalanmalara sebep olmamış, piyasalar normal seyrine devam etmiştir. Dolayısıyla, kredi derecelendirme kuruluşlarının notlandırma kriterlerinde belirttikleri objektif ve subjektif unsurlarda olumsuz bir gelişme görülmemesine karşın, kredi derecelendirme kuruluşları not indirmekten geri kalmamışlardır. Notun düşürülmesindeki asıl motivasyon, yapılan yatırımlarda maliyetlerin yükseltilmesi ve ekonomik dar boğaza girilmesidir. Bu yüzden, kredi derecelendirme kuruluşlarının; dış kaynakların Türkiye'ye akışının kesilmesi ve borçlanma maliyetlerinin yükseltilmesi için yürütülen uluslararası operasyonlarda, kayda değer bir rolünün olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Sonuç

Türkiye'nin maruz kaldığı darbelerin, darbe girişimlerinin ve siyasi kaos ortamlarının çıkış sebeplerindeki ortak nokta ekonomik gelişmelerdir. Rant ekonomisinden üretim ve kalkınma ekonomisine geçiş dönemleri, Türkiye'nin bu süreçleri yaşamasına zemin hazırlamıştır. Bazı kesimlerin istedikleri gibi bir ekonomik yönetim ve kaynak akışının aksine, ekonomideki iyileşme ve iyileşmenin alt ve orta gelir grubuna yansımaları, ekonomik vesayet odaklarının farklı araçlarla kaos oluşturma çabasını arttırmıştır. Gezi olayları ve 17-25 Aralık yargı darbesinden sonra gelen, 15 Temmuz askeri darbe girişimi aynı çabanın ürünüdür.

15 Temmuz darbe girişimi, hem milletin iradesini hem de ekonomiyi baskı altına alma girişimidir. Aynı zamanda bu girişim, ekonomik kriz oluşturarak 14 yıldır süren siyasi ve ekonomik istikrar ortamını yeniden dizayn etme çabasıdır. Siyasi otoritenin hedef alındığı darbe girişimi başarısız olsa da ekonomi alanında 15 Temmuz darbe girişiminin etkileri görülmüştür. Yürütülen algı operasyonları, kredi derecelendirme kuruluşları tarafından verilen notların düşürülmesi ve döviz kurunun yükselmesi darbe girişiminin ekonomik maliyetini ortaya koymaktadır.

Türkiye ekonomisinin dayanıklı yapısı ve siyasi istikrar sayesinde, makroekonomik göstergelerde ciddi bir problem yaşanmamasına rağmen, ekonomideki yapısal reformların gerekliliği ve zarureti bir kez daha görülmüştür. Bu bağlamda, yatırımların ve dev projelerin hız kesmeden devam etmesi gerekmektedir. Diğer yandan, orta gelir tuzağına düşmemek ve kişi başı milli gelir seviyesinin yükseltilmesi için ekonomik üretim yapısı teknoloji odaklı olarak zaman içerisinde değişmelidir. Bu amaçla AR-GE faaliyetlerinin hızlanması için kaynak artışı, destek ve teşvikler artırılmalıdır. Tüm bunların dışında, Türkiye ekonomisinin lokomotifini olan sanayinin ana girdisi olan, enerji maliyetinin azaltılması yönünde planlanan uygulamalar da bir an önce hayata geçirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Karagöl, E.T.; Mıhçıokur, Ü.İ. (2012), Kredi Derecelendirme Kuruluşları Alternatif Arayışlar, SETA Rapor.
- Karagöl, E.T. (2013), AK Parti dönemi Türkiye ekonomisi, SETA Rapor.
- Karagöl, E.T.; Bingöl, A.S. (2013), Türkiye – IMF İlişkilerinde Yeni Dönem, SETA Analiz, 67.
- Karagöl, E.T. (2016), 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Türkiye Ekonomisi, SETA Perspektif.
- Karagöl, E.T.; Ateş, S.A.; Kaya, S.; Kızılkaya, M. (2016), Türkiye'nin Enerjide Merkez Ülke Olma Arayışı, SETA Rapor.
- Özsağır, A. (2013), Askeri darbe ve müdahalelerin ekonomik performans üzerine etkisi: Türkiye örneği, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(4), 759-773.

İstatistikler:

Türkiye İstatistik Kurumu Gayri Safi Yurt İçi Hasıla, Databank

BATININ DARBE SİCİLİ VE 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİNE TEPKİSİ

MUHİTTİN ATAMAN

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

GLORIA SHKURTI

SETA Vakfı

ÖZ

15 Temmuz darbe girişimi sadece Türkiye ve Türk halkı için değil, bütün bölge, hatta dünya için tarihi bir olaydır. Ortadoğu'nun demokrasi ve siyasi istikrar açısından son kalesi olan Türkiye, son zamanlarda Batılı ülkelerin ve farklı terör örgütlerinin hedefi olmuştur. Bu makale Batı dünyasının darbe girişimi sırasında ve sonrasında Türkiye'ye karşı tutumunu analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bunu anlamak için öncelikle Batılı ülkelerin Batı-dışı dünyadaki darbelere bakışı üzerinde durulacaktır. Örnek olarak dünyanın farklı bölgelerinden seçilen dört önemli darbeye (1953 İran, 1973 Şili, 2013 Mısır ve 2013 Ukrayna) Batının rolüne ve darbecilere verdikleri desteğe odaklanmaktadır. Sonraki bölümde ise, 15 Temmuz darbe girişimi sırasında ve sonrasında Batılı ülkelerin temsilcilerinin resmi açıklamalarını ve Batı medyasının Türkiye'ye yönelik yanlış, yönlendirici ve hayal kırıklığına uğratici yayınlarını incelemektedir. Batılı ülkeler, Türkiye'de gerçekten neler olduğunu anlamaktan çok uzak kalmış, bölgede ve ötesindeki ikiyüzlü yaklaşımını yansıtacak şekilde darbecileri ve terör örgütlerini değil, demokratik bir şekilde iktidarda bulunan Türk Hükümeti'ni eleştirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Batı Algısı, Askeri Darbeler, Batı Medyası, 15 Temmuz Darbe Girişimi

COUP D'ETAT RECORD OF THE WEST AND WESTERN REACTION TO JULY 15 COUP ATTEMPT

ABSTRACT

July 15 coup attempt in Turkey is a historical event not only for Turkey and its people, but for region, even the world, as well. As the last fortress of the Middle East in terms of the democracy and political stability, lately Turkey has been the target of the Western countries and terrorist organizations. In order to understand better the stance of the West towards Turkey after the coup attempt, this paper briefly analyze the Western stance towards military coups. This article focuses on the role of the West and their support for coup plotters in four significant coups (1953 Iran, 1973 Chile, 2013 Egypt and 2013 Ukraine) from different parts of the world. In the second part, the paper examines official statements of Western decision-makers and the misleading and disappointing coverage of the Western media. Western countries that criticize not coup plotters, but democratically elected government, fell behind the developments in Turkey. This shows their hypocritical stance towards Turkey and the region.

Keywords: Western Perception, Military Coups, Western Media, July 15 Coup Attempt

15 Temmuz darbe girişimi ve akabinde gerçekleşen direniş ve demokrasi nöbeti sadece Türkiye siyasi tarihi bakımından değil, aynı zamanda bölge ve dünya tarihi bakımından da tarihi ve önemli bir olaydır. Türkiye tarihinde ancak Anadolu topraklarının işgal edilmesi üzerine Türk halkı tarafından başlatılan Kuvva-i Milliye hareketi ile karşılaştırılabilir. Dünya tarihi bakımından ise 15 Temmuz gecesi ve sonrasındaki direniş daha çok Amerikan devrimine benzemektedir. Her iki olay da iç ve dış güçlerin ortak bir operasyonuna karşı koymuş ve başarılı olmuş birer halk hareketi ve devrimidir. Batı-dışı dünyada gerçekleşen ve dünya demokrasi tarihine altın harflerle yazılacak bir gelişmedir.

15 Temmuz gecesinde gösterilen tepki ve sonrasındaki demokrasi nöbetleri, Türkiye insanının vatanını işgal teşebbüslerine karşı verdiği tepkinin sonunda gerçekleşen bir direniş hareketi olarak görülebilir. Türkiye insanının kendi kaderini kendisinin belirleme iradesinin bir tecellisi olan 15 Temmuz; vatanını, milletini, namusunu, istiklalini ve istikbalini korumak ve kurtarmak için ölümü göze alan kahramanların gerçekleştirdiği kitlesel bir sivil direniştir. Ülkedeki demokrasinin güçlendirilmesi yönünde atılmış destansı bir adımdır. Milli iradeyi devre dışı bırakmaya çalışan darbe teşebbüsüne karşı gerçekleştirilmiş bir karşı devrimdir.

Bölge tarihi açısından, Arap devrimleri sürecinde demokratikleşme yolundaki hemen tüm ülkelerin siyasal istikrarsızlıklar içinde olması bölgenin yegane laik ve demokratik ülkesini daha da önemli kılmaktadır. 15 Temmuz darbe girişimi ile bu son kalenin düşmesi hedeflendi, ancak Türkiye insanının etkili direnişi ile daha önce farklı şekillerde denenen girişimler gibi bu darbe girişimi de akamete uğradı. Müslüman dünyanın Batı ülkelerine benzer bir kurumsallaşma içindeki tek ülke olan Türkiye'ye yönelik birkaç yıldır ısrarla sürdürülen menfi kampanyanın en ağır ve en etkili halkası da Türk insanının aktif müdahalesiyle başarılı bir şekilde geçiştirildi.

Türkiye'nin karşı karşıya olduğu bu kampanyalara etkili cevaplar geliştirmesi, Türkiye'deki siyasal istikrarı menfaatlerine karşı olduğunu düşünen kesimleri 15 Temmuz darbe girişiminin akamete uğratılması sonrasında Türkiye karar mercileri tarafından alınan güvenlik tedbirlerini otoriterleşme ve demokrasiden uzaklaşma olarak değerlendirip Türkiye'deki hükümet daha da ötekileştirildi. Bu düşüncenin bir uzantısı olarak Batılı ülkeilerin resmi ve sivil kesimlerinin 15 Temmuz darbe girişimine verdiği benzer

tepkiler, demokrasiye değil, aksine onu yıkmaya çalışanlara destek çıkıldığı görülmektedir.

15 Temmuz darbe girişimini, Batının himayesindeki iç aktörlerin ve onların dış bağlantılarının yaşadığı büyük bir siyasi mağlubiyet olarak değerlendirmek gerekir. Darbenin asıl aktörü FETÖ, sadece geleneksel bir askeri darbe değil, Türkiye'nin tarihini ve kaderini yeniden tanımlamayı amaçlayan bir girişimde bulundu. Darbeci örgütün Batıyı, Türkiye'ye müdahale etmeye ikna aracı, çabası ve çağrısı olarak okunması gereken 15 Temmuz darbe girişimi, Türkiye siyasetinin yeniden yapılandırılma çabasının da başarısızlığıdır. 15 Temmuz darbe girişimi başarılı olsaydı Türkiye'yi bekleyen kader hiç de iç açıcı olmayacaktı.

Bu çalışmada Batılı ülkelerin 15 Temmuz darbe girişimine verdiği tepkinin bir analizi yapılacaktır. Birinci kısımda Batının, daha çok Batı dünyasının en etkili devleti olan ABD'nin, dünyanın farklı bölgelerindeki ülkelerde meydana gelen askeri darbelere yönelik siyasetleri üzerinde durulacaktır. Çalışmanın ikinci kısmı ise, Batılı devlet adamlarının ve medyanın 15 Temmuz darbe girişimine nasıl karşılık verdiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Devlet adamlarının açıklamaları önemli ölçüde belirsiz iken, anaakım Batı medyası genellikle darbe girişimini açıkça desteklemiş ve başarısız oluşundan kaynaklanan hayal kırıklıklarını dile getirmiştir. Sonuç olarak, Batının bu tavrının ve tepkisinin hedefinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ve kendi kaderine sahip çıkmaya başlayan Türk halkının olduğunu düşünüyoruz. Türk halkının kahramanca direnişleri göz ardı edilirken, Erdoğan olayın merkezine konulmuştur. Neticede, Batının Türkiye'deki gerçekleri göz ardı ederek Erdoğan'ın kişiliğini hedefe oturtması, Türkiye'yi otoriter bir Ortadoğu devleti olarak görülmesine ve Türkiye-Batı ilişkilerinin yeniden gözden geçirilmesine neden oldu.

A. Batılı Devletlerin Darbelere Destek Vermesinin Tarihçesi

Batılı ülkeler, istedikleri yönde siyaset yapmayan bütün ülkelere siyasi, ekonomik ve gerekirse askeri müdahalelerde bulunmaktadırlar. Onlarca doğrudan ve dolaylı müdahale örneklerinde olduğu gibi Türkiye'deki yönetimi de değiştirmek için imkanlarını seferber etmiştir. Batılı küresel güçlerin, özellikle 20. yüzyılın en etkili ve güçlü devleti olan ABD'nin, darbe yapma, yaptırma veya katkıda bulunma sicilleri oldukça kabarıktır. Basit bir internet taramasında bile sadece ABD'nin 20. yüzyılda destek verdiği askeri

darbe sayısının 20’den fazla olduğu görülür. Yakından incelendiğinde Batılı ülkelerin müdahalelerinin, ideolojiden bağımsız olarak, daha çok millileştirme projeleri başlatan ve bağımsız bir siyaset söylemi geliştiren ülkelere ve liderlere karşı darbeler gerçekleştirildiği görülür. Askeri darbelerin öncesi ve sonrasında yaşanan süreçlerdeki gelişmelerin benzerliği de kısmen aynı aktörlerin benzer araçlarla müdahale etmesinin bir sonucu olarak okunabilir. Darbeler için demokrasiden uzaklaşma, otoriterleşme ve insan hakları gibi farklı gerekçeler ileri süren Batının başka devletlerin içişlerine müdahale gerekçesinde tek bir ortak paydanın –ulusal çıkarlar– olduğu görülür.

Batılı ülkeler Batı-dışı dünyada gerçek manada demokratik olan rejimlerin oluşmasını istememektedir. Batılılar Batı dünyası dışındaki demokrasiyi, “halkın halk tarafından halk için yönetilmesi” olarak değil, “halkın halk tarafından Batılı ülkeler için yönetilmesi” şeklinde tanımlamaktan yanadırlar. 2010 yılı sonlarında başlayan ve genellikle dördüncü demokratik dalga olarak nitelendirilen Arap devrimlerine kısa süre içinde müdahil olarak demokratikleşme sürecinin akamete uğratıldığı görülmektedir. Netice itibariyle de Ortadoğu’da halk yanlısı veya halkın taleplerini karşılamaya çalışan yeni rejimlerin tamamının başarısızlığa mahkum edildiler. Son zamanlarda ülke içindeki vesayet halkalarından kurtulmaya başlayan Türkiye, Müslüman toplumlar için örnek olabilecek tek demokratik ülke olarak kalmıştı. Ortadoğu toplumlarındaki demokratik hareketlere ilham kaynağı olmaya devam etmesi kabul edilemezdi; bundan dolayı da bu son örneğin de başarısızlığa uğratılması veya ortadan kaldırılması gerekti.

Günümüz dünyasına bakıldığında da Batılı ülkelerin, ve en güçlü devlet olan ABD’nin, Amerikan ve Batı karşıtı olarak bilinen pek çok devletin içişlerine müdahil olduğu görülmektedir. Örneğin, güçlü bir anti-Amerikancı geleneğe sahip olan Latin Amerika’daki güçlü liderlerin yönetimlerine ya son verildi ya da savunmaya çekilmesi sağlandı. Örneğin, Brezilya’da sosyalist Cumhurbaşkanı Dilma Roussef Aralık 2015’te başlatılan sürecin sonucunda 2016’da görevinden azledildi. Pek çok gözlemci bunun ABD’nin müdahil olduğu bir “sessiz darbe” olarak nitelendirmektedir (Snider 2016; *Russia Today* 2016). Benzer şekilde ABD karşıtı bir siyasi söyleme sahip olan Venezüella’da ABD müdahalesine tanıklık edilmektedir. 2002 yılında dönemin lideri Hugo Chavez’e karşı darbe yapmaya çalışan ABD, mevcut cumhurbaşkanı Nicolas Maduro yönetimini de değiştirmek için farklı tedbirler almaya devam etmektedir (Weisbrot 2016).

Bu ve başka pek çok örnekte de görüldüğü üzere, Batılı devletlerin Batı-dışı ülkelerin içişlerine karışmaları genel bir siyaset yapma tarzı olarak etkisini devam ettirmektedir. Bu bölümde, Batılı ülkelerin hangi şartlarda ve kimlere karşı çıktığının gösterilmesini sağlamak amacıyla, Batılı devletlerin katkısıyla farklı zaman ve coğrafyalarda gerçekleştirilen dört askeri darbeye kısaca değinilecektir.

1. 1953 İran Darbesi: CIA'nin İlk Askeri Darbesi

Batılı devletlerin askeri darbelerde oynadığı rolün en çarpıcı olanlarından biri 1953 yılında İran Başbakanı Muhammed Musaddık'a karşı gerçekleştirilen ve yerine otoriter Şah rejimi ikame ettirilen darbedir. 1949 yılında yapılan seçimlerde halkoyuyla İran meclisine seçilen ve 1951 yılında Şah Muhammed Rıza Pehlevi tarafından başbakan olarak atanan Musaddık, atanmasından kısa bir süre sonra, izlediği milli ve bağımsız siyaset ve özellikle ülkedeki İngilizlerin –daha sonraları *British Petroleum*, BP olarak değiştirilecek olan Anglo-Amerikan Petrol Şirketi– işlettiği petrol tesislerini millileştirmesi dolayısıyla Amerikan ve İngiliz istihbaratlarının organizasyonu ile kendisine karşı düzenlenen bir askeri darbe ile görevinden alındı. Yerine de Şah tarafından CIA'nin tercihi olan General Fazlullah Zahidi atandı. Bu olay on yıllarca İran başta olmak üzere Ortadoğu'daki Amerikan karşıtlığının temel nedenlerinden biri olarak bilindi.

19 Ağustos 1953 tarihinde gerçekleştirilen askeri darbe sonrasında Musaddık'ın liderliğini yaptığı Milli Cephe Hareketi baskılara maruz bırakılarak iktidardan uzaklaştırıldı ve siyasi partilerin ülke siyasetinde oynadığı rolü de sona erdirdiler. Böylece ABD İran'da demokrasiyi devre dışı bırakıp despotik bir rejimin yeniden hakim olmasını sağladı. İran siyasetinde milliyetçi, halkın iradesine saygı gösteren, anayasacı ve anti-emperyalist bir kişilik olarak görülen Musaddık'ın yerine bölgede Amerikan çıkarlarının jandarmalığını üstlenen despotik Şah rejimi ikame edildi. Musaddık ise üç yıl hapis yattıktan sonra 1967 yılındaki ölümüne kadar ev hapsinde tutuldu.

Amerikalı yetkililer ancak küresel ve bölgesel dengeler değiştikten çok daha sonraları darbedeki rolünü kabul eden açıklamalar yapabildiler. 2000 yılında zamanın ABD Dışişleri Bakanı ilk kez ülkesinin rolünün kabul ettiğini açıkladı. 4 Haziran 2009 tarihinde Başkan Obama Mısır'da yaptığı konuşmada ABD'nin darbedeki rolü dolayısıyla İran devletinden ve halkından

resmen özür diledi. Amerikan istihbarat örgütü CIA ise darbeye etkin rol oynadığını ve sorumluluğunu 2013 yılında resmen açıkladı (BBC 2013).

Görüldüğü üzere Musaddık'ın neden olduğu kriz aslında izlediği milliyetçi politikalarıydı; bu politikaların İran'daki Amerikan ve İngiliz çıkarlarına zarar vermesi dolayısıyla ülkedeki meşru demokratik hükümet devrildi. Netice itibarıyla İran siyasetini daha katılımcı ve daha demokratik kılma yönünde adımlar atan Musaddık, iç ve dış güçlerin işbirliğiyle gerçekleştirilen darbe ile iktidardan düşürüldü (Arıkan Sinkaya 2016: 21).

2. 1973 Şili Darbesi: Latin Amerika'nın Kontrol Altında Tutulması

Benzer bir darbe de 1973 yılında Latin Amerika'nın en uzun süre demokratik tecrübeye sahip ülkelerinden biri olan Şili'de Salvador Allende'ye yönelik yapıldı. Allende'nin sosyalist, milliyetçi ve bağımsız bir anlayışla ülkedeki bakır madenleri başta olmak üzere kapsamlı bir millileştirme politikası izlemesi üzerine ABD'nin kışkırtması ve desteğiyle General Pinochet liderliğinde bir askeri darbe yapıldı. Darbeden sonra ülkenin kaderi Amerikan yanlısı askeri bir yönetime havale edildi.

Sosyalist başkan Allende'nin, ABD'nin menfaatlerinin gerektirmediği bir şekilde, bölgesinde iyi işleyen başarılı bir sosyalist rejim kurma ihtimali ve bu yönde bir siyaset izlemesi üzerine ABD önce Allende Yönetimi'ne karşı diplomatik ve ekonomik saldırılara ve gizli operasyonlara başladı. Ülkede önce toplumsal ve siyasal huzursuzluklar baş gösterdi, sonra Nixon Yönetimi ekonomik bir savaş başlattı (Miliband 2016). Bütün ilgili kurumlarıyla darbenin şartlarını hazırlayan ABD, ülkedeki sağcıları da kullanarak orduya ve polise bir askeri darbe yaptırdı.

Allende'nin, iktidara gelir gelmez, ikisi Amerikalılara ait (Anaconda ve Kennicott) ve bakır madeni çıkarıcı üç büyük sanayi şirketini millileştirmesi ve bunların kontrolünü hükümete devretmesi ABD'nin de yönlendirmesiyle, ülkede ekonomik belirsizlik ve güvensizliğe neden oldu (Office of the Historian 2016). Ülkedeki sendikalar, esnaf, meslek grupları ve öğrenci birlikleri seçilmiş hükümeti düşürmek için harekete geçtiler. Hükümeti zor duruma düşürmek için uzun süreli grevlere başvurdular. Başkan Allende ekonomik sıkıntılara rağmen 1973 yılında yapılan seçimlerde oy oranını artırarak cevap verdi.

Bunun üzerine ABD istihbarat örgütü CIA muhalefet gruplarına, hükümet karşıtı faaliyetlerinde kullanmak üzere milyon dolarlar dağıtmaya başladı. Allende karşıtı bir algı oluşturulmaya başlandı. Amerikalı kuruluşlar, Allende'nin aday olmayacağı yeni bir seçimin yapılması için çabalayarak ülkede bir anayasal darbe gerçekleştirmek istedi. Ancak bu başarılı olamayınca ikinci bir alternatif olarak askeri darbe hazırlıkları yapıldı ve neticede Genel Kurmay Başkanı General Augusto Pinochet öncülüğünde 11 Eylül 1973 tarihinde bir askeri darbe gerçekleştirildi (O'Shaughnessy 2013). Öte yandan, bu askeri darbenin gerçekleştirilmesinde Avusturalya istihbarat örgütü ASIS'in (Suich 2010) ve İngiltere'nin (Özdemir 2013) de ABD'ye yardımcı bir rol oynayarak darbe sürecinde yer aldığı iddia edildi.

Allende hükümetini yıkan askerler bir cunta hükümeti kurdular; kısa süre içinde General Pinochet kişisel ve despotik bir rejim kurdu. Darbe sonrasında ülkedeki bütün demokratik kurumlar ve hareketler lağvedildi ve bütün siyasi faaliyetler ve süreçler durduruldu. Özellikle, Soğuk Savaş şartlarında ABD karşıtı bir siyasi söylem benimseyen bütün sol hareketler ve siyasi partiler yasaklandı. Pinochet muhalefeti bastırmak amacıyla ölüm timleri kurdu ve yaygın bir şekilde işkence uygulamalarına başvurdu (Suich 2010). Darbeye destek veren ABD, cunta hükümetinin gücünü sağlamlaştırmasına da her türlü desteği verdi. Darbe öncesinde Latin Amerika'nın demokrasi adası olarak bilinen ve 1932 yılından itibaren demokratik seçimlerle hükümetler kuran Şili, despotizm ve kaos ile anılır hale geldi. Ülkedeki siyasi istikrarsızlığın sona ermesi oldukça uzun bir zaman aldı. Pinochet döneminde Şili'de yaşanan insan hakları ihlalleri ve demokrasi dışı uygulamaların etkisi hala devam etmektedir. Şilililer kurulan "adalet ve hakikat" komisyonunun bütün sorumlular hakkında hukuki işlemlerin yapılmasını talep etmektedirler (Özdemir 2013).

3. 2013 Mısır Darbesi: Batının Ortadoğu Düzeni

Batılı ülkelerin himayesinde gerçekleşen darbe geleneğinin son örneklerinden biri 2013 yılında Mısır'da seçilmiş cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'ye karşı gerçekleşen askeri darbedir. Ortadoğu'da otoriter rejimlerin hakimiyeti ile statüko yanlısı bir sistem kurmak isteyen Batılı ülkeler ile birer monarşi olan Körfez ülkelerinin birlikte organize ettiği askeri darbedir. İhvan Hareketinin bölgedeki otoriter rejimlere doğrudan ve dolaylı tehdit oluşturması sonrasında Batılı ülkelerin teşvik ve desteği sayesinde Mursi ta-

rafından göreve getirilen Genel Kurmay Başkanı General Abdül Fettah Sisi Mısır'ın yönetimine getirildi. Bu şekilde bölgede demokrasinin gelişimi için bir umut olarak başlayan "Arap Baharı" iki yıl içinde "Arap kışı"na çevrildi.

2011 yılında Mısır halkının geniş bir kesiminin otoriter Hüsnü Mübarek yönetimine baş kaldırması sonrasında yaşanan süreç Mısır'a, tarihinde ilk kez demokratik bir süreç ve yapılanma başlattı. 25 Ocak 2011'de gerçekleşen devrim sonrasında tarihteki ilk özgür serbest seçimler yapıldı ve Mısır halkının iradesinin bir sonucu olarak İhvan-ı Müslimin Hareketinin siyasi kanadını temsil eden Özgürlük ve Adalet Partisi 2012 yılında yapılan parlamento seçimlerinde meclisteki çoğunluğu elde etti. Partinin genel başkanı Muhammed Mursi de aynı yıl gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turunda Mısır'ın beşinci, demokratik olarak seçilmiş birinci cumhurbaşkanı olarak seçildi.

Mursi göreve başladıktan kısa bir süre sonra ciddi bir siyasi yeniden yapılanma süreci başlattı. Yeni bir anayasa hazırlamak başta olmak üzere ülkedeki siyasal ve dinsel farklılıkları barındıran bir siyasal açılım gerçekleştirilmeye çalışıldı. Ancak, uzun süreli yapısal sorunları bulunan Mısır ekonomisi ve siyasetinin kırılğan yapısının da etkisiyle de, çözülemeyen sorunlar gerekçe gösterilerek kitlesele protestolar düzenlenmeye başlandı. Eski rejim yanlıları ile yeni süreçte devşirilen bazı gruplara yaptırılan bu gösteriler bahane edilerek asker yönetime el koydu.

Batılı devletler ile Körfez ülkelerinin müdahalesi ve desteğiyle ülkedeki yapısal ekonomik sorunları gerekçe gösterilerek 30 Haziran 2013'te başlayan kitle gösterileri sonrasında 3 Temmuz'da gerçekleştirilen bir askeri darbe ile Cumhurbaşkanı Mursi görevden uzaklaştırıldı ve cezaevine atıldı. Darbenin arkasındaki güçlerin isteğiyle ülkedeki farklı siyasi grupların darbeci yönetime destek vermeleri sağlandı. Bunun ilk göstergesi olarak, darbe bildirisi okunduğunda Sisi'nin yanında Ezher Baş İmamı Ahmet Tayyip, Kıpti Patriği 2. Tavadros, muhalefet lideri Muhammed Baradey, Temerrüd hareketi liderleri ve Selefi Nur Partisi sözcüsü bulunuyordu. Bu koalisyonun oluşturulması hem darbenin arkasındaki geniş iç ve dış çevrelerinin gücünü hem de İhvan Hareketi'nin bütün alanlarda tasfiye edileceğini göstermiştir (Kurt 2016: 38).

Mısır halkı askeri darbeye karşı sokaklara indi, ancak ülkede değişim ve istikrar istemeyen güçlerin teşvikiyle de binlerce barışçıl gösterici darbeciler tarafından öldürüldü. Binlerce insanın hayatına mal olan askeri darbenin yö-

netime hakim olmasından sonra askeri cunta tarafından yakalanıp cezaevine konulan Cumhurbaşkanı Mursi ve İhvan Hareketinin lider kadrosu farklı davalardan yargılandılar. Göstermelik mahkemelerin kararıyla İhvan'ın lider kadrosu bazı davalarda ömür boyu hapis cezasına çarptırılırken, bazı davalarda ise idama mahkum edildiler. Halk kesimleri de her şeye rağmen sesini kesmek zorunda bırakıldı.

Darbeci Sisi yönetimi kısa süre içinde uluslararası alanda kabul görmeye başladı. Darbeye aktif destek veren Suudi Arabistan ile Birleşik Arap Emirlikleri milyar dolarlık finansal ve ekonomik yardımlar yaparak yeni rejimi oturtmaya çalıştılar (Hamed 2014). ABD ile AB başta olmak üzere Batılı ülkeler de kısa süre içinde askeri rejime desteklerini ilan ettiler (Khanfar 2013). ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, askeri darbeyi “demokrasinin restorasyonu” olarak nitelendirdi. ABD’li yetkililer Mısır’da yaşananlara özellikle darbe demediler, çünkü Amerikan yasalarına göre bir darbeci yönetime yardım yapmak yasaktır. ABD’li yetkililer Mısır’a verdikleri yıllık 1.5 milyar dolarlık yardımı vermeye devam ettiler (Scheer 2013).

İhvan’dan esirgediği yardımı Sisi yönetiminden esirgemeyen ABD askeri rejime hem ekonomik hem de askeri yardımlarla destek verdi. AB Dışişleri Bakanı ve Dış Politika ve Güvenlik Politikalarından Sorumlu Temsilcisi Catherine Ashton Kahire’ye bir ziyaret gerçekleştirerek Sisi rejiminin uluslararası ölçekte meşruiyet kazanmasına büyük bir katkı sağladı (Kurt 2016: 39). Hem ABD hem de AB otoriter yönetimlerle işbirliği yapmalarının son bir örneği olarak Sisi yönetimine her türlü desteği vermeye devam ettiler.

4. 2014 Ukrayna Darbesi: Batı ile Rusya Arasındaki Yeni Soğuk Savaş'ın İlk Cephesi

2013 yılı sonlarında Avrupa Birliği (AB) Ukrayna ile bir ortaklık antlaşması imzalamak istedi, ancak yapılan görüşmeler olumsuz bir şekilde neticelendi. AB yetkilileri görüşmelerin bir antlaşma ile sonuçlanmamasının faturasını Ukrayna Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç’e kesti. Batı yanlısı bir siyaset izlemek istemeyen ve bundan dolayı da AB ile ortaklık antlaşmasını imzalamayan Yanukoviç tam aksine Rusya ile ilişkileri geliştirmek istedi. Yanukoviç’in Rus yanlısı bir siyaset izlemesi de reelpolitik bir tavrın sonucuydu; çünkü Rusya, Ukrayna’nın en önemli komşusu, en büyük ticaret ortağı, doğalgaz ihtiyacının neredeyse tamamını karşıladığı ve kültürel olarak en yakın olduğu ülke olarak vazgeçilmez bir ortaklıktı.

Bunun üzerine, Yanukoviç'in Rusya ile yakınlaşmasını istemeyen ABD ile AB ülkeleri Ukrayna'da yeni bir renkli devrim süreci başlattılar (Sotiroviç 2016). Batılı ülkeler Ukrayna'nın AB ve NATO yönünde siyaset izleyen bir ülke haline gelmesini sağlayacak bir yönetim arayışına girdiler. Bunun için de önce insanları sokaklara dökerek yönetim değişikliğinin halk tarafından istendiğine dair bir algı oluşturmak istediler. Neticede Yanukoviç'e karşı Kiev'in merkezindeki Meydan'da AB yanlısı kesimler tarafından kitlesel gösteriler yapılmaya başlandı. ABD ile AB tarafından desteklenen bu gösterilerin aşırı milliyetçi, hatta neo-Nazist gruplar tarafından yönlendirildiğine dair iddialar ortaya atıldı (Cartalucci 2014). Batılı ülkeler Yanukoviç Hükümetine yaptırımlar uygulamaya başladılar.

Gösteriler kısa sürede etkili oldu ve Rus yanlısı Cumhurbaşkanı Yanukoviç 21 Şubat 2014 tarihinde Rusya'ya kaçtı. Ukrayna Parlamentosu 22 Şubat'ta toplanarak Yanukoviç'in görevine son verdi, hemen sonrasında da tutuklanmasını talep eden bir karar aldı. Batılı ülkeler, istediklerini yaptıracağına inandıkları Rusya karşısı Arseniy Yatsenyuk'a yeni bir hükümet kurdurarak ülkedeki siyasal istikrarı ve ülkesel bütünlüğü sağlamaya çalıştılar (Parsons 2014). Ancak olaylar çoktan çığırında çıkmıştı; ülke kısa süre içinde siyasal bir kaos ve iç savaşa sürüklendi. Doğu Ukrayna ve Kırım başta olmak üzere ülkenin Rusça konuşulan şehirlerinde ayrılma taleplerini de dile getiren karşı gösteriler yapıldı.

AB ile NATO'nun sınırında istediği şekilde hareket etmesine müsaade etmeyen Rusya kriz müdahil oldu. Bir taraftan Doğu Ukrayna'da Kiev'deki yeni yönetime karşı savaştan ayrılıkçılara destek verirken diğer taraftan da Kırım'ı ilhak ettiğini dünyaya duyurdu. Öte yandan, ülkenin doğusunda bulunan Donetsk ve Luhansk bölgeleri Rus yanlısı grupların kontrolünde bağımsızlık ilan etti ve fiilen Kiev'den ayrıldı. Böylece, her ne kadar Batı destekli darbe başarılı gibi görünse de amacına ulaştığı söylenemez. Çünkü Batının elinde kalan Ukrayna parçalanmış ve önemli toprak parçalarının hakimiyetini Rusya'ya kaptırmış bulunmaktadır. Dolayısıyla, Batılı ülkeler ile Rusya arasındaki yeni soğuk savaşın ilk cephesinin Rusya tarafından kazanıldığı söylenebilir.

B. Batının 15 Temmuz Darbe Girişimine Tepkileri

Batılı aktörlerin neredeyse tamamı 15 Temmuz gecesi gerçekleşen darbe girişimine karşı ya kayıtsız kaldı ya da doğrudan darbecilere destek veren açıklamalar yaptılar. Bazı Batılılar da darbe gecesi hemen tepki vermeyip darbenin sonucunu beklediler. Darbecilerin kaybettiği anlaşılınca bazı devletlerin yetkilileri, kerhen de olsa demokratik olarak seçilmiş hükümete desteklerini açıkladılar. Ancak bazıları hızlarını alamayıp darbeye desteklerini ilan ettiler; ayrıca, darbenin nasıl bir kazanç getireceğini bile vurguladılar. Siyasi, ekonomik ve sosyal aktörlerin önemli bir kısmı zaten daha ilk saatlerden itibaren özellikle darbe ve darbeci kelimelerini kullanmayarak Türkiye’deki seçilmiş hükümetin meşruiyetini sorguladılar.

Bazıları darbenin duyurulmasından hemen sonra darbe sürecinin hem Türkiye hem de Batılı ülkeler için bir fırsat ve kazanç olduğunu yazdılar. Örneğin, Amerikan ordusunun istihbaratçı subaylarından emekli yarbay Ralph Peters, Fox News televizyonunda şu yorumu yapmıştı. “Bu darbe, Türkiye’nin İslami bir diktatörlük olmaktan kurutulması için son şansıdır. Bu darbeye rol alanlar iyi adamlar” (Peters 2016a). Darbe girişiminin başarısız olmasından sonra da bir açıklama yapan aynı kişi “şayet darbe başarılı olsaydı, İslamcılar kaybedecek, biz kazanacaktık” itirafında bulundu (Peters 2016b).

Bu bölümde Batının 15 Temmuz darbe girişimine verdiği tepkiler iki ayrı alt başlık altında incelenecektir. Birinci alt-başlıkta devlet yetkililerinin ve karar merciinde bulunanların açıklamaları üzerinde durulurken, ikinci alt-başlıkta ise daha çok medyanın darbe sonrası sürece bakışı ele alınacaktır.

1. Batılı Resmi Mercilerin 15 Temmuz’a Bakışı

Batılı devlet ve siyaset adamları ancak darbe girişimi akamete uğratıldıktan sonra net bir şekilde darbe girişimini kınadıklarını ilan ettiler. Darbecilerin kimliklerine dair neredeyse tek kelime etmeyen; hatta ısrarla Türk yetkililerin, darbeye katılan subayların ve sivillerin itiraflarından hareketle darbeci gruplarla ilgili yaptıkları açıklamaları da kabul etmeyip darbeci örgüte sahip çıkmaya devam ettiler. Batılı devlet adamları ne ilkeli ve koşulsuz bir şekilde darbe girişimini kınadılar ne de Türk yetkilileri ve Türk halkını takdir ettiler.

ABD adına ilk açıklama, ABD Dışişleri Bakanı John Kerry tarafından Moskova’da yapıldı. Kısa bir yorumda “barış, istikrar ve süreklilik umduğunu” söyledi (Reuters 2016a). ABD’den yapılan bir başka açıklama, Başkan

Obama'nın Ofisi'nden, darbe girişimi sonrasında geldi. Yapılan bir basın açıklamasında “şiddet olaylarında herhangi bir Amerikalının öldürüldüğü veya yaralandığına dair endikasyon bulunmadığı” ifade edildi. Açıklamada ayrıca, Başkan ve ekibinin hayatını kaybedenlerle birlikte oldukları belirtilerek, Türkiye’de yaşayan tüm tarafların hukukun üstünlüğü çerçevesinde kalarak şiddet veya istikrarsızlaşmaya yol açacak eylemlerden kaçınmaları gerektiğini ifade etti (The White House 2016). Bu açıklamada ilginçtir ki, darbe planlayıcıları ve masum insanları öldüren bir terör örgütü ile demokratik olarak seçilen meşru hükümet ve bu hükümeti savunan masum insanlar arasında hiçbir ayırım yapılmadı, aksine iki eşit taraf muamelesi yapıldı. Sığ terimlerle, sadece yasalara saygı duyulması çağırısı yapıldı. En önemlisi, bildiride “darbe girişimi” veya “darbe planlayıcıları” ifadelerinin hiç kullanılmamış olmasıdır.

Bu nedenle, ABD darbenin başlangıcında darbe girişimine karşı belirleyici bir tutum almak istemediği gibi, yaşananları meşru hükümeti devirme girişimi olarak da görmedi. Darbe girişiminin başkaldırı olduğunu düşünen ABD Büyükelçiliği raporunda da benzer bir tutum sergilendi. Büyükelçiliğin darbe girişimi sırasında yaptığı açıklamada, “Türk ordusunun unsurları *ayaklanma girişiminde*, güvenlik güçleri bunu önlemek için harekete geçiyor ve bazı binalar abluka altına alındı” ifadeleri kullanıldı (ABD Ankara Büyükelçiliği 2016). Görüldüğü üzere ABD darbe, darbeci, illegal kalkışma, meşru hükümet gibi tarafını belli edecek kavramlar kullanmamış, illegal kalkışmaya destek anlamına gelen ifade kullanmayı tercih etti.

Darbe girişiminin erken saatlerinde AB kurumları tarafından da resmi açıklama yapılmadı. İlk açıklama, darbe girişiminin akamete uğratılmasından sonra 16 Temmuz’da AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi ve Başkan Yardımcısı Federica Mogherini ve Avrupa Komşuluk Politikası ve Genişleme Müzakereleri Komiseri Johannes Hahn’dan geldi. ABD’den farklı olarak, bu açıklamada darbe girişimi kınandı; ancak “denetim ve dengelerle Türkiye’nin anayasal düzenine hızlı bir şekilde geri dönme ihtiyacı olduğunu” ve temel hak ve özgürlüklerin üstünlüğü vurgulandı (Avrupa Komisyonu 2016). 240 kişinin hayatını kaybettiği bir dönemde Türkiye’de demokrasiyi ve meşru hükümeti korumak için yaptıkları mücadele, böyle bir vurguyu Batının Türk hükümeti ve halkıyla olan empati eksikliğini göstermektedir. Yaşananları sıradan bir olay gibi algılayan AB açıklaması, darbe girişimine kalkışanlara karşı gerekli tedbirler alınmasının sınırlı olmasını istemektedir.

18 Temmuz 2016'da darbe girişiminden sadece birkaç gün sonra John Kerry ve Federica Mogherini, Brüksel'deki ortak bir basın açıklamasında Türkiye'deki durum hakkında değerlendirmelerde bulundular. Kerry ve Mogherini, 15 Temmuz gecesi halkın yaptıklarına ve darbe girişiminden sonra demokrasinin nasıl korunduğuna odaklanmak yerine, Türkiye'de hukukun üstünlüğünü vurguladılar. Türk Hükümeti ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ne yapması gerektiğine dikkat çektiler. Kerry, "Türkiye Hükümetini ülke genelinde sakin ve istikrarı sağlamaya sıkı bir şekilde teşvik ettiklerini" söyledi (ABD Dışişleri Bakanlığı 2016). Kerry ayrıca, "Türkiye Hükümetini, ülkenin demokratik kurumlarına ve hukukun üstünlüğüne saygı konusunda en üst standartlara uymaya davet" ettiklerini de ifade etti (ABD Dışişleri Bakanlığı 2016). NATO üyesi olması sebebiyle, Türkiye'de neler olup bittiğini dikkatlice gözlemlendiğini belirten Kerry, NATO olarak konu hakkında bir bildirme ilan ettiklerini açıkladı. Türkiye Yönetimini uyanan bir metin olan bu bildiri, uyarı olsun veya olmasın, Batı medyası tarafında NATO üyeliğinin askıya alınması da dahil olmak üzere Türkiye'nin uluslararası ölçekte tecridi için bir uyarı olarak sunmakta tereddüt etmedi (Ensor ve Rothwell 2016; Stearns, 2016).

Almanya Başbakanı Angela Merkel, İngiltere Dışişleri Bakanı Boris Johnson, Fransa Dışişleri Bakanı Jean-Marc Ayrault gibi Batılı liderlerden de konu hakkında açıklamalar geldi. Benzer şekilde beyanatlarında, demokrasiye kast eden eylemden ziyade, hükümetin alacağı tedbirleri dikkate alarak demokrasinin geleceği ile ilgili endişelerini vurguladılar. Hatta Fransız Dışişleri Bakanı Ayrault, Erdoğan'ın "otoriter" hale geldiği konusunda uyarıda bulundu (Banks 2016).

Özellikle 21 Temmuz 2016'da Türkiye'de olağanüstü hâl ilan edildiğinde Türkiye'deki meşru hükümete karşı daha olumsuz bir kampanya başlatıldı. İlk günden itibaren olağanüstü hâlin ilan edilmesine ve darbecilerle irtibat veya iltisak içinde bulunanlara karşı yürütülen kampanyaya karşı çıkarak gerekli tedbirlerin alınmasına engel olmak istediler. Öyle ki, ABD'nin en önemli askeri yetkililerinden birisi olan ABD Merkez Komutanlığı (CENTCOM) Komutanı Joseph Votel, açıkça darbeci askerlerin tutuklanmasına karşı çıktı. Tutuklanan darbeci subayların kendi müttefikleri ve muhatapları olduğunu, bundan sonra Türk silahlı kuvvetleri içinde muhatap bulmada endişe ettiklerini ifade etti (Paletta 2016). Batının olağanüstü hal ile ilgili duruşuna bakıldığında, Paris saldırısından sonra Kasım 2015'te Batı dünyasının Fransa'da olağanüstü hal ilan edilmesine gösterdiği tepki göz önüne

alındığında, Batılıların benzer iki gelişmeye nasıl zıt yönde baktıkları açıkça görülür.

Türkiye’deki darbe girişimi sırasında ve sonrasında Batılı devlet adamlarının ve liderlerin tepkileri demokrasiyle bağdaşmamaktadır. Bu bağlamda eğer 15 Temmuz darbe girişimi başarılı olsaydı söz konusu müphem ve dolaylı açıklamalar ve bildirimler Batının darbecileri desteklemesi için bir pozisyon oluşturacaktı. Belki de Mısır örneğinde olduğu gibi Batı, darbe planlayıcılarının “demokrasiyi yeniden tesis etmek” istediğini belirtmiş olacaktı. Ne yazık ki bu da hiç şaşırtıcı olmayacaktı. Batılı devlet adamları Mısır ve başka pek çok örnekte olduğu gibi darbecilere gerekçe bulma konusunda sıkıntı yaşamayacağı belliydi.

2. Batı Medyasının 15 Temmuz Tepkisi

Batı medyası son bir kaç yıldır Türkiye aleyhine giriştiği algı operasyonlarına 15 Temmuz darbe girişiminden sonra da devam etti. Cumhurbaşkanı Erdoğan, AK Parti Hükümeti ve muhalefet partileri dahil bütün demokratik kurumların, medyanın, sivil toplumun ve bütün vatandaşların olumsuz olarak etkilendiği ve karşı çıktığı bu menfur girişim sonrasında bile halkın iradesine karşı harekete geçen darbecileri değil; meşru yönetimi suçlu ilan etme yarışına girdiler. Batıdaki anaakım medya bir bütün olarak 15 Temmuz darbe girişimi ve sonrasında da Türkiye ile ilgili gelişmeleri çarpıtarak verdi. Medya ahlakını bir tarafa bırakarak çoğunlukla uydurma ve çarpıtma haberlerle Türkiye ile ilgili konuları olumsuzlaştırarak manşetlere taşıdılar. Darbe girişiminden birkaç saat sonra yayınlanan çarpıcı haberlerden biri, NBC’nin başkan yardımcısının açıklamasıydı. Darbe girişiminin başarıya ulaşmasını temenni eden “Erdoğan’ın hava yoluyla ülkeden kaçtığı ve Almanya’dan sığınma talebinde bulunduğu” açıklamasını yaptı (National Review 2016). Aynı yalanı devam ettiren *Daily Beast* (2016) isimli Amerikan haber sitesi, Almanya’dan gelen sığınma hakkı reddinin ardından Erdoğan’ın İngiltere’ye gittiği görüşündeydi.

Öte yandan, 15 Temmuz gecesi darbenin en sıcak saatlerinde, Amerikalı etkili düşünce kuruluşu Stratfor, darbe planlayıcılarının Cumhurbaşkanı’na suikast düzenlenmesine sebep olabilecek şekilde, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın suikasta uğradığı Muğla’dan İstanbul’a uçakla döndüğü güzerghahı gösteren birkaç tweet yayınladı (Anadolu Agency 2016). Fakat, aynı zamanda Türk vatandaşları üzerinde psikolojik bir etki yarattı. Darbecilere ve

Stratfor'un halkın dışarı çıkmasını engelleyecek ve motivasyonu düşürecek yayınlar gibi engelleyici saldırılara rağmen; Erdoğan halkı darbecilere karşı seferber edebildi. Bununla birlikte, Cumhurbaşkanının öldürülmesinin darbe girişimini başarıyla sonuçlandıracağı düşünülürse, Stratfor'un Türk halkının yanında olmak yerine, darbecilerin tarafında olduğu söylenebilir.

Darbe girişimi devam ederken Batılı medya yayınlarında, darbecilere hükümetin düşürülmesine ilişkin tavsiyeler veriliyor ve darbenin nasıl başarılı olacağı tartışılıyordu. Eski bir CIA yetkilisi olan Bob Baer, CNN'de yaptığı bir açıklamada darbecilerin "CNN Türk'ü ele geçirmesi gerektiğini ve ilk dakikalardan itibaren; radyo, sosyal medya ve internet yayınlarının kesilmesi gerektiğini" söyledi. Erdoğan'ı tutuklayamamış olsalar da "başta tüm bunlar hakkında önlem almaları gerektiğini" ifade etti (Marans 2016). Diğer taraftan FOX News (2016) analistleri, darbenin başarılı olması gerektiğini ve DAES'i yenmenin tek yolu olduğunu savundular.

Batı medyası, darbe girişimi sonrasında darbecileri değil, darbeye maruz kalanları suçladı. 15 Temmuz gecesi sokaklara çıkan insanların amacının sadece Erdoğan'ı desteklemek ve korumak olduğunu savunan Batılı yayın kuruluşları, Türk vatandaşlarını yakalanan askerlere işkence yapmakla suçlayarak pek çoğu gerçek olmayan rahatsız edici fotoğraflar yayınladı. Bütün bu açıklamalar Batı medyasının, 15 Temmuz'da Türk halkının, Türk demokrasisini korumaya çalıştığını ve bu uğurda vatandaşların hayatını kaybettiğini göstermekte sınıfta kaldığı göstermektedir. Özellikle anaakım Batı medyası darbenin arkasındaki FETÖ'yü hiç dile getirmede. Aksine bu örgütü barışçıl bir hareket olarak göstermeye devam ettiler. Ayrıca hepsi ağız birliği içinde Türkiye'nin meşru demokratik hükümetini ve halk tarafından doğrudan seçilmiş cumhurbaşkanını, Türkiye'deki bütün olumsuz gelişmelerden sorumlu tutarak suçladılar.

Devletin en önemli kurumları olan Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanlığı Külliyesi, Genelkurmay Başkanlığı, Milli İstihbarat Teşkilatı, Ankara Emniyet Müdürlüğü, Özel Hareket Merkezi ve TRT gibi sembolik önemi büyük devlet binalarını ateş altına almalarını ve Türkiye'nin siyasi liderlerine suikast teşebbüslerini ve en önemlisi darbecilerin F-16 savaş uçakları, helikopter ve tank gibi ağır silahlara 240 masum insanları öldürmelerini görmezden gelen Batı medyası; hükümetin, başarısız darbe girişimi sonrası dönemde aldığı anayasal çerçevedeki güvenlik tedbirlerini eleştirdiler.

Darbeye karşı Sünni-Alevi, Kürt-Türk, dindar-laik gibi bütün toplumsal kesimlerin net bir şekilde tavır almasına rağmen Batı medyasının daha çok sakallı erkekleri ve başörtülü kadınları gündeme getirmesi, İslamofobik ve oryantalist tutumunu gösterdi. Soğuk Savaş döneminde Latin Amerika'daki Katolik kiliselerinin desteklediği halk mücadelesini özgürlükçü bir teolojik hareket olarak nitelendiren Batı dünyası; darbeye, meşru hükümetine ve demokrasiye sahip çıkan Türkiye'deki dindar ve muhafazakar kesimleri olumsuz nitelendirmeler ve yakıştırmalarla gündeme getirmiştir. Bu durum, ülkede zaten mevcut olan Batı şüpheciliğini, darbe girişimi sonrasında Batı aleyhtarlığını getirdi. Hassas dönemde yapılan bu olumsuz yayınların sonucunda Türkiye'deki Batı, özellikle de Amerikan karşıtlığı çok yükseldi.

Türkiye'de yükselen konjonktürel Batı karşıtlığı ile Batı dünyasındaki derin Türkiye karşıtlığını anlamak için en önemli üç Batı ülkesindeki (ABD, İngiltere ve Almanya) en etkili medya kuruluşlarının yayın içeriklerine bakmak yeterlidir.

ABD'nin tartışmasız en etkili ve en ciddi gazetesi *The New York Times* (2016a), darbe girişimi ve sonrasında Türkiye'deki gelişmeleri en seviyesiz bir şekilde ele alan gazetelerin başında gelmektedir. Örneğin, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Türk halkının %52'sinin oyunu alarak daha ilk turda seçilen bir lider olduğunu görmezden gelerek, Türkiye'de insanların demokrasi için değil, Erdoğan için sokaklara çıktıklarını ve slogan attıklarını yazdı. Gazete halkın yarısından fazlasının verdiği oyları görmezden gelmektedir. Halbuki herkes bilir ki ABD'de başkanlar genellikle Amerikan halkının üçte birinin oyuyla seçilmektedirler. Örneğin, en son seçimlerde halkın yaklaşık dörtte birinin oyunu alan ve toplamda rakibinden daha az oy alan bir aday (Donald Trump) başkan olarak seçilmiştir. Bununla yetinmeyen aynı gazete, ciddiyetini bir tarafa bırakarak daha da ileri giderek Türkiye'de darbecilere ve iradesine müdahale etmek isteyenlere karşı sokaklara dökülen demokrasi yanlısı insanları, koyunlara benzeterek hakaret etmekten bile çekinmedi. Sokaklarda demokrasi karşıtı hareketlere ve aktörlere karşı direnen insanları, iradesiz güruhlar olarak gösterdi (New York Times 2016b).

Benzer şekilde ABD'nin ve dolayısıyla dünyanın uluslararası ilişkiler alanındaki en saygın iki dergisi *Foreign Affairs* ile *Foreign Policy* dergileri de anaakım Batı medyasının içine düştüğü seviyesizlikten nasibini aldı. *Foreign Affairs* dergisinde yayınlanan bir yazı, Erdoğan'ın darbe girişiminin ardındaki tek suçlu olduğunu ve "yıllardır yerine getirilmeyen sözlerden ve halk içinde

paranoyanın gittikçe derinleşmesinden dolayı, Türkiye Cumhurbaşkanı'nın hakkettiğini bulduğunu" iddia etti (Rubin 2016). Darbeden sadece bir gün sonra, ABD'de önde gelen bir terör uzmanlarından Edward Luttwak *Foreign Policy* için akademisyenliğin ve entelektüel ahlakın tamamen bir tarafa bırakılarak kaleme aldığı yazıda Batı medyasının ve entelektüel aklının derin Türkiye ve demokrasi karşıtı tavrını en net bir şekilde ortaya çıkardı. Kadınların değil sadece bıyıklı erkeklerin sokaklarda olduğunu, sloganların vatanseverlikle ilgili değil İslami olduğunu, darbecilerin değil Erdoğan'ın demokrasiyi ortadan kaldırdığını ve darbe girişiminin arkasında Gülenistlerin değil seküler Kemalistlerin olduğunu pervasızca yazabildi (Luttwak, 2016).

İngiltere'nin en etkili haftalık dergilerinden birisi olan *Economist*, darbe girişiminin başladığı andan itibaren, başarılı bir darbenin nasıl olması gerektiğine ilişkin öneriler vermeye başladı. *Economist*, "Sultan Hayatta Kaldı" manşeti altında, darbenin ilk saatlerinden itibaren darbecilerin kontrolü elinde tutması gerektiğini yazdı (Economist 2016a). Darbe girişiminin hemen sonrasında da Türkiye'de yaşananları dünyanın gözünden kaçırma endişesiyle "Erdoğan'ın İntikamı" manşetiyle çıktı ve gerçekleri tersyüz ederek Erdoğan'ın, Türklerin uğruna can verdiği demokrasiyi yıktığını iddia etti (Economist 2016b). Pervasız bir şekilde, Türk insanına hakaret edercesine, kendi kaderlerini belirleme yönünde giriştikleri çabayı, tamamen aksi yönde bir algıyla yayın yapmaya devam etti. *Economist* (2016c) dergisi, Türkiye'deki demokratik kurumların varlığını göz ardı ederek Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ve AK Parti Hükümetinin tavrını, demokratik seçimlerin olmadığı Irak ve Suriye'deki şahsi rejimlerin temsilcisi olan Baas'a benzetti. *New York Times*'in söylemine paralel bir biçimde, temenni niyetine, Türkiye'nin kaosa sürükleneceğini de yazdı.

İngiltere'deki bir başka önemli gazete olan *Independent*; Batının beklediği gelişmeler olmayınca Türk yöneticilerini tehdit etmekten çekinmedi. Türkiye'deki hükümeti devirmeye kararlı olduklarını ifade edercesine, darbe sonrası günlerde, "Erdoğan darbe girişimini engelledi, ancak kaderi hala belirsiz" diyerek tahammülsüzlüğünü dile getirdi (Independent 2016). İngiliz Haber ajansı *Reuters* için çalışan muhabirler darbe girişiminin emrini veren Fetullah Gülen'le temasa geçerek Gülen'in, Türkiye'deki darbe girişiminin birileri tarafından sahnelendiği belirten ifadeleri haber yapıldı (Reuters 2016b). ABD'nin Bu şekildeki bir darbe girişiminin Erdoğan ve Türk hükümeti tarafından sahnelenme ihtimali Batı medyasında yankılanmaya başladı.

The Guardian veya *Daily Mail* gibi diğer gazeteler de Türkiye'deki darbe girişimi konusunda da benzer bir tavır takındı (Alaaldin 2016). “Timsah Gözyaşları” manşeti altında “Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan darbe mağdurunun cenaze töreninde gözyaşlarını tutamadı ve darbe girişiminde bulunan örgütün, arındırılması gereken virüs olduğunu” yazdı. *Daily Mail* (2016) tamamen yanlış ve uydurma bir haber yaparak Erdoğan'ın siyasi rakiplerinin; hükümetin, devletin üzerindeki gücünü daha da sıkılaştırmak için bu olayları kendisinin yaptığını söylediklerini iddia etti. Burada devletin ileri gelen tüm siyasi parti liderlerinin, özellikle de MHP ve CHP liderlerinin darbe girişimini şiddetle kınadığını ve meşru hükümete verdikleri desteği belirtmek gerekmektedir.

Son olarak, Almanya'nın en önemli yayın kuruluşlarından biri olan *Der Spiegel* (2016) darbe girişiminden hemen sonra provokatif bir manşetle çıktı: “Bir Zamanlar Demokrasiydi: Diktatör Erdoğan ve Aciz Batı.” Bu manşeti gören herkesin ilk bakışta sanki Türkiye'de bir darbe olduğu ve muhalifler ortadan kaldırıldığı zehabına kapılması mümkündür. Görüldüğü gibi, darbeyi ve darbecileri değil, kararlılıkla darbe girişimine karşı koyan ve demokratik meşru hükümetini savunan lideri ve partiyi hedef alan bir haber yaptı. Halbuki tüm siyasi partiler ve halkın büyük bir çoğunluğu darbe girişimine karşı çıkmışlardı. Halkın özgürlüğünün yok edilmeye çalışıldığı bir darbe girişimine karşı alınan tedbirleri “özgürlüğünü kaybeden ülke” olarak sayfalarına taşıyan *Der Spiegel*, 16 muhabirin katkı verdiği özel sayısında ısrarla Türk hükümetine ve halkına ağır ithamlarda bulundu. Kapağında Sultan Ahmet Camisi'nin minarelerini ateşlenen roketler olarak gösteren dergi, Türkiye karşıtlığını İslam karşıtlığı başlığı altında işleyerek daha etkili olmaya çalıştı (Daily Sabah 2016).

Böylece, hiçbir ahlaki sınır tanımayan bir yayının politikasıyla Türkiye karşıtlığını temel amaç olarak benimsemiş Batı medyası, Türkiye halkından beklediği tepkileri alamayınca, bu yöndeki yayınına devam ettirmeye kararlı olduğunu da göstererek başka alanlarda faaliyet gösteren Batılı kurum ve kuruluşları desteğe çağırarak zorunda kaldı. Örneğin, bunun bir göstergesi olarak Moody's isimli kredi derecelendirme kuruluşunun ülkede siyasal istikrarın sağlanmasından sonra Türkiye'nin kredi notunu “yatırım yapılabilir” seviyesinin altına düşürdü (Gür 2016).

Batının, özellikle de Batı medyasının tepkisi, Batının Türkiye'yi sunmasındaki niyetini yansıtmaktadır. Böyle bir politikanın iki temel hedefi vardı:

Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Türk halkı. Darbe girişimi engellendiğinden hoşnut olmayan Batılı devlet adamları ve medya, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kişiliğini hedef aldı. Kendisini ve hükümetini, FETÖ üyelerini tutuklamalarından dolayı eleştirdiler ve hatta Türkiye'yi uluslararası ortamda tecrit etmekle tehdit ettiler. Erdoğan'ın demokratik olarak Türk vatandaşlarının %50'den fazlasının oyunu aldığını ve 12 yılda bir çok kez özgür ve şeffaf seçimleri kazandığı gerçeğini göz ardı ettiler.

Batı, Türkiye'ye kendi perspektifini dayatmaya çalıştı ve Türk devletini ve vatandaşlarını hedef aldı. Darbecilere karşı cesur direnişleri ve uluslarını nasıl savundukları, Batı medyasında tamamen göz ardı edildi. Böyle bir duruşun göz ardı edilmesinin tek açıklaması; Batı medyasının Türkiye'yi Batıda hiçbir yeri olmayan otoriter bir Ortadoğu devleti olarak sunmak istemesidir. Bunun nedeni ise Batılı devletler tarafından İslami bir diktatör olarak gösterilen Erdoğan'ın varlığıdır. Nitekim Batılı devletlere göre eğer Erdoğan devrilsedydi, kendilerine göre "demokratik" bir lider gelecek ve Batılı devletler arasında Türkiye'ye memnuniyetle yer verebileceklerdi.

Sonuç

Batıcı kuklaların ve onların üst akıllarının yaşadığı büyük bir mağlubiyet olan 15 Temmuz zaferi, Batıcı olmayan liderleri mutlaka iktidardan düşürmek isteyen Batılı devletlerin beklentilerinin karşılanmadığı bir gelişmedir. Başka bir ifadeyle 15 Temmuz, yoğun iç ve dış bağlantılarla gerçekleştirildiği halde yenilgiye uğratılan bir darbe girişimidir.

Batılı ülkelerin 15 Temmuz darbe girişimine verdikleri tepki bir kez daha göstermiştir ki Batılı ülkelerin Batı-dışı dünyadaki ülkelere bakışındaki sorunlar devam etmektedir. Uzun süredir Batılı ülkelerin Batı-dışı dünyaya karşı sahip oldukları ahlaki üstünlük zemini biraz daha zarar görmüştür. Mısır başta olmak üzere Batılı ülkelerin Ortadoğu'da demokrasi isteme gibi bir dertleri yoktur. Batılı devletler, menfaatlerine karşı gördükleri bütün ülkelerin yönetimlerini sorunlu ilan ederek iktidarı değiştirme yoluna gitmektedirler. Brezilya, Mısır ve Ukrayna örneklerinde olduğu gibi çoğunlukla başarılı da olmaktadırlar.

Türkiye halkı kendi kaderini tayin hakkını başka mercilere devretmek istemediğini 15 Temmuz gecesi tüm dünyaya ilan etmiştir. Türk halkının direnişi, Batılı ülkelerin beklentilerinin karşılanmasına müsaade etmemiştir. Batılı devletlerin 15 Temmuz sonrasındaki hayal kırıklığı ve kızgınlık bu

milli direnişe, dolayısıyla planlarının değişmesine, bir tepkiydi. Demokrasinin güçlendirilmesi ve halkın kendi kaderini tayin etme hakkı yönünde atılmış önemli bir adım olan 15 Temmuz direnişi, milli iradeyi ve demokratik meşru hükümeti ortadan kaldırmak için gerçekleştirilen darbe girişimine karşı koyan bir “karşı devrim”dir.

Sonuç olarak, Batılı aktörler, hem siyasi aktörleri hem de medya kuruluşları, darbe girişiminin başarısızlığından dolayı ciddi bir hayal kırıklığı yaşadılar, çünkü Batılı küresel güçlerin arkasında olduğu darbelerin başarısız olma ihtimali çok düşüktür. Darbe sonrası süreçte Batı dünyası, Türkiye’yi eleştirmenin ve Türkiye gibi ülkelere demokrasi ve insan hakları dersi vermenin ahlaki zeminini kaybetmiştir. Temel değerlerinin aksi yönde siyaset üreten Batılı ülkeler, Türkiye gibi ülkelerin söylemleri üzerinden kendi değerlerini savunma teklifine maruz kalmaktadır.

KAYNAKÇA

- ABD Ankara Büyükelçiliği*, (2016), “Emergency Message for U.S. Citizens: Shots Heard in Ankara, Bridges Closed in Istanbul,” 15 Temmuz 2016, <https://tr.usembassy.gov/emergency-message-u-s-citizens-shots-heard-ankara-bridges-closed-istanbul/>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- ABD Dışişleri Bakanlığı*, (2016), “Joint Press Availability With EU High Representative Federica Mogherini,” 18 Temmuz 2016, <https://www.state.gov/secretaryremarks/2016/07/260174.htm>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Alaaldin, Ranj (2016), “Aftermath of Turkey Coup Attempt Will Be Bloody and Repressive,” *The Guardian*, 16 Temmuz 2016, <https://www.theguardian.com/world/2016/jul/16/aftermath-of-turkish-coup-attempt-will-be-bloody-and-repressive>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Anadolu Agency*, (2016), “July 15 Tweets Pose Questions on ‘Shadow CIA’ Stratfor,” 2 August 2016, <http://aa.com.tr/en/americas/july-15-tweets-pose-questions-on-shadow-cia-stratfor/620283>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Avrupa Komisyonu*, (2016), “Joint Statement by High Representative/Vice-President Federica Mogherini and Commissioner for European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations Johannes Hahn on the Situation in Turkey,” 16 Temmuz 2016, http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-16-2555_en.htm, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Banks, Martin (2016), “EU Voices Fears for the Future of Turkey Following Attempted Military Coup,” *The Parliament Magazine*, 18 Temmuz 2016, <https://www.theparliamentmagazine.eu/articles/news/eu-voices-fears-future-turkey-following-attempted-military-coup>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- BBC Türkçe*, (2013), “CIA’in 1953’teki İran Darbesinde Rol Oynadığı Belgelendi,” 20 Ağustos 2013, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/08/130820_iran_cia.

- Cartalucci, Tony (2014), "BBC Now Admits: Armed Nazis Led 'Revolution' in Kiev, Ukraine," *Global Research*, 7 March 2014, <http://www.globalresearch.ca/bbc-now-admits-armed-nazis-led-revolution-in-kiev-ukraine/5372232>, Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016.
- Daily Beast*, (2016), "Erdogan Now Headed to London," 15 Temmuz 2016, <https://coupfacts.com/daily-beast-erdogan-now-headed-to-london/>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Daily Mail*, (2016), "Crocodile Tears? Turkish President Erdogan Breaks Down in Tears at Coup Victim's Funeral as He Calls His Opponents a 'Virus' Who Must Be Purged," 16 Temmuz 2016, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3693828/Turkish-president-Recep-Erdogan-describes-overthrow-plot-gift-God-allowing-cleanse-army-ordering-arrest-3-000-judges-prosecutors-thousands-supporters-continue-occupy-streets.html>, Erişim Tarihi: 24 Aralık 2016.
- Daily Sabah*, (2016), "Turkey Slams German Magazine Der Spiegel's Provocative Edition, Cover," 14 Eylül 2016, <http://www.dailysabah.com/diplomacy/2016/09/14/turkey-slams-german-magazine-der-spiegels-provocative-edition-cover>, Erişim Tarihi: 24 Aralık 2016.
- Der Spiegel*, (2016), "Diktator Erdoğan und der hilflose Westen: Es war einmal eine Demokratie," No. 30, 23 Temmuz 2016, <http://www.spiegel.de/spiegel/print/index-2016-30.html>, Erişim Tarihi: 24 Aralık 2016.
- Fox News*, (2016), "We Need the Coup to Succeed, Because That Will Be Our Way To Actually Be Able To Defeat ISIS," 16 Temmuz 2016, <https://twitter.com/foxnews/status/754128252684210176>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Independent*, (2016), "Erdogan Has Survived This Coup – But His Future Is Still Uncertain," 16 Temmuz 2016, <http://www.independent.co.uk/voices/editorials/turkey-coup-erdogan-military-army-erdogan-has-survived-this-coup-but-his-future-is-still-uncertain-a7140736.html>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Economist*, (2016a), "The Sultan Survives: In Turkey, a Failed Coup against President Recep Tayyip Erdogan," 15 Temmuz 2016, <http://www.economist.com/news/europe/21702319-regardless-outcome-turkish-politics-will-change-worse-soldiers-turkey-have>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Economist*, (2016b), "Erdogan's Revenge," 23 Temmuz 2016, <http://www.economist.com/news/leaders/21702465-turkeys-president-destroying-democracy-turks-risked-their-lives>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Ensor, Josie and Rothwell, James (2016), "Turkey Coup Attempt: Risk of NATO Suspension as Erdogan's Purge Intensifies," *The Telegraph*, 18 Temmuz 2016, <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/07/18/turkey-coup-attempt-istanbul-deputy-mayor-shot-in-the-head>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016
- Hamed, Yahia (2014), "Egypt's Coup Has Plunged the Country Into Catastrophe," *The Guardian*, 16 March 2014, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/mar/16/egypt-coup-catastrophe-mohamed-morsi>, Erişim Tarihi: 25 Aralık 2016.
- Gür, Nurullah (2016), "Moody's'in Ekonomik Rasyonaliteden Uzak Not Kararı," *SETA Analizi*, 28 Eylül 2016, <http://www.setav.org/moodysin-ekonomik-rasyonaliteden-uzak-not-karari/>, Erişim Tarihi: 24 Aralık 2016.

- Khanfar, Wadah (2013), "Egypt's al-Sisi Drags the Country Closer to Civil War," *Huffington Post*, 24 July 2013, http://www.huffingtonpost.com/wadah-khanfar/egypt-military-coup_b_3647871.html, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Kurt, Veysel (2016), "3 Temmuz Darbesi: Mısır'da Müesses Nizamın Yeniden Tesisi," *Ortadoğu Analiz*, 8/76, 36-39.
- Luttwak, Edward (2016), "Why Turkey's Coup d'Etat Failed," *Foreign Policy*, 16 July 2016, <http://foreignpolicy.com/2016/07/16/why-turkeys-coup-detat-failed-erdogan/>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Marans, Daniel (2016), "Former CIA Officials Give Turkish Coup Plotters Advice On CNN," *Huffington Post*, 16 Temmuz 2016, http://www.huffingtonpost.com/entry/cia-officials-turkey-coup-advice_us_578a2d02e4b08608d334c32c, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Miliband, Ralph (2016), "The Coup in Chile," *Jacobin*, 9 September 2016, <https://www.jacobinmag.com/2016/09/chile-coup-santiago-allende-social-democracy-september-11/>, Erişim Tarihi: 26 Aralık 2016.
- National Review*, (2016), "Military Coup in Turkey," 15 Temmuz 2016, <http://www.nationalreview.com/corner/437951/turkey-military-coup-reported>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- New York Times*, (2016a), "Erdogan Triumphs After Coup Attempt, but Turkey's Fate Is Unclear," 17 Temmuz 2016, <https://twitter.com/nytimesworld/status/754776778204389376>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- New York Times*, (2016b), "The Erdogan Supporters Are Sheep, and They Will Follow Whatever He Says," 19 Temmuz 2016, <https://twitter.com/nytimesworld/status/755364571389591558>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Office of the Historian*, (2016), "The Allende Years and the Pinochet Coup, 1969-1973," <https://history.state.gov/milestones/1969-1976/allende>, Erişim Tarihi: 24 Aralık 2016.
- O'Shaughnessy, Hugh (2016), "Chilean Coup: 40 Years Ago I Watched Pinochet Crush a Democratic Dream," *The Guardian*, 7 Eylül 2016, <https://www.theguardian.com/world/2013/sep/07/chile-coup-pinochet-allende>, Erişim Tarihi: 24 Aralık 2016.
- Özdemir, Sinan (2013), "Bir Darbenin Anatomisi: Şili (1973-2013)," *Dünya Bülteni*, 11 Eylül 2013, <http://www.dunyabulteni.net/haber-analiz/273976/bir-darbenin-anatomisi-sili-1973-2013>, Erişim Tarihi: 24 Aralık 2016.
- Paletta, Damian (2016), "Pentagon Allies Jailed in Turkey Amid Coup Backlash, General Says," *The Wall Street Journal*, 28 Temmuz 2016, <http://blogs.wsj.com/washwire/2016/07/28/pentagon-allies-jailed-in-turkey-amid-coup-backlash-general-says/>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Parsons, Renee (2014), "Chronology of the Ukrainian Coup," *Counter Punch*, 5 March 2014, <http://www.counterpunch.org/2014/03/05/chronology-of-the-ukrainian-coup/>, Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016.
- Peters, Ralph (2016a), "Turkey's Last Hope Dies," *Fox News*, 16 Temmuz 2016, <http://www.foxnews.com/opinion/2016/07/16/turkeys-last-hope-dies.html>, Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016.
- Peters, Ralph (2016b), *Fox News*, 16 Temmuz 2016, <https://twitter.com/FoxNews/status/754112160423215104>, Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016.

- Russia Today*, (2016), "'Made in USA': 3 Key Signs That Point to Washington's Hand in Brazil's 'Coup'," 18 May 2016, <https://www.rt.com/news/343390-brazil-rousseff-impeachment-us/>
- Reuters*, (2016a), "Kerry Says Hopes for Peace and Stability in Turkey," 15 Temmuz 2016, <http://www.reuters.com/article/us-turkey-security-usa-russia-idUSKCN0ZV2NQ>, Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016.
- Reuters*, (2016b), "Muslim Cleric Gulen: Coup Bid in Turkey Could Have Been Staged," 16 Temmuz 2016, <http://www.reuters.com/article/us-turkey-security-gulen-remarks-idUSKCN0ZW11D>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Rubin, Michael (2016), "Erdogan Has Nobody to Blame for the Coup but Himself," *Foreign Affairs*, 15 Temmuz 2016, <http://foreignpolicy.com/2016/07/15/erdogan-has-nobody-to-blame-for-the-coup-but-himself/>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Scheer, Robert (2013), "A Gift From the United States to Mideast Zealots," *Huffington Post*, 7 September 2013, http://www.huffingtonpost.com/robert-scheer/a-gift-from-the-united-st_b_3565033.html, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Sinkaya, Pınar Ankan (2016), "İran: Musaddık ve Darbe," *Ortadoğu Analiz*, 8/76, 18-21.
- Sotiroviç, Vladislav B. (2016), "The 2014 Coup D'état and the Ukrainian Crisis," *Modern Diplomacy*, 13 June 2016, http://moderndiplomacy.eu/index.php?option=com_k2&view=item&id=1496:the-2014-coup-d-etat-and-the-ukrainian-crisis&Itemid=133, Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016.
- Snider, Ted (2016), "A US Hand in Brazil's Coup?," *Consortium News*, 1 June 2016, <https://consortiumnews.com/2016/06/01/a-us-hand-in-brazils-coup/>, Erişim Tarihi: 25 Aralık 2016.
- Stearns, Jonathan (2016), "U.S. Warns on Turkey's Place in NATO as Erdogan Cracks Down," *Bloomberg*, 18 Temmuz 2016, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2016-07-18/u-s-warns-on-turkey-s-place-in-nato-as-erdogan-cracks-down>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.
- Suich, Max (2010), "Spymaster Stirs Spectre of Covert Foreign Activities," *The Australian*, 20 Mart 2010, <http://www.theaustralian.com.au/news/inquirer/spymaster-stirs-spectre-of-covert-foreign-activities/news-story/81531449790cf1321578d684e368905c>, Erişim Tarihi: 24 Aralık 2016.
- The White House*, (2016), "Readout of the President's Update on the Situation in Turkey," 16 Temmuz 2016, <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2016/07/16/readout-presidents-update-situation-turkey>, Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016.
- Weisbrot, Mark (2016), "A U.S. Policy of Non-intervention in Venezuela Would Be a Welcome Change," *The New York Times*, 30 June 2016, <http://www.nytimes.com/roomfordebate/2016/06/28/how-to-save-venezuela/the-us-bears-blame-for-the-crisis-in-venezuela-and-it-should-stop-intervening-there>, Erişim Tarihi: 27 Aralık 2016.

WESTERN BALKANS AND TURKEY AFTER THE COUP D'ÉTAT ATTEMPT (15TH OF JULY 2016)

MEVLUDIN IBISH

Istanbul Sabahattin Zaim University

ABSTRACT

There is a profound importance with regard to Turkey's relationship and the Western Balkan states and their societies. This paper first analyses the Western Balkans from an historical developmental point of view and see its relationship ground towards the modern Turkish state having in mind their historical, cultural, religious, political, military and economical ties. Secondly it will be analysed the Turkish state policies towards the Western Balkans region and their states and societies. In the third part of the paper it will be focusing towards the Turkish coup d'états history and the civil-military issues that rise in the Turkish political history from the very beginning of its state formation and last until today. In the fourth part I will be structuring my paper while analysing the coup d'état attempt on the 15th of July and the Gulen movement as one the most important factor for the coup launch. In the last part actually the fifth I will be focusing on the coup d'état attempt of the 15th of July and its reflection in the Western Balkans as a political and universal event that dismantled the citizen sovereignty and legitimacy in general. Moreover, Turkish political relations with the Western Balkan states will be observed and future perspectives will be discussed.

Keywords: Turkey, Western Balkans, Coup d'état, relationship, legacy, history

15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİNDEN SONRA TÜRKİYE VE BATI BALKANLAR

ÖZ

Türkiye ile Batı Balkan devletleri ve toplumları arasındaki ilişkiler büyük önem taşımaktadır. Bu yazı öncelikle tarihsel gelişimi esas alarak Batı Balkanların tarihi, kültürel, dini, siyasi, askeri ve ekonomik bağları göz önünde bulundurarak modern Türk devletiyle ilişkilerini inceliyor. İkinci olarak, Türk devletinin Batı Balkanlar bölgesine, devletlerine ve toplumlarına yönelik politikalarını analiz edilecektir. Makalenin üçüncü bölümünde, Türk siyasal geçmişinde ve bugünkü durumundan başlayarak devlet oluşumuna kadar yükselen sivil-askeri meselelere ve Türk askeri darbelerinin tarihi üzerine odaklanılacaktır. Dördüncü bölümde, 15 Temmuz'daki darbe girişimini ve Gülen hareketini darbe girişiminin en önemli faktörü olarak analiz edeceğim. Esasen beşinci bölümde, 15 Temmuz darbe girişimi ve Batı Balkanlar'daki yansımaları, vatandaş egemenliğini ve meşruiyetini genel olarak ortadan kaldıran politik ve evrensel bir olay olarak ele alacağım. Ayrıca Türkiye'nin Batı Balkan ülkeleriyle siyasi ilişkileri gözlemlenecek ve gelecek perspektifler tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Batı Balkanlar, Darbe, ilişki, miras, tarih

The relationship of the Western Balkans and the Turkish state was always an important issue which created grounds for many writings and analyses. The region of the Western Balkans itself is a very complex, important and attractive for the Turkish state. The historical, cultural, political and economical relationship starts from the Ottoman Empire and continues to be developed even after the creation of the modern Turkish state. This relationship was changeable in different political periods and created ground to use different types of means to continue this natural and political relationship.

The internal political and economical power of Turkey that emerges after the 1980s and rises towards its pick after the 2002 under the leadership of AK party drastically changes the ground of Turkish impact in the region from a political and economical point of view.

The Western Balkan states entered into a process of democratization and this opened the momentum for the Turkish foreign soft and hard policy to be intensively present in the region. The Turkish political history is covered with coups d'états and attempts for coups d'états, for which differs from the Western Balkan states as they never faced that challenge after they transacted towards democracy meaning after the 1990s. The last coup d'état attempt on the 15th of July 2016 in Turkey, challenged not only the Turkish civil government but the world itself with regard to its democratic values and citizens legitimacy vs. military authority based on old constitutional provisions. The last coup attempt was of a different nature since its reference point was connected to the Gulen movement as an active religious community in Turkey and in the Western Balkans. The civil vs. military relationship holds an important respond to what happened in Turkey for the fifth time and holds a respond for the universal values of citizens sovereignty and authority against the military structures within states.

Western Balkans and its relations with Turkey

The Balkan Peninsula and the Western Balkans are established geographical and political concepts. In the political perception the Western Balkans are politically and strategically still non-integrated and raw, the various issues with each other created a picture of a contradictory area, which includes: Serbia, Bosnia and Herzegovina, Macedonia, Albania, Montenegro and Kosovo. We have to stress the fact that the term Western Balkans do not refer to the geographical scope of the Balkans in general, most importantly

it refers to the political (non)integration of certain states towards EU. The Western Balkans or the Balkans in general are the buffer zone that interconnects the East and the West of course with the help of the geographical positioning of Turkey. A long legacy of the Balkan Peninsula being part of the Ottoman Empire played a crucial role in sharing common moments in culture, religion and state affairs.

After the dissolution of the Ottoman Empire and the beginning of the Balkan wars 1913 and the First World War 1914, the Balkan Peninsula tremendously changed with regard to state authority and geographical scale as well. Different countries were created and many issues were opened or reopened. National identification became the system of finding state solutions and Turkey as well entered into its period of national state identification from 1920 after the Sevres Agreement.

In the period before the Second World War the Western Balkans in general were combined in two state structures such as: Albania that created its state independency from 1912 and the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians in 1918 and renamed itself into Yugoslavia in 1929 (Bideleux: 237).

Of course the state of Bulgaria and Greece was established from before. After the Second World War the Balkan Peninsula enters in to the world of bi polar system as well as Turkey but both examples took different road actually. The Balkans in general excluding Greece was part of the Communist ideology and regime, while Turkey and Greece took the path of democracy and capitalism.

From 1944 the Yugoslavian state of Tito was created under its asymmetric federation and the socialist ideology. In this region states like: Serbia, Bosnia and Herzegovina, Macedonia, Montenegro, Croatia and Slovenia were granted with state status, while Kosovo and Vojvodina were given a status of autonomous regions. The case of Albania was separate and they entered as well in communism under the Enver Hoxhas political understandings (Bideleux: 32). The Western Balkans relationship with Turkey continues but not in dynamic forms because of ideological reasons and the foreign policy of Turkey that was based on a more defensive methodology. In this period we can say the Treaty of friendship was first signed with Albania in 1923 and then with Yugoslavia in 1925. The treaties of neutrality and conciliation and arranging the population exchange with Greece and Bulgaria in 1929 and 1930.

From 1930 four Balkan Conferences were organized and the development of regional cooperation reached its highest point with the creation of the Balkan Entente in 1934 (Mitrovic: 28). Military alliance between Greece, Romania, Turkey and Yugoslavia aimed to guarantee the security of several Balkan frontiers against any aggression. After 1952 when Turkey together with Greece entered NATO for security and political reasons we can say that the Western Balkan relationship under Yugoslavia and communist Albania was about to stop, since Turkey was focused more towards the case of Cyprus (Sonmezoglu: 92). Albania of course entered into a zone of self-isolation and had a very negative impact towards the relationship of Albanians and Turks in the aftermath.

Western Balkans for Turkey became important once the dissolution process started and the Americans became interested and recognize the Slovenian and Croatian independencies 1991. During the Bosnian War, Turkey was more involved and then it understood its importance as a factor of stabilizer in the region of Western Balkans. The cases of Bosnia and Herzegovina 1992-95 and the case of Kosovo 1999 tremendously changed and shifted the Turkish foreign policy towards the Balkans and Western Balkans especially (Oktem: 212).

According to Davutoğlu, there are two basic axes that define the geopolitics of the Balkans. On one hand the area around Drava and Sava rivers, which divides Bosniaks, Croatian and Serbian geopolitical and geocultural area and on the other hand is the line that follows Morava-Vardar Rivers and which divides Albanian, Macedonian and Serbian geopolitical and geo-cultural zones (Dautoglu:2008-213). For this reason he sees a very systematic foreign policy towards the Balkans on behalf of the Turkish state. Bosniaks and Albanians are two ethnical communities that have preserved the most of the Ottoman heritage within their contemporary cultural and religious patterns. Turkey can secure its interests in the region by contributing to the secure position of these communities. In that sense for Turkey it is important that Sandzak, Kosovo and Bosnia, areas in the Balkans with large Muslim population, stay connected.

Turkey through NATO and EU projects took part in the entire Western Balkan region in supporting the idea of security and helping the region in a positive sense. So, on military bases Turkey helped a lot while conducting military peace mission in IFOR and SFOR in Bosnia and Herzegovina,

KFOR in Kosovo, AMBER FOX in Macedonia, EULEX Kosovo, EUPM Bosnia and Herzegovina and other peace missions (Mitorovic:50-51).

Directly support on military bases in Albania, it supported Montenegro with regard to its integration in NATO, helping Serbia while reconstructing the military airport in Morava and many other similar projects. On economic basis Turkey has been very much involved and there was a good relationship with Western Balkan states by signing free trade agreements firstly with Albania and lastly with Serbia in 2009. Turkey has with all Western Balkan states good economic and trade statistics as well a very good Foreign Direct investment portfolio in the Western Balkan states (Oktem:223-226).

From the very beginning of the AK Party leadership Turkey was changing dramatically its foreign policy and the relationship with the Western Balkans became so important and focused with project and different actions. Soft power was used along the hard power in foreign policy and one the most important strategies were under the auspicious of TIKA (www.tika.gov.tr) while supporting many infrastructural, educational and religious investment. The DIYANET (www.diyonet.gov.tr) is another soft power asset that the Turkish foreign policy impacts the Western Balkans on religious denomination. The Yurt Disi Turkler ve Akraba Topluluklari (www.ytb.gov.tr) is a very important asset that impacts through educational and cultural projects in the Western Balkans alongside with Yunus Emre institutes (www.yee.org.tr) that are directly engaged in the region to promote the Turkish language and its culture. In general we can state that these soft power assets of the Turkish foreign policy had a very positive impact that improved the Turkish image in the region substantially.

Turkey and the Western Balkans are in a very important political period in which both sides should approach with positivism and high support through state levels. Western Balkans needs importantly the Turkish state on many grounds, starting from

- Economical and financial experiences and foreign direct investments
- Political and military experiences
- Management and decision making system to provide real constructive field results
- Energy and gas links through NABUKO and Turkish Stream

- Geographical, historical, cultural, religious and language relations
- Local governmental experiences
- Educational and research fields and others

These days, the Western Balkans states are going through a legal, political and economical purification. There is a tremendous political challenge that these small states need to overcome. The legacy of socialism left a substantial negative undertaking of the state assets, and manipulating completely with the state and bureaucratic institutions. Albania and Macedonia, both of these countries go through this process of corruptive and political crises but on political scale new political actors are being involved and this can be seen as a possible way out towards a more dynamic and prosperous attachment.

The state of Serbia has been seen as a central Balkan state that interconnects the majority of proposed oil and gas pipe lines and as well has been perceived as one the most important key states with regard to the case of Kosovo and the case of Republika Srpska as a separate entity in Bosnia and Herzegovina. The Sandzak region in Serbia and the issue of the Bosniak minority is still opened along side with the Albanian minority leaving in the parts of Preshevo, Bujanovc and Medevgje.

The case of Kosovo is another challenge for the world politics and the Security Council of the United Nations with regard to its official and de jure recognition. The internal political and financial issue are tremendously negative. As a new de facto state, in these years it underestimated totally the meritocracy in the state institutions and therefore as a result of political and economical instability there was a huge migration wave in 2012. The issue of the Serbian minority is still opened and needs to be solved.

In the case of Bosnia and Herzegovina the situation is very complex with regard to the political system that resulted from the Dayton peace Accord in 1995. The two entities that are the bases of the BiH, create separate policies and have different views with regard to NATO and EU integration. The Bosniaks are left to share power with Croats in the Federation of Bosnia and Herzegovina as the first entity along side with Republika Srpska as the second one. The case of Montenegro is much pure and relaxed compared to the other countries, since its smaller and it had no military conflict as an ex Yugoslavian state or in the aftermath while shaping a different policy from Serbia. Its complete independency has been accomplished in 2006 and these

days Montenegro is a de facto member state of NATO Alliance. The process of EU integration is problem of all Western Balkan states that opened negotiations and are pending while completing its obligations, depending in which stage they are. From this perspective we can see that Turkey's foreign policy should be intensified in the Western Balkan region with its experience, knowledge and understanding. According to me the Western Balkans and Turkish relationship works on this motto: *The Western Balkans needs Turkey and this suits the Turkish state.*

Understanding Turkey and its policies

The *Turkish model of state building* was initially designed by Mustafa Kemal Atatürk 1923-1938. The Republic was founded with its basic philosophy to dissolve the old system of the Sultanate and Empire and to establish new political institutions, social structures, values and norms, backed up with many substantial social and educational changes in the aftermath. The state concept was established on a secular basis and the principle of secularism was established into the 1924 constitution of modern Turkey.

It is true that Atatürk's reforms made significant changes in the political system, with this Turkey turned to the West and this became one of the substantial characteristics of the Turkish state Model (Kamrava: 52-54). This vision was not only to regulate the internal political and social institutions according to the Western spirit but it was a structure base for its foreign policy as well. Even though after the Lausanne Treaty 1923, Turkey shifted from an offensive foreign policy towards a more defensive and a status quo position was taken (peace at home, peace in the world), Turkey was involved in many regional political and military activities. Its perception was to create more allies rather enemies and therefore as examples you can see its perspective towards the Balkan states while becoming part of the Balkan Entente 1934 (Öksüz 2007: 135). This was a military alliance between Greece, Romania, Turkey and Yugoslavia responding to guarantee the security of several Balkan states against any other foreign aggression.

Immediately after the Second World War, Turkey started to stabilize and strengthen the relationship with international organizations and with states like US and for pro-democratic values. Turkey joined NATO 1952, the Turkish membership of Western institutions such as the Council of Europe, the OECD, and its associate membership of the EC, strengthening Turkey's

closeness to the West and promoting the western political and military position during the Cold War period. Being in a time of bi polar system the countries such as Turkey had only two choices respectively. On one hand you have the choice to be part of the Soviet Union (a very rigid political and economical system), and on the other hand to strengthen its partnership with NATO, actually USA. This western political philosophy according to me it was not only a matter of the bi polar system that existed after the Second World War but it was initiated as most of the political players in the modern Turkish state were educated in Western schools during 19th and 20th century, which the Ottoman system already allowed and was supporting this idea.

The *Turkish foreign policy* at the very beginning of its modern state foundation according to Mustafa Aydin (Aydin, 1999: 155) and his his analysis of the factors that shape Turkish foreign policy suggests that there are certain structural variables (geographical position, historical experiences, cultural background together with the national stereotypes and images of other nations, economic necessities as the major structural variables) and conjunctural variables (are dynamic and subject to change under interrelated developments in domestic politics and international relations). Dominant factors towards the structural variables are as follows: Ottoman experience and its long-lasting legacy, the geopolitical realities of Turkey and the ideological foundations defined under the leadership of Atatürk.

Turkey was perceived as being at the crossroads of major air, land and sea routes of modern times, connecting the industrially advanced lands of Europe with the petroleum rich lands of the Middle East and by that deeply determined by its geostrategic position (Aydin 1999: 24).

According to Karaosmanoglu he sees three important elements for the Turkish foreign policy heritage and they are: relatively consistent security culture of *realpolitik* (evolved from an offensive to dominant defensive one), Western orientation that introduced liberal and internationalist elements into foreign policy and the role of the military in the making of foreign and security policy (Karaosmanoğlu 2000: 200). Yücel Bozdağlıoğlu sees these elements that shaped the Turkish foreign policy: its Western orientation or the Kemalists ideology of Westernization as the dominant identity that influenced Turkey's foreign policy from the founding of the Republic until the end of the Cold War (Bozdağlıoğlu 2003).

Dautoglus theoretical vision known as ‘Strategic depth doctrine’ became the most important state foreign policy understanding. In his book *Strategic Depth* he believes that there are particular determinants in the structure of the international system as global geopolitical parameters (Dautoglu:2008). After the end of the Cold War, the world politics shifted from bipolar strategic stability to a multi-polar balance of power. According to this a geopolitical and geo-economic vacuum emerged in these strategic zones and turned these areas into the zones of clashes and power struggle Davutoğlu believes that this could also be seen as an opportunity for Turkey as well.

If we look at *Turkeys economic policies*, we have to admit and stress that a major economic attention was given only after 1980’s decisions that brought a complete liberalization and a deregulation of the market. With this, the state intervention was reduced instead a free market mechanism was placed. In the aftermath we can say that Turkey started to change impressively the old economic picture and from being a closed, agricultural and non-competitive economy changed dramatically towards a market oriented, liberal and intensively industrialized.

This drastic shift on its economy made tremendous changes within the grounds of its civil society and an entrepreneurship spirit exploded amongst the Turkish citizens. This *geographical position* actually helped them to introduce their products and services all around the three continents and this geo-economic position or strategy will be used even in today’s perspectives, and according to me it is the most precious and important natural assets that Turkey has and this helps further to exercise a huge political power in the regions of the Caucasus, Balkans and the Middle East. In this respect I say, if Saudi Arabia is blessed with its oil reserves, Turkey is blessed with its geography. The establishment of the Custom Union with EU 1995 helped importantly Turkey to export towards Western European markets and this was a great relaxation and an opportunity for the Turkish entrepreneurs to export on one hand and to produce qualitative products according to EU regulations on the other hand. The most important projects of oil and gas links (pipe lines) towards Western European industry states are being planned and projected to go through Turkey as the only alternative for the old routes (pipe line) that go from Russia towards Eastern Europe. Turkey undoubtedly knows this fact and continues to have a comprehensive policy with regard to new changes in the world of energy recourses. As much as I have studied the energy recourses, they are not only an economic input

as energy recourses alone, they give to states an international position and value. Turkey doesn't have its natural energy recourses but instead it has its geographical positioning that helps the supply chain management to be accomplished and this is a crucial moment.

Turkish coup d'états history (the civil-military issue)

From the political aspect the Turkish Model was also several times interrupted from *the state army (coup d'etat 1960, 1971, and 1980)* and since 1983 Turkey was governed from civil rulers (Celik, 1999: 11). We have to stress as well the state interruption of the 1997 which was another civil governmental interruption and brought a new discourse to the state-military relationship. The last coup attempt in Turkey was on the night of the 15th of July 2016. *Suma sumarum* we can say that Turkey from its state formation it had around five coups. In a way it shows to us that its political culture and constitutional culture and spirit is framed to absorb and accept coups in a very unique way. Turkey has a deep and great experience with regard to military interventions and because of this historical fact, we can state that Turkey established a sui generis political culture for its political institutions but as well its citizens created specific values towards the state and state institutions. I can divide the Turkish coups in two different periods and that the first one is from 1960-80 and the second period starts essentially from 1997-to the present.

Military society vs. civil society was not openly and properly debated (for possible changes) prior to the coup attempt of the 15th of July 2016. This old dogma that the Turkish military will be the defender of the Turkish democracy and state positioning was completely wrong, manipulative and defective. Normally the history of the modern Turkish state was established after the Sevres agreement 1920 and after the Turkish War of independency and the signing of the Lausanne Treaty 1923, undoubtedly shows to us why military society was established, and instead of having a strong civil government that will push forward necessary changes, it was checked and punished by the sovereignty of the military in specific political periods.

According to me, the paradox of the military coups in general lays in the very essence of its legitimacy. The political power that military exercises (exercising coup d'états) towards a democratically elected government relies under the constitutional auspices (provisions) that haven't been changed according to the internal and external political dynamism.

According to a group of (politicians and scholars unfortunately), constitutions as very holy, conservative and historical, on a long term scale make societies to face new challenges that have very negative and complex consequences. Instead, we have to see the constitutions and laws as very dynamic, changeable, not so restrictive, debatable and politically understandable in order to have a more prosperous societies on political and economical scale.

In this regard, let us compare a civil government vs. the military structures with regard to its legitimacy. On one hand you have a government that becomes elected (it is a democratic process where political parties and individuals compete their programs and ideologies) by the vote of the citizens (the individuals) and this becomes a reference point of its authority for a certain period of time. Political parties compete and become authorized by the majority of the citizens. Of course we can discuss separately on the elective systems, thresholds and other issues but the most important and substantial fact is that the legitimacy of the civil governments comes from the people. On the other hand the military structures are specific institutions that have a certain authority during War time (wars on independency) with its initial obligation to protect the country and its people from foreign invaders. The military institution becomes involved in the political discourse the moment while state establishes its constitutional basics. If you see the case of Turkey, actually the War for its independency 1920-23 is the very moment when the military becomes a separate authority in the state, furthermore, having the authority and obligation to invigilate the governmental policies and its internal and foreign perspectives. In this analyzes we shouldn't forget the ideological program that the military uses within their military schools. An analogical understand tells us that if the military grows above the civil structures than the only process that shapes the invigilators momentum to decide when to interrupt the civil government is the doctrine that they perceive in their educational curricula's. In other words we should know that the military structures are being led by humans and their doctrines. This example can be seen in many other states and societies as for example: Egypt, Libya, Tunisia, Pakistan and etc.

The very institution created to protect the polity is given sufficient power to become a threat to the polity (Feaver, 1999:214). Understanding the civil-military issues it's a very complex mission, because both of them play a crucial role in the society and the state affairs. Logically we create bureaucratic and military institutions or the state it's self to provide us (the citizens)

with services, security, stability and progress. On one hand administrative institutions deliver us specific services that we can't manage or we can't have as family unions or individuals. So their establishment derives from the very need of the citizens. On the other the military institutions are established to protect the citizens and the state it's self as a philosophical and institutional matter from the possible invaders. So, the military should play the role of a protector of its people that indirectly create the legitimacy for its state and institutional formation, having in mind the military itself.

Military structures need power, finances and infrastructure to protect the citizens and the state its self but, this should not prevail above the civil authority or legitimacy. In most of the military societies we have detected this issue, the enormous power and infrastructure given in their hands according to the constitutional provision, make the military to easily shift from its foundations (providing protection). In democratic societies for which Turkey holds a big flag from the 1923 as a parliamentary democracy, the hierarchy of authority should favour civilians over the military, Regardless of how strong the military is, civilians are supposed to remain as one of the most important author and owners of the state.

Actually their taxation creates budget for the military needs and infrastructures, let me put this simply, the whole functionality of the military system is based on the citizens payments, therefore it is unimaginable for democratic societies such as Turkey is, to have a coup d'état.

Civilian competence in the general sense extends even beyond their competence in a particular sense; that is, civilians are morally and politically competent to make the decisions even if they do not possess the relevant technical competence in the form of expertise (Dahl, 1985). The whole military assets of one state should be systematically under control of the government in a sense of providing the means for its existence, controlling their activities and the given order should be balanced between the civil and the military agents (ex: ministry of defence and the generals).

Looking at the possibility to use protection by the military for any invasion from outside and securing the momentum to protect the citizens from the military, it's the most important challenge that remains for certain states and societies. One of the best examples of this combination is the case of USA, where the check and balance system is an imperative.

The coup d'état attempt on the 15th of July and the Gulen movement

Looking at the last attempt of coup d'état on the 15th of July 2016 in Turkey as one of the most important events in the region and the World, creates a momentum of analogical understanding of what we discussed above. Turkey after 2002 elections made a change and a huge shift with regard to its economic instability from before and paved attention to many internal political solutions with regard to corruption, nepotism and equity. The external or the foreign policy was extraordinarily changed and the Dutoğlus approaches were being marked with positive background. The change in the external or foreign policy doctrine from a defensive to a more active approach, in the best way can be seen through the Turkish foreign policies in the Balkans and most importantly in the Western Balkan. Of course this approach showed a good positioning with regard to other regions as well, in the Caucasus and the Middle East.

In order to understand the Turkish political and ideological pluralism and the Turkish political culture we should of course understand the religious communities that helped the civil society to be effectively organized on educational, cultural, religious and political matters. The Turkish model on civil societies coming from the religious affiliations is (religious communities) tremendously organized, well structured, ideologically supportive and a good system to deliver results. Of course, we can't reduce the whole political spectrum in this frame, there are different political ideologies in Turkey that don't affiliate with religious perspectives, but we will not concentrate to those cases in this paper.

If we interconnect the Turkish political culture with the Ottoman legacy which is an inevitable link, we will see that during the Ottoman Empire period the state structures couldn't reach at all society levels to observe, control and bring new policies according to society and market needs. In this respect the Ahi (from Ahi Evran a 13th century leather worker) community becomes an important asset in the Ottoman society and with this it creates grounds of a very complex and important social community or an NGO of today. The guild in Ottoman times (www.tesk.org.tr) can be defined as an association of craftsmen and tradesmen who dealt with the same products and who banded together for their mutual benefit. This system of organization at the very beginning created a substantial ground for co-existence and afterwards to challenge the needs of their times. They didn't stop to function only within their premises but they have enlarged their activism towards

religious affiliation (building mosques and masjids), educational (building medresa and other places to be studied) and other important social activities that made them to be a certain balancer of the state structures and an important factor in the society. We have to say that, this activity was not done only by this organization or community but this was the most important one. In this respect many other communities for founded under the auspicious of the needs of the society.

I do this analogy, in order to argument the today's existence of many different communities in the Turkish society and to open the ground to discus about their impact in Turkish politics. This legacy is an important social capital for Turkey and I hope this process will continue because it is the most important cultural, political, religious and human capital.

In this regard a movement was introduced according to their leaders name Gulen (www.fguken.com), known as Gulenist movement, supposedly using the teachings of Said Nursi, a very well known religious figure in the Ottoman and afterwards in the modern Turkish state history. This community was well organized in approaching all social needs through different religious and educational programs and affiliations (www.hizmetnews.com). It was perceived from the very beginning as one the most important social community capital that works on highly respective and important educational and religious cases. The majority of Muslims in the Turkish society knew that they work under the name of Allah and they will never manipulate with Gods words or with their policies coming from this religious reference.

A huge religious and social authority was granted for this movement in Turkey, this easily paved ground to develop its programs outside of Turkey as well. Therefore, you will find this movement to be established in many states and countries around the globe, using the financial assets from individuals, entrepreneurs, educational assets, businesses and state protection. From a scratch it became an organizational empire that could pull many activities in many countries in one period. This, accumulated a huge financial and human power within their scope and undoubtedly the links with the state affairs, gave them a new political psychological understanding. A crucial moment for the Turkish state is, when they imposed the idea that students that come from their educational denomination will be the best asset for the state administration. It was a very simple manipulation of the

Ottoman legacy with regard to selection of the best bureaucrats when they needed.

The final projection or vision of this group was to establish a system that will be activated through their students and members that were already religiously indoctrinated for the benefits of the organization. In the World history we can see many organizations that manipulate (d) under the auspices of Islam or religion in general, therefore, this was only one of them with a huge impact of course on politics and religion respectively.

This group amongst others, they have infiltrated people from their organization in the state affairs and institutions to be misused for certain political gains and strategies. In order not to lose time with analyzes of the Gulenist movement I will like to move a bit and see the relationship between the movement and the military structure of Turkey being involved in the last coup d'état attempt on the night of the 15th of July 2016, marking the fifth coups in the Turkish political history.

A huge clash resulted between the Turkish government under Ahmet Dasutoglus and Binali Yildirims political terms and Recep Taip Erdogan being a president of Turkey vs. the Gulenist movement in general being backed up by their leader in the USA, Fetullah Gulen. Different types of crises were launched within the political stage, but they were in most of the times recognized and stopped. What we have to stress is that the Turkish society was starting to change its positivistic attitude and opinion towards this movement after these crises and a huge number of people were cancelling their relationship with them. The Turkish state was trying to implement a strategy to cut all their state support not just in Turkey but even outside and this resulted with a coup d'état attempt in the 15th of July 2016.

The last actually the fifth coup d'état attempt in the 15th of July 2016 in Turkey was marked with a very strange attitude:

- Firstly showing that it is orchestrated by a different centre of power and it is not coming from the very ground of militaries authorities and ideological reasons (possible kemalism) that were used during the previous coups in the Turkish history
- Secondly not the whole military structures were given orders to have a coup in Turkey

- Thirdly inside the military there were soldiers of different ranks that were not involved or rejected such kind of activity
- Fourthly a huge manipulation was created under false flag order towards youngsters in the military
- Fifthly there was no political or economical or any other insecurity or problem in Turkey, that the military will be in a position to order the coup (see the example of 1971 and 1980 coup d'états)

The order of the president Recep Tayyip Erdogan towards its people on that night made a radical shift on the coup attempt and after a huge clash between the people and a group of the military, the coup was successfully dismantled. Of course, there were death cases, many citizens were injured, but after all the Turkish people showed a very interesting and positive attitude towards the civil government. They understood that above everything it's the government since its legitimacy comes through election. The concept of John Locke was that night shown into practice and the military was underestimated and systematically put into a control.

This last coup attempt in Turkey showed that the military structures without good civil control from the government side can be a problem with regard to citizen's protection, and the protection of its own country from possible outside power while the coup was happening. Turkey was lucky to suppress that activity but it is a great lecture with regard to the military rights that the constitutions gives them and the possibility to be manipulated by a certain organization or ideology. The military should protect its citizens and not suppress them for political calculations. If there is no constitutional change that balances and checks the military affiliation in Turkey, it will be very difficult to ensure that the military will be willing to do what civilians ask. And therefore, solving the coup attempt doesn't necessarily mean that the military power might be later on controlled.

The coup d'état attempt of the 15th of July and its reflection in the Western Balkans

We are leaving in a period in which time and space are being compressed, meaning we are leaving in a globalized world, in a time in which information and knowledge transacts faster than the human civilization ever thought. This process of globalization opened that path towards communi-

cation, business, education and free flow of capital and financial assets. The Western Balkans and Turkey used these opportunities and therefore a huge amount of financial and economical capital floats from Turkey toward the World and the Western Balkans are included as well. With globalization the Western Balkans became more democratized and this helped the Turkish state to be more involved with its soft power in the region, having in mind respectively the period after 2002.

Having this in mind we have to add and stress the very fact that the Gulen movement from the 90s started to have its own affiliations in the Western Balkans region, specifically dealing with educational issues. Opening primary and secondary schools, Yahya Kemal Colleges in Macedonia within the following cities: Skopje, Tetovo, Gostivar, Struga. In Albania they entered much deeply because of the dissolution of communism and a very pure and large space was given to launch their activities. Furthermore they have opened Universities through which they engage their political affiliations. They have deepened their impact on religious affairs so that there is a huge religious impact in the Muslim Community in Albania. These days we have witnessed that even high rank politician were involved in their organizations and were financially supported through many moments, especially educating their children throughout all educational canthers in their facilities. In Bosnia and Herzegovina they have been as well introduced and created important facilities in the educational system including the International Burch University in Sarajevo. In Kosovo they have been involved as well through many NGOs and this complex network created grounds to influence certain political and media figures that will enable their free action and systematic approach in the states of the Western Balkan region.

Once the coup d'état attempt happened on the night of the 15th of July 2016 a huge informative impact was shown in the region and most importantly there was a political shock for the happenings in Turkey. There was a huge clash between political elites in all the Western Balkan states separately while supporting or condemning the coup attempt. In my consideration a good number of media denominations in the Western Balkans and that surprisingly from Albania and Kosovo were in a way showing the coup as an important element of the Turkish political culture and therefore the military had right. A good number of political analysts in Albania and Kosovo were informing that supposedly the authoritative and conservative regime launched by Recep Taip Erdogan had to be stopped by the military. While

another group of media, political figures and NGO supporters openly in Macedonia, Skopje, protested and condemned the coup attempt in Turkey.

In Serbia, the vast majority of the public opinion makers and political analysts were accepting the coup attempt as a normal and natural way of solving domestic issues in one state with parliamentary democracy. For me the biggest shock was coming from the states such as Kosovo, Albania and part of the Macedonian society represented by the Macedonians (I exclude the Albanians since they were condemning the act quite publicly, but as well we observed even supporters in a small range).

The supporters of the coup attempt in the Western Balkans in each country were completely underestimating and scientifically blind for the democratic values and the citizen legitimacy. They denied the very fact that military should protect its citizens and not to shoot and attack them. Instead of talking for military restrain they were promoting military interventions without hesitation. These facts, allowed me to understand, that these public opinion makers have an agenda to accept the coup in Turkey and never to discuss for the core problem. A huge negative energy was developed against the AK Party leadership being portrait as Islamic, conservative and very authoritative in its policies.

I would like to stress, that the majority of the Muslim societies in the Western Balkans and a part of the non Muslim societies do protect the values of the Turkish state (Balkan Monitor: Turkey friendly/hostile-Public opinion survey, 2010) and the values of democratic standards and do have a negative opinion for the coup attempt on the 15th of July 2016.

This is a trend that started to be developed from the 90s and mostly after the 2002. Of course, on one hand this is a good ground for the Turkish foreign policy and its soft power to conduct more intensive approach and to develop different programs for the Western Balkan states and on the other hand turkey should seriously reschedule and reshape its hard diplomacy with regard to the political elites in the region. Of course, as I mentioned before, new political players are emerging in the region in all states and this will be a good moment for the Turkish diplomacy to recognize and start having relationship with them.

After the coup attempt failed the Turkish state started to develop a very harsh policy towards the Gulen movement in and outside Turkey, con-

demning their organizations as terroristic. It was a very important moment when the President of Turkey launched this process and requested from the political leadership of the Western Balkans to close immediately their educational and all assets in which this organization conducts its programs.

Analyzing the public debates in the mainstream media and how state leaderships were reacting for the coup attempt (it was a very selective and very late approach), showed that this request will be very hard processed and in many states will be portrait as internal interference of state affairs. The Turkish state undoubtedly needs to re-schedule its soft and hard foreign policy in the region, normally with new actors and players. This negative respond should not de-motivate the Turkish state to pursue with its policies, since the region of the Balkans, lately become a battlefield for another important actor Russia, this can be seen in the best way in Macedonia. The Muslim community needs turkey and Turkey stands for its security and stability and by that Turkey secures its impact in one the most important regions in the European continent. In a place where religions and ideas meet Turkey needs its presence.

Conclusion

Turkey and the Western Balkans will be a meeting point for common policies and projects and this is a very important fact for the Western Balkan societies. The coup attempt on the 15th of July in Turkey was a good moment to evaluate and see the level of relationship amongst the Turkish state and the region as whole.

It's a momentum for the Turkish state to reschedule and shift its policies from an emotional prospect towards a more pragmatic and rational activism. The historical and cultural legacies undoubtedly make the ground for positive relationship and active diplomacy.

The economical, financial and educational investments should continue and perceive positive strategies for the future, because societies of the Western Balkans will create new generations of politicians and leaders that understand democracy and moments of crises will be overcome much easier.

Even though the Turkish state sees no respond from the closing of the Gulen movement facilities and program in the Western Balkans, this should be

a starting point of shifting radically the foreign policy or closing the doors of being present in the region.

Positive and dynamic foreign, economic and educational policies should continue, this is for the benefit of all societies including Turkey as well. Approaches of disappointment and reluctance should not be part of the Turkish foreign policy at all. Intensive approach and rational choices will overcome these negative moments between the Western Balkans and the Turkish state. The Balkans represent a buffer zone and a geo strategic point for the World, and therefore Turkey as the nearest and as a regional power should continue to conduct systematically its policies and become a much stronger player in the region.

REFERENCES

- Ahmet, Davutoğlu, *Stratejik Derinlik – Türkiye'nin Uluslararası Konu-mul*, İstanbul: Küre Yayınları, 2008
- Aydin, Mustafa, 1999: Determinants of Turkish foreign policy: historical framework and traditional inputs, in: *Middle Eastern Studies* 35/4, 152-186
- Bozdağlıoğlu, Yücel, 2003: *Turkish Foreign Policy and Turkish Identity: A Constructivist Approach*. Florence, KY, USA: Routledge
- Dahl R. 1985. *Controlling Nuclear Weapons*. Syracuse, NY: Syracuse Univ. Press
- Kerem oktem, Ayse Kadioglu, Mehmet Karli Eds.: *Another Empire? A Decade of Turkey's Foreign Policy under the Justice and Development Party*, İstanbul bilgi university Press, 2009
- Karaosmanoğlu, Ali L., 2000: The Evolution of the National Security Culture and the Military in Turkey, in: *Journal of International Affairs*, 54/1, 199-216.
- Marija Mitrovic, *Turkish Foreign Policy towards the Balkans: The influence of traditional determinants on Davutoğlu's conception of Turkey - Balkan Relations*, GeT MA Working Paper Series, 2014
- Mehran Kamrava, *A Political History since the First World War*, University of California press, 2005
- Öksüz, Hikmet, 2007: Turkey's Balkan Policy (1923-2007), in: *Turkish Review of Balkan Studies*, 12, 129-186
- Peter D. Feaver *CIVIL-MILITARY RELATIONS* Annu. Rev. Polit. Sci. 1999. 2:211.41 by Annual Reviews.
- Robert Bideleux and Ian Jeffries, 2007: *The Balkans A post-Communist history*, Routledge
- Sonmezoglu, Faruk ve Dig., *Türk Dis Politikasında Sorunlar*. İstanbul: Der. Yay., 1989
- Yasemin Celik.- *Contemporary Turkish foreign policy/ Westport (Conn.): London: Pareger*, 1999
- Internet sites:
www.tika.gov.tr, www.diyenet.gov.tr, www.ytb.gov.tr, www.yee.org.tr, www.tesk.org.tr